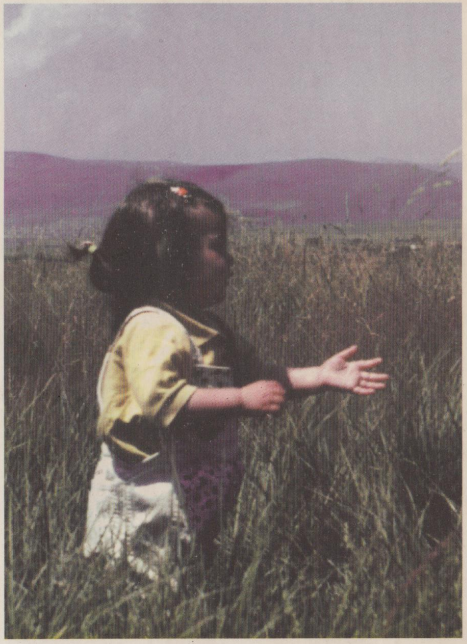
ÖNER YAĞCI

Yine de İyimser

Kültür ve Yaşam Denemeleri

BERFİN

Öner Yağcı

YİNE DE İYİMSER

Kültür ve Yaşam Denemeleri

BERFİN

Öner Yağcı'nın Kitapları

Romanlar:
Kardelen (1986 Akademi Kitabevi Roman Başarı Ödülü), 1987
Turnalar (1988 Madaralı Roman Ödülü), 1987
Gökyüzüne Akan Irmak, 1989
Yediveren, 1995
Kaptan, 1999

Denemeler/İncelemeler:
Fedailer Mangası, 1995
Umut İnsanda, 1997
Sivas'ı Unutmak, 1997
Şükran Kurdakul, 1994
Aziz Nesin Aydınlığı, 1997
Aydınlığın Ustaları, 1999
Yine de İyimser, 2001

Yaşamöyküsü/Derleme:
Hayyam, 1997
Yunus Emre, 1996
Pi Sultan Abdal, 1996
Köroğlu, 1997
Karacaoğlan, 1996
Dadaloğlu, 1996
Aydınlatan Düşünceler, 2000
Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi, 1999

İÇİNDEKİLER

Sunu 9
Giriş: Yazarlık İnsani Bir Serüvendir 11
25 Yıllık Bir Kültür Köprüsü 22
Çürüyen İstanbul ve Tevfik Fikret 24
Düşünce ve Yaratma Özgürlüğü 26
Gezi Notları: Hollanda İzlenimleri 32
"Ulusal Sanat Kurulu Görevini Yapmadı" 38
Yabancılaşma ve Kimliksizleşme 49
Nereye: Küreselleşmenin Getirdikleri 53
"Fethullah'tan Ödül Alan Demirel" 62
Sanatçıların Örgütlenme Arayışı 70
Bir Film Gibi 78
Beşinci Yılında Sivas'ı Unutmak 81
Sivas Katliamının Toplumsal Boyutları 84
Geleceğimizin Karartılmasına Dur Diyoruz 90
Savaş İnsanın ve Kültürün Yok Edicisidir 92
Yazar Örgütleri ve Yazar Sorumluluğu 100
Anadolu Kültür Mozayiği 118
Sivas Kırımının Gerçeği ve Üç Ses 122
Deprem Politikaları 128
Körfez Depremi: "Vatan Hainliği..." ve Deprem 131
12 Eylül Sonrası Edebiyatımızın Özeti 145
Küreselleşme ve İnsan 153
Türkiye'de Aydınlanmanın Geçmişi ve Geleceği 162

21. Yüzyılın Eşiğinde Sanat ve Edebiyatımız 168
Özgürlük, Medya ve Edebiyat 173
Tarih Devam Ediyor 179
Değerlerimizi Sahiplenmek 187
Türkiye'nin Kültür Mozayiği 203
Yeni Dünya Düzeni'nin Kültür Emperyalizmi 210
Moda ve Edebiyat 218
Sivas Katliamının Özü ve Sivas'ı Unutmak 226
Kültür Emperyalizmi ve Biz 232
Edebiyat ve Muhalefet 239
12 Eylül'den Sonra Edebiyatımızda Neler Oldu? 246
Küreselleşme Sürecinde Edebiyatımız 254
Küreselleşme ve Edebiyatımız Üzerine Notlar 260
Kitap Yasaklamaları Bitiyor! 267

SUNU

Yaşamımızın, kültürümüzün, edebiyatımızın güzelleşmesine katkıda bulunma çabasıyla dolu dergilerimiz inatla yayın yaşamlarını sürdürüyorlar. Ne yazık ki, içinde bulunduğumuz küreselleşme ve medyatikleşme koşullarında edebiyatımızın nabzı dergilerimizde atamıyor. Bu üzücü gerçeğe karşın dergilerimiz var.

Neler mi yapıyorlar? Bir yandan kendi yazdıklarını başkalarına ulaştırarak yaşamı paylaşmaya; bir yandan da hem unutulmaya terkedilmiş olan değerlerimizi unutturmamaya hem de aralarından çıkacak olan değerlerin yapıtlarını sergilemeye çalışıyorlar.

Zamanın süzgeci, canlıymışçasına dergilerimiz için de geçerli oluyor elbette. Bir kısmı ömürlerini tüketiyor. Belki birkaç, belki birçok sayıyı kültür dünyamıza kattıktan sonra ortadan kayboluyor. Bir kısmı varlıklarını örneğin 12. sayıya ulaşma, 50. sayıya ulaşma, 100. sayıya ulaşma gibi amaçlarla canla başla sürdürüyor. Bir de yeni doğanlar katılıyor dergi dünyamıza.

1997'nin sonlarında yayımladığım ***Umut İnsanda*** *adlı kitabımda böyle dergilerde yer almış olan yazılarımı bir araya getirmiştim. "Yeni Dünya Düzeni'ne ve Türk-İslam Sentezi'ne Karşı Kültür Sanat Aydınlık İçin Umuda Çağrı Yazıları" altbaşlığını verdiğim bu kitabımdaki yazıların yayımlandığı dergilere bakıyorum da içim hüzünle doluyor. O dergilerin Broy, Fayton, Hişt, Karşı, Kuzeysu, Martı gibi bir kısmı yok bugün. Ama bu hüzün karamsarlığa götürmüyor beni. Çünkü yeni yeni dergiler katılmış aramıza ve ben de o dergilerin bir kısmında yazmışım*

yeni yazılarımı. Demek ki hâlâ yazılarımızı yayımlatabileceğimiz dergilerimiz var ve bu bize sevinç vermeli, iyimserlik vermeli diyorum.

İşte bu düşüncelerle ve yaşamın dayattığı tüm kötülüklere karşın insanın direndiğini görerek ***Yine de İyimser*** *dedim kitabımın adına.*

Bu kitabımdaki yazılar da küreselleşmenin yaşamımıza getirdiğiyle ilgili çoğunlukla. Hâlâ yaşadığımız düşünsel ve kültürel sorunlarla ilgili. Kültürümüzün ve edebiyatımızın karşı karşıya kaldığı sorunların, günün sorunu olmasından çok yakın tarihimizden gelen sorunlar olduğuna ilişkin yakın tarih edebiyatımıza göndermelerin sıkça yapıldığı yazılarda zaman zaman yinelemelerin olması kaçınılmazdı. Medyanın edebiyatımıza etkilerinden değerlerimizi sahiplenmeye, Sivas Katliamı ve Körfez depremi gibi hiç unutulmayacak acılardan aydınlanmamızın bugününe ve tümü de yaşadığımız gerçekliklerden damıtılan bu yazıları, dergilerde yayımlanma tarihine göre sıraladım.

Bir aydınlık arayışının altısı 1997'den önce, diğerleri de 1997'den sonra yazılmış ve Ardıçkuşu, Aydınlık, Bahadın, Berfin Bahar, Bulancak, Çalı, Damar, Edebiyat Gündemi, Evrensel Kültür, Haliç Edebiyat, Güzel Yazılar, İleri, Kıyı, Papirüs, Pir Sultan Abdal, Söylem, Tohum, Varlık, Yazarlar Dünyası, Yazın gibi dergilerde yayımlanmış olan bu yazıları, "Kültür ve Yaşam Denemeleri" altbaşlığıyla, gerçeğimizi bilerek umudumuzu ve iyimserliğimizi çoğaltmamız dileğiyle bir arada sunuyorum.

Yine de İyimser *olmak zorundayız.*

Öner Yağcı
Şubat 2001

GİRİŞ:

YAZARLIK İNSANİ BİR SERÜVENDİR

Yaşamıma ve Yazarlık Serüvenime Giriş

Bir insan niçin yazar; bir insan niçin yazar olmak ister de olur veya olamaz? Bir yazar niçin yazar; bir yazarın yazdıklarında kendisi var mıdır, varsa ne kadar, niçin? Bir başka söyleyişle bir yazarın yaşadığı ile yazdığı arasında ne gibi ilintiler vardır? Böylesi sorularla başlamak istedim kendi yazarlık serüvenimi anlatmaya. Çünkü biliyorum ki böylesi soruların yanıtları benim yazarlığımı açıklamam, yazarlığımı inceleyeceklere ipuçları sunmam için bir fırsat olacak.

Yaşam güzelliklerle, çirkinliklerle doludur. Yaşam doğrularla, yanlışlarla, iyiliklerle, kötülüklerle doludur. Hiçbir zaman tam olamaz yaşam, hep eksiklerle, hep çelişkilerle doludur. Ne yaşanırsa yaşansın; acıların, mutlulukların yanında sevinçleri, üzünçleri, coşkuları, sevgileri, aşkları, yıkımları, adaletsizlikleri, eşitsizlikleri, düşkırıklıkları, nefretleri, kahırları, kaygıları, mutsuzlukları, umutları, yenilgileri, yengileri, hedefleri, başarıları, başarısızlıkları da içeren ama bir türlü "tamam işte" dedirtmeyen bir gerçekliktir yaşam. Yaşamın ne olduğunu anlamaya, yaşamı anlamlı kılmaya; yaşamın eksikliklerini gidermeye, yanlışlıklarını azaltmaya, çelişkilerini yok etmeye; acılarını sevinçlere, kaygılarını umutlara, kahırlarını coşkuya dönüştürmeye çalışmak, çabalamak insan olmanın özelliklerinden biridir. İnsanı insan kılan bir arayıştır bu çaba. Özgür kılmanın, özgür olmanın, özgürleşmenin çabasıdır. Hiçbir insan tam yaşayamaz ama bu çaba, bu arayış insanın yaşamına anlam katar.

Arayışla geçen yaşam; işte benim yazarlığımın özü. Bu öz, yaşam serüvenimden damıttığım özdür. Yaşam deneyimimin genişlettiği sınırlar içinde beslenen, gelişen, değişen, yenilenen arayışlarla dolu bir özdür bu.

60'lı Yıllar

Çocukluk-İlkgençlik-Yazarlığı Tanımak

Ne aradım? Doğal olarak yakın çevremde gördüklerimle iletişim araçlarından, kitaplardan öğrendiklerimle ilgili şeyler aradım. Merakım, kaygılarım, kuşkularım, sorularım öğrendiklerimle sınırlıydı elbette. Bir sınırı aşma çabası içine olduğumu hep duyumsadım. Sınırları aşmayı dert edindim kendime. Dert edindikçe genişledi sınırlarım. Genişledikçe dert edindiklerim çoğaldı.

Çocukluktan başlamak en doğalı. Öğrenme ve çaba sürecim çocukluğumda başladı çünkü; ilk yazarlık adımlarım da. 1951'de doğdum. Bebeklik ve ilk çocukluk döneminden sonraki 60'lı yıllardan başlamak istiyorum. Bir bozkır çocuğuydum. Ormanın, okyanusun, denizin, dağın, gölün nasıl olduğunu ancak düşleyebiliyordum. Yaşamın renklerine uzaktım; var olanla yetinip onu düşlerimle zenginleştirmekten başka çarem yoktu. İlk adımlarımı bu düşlerle attığımı; okyanusların, sıradağların, çağlayanların şiirlerini yazdığımı söyleyebilirim. Tabii düşlerimin zenginliğinin en önemli silahı çocukluğumun sinemalarıydı; özverili öğretmenlerimdi, buluşmaya, tanışmaya başladığım kitaplardı. Demek ki beni belirleyen sınırlar sinemacı olmamı, öğretmen olmamı, kitaplar yazmamı nakışlıyordu, yapıştırıyordu, kazıyordu aklıma. Basit şiirlerle, kompozisyonlarla başlayan bu arayış, giderek ilkgençliğimin okul duvar gazetelerinde, yerel gazetelerinde yayımlanan şiirlerle, yazılarla yazarlığın tüneline sokmaya başlamıştı beni. Her ne kadar şimdilerde, "bırak yoksulluk edebiyatını" denilerek aşağılansa, küçümsense de 1960'lı yılların Anadolu'sunun bir bozkır kasabasında, sonra da küçük bir kentinde yoksunluklarla, yoksullukla geçen çocukluk

ve ilkgençliğin derin izler bırakması, bu izlerin "parasız yatılı" öğrencilikle bütünleşmesi de kaçınılmazdı.

Çoğu Anadolu kasabasında bırakın liseyi, ortaokulun bile olmadığı koşulların yarattığı kaçınılmazlıktı bu: Elektrik yerine gaz lambasının ya da lükslerin, fenerlerin kullanıldığı; suların şehir şebekesinden değil pınarlardan alındığı; yemeklerin gazocaklarında pişirildiği; banyonun tuvaletin bir köşesinde ya da soğuk havalarda odanın ortasına konulan leğenlerde yapıldığı; sütün bile zor bulunduğu; ders kitapları dışında kitabın bulunmadığı; şiire yalnızca "Saatli Maarif Takvimi" yapraklarında ya da pazarlarda 5-10 kuruşa satılan "destan"larda rastlanıldığı; günlük gazetelerin akşamleyin ya da ertesi günler geldiği, telefonlaşmanın deveye hendek atlatmaktan beter olduğu... Daha onlarca özelliğin sayılabileceği, ilk arayışlarımı yaşadığım, ilk yaşam ve yazma deneyimlerimi yaşadığım yani yaşamımın ve yazarlığımın temellerinin atıldığı koşullar. Bu koşullarda düşgücünü çoğaltan katkılar insanın yaşamının amacı olmalıydı elbette. Oldu da benim için. Kitap hazırlığı yapabilecek kadar şeyler yazdım. Çoğu "Sabah Postası", "Barış", "Tokat", gibi yerel gazetelerin sayfalarında, defterlerde, okullarımın duvar gazetelerinde kalmış, basılamamış olsa da o çocuksu şiirleri, öyküleri, anılarımdan ve düşlerimden derlediğim romanları, oyunları hâlâ unutamıyorum. Bu dönemim için şunu söyleyebilirim: Sinemacılıkta izleyici olmanın ötesinde bir adım atamadım ama öğretmenlikte ve yazarlıkta adımlar atmaya başlamıştım.

Sonuç mu? Sinemacı olamadım ama öğretmen ve yazar oldum.

70'li Yıllar
Gençlik-Hapishane-Örgütçülük-Yazarlığa Yeni Adımlarım

70'li yıllara geldik. Öğretmen Okulu yıllarından sonra başlayan yine "parasız yatılı" Gazi Eğitim Enstitüsü yıllarında da arayışım büyük yenilik ve zenginleşmelerle geçti. Başkenti tanırken aynı zamanda büyük insanlığın bir parçası olan bir sava-

şımın göbeğindeydim artık. Buluştuğum düşünüşler; adaletsizliğin, eşitsizliğin, "özgürlüksüz"lüğün yok edilmesini amaçlıyordu. Bu amacın beni sarması ve sarsması da kaçınılmazdı ve militan öğrenci gençliğimin adımlarında bu gerçeklik vardı. Yaşamın her alanında karşılaştığım yeni zenginlikler, günlük yaşamımın tümüyle değişmesini getirirken düşün dünyamda ve arayışlarımda da önemli adımlar attırdı bana.

Öğretmenlerimin katkısının yanında Dev-Gençli bir öğrenci ve kendi okulu sınırları içinde de olsa öğrenci önderi olarak 12 Mart denilen dönem de yaşamımı önemli ölçüde değiştirdi ve tanıdığım hapishanelerdeki başka okulun eğitimini alarak çoğalttım arayış adımlarımı. Savaşımın erdemiyle tanıştım ve yoğruldum. Daha sonraki yıllarımın öğretmenlik, askerlik, öğretmen örgütçülüğü (Töb-Der) ve 12 Eylül karabasanı da aynı doğrultudaki arayışlarımı, adımlarımı zenginleştirdi. Çeliğin nasıl sertleştiğini, demir ökçenin ne olduğunu, çanların kimin için çaldığını, sefillerin kimler olduğunu, evlatlarını bağırlarına basan anaları, bitmeyen kavganın ne olduğunu, gazap üzümlerinin nedenlerini; Kuyucaklı Yusufları, İnce Memedleri, bizim köyleri, bereketli toprakları, tırpanı, memleketimden insan manzaralarını, hasretten prangalar eskitmeyi öğrenirken aynı zamanda öğretmek görev ve sorumluluğunun ne olduğunu da kavramaya başlamıştım. Bu kavrayış bir başka adımla çakışıyordu; öğretmen oluyordum, öğretmen olmuştum ve yazmam gerektiği konusunda beni içimden dürten o kaçınılmazlığın egemenliğinden kurtulamıyordum. 70'li yıllarda ilk şiirlerimin yayımlandığı "Yeni Adımlar" ile "Töb-Der", "Türkiye Yazıları", "Yeni Toplum" dergilerinde çıkan şiirlerim, yazılarım bu kaçınılmazlığın sonuçlarıdır.

12 Mart dönemi cezaevi çıkışında elimden alınan oyun çalışmaları -örneğin hiç unutamadığım "Sacco ile Vanzetti"nin oyunlaştırılması- ile 1980 eylülünde Oda Yayınları'nca basılmakta iken -ve hâlâ basılmış iki örneğini ciltli olarak sakladı-

ğım- 12 Eylül'ün gelmesiyle basılmış formalarının yıllarca saklandığı ve benim uzun süren hapislik yıllarım nedeniyle yayımlanmasından vazgeçtiğimiz *"Yaşanan"* adlı romanımı, bu dönemdeki yaşam ve yazarlık eylemimin nasıl çakıştığını göstermesi bakımından belirtmek istiyorum. Oyunlaştırmada baskıcı ve adaletsiz düzenin eleştirisi, romanda ise gençliğimizin yaşadıklarından bir kesit sunmuştum.

80'li Yıllar
Arayışın Sonuçları-Dergilerde Yazılar-İlk Romanlar

80'li yılların ilk yarısı hapishane dönemimdir. Yoğun okuma, birikim, doğallıkla öğretmenlikten tümüyle uzaklaşma ve yazarlığa daha da yakınlaşma yıllarımdır. Hapishane yıllarında şiirlerimi, yazılarımı daha çok baskıyı göze alarak dışarıya göndermeye başladım. "Bilim ve Sanat", "Öğretmen Dünyası", "Türkiye Yazıları", "Yarın", "Yeni Düşün", "Yeni Olgu" dergilerinde ürünlerimin çıkmaya başlaması, dayanma gücümü artıran ve beni yaşama sıkı sıkıya bağlayan olaylardı. "Yarın"da yayımlanan "Merhaba Ankara" adlı şiirimi hâlâ çok seviyorum. Çocukluğumda temelleri atılan yapı yükselmeye başlamıştı ve hiç değilse o dönem bilincimde belirlenen üç amaçtan birinin gerçekleşmesi doğrultusunda adımlarımı hızlandırmıştım. Bir de ödül aldım hatta; Ankara Tabip Odası'nın yarışmasında bir şiirime "Başarı Ödülü" verilmişti. Paul Eluard'ın "Ozan ve Gölgesi" adlı kitabıyla ilgili yazım nedeniyle "Yeni Düşün" dergisinin verdiği beş bin lira ilk telif gelirimdi, hiç unutamam. Cezaevinden çıktıktan sonra, bir yandan saydığım dergilerdeki yayın serüvenim sürerken yeni dergilerle de tanıştım ve buluştum: "Varlık, Karşı, Abece, Kıyı, Çerçeve, Şiir Okulu, Eylül, Yaba Öykü, Demokrat, Martı, Broy"...

Cezaevindeyken, dergilerde yayımlanan ve yayımlanmayan yazılarım, şiirlerim dışında, öyküler, denemeler ile *"Kardelen"* ve *"Turnalar"* adlı iki de roman yazmıştım. Bir yeni adım ola-

rak "Kardelen"in "1986 Akademi Kitabevi Roman Başarı Ödülü" kazanmasından ve yayımlanma sürecindeki tanışıklıklar nedeniyle Cem Yayınevi'nde düzeltmen olarak çalışmaya başladım. 1987 Nisanında ilk kitabım yayımlanmıştı, yazarlığa somut bir adım atmıştım ve kendimce yazardım artık. "*Kardelen*" sevildi, hakkında çok şey yazıldı ve iyi satıldı. Bu sonuç ikinci romanımın da 1987'nin Kasımında yayımlanmasını sağladı: "*Turnalar*". Bu iki romanımın yayımlanmasının ertesinde yeni bir serüven başladı benim için, Anadolu. "*Turnalar*"ın "1988 Madaralı Roman Ödülü"nü kazanmasıyla iki roman iki ödül sahibi olmuştum ve 12 Eylül'ün karabasanını aşmaya çalışan toplumumuzda kitap önemli bir silahtı. Şenlikler ve festivallere adımlar atmaya başladım. Gezmeye başladım yurdumuzun dört bir yanında. 1989'da "*Gökyüzüne Akan Irmak*"ın da yayımlanmasıyla 80'li yılları üç romanla tamamlamış ve 90'lı yıllara bir yazar olarak girmiştim.

90'lı Yıllar

Bir Yazarın Yaşamı/Bir Yaşamın Yazarlığı

Yazarlık serüvenim çeşitli biçimlerde sürdü:

* Yayınevlerinde çalıştım. Cem Yayınevi'nden sonra Çınar Yayınları, Papirüs Yayınları, İlke Yayınları, Engin Yayıncılık ve çeşitli işler yaptığım birçok yayınevi sayesinde yayıncılığın her aşamasındaki işleri öğrendim, birçok kitapla yoğunlaştım. Örneğin klasik romanları kerelerce okuma şansını da yakalamış oldum.

* Dergilerde yazmayı usanmadan sürdürdüm. "Agora, Anadolu Ekini, Ardıçkuşu, Bahadın, Bahçe, Bakış, Berfin Bahar, Beşparmak, Bulancak, Cumhuriyet Kitap, Çağdaş Türk Dili, Çalı, Damar, Dünya Kitap, Edebiyat Gündemi, Güzel Yazılar, Evrensel Kültür, Gerçek Sanat, Haliç Edebiyat İnsancıl, Kitap Gazetesi, Özgür Yaşam, Papirüs, Söylem, Türk Dili Dergisi, Üçüncü Öyküler, Yaba Edebiyat, Yazın"... Bu dergiler, 90'lı yıl-

larda sürekli olarak ya da zaman zaman ya da birkaç kez yazı yazdığım dergilerden anımsadıklarım.

* Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki kültür sanat etkinliklerine, konferanslara, panellere, şenliklere, imza günlerine, İstanbul içindeki özellikle kültür merkezlerindeki toplantılara, okullara ve Tüyap Kitap Fuarına katılmayı sürdürdüm. Makedonya, Almanya ve Hollanda'ya üç de yurtdışı etkinliğim oldu. "1994 Sabahattin Ali Kültür Günleri Onur Ödülü" ile "1995 Truva Kültür Sanat Ödülleri Edebiyat Ödülü"ne layık görüldüm. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde düzenlenen Vedat Güler-şiir, Türk Tabipleri Birliği-anlatı, Bartın Belediyesi-şiir, Sağlık Emekçileri Sendikası-öykü, Kültür Bakanlığı 75. Yıl Ödülleri-roman yarışmalarında seçici kurul üyeliği yaptım; bu görevim Orhan Kemal-öykü, Sabahattin Ali-öykü, Samim Kocagöz-öykü, Oktay Akbal-öykü, Leyla Erbil-öykü, Mustafa Özkan-öykü, Hacı Bektaş Veli-öykü, gibi edebiyat yarışmalarında devam ediyor. Üç yıldır Kültür Bakanlığı Edebiyat Eserleri Yayın Danışma Kurulu üyeliğini sürdürüyorum.

* TCK'nın ünlü 141. maddesi kaldırıldıktan sonra kültür örgütlenmelerinde çalışmaya başladım. Türkiye Yazarlar Sendikası'nda yıllarca yönetici gibi çalıştım. Altı yıl boyunca (1993-99) PEN Yazarlar Derneği'nde saymanlık ve genel sekreterlik; Edebiyatçılar Derneği'nde genel yönetim kurulu üyeliği; Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı'nda saymanlık ve yönetim kurulu üyeliği yaptım. PEN ve Edebiyatçılar Derneği adına Özerk Sanat Konseyi'nin Sivil Toplum Kuruluşları Birliği'nin kuruluşlarına ve çalışmalarına katkıda bulundum, yöneticilikler yaptım. Bunların dışında birçok kuruluşa daha üyeliğim sürüyor.

* *"Kardelen"* in çıkmasından beri şiir yayımlamıyorum. Romancılığımı sürdürdüm ve romanlarımın arasına *"Yediveren"* le (1995) *"Kaptan"*ı (1999) kattım. Yakın dönem edebiyatımızla ve edebiyatçılarımızla ilgili *"Fedailer Mangası"*, *"Şükran Kurdakul"*, *"Aziz Nesin Aydınlığı"* gibi incelemelerimi kitaplaştır-

maya başladım. Edebiyat damarımızın bağlı olduğuna inandığım halk ozanlarımızla ilgili inceleme/derleme çalışmalarına başladım ve *"Yunus Emre"*, *"Pir Sultan Abdal"*, *"Köroğlu"*, *"Karacaoğlan"*, *"Dadaloğlu"* ile ilgili kitaplar çıkardım; bunların yanına Ortaçağ karanlığının büyük düşünür ve şairi *Hayyam*'la ilgili yapıtımı ekledim. Dergilerde yazdığım kimi yazıları "Yeni Dünya Düzenine ve Türk İslam Sentezine Karşı Aydınlığa Çağrı yazıları" altbaşlığıyla *"Umut İnsanda"*; Sivas katliamıyla ilgili tanıklıklarımı *"Sivas'ı Unutmak"*; yaşamımıza aydınlıklarını katan kimi kütür ustalarımızla ilgili çalışmamı *"Aydınlığın Ustaları"*; çeviri ve aydınlanma hareketimizle ilgili bir inceleme-derleme çalışmamı da *"Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi"* adıyla yayımladım.

* 1977 doğumlu, evli bir kızım var. İlk eşimi 1982'de kaybettim ve 1992'de yeniden evlendim. İkametimi İstanbul'a almak için bir yıl, pasaport almak için üç yıl, sürücü belgesi almak için bir yıl uğraştım. Beş yıldır yazdıklarımla geçinmeye çalışıyorum. 2000'in Eylül'ünde by-pass ameliyatı oldum. 21. yüzyıla sağlıklı ve yeni arayışlarla, yeni adımlarla girmek istiyorum.

"Niçin Yazıyorum?"un Yanıtı
Yaşamdan Yazarlığa-Özyaşam ve Yapıt

Bir yaşamın özetinin özetini sunmaya çalışırken yazarlığımın ipuçlarını da verdiğimi sanıyor ve romanlarıma kısaca baktığımda şunları görüyorum:

Örneğin *"Kardelen"*de kendi yaşamımdan ne var, diye soruyorum ve etim kanım var desem doğrudur diye düşünüyorum. Ama *"Kardelen"*de kendimi mi anlatıyorum? Hayır. Kardelen Gülcan 12 Eylül döneminin tipik bir simgesi. Ama yaşadıkları benim kızımın yaşadıklarına da benziyor. *"Kardelen"*in Can Öğretmeni ben miyim? Kim bilir? Ben de yaşadım Can Öğretmenin yaşadıklarını ama benzerlerini binlerce öğretmen de yaşamadı mı? 12 Eylül'le hesaplaşan bir insan değil mi benim kı-

zım da? Kardelenler değil mi hepimizin çocukları? Benim yaşamım elbette ve bizim yaşamımız. Zaten amacımız da ben'i biz'e dönüştürmek değil miydi?

Ya *"Turnalar"*ın Erdal'ı? O da mı benim diye kendime sorduğum oluyor ve yanıtım evet. Erdal'ın çocukluğuna bakınca gördüğümüz bozkır çocuğunun benden bir farkı yok, benim çocukluğumdan farkı yok. Ama Erdal avukat değil miydi, benim avukatlıkla ne ilgim var? Demek ki tam anlamıyla ben değilim Erdal'ın yaşamıyla anlatılan. Peki benim yaşamımdan neler var Erdal'ın yaşamında? Benim özlemlerim ve yaşamak isteyip de yaşayamadıklarım var. Başka? Başkalarının yaşadıkları da var. Kolektif yaşam. Özlemimiz bu değil mi? Asıl olarak 12 Eylül'ün çeşitli yaşlardan, mesleklerden insanı kucaklayarak dönemi anlatan bir roman olan *"Turnalar"*, hem benim, hem bizim yaşamımız yani birçok turnanın yaşamı.

*"Gökyüzüne Akan Irmak"*ın bütün kahramanları benim belki de. Ölenler de var içlerinde. Ya ben? Kaç kez öldüm. Ölümlerden dönmedik mi koca bir kuşak? Yaşayanlar rastlantısal olarak yaşamıyorlar mı? Irmağın damlaları olan yaşam kesitlerinin tümünde büyük ölçüde kendi yaşadıklarım var. Ama başkalarının, yoldaşlarımın yaşadıkları da var. 68 Kuşağı'nın, 12 Mart gençliğinin bir romanı olarak *"Gökyüzüne Akan Irmak"*taki ben, aynı zamanda yazar ben'im.

*"Yediveren"*in Muhsin Candan'ı kim peki? O da ben miyim Evliya Çelebi gibi adım adım diyar diyar gezen? Aktardığım yaşam kesitiyle karşılaştırıldığında görülecektir bu gerçeklik. Ama, aynı zamanda şair Muhsin Candan'ın yazar Öner Yağcı olduğunu kimse söyleyemez. Çünkü *"Yediveren"*de anlatılan yaşam kesitlerini duyarlılıkları oranında birçok insan Muhsin Candan gibi yaşamıştır. Anlatılan yaşanmışlıklardır ve bunun içinde benim yaşadıklarımın da olması romanımın tümüyle benim yaşamımı aktardığı sonucunu vermez. Ayrıca yaşamımın öyle kolay kolay romana sığdırılabileceğini de hiç düşünemiyorum.

*"Kaptan"*ın Kaptan'ı ise tam anlamıyla bana benziyor. Yaşından, doğduğu yerden başlayıp öğretmenliğiyle roman kahramanı Kaptan'la benim yukarda anlattığım yaşamımın örtüşen noktaları çok. Ama bu örtüşme benzer koşullarda yaşayan birçok insanın yaşamıyla da gerçekleşemez mi? Gerçekleşir elbette ve gerçekleşmiştir de. Örneğin parasız yatılı okuma coşkusu, ülke sorunlarına duyarlılık, bilinmedik yörelerde öğretmenlikle buluşma, kurşunlanmalar, hapislikler gibi yaşanmışlıkların birçok insanı kucakladığı bir gerçektir. Demek oluyor ki örtüşen yaşamların romanıdır *"Kaptan"* ve benim romancılıkta yapmak istediğim bu zaten.

Bir yazar, kendisini yazmaya iten toplumsal dinamikleri tarihin derinliklerinde de arayabilir, gelecek ütopyalarında ya da düşlerinde de. Bense yakın dönemdeki yaşanmışlıklarda arıyorum ve bu açıdan ülkemizin yakın dönem toplumsallıkları yüzlerce romana konu olabilecek, malzeme olabilecek, kahramanlar ve tipler verebilecek zenginliktedir. Örneğin Cumhuriyet'in kuruluşlu ve Cumhuriyet devrimleri evrenselleşmeye aday yapıtların anasıdır bence. Ardından gelen kuruluş yılları ve sonrasındaki tek parti diktatörlüğünün çok partili yaşama dönüşmesiyle gelen rezillikler de onlarca roman doğurabilecek toplumsal ve insani dramlar içermektedir. 12 Mart'ın insani özden uzaklaşan ve uygun gördüğü sistemle örtüşen baskıcı karakteri de, 12 Eylül'ün 12 Mart'ı aratan azgınlığı da insan, toplum, edebiyat açısından müthiş malzemeler içermektedir ve bunlara kör kalan bir yazarın yazarlığından kuşku duymaya hakkımız vardır diye düşünüyorum. Küreselleşmeyle gelen 1990'lı yılların da aynı zenginliği taşıdığını ve özellikle değerleri ve insanı köreltmesi bakımından önemli olduğunu belirtmeliyim.

Peki ben ne anlattım?

*"Gökyüzüne Akan Irmak"*ta asıl olarak 12 Mart dönemini, 1960'ların sonu ile 1970'lerin başını; *"Kardelen"* ve *"Turnalar"*da 12 Eylül dönemini, öncesiyle birlikte 1980'leri; *"Yedi-*

*veren"*de 1990'lı yılları; *"Kaptan"*da 1950'li yıllardan başlayarak tüm bu toplumsal dönemleri çeşitli insanların yaşamlarıyla örtüştürerek verdim. Ben, topraklarımızda yaşadığımız bu zenginliği, kendi yaşadıklarımla ve tanıklığımla özdeşleştirmek istedim yalnızca.

Romanlarımın dışındaki yazdıklarımda da ben mi varım diye düşünüyorum. İlk inceleme çalışmalarım olan *"Fedailer Mangası"* ve *"Şükran Kurdakul"* adlı kitaplarımda 1940'lı yılları irdelemeye çalıştım. Bugünümüzü anlamak için o yıllarda yaşadıklarımızın anlaşılması gerektiğini düşünüyorum ve o günlerin bugünlere ayna tuttuğuna inanıyorum. *"Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi"* de öyle. Aynı biçimde *"Aziz Nesin Aydınlığı"*nı yaşamımızı anlamada önemli bir mihenk taşı ve öncü bir aydın olarak gördüğüm bir ustanın anlaşılması açısından anlamlı bulduğumu söyleyebilirim. *"Aydınlığın Ustaları"* ise aynı anlayışın ürünü. *"Sivas'ı Unutmak"*, yakın dönemimizin unutulmaması gereken toplumsal yaralarından biri olduğu düşüncesiyle kitaplaştırdığım bir çalışma ve *"Umut İnsanda"* geleceğimizi tehdit eden ve yaşama biçimimizi değiştirmeyi hedefleyen Yeni Dünya Düzeni'ne ve Türk İslam Sentezi'ne karşı attığım çığlıklardan oluşuyor. Halk ozanlarıyla ilgili çalışmalarımsa benim bağlandığım damarın habercileri değil mi?

Tüm bunlar, aynı zamanda yaşamımdaki aydınlık arayışının, özgürlük arayışının izleri.

Tüm bu arayışlar yaşamımın özü olduğu gibi yazarlığımın da özü.

*

Not: Zeynep Aliye'nin yazarların yaşam, yazma ve yaratma serüvenleriyle ilgili olarak hazırladığı kitap için sorduğu sorulara verilen karşılıklardır.

(Edebiyat Gündemi, Şubat 2001)

25 YILLIK BİR KÜLTÜR KÖPRÜSÜ: CEM YAYINEVİ

I

Cem Yayınevi ile bir "okur" olarak tanışmam, ilk gençliğimin coşkulu, susamış, sevdalı yıllarına denk düşer. Bunun izdüşümü, en kitlesel aydınlanmayı yaşadığımız tarih dilimidir:

12 Mart 1971 öncesi...

Dünyayı ve ülkemizi tanımak, anlamak istiyordum ve değiştirme savaşımının bir genciydim. Birkaç yayınevinin çoraklığı yeşertmeye çalıştığı bir yayın ortamında, ekmek yer, su içer gibi kitap okurdum. Türkçenin binbir renkli pınarlarından, dünyanın çeşitli dillerinden, eski-yeni tarihinden aktarılan zenginliklerle beslenme çabasındaydım yani. Bir su idi kültür ve bugün ben, bu suyun, susuzlara ulaşmasını sağlayan adsız kahramanlarıdır diye düşünüyorum yayınevlerini; kültürü alan, taşıyan, sunan köprülerdir diye.

Yazarın, çevirmenin, editörün, dizgicinin, ressamın, grafikçinin, fotografçının, basım emekçisinin, çiftçinin, hamalın emeklerini toparlayıp, kâğıt ve boya kokan kültür zenginliğini benim ilkgençlik yıllarımda taşıyan-aktaran-sunan (Cem, Gün, May, Can, Remzi, Toplum, Bilgi, Varlık gibi) yayınevleri geliyor aklıma. Ve Yaşar Nabi Nayır, Mehmet Ali Ermiş, Mehmet Ali Yalçın ile Oğuz Akkan adları çıkıyor karşıma:

Emeği ve kültür zenginliğini, emekleriyle aynı zamanda zengin yürekleriyle toparlayıp sunan kahraman adlar.

Oğuz Akkan ve *Cem Yayınevi*, ilk gençlik dönemimin ve benim kuşağımın saygın adlarındandır; bir insan ve bir kurum olarak.

II

Cem Yayınevi ile bir "yazar" olarak tanışmam, otuzbeş yaşımın coşkulu, susamış, sevdalı yıllarına denk düşer. Bunun izdüşümü, en kitlesel kültürsüzlüğü ve kültür kıyımını yaşadığımız tarih dilimidir:

12 Eylül 1980 sonrası...

Beş yıllık hapislikten sonra, öfkemi ve sevgimi yazdıklarımla ifade etmeye çalışıyordum. İki romanım vardı ve dergilere yazılar yazıyordum boyuna. Dosya olarak verdiğim "*Kardelen*" adlı romanım Akademi Kitabevi'nce ödüllendirilmişti. Onu yayımlatmaya çalışıyordum. Çabalarım, Atilla Özkırımlı'nın yardımlarıyla *Cem Yayınevi*'nde ve Mehmet Ali Uğur'da "mutlu son"a ulaştı. Türkiye kültürüne hizmetini, "genç yazarlara" da fırsat bir programla sürdüren *Cem Yayınevi*'nin sahibi Mehmet Ali Uğur, kitabımı 1987 baharında basacağını söyledi. Bu sözleri 1986'nın Kasım'ında duymuştum ve ilk kitabım "*Kardelen*" 1987'nin Nisan'ında yayınlandı gerçekten.

Cem Yayınevi'nin bana kattığı, yalnız kitabımı yayınlaması değildi:

Otuzbeş yaşında, mesleksiz ve işsiz bir insan olarak yaşama yeniden başladığım günlerde Ali Uğur, kendi kitabımla başlattığı düzelti işlerini sürdürmemi sağlayarak, yeni bir mesleğe adım atmamın ve sevebileceğim, benimseyebileceğim işler yapmamın yolunu da açtı. Beni körelten, yazmamı engelleyen değil, benim ufkumu genişleten ve yazmamı özendiren bu yaşam biçimimi kurmama katkısı diyorum, saygın bir yayınevinin kültüre bir başka çeşit hizmeti mi?

Mehmet Ali Uğur ve *Cem Yayınevi*, yazarlığımın ilk yıllarının ve benim kuşağım genç yazarların saygın adlarındandır; bir insan ve bir kurum olarak.

III

Cem Yayınevi'ne "nice 25 yıllar" diliyorum.

(Cem Yayınevi 25. Yıl Kitabı, 1989)

ÇÜRÜYEN İSTANBUL VE TEVFİK FİKRET

"Ne bir bağış beklerim kimseden,
Ne kol dilenirim, ne kanat,
Kendi göklerimde kendi kendimle uçar giderim,
Bana eğilmek boyunduruktan bile ağır,
İşte böyle bir şairim ben,
Tepeden tırnağa özgür."

(Tevfik Fikret/Bugünün diliyle söyleyen A.Kadir)

... Magazinleşerek çürürken İstanbul, magazinleştirilerek çürütülürken, Tevfik Fikret'i düşünüyorum; 19 Ağustos, ölümünün 75. yılıydı.

75 yıl sonra da aydınlık düşünceleriyle yolumuzu ışıtmayı sürdürüyor Fikret.

"Sarmış yine afakını bir dud-i muannit" (Yine bir sis kaplamış ufuklarını) dizesiyle başlamıştı İstanbul'u anlatan *Sis* şiirine o; çürüyen İstanbul'u anlatan.

1915'te yazdığı *Sabah Olursa* şiirine, "Bu memlekette de bir gün sabah olursa..." diye başlayıp dizelerini, "Evet, sabah olacaktır, sabah olur, geceler / Tulü-i haşre kadar sürmez" diyerek sürdüren ve "Ümidimiz bu; ölürsek biz, yaşar mutlak / Vatan sizinle, şu zindan karanlığından uzak!" diye bitiren Fikret, bugünün çürüyen İstanbul'uyla ilgili olarak da umut çoğaltıyor sanki.

Bu çürümenin sürgit olamayacağını söyleyerek direncin ışığı olmayı sürdürüyor, aydınlığın habercisi olmayı: "Gelecek gün-

ler senin, / Taptaze günler, aydınlık günler, / Zaten ne var ne yok senin değil mi ki?" Ekliyor: "Hayır, her şey senin değil ,/ Gelecek günler emanettir sana oğlum, / Varımız yoğumuz emanet sana. / Bir gün senden de hesap sorar ilerisi." (*Ferda*'dan.)

19 Ağustos 1973 günlü *Cumhuriyet*'teki yazısında Oktay Akbal, Fikret için şu gerçekçi saptamayı yapıyor: "Dizeleri çağını yansıtır, bir ayna gibidir. Yalnız çağının değil, bugünün de bir aynasıdır. Toplum bakar onun şiirlerine, kendini bulur... O insanlık şairidir, toplum şairidir, günün değil geleceğin şairidir. Ne zaman duraklasak, geriye dönsek, bir çıkmazdan bir çıkmaza girsek adaletsizlikler, bozuk düzen başını alıp gitse, Fikret devleşir birden canlılık, önem kazanır bir anda ulusun umudu."

Birilerinin halk adına ekonomiyi yönlendirdiği, politikayı belirlediği, kültürü teslim almak için olmadık yöntemler denediği, savaş kışkırtıcılığı yaptığı, yaşamı magazinleştirdiği günümüzde, Ceyhun Atuf Kansu'nun deyişiyle "karabaskı yönteminin özgür çocuğu" Fikret, ilk kez Mehmet Bayrak'ın kitabında yayımlanan *Harb-i Mukaddes* adlı şiiriyle yıkılmaz bir anıt olarak dikiliyor, güç veriyor:

"Yazık ki yanan ateşi sönmedi hâlâ... / Dünyayı bugün savaş denilen yok edici ele / Teslim eden alçakların atalarına lanet olsun. / Bütün torunları alçaklık mezarında boğulsun!... / Lanet sana! Lanet Sana! Ey savaş belası. / İnsanlığa bir darbesin ey savaş sıkıntısı; / Kopsun seni överek kışkırtan eller... / Ey düşmanlık kini, yüz bin kez lanet sana!"

Fikret'i, Sabiha Sertel'in *İlericilik ve Gericilik Kavgasında Tevfik Fikret* adlı kitabındaki son cümleyle anmak istiyorum: "...Bugünkü kuşaklar gibi, yarınki kuşaklar da, onu, Türkiye ölçüsünde insaniyetçi düşüncenin ilk bayraktarı olarak her zaman saygıyla anacaklardır."

"*Sis*"li günlerde Fikret'in ışığına gereksinmemiz var!

(Broy, Eylül 1990)

DÜŞÜNCE VE YARATMA ÖZGÜRLÜĞÜNÜN NERESİNDEYİZ?

12. yayın yılında yoluna devam eden Kıyı'nın 142. sayısı, ülkemiz insanlarının düşünce ve düşüncesini anlatma, yaratma özgürlüğüyle çok yakından ilişkili olan Türk Ceza Kanununun ünlü 142. maddesini getirdi aklıma. Hani, "Süleyman Efendi hiçbir şeyden çekmemişti ya nasırından çektiği kadar"; bizim düşünmeyi ve düşündüklerini aktarmayı dert edinen insanlarımız da hiçbir şeyden çekmediler 142. maddeden çektikleri kadar.

Ülkemizin yakın tarihindeki gerçek aydınlarının yaşam serüvenlerine baktığımız zaman beyinlerinin kıyıcığında "Demokles'in kılıcı" gibi 142. maddenin asılı olduğunu görüyoruz.

Şöyle söyleyebiliriz ki bizim aydınlanma ve düşünce özgürlüğüyle ilgili yakın tarihimizde yaşadıklarımızın temelinde karşımıza hep 142. madde çıkıyor.

Denilecek ki 142. maddeden önce düşünce özgür müydü ülkemizde?

Elbette hayır; bugün de 142. maddemiz yok ama düşünce ve yaratma açısından nasıl özgür değilsek, 142. madde öncesinde de aynı özgürlük sorununu yaşıyordık.

Tarih boyunca özgürlük savaşımlarıyla bilim ve sanat gelişmişti ve savaşımın kazanımlarıyla bilimsel ve sanatsal ilerleme koşut olarak sağlanıyordu.

İkiz kardeş olan bilimin ve sanatın önündeki engellerin ortadan kaldırılması savaşımı, insanlığın özgürlük kavgasının temeliydi.

Osmanlı döneminde dinin bağnazlığı, devletin kutsallığı, tanrı adına, onun vekili olarak mülkün sultanı olan padişahların

egemenlik kaygısı ve dokunulmazlığı düşüncenin, düşüncenin aktarılma biçimlerinin, bilimsel ve teknolojik gelişmenin önünü tıkadığı gibi sanatsal yaratıcılığı da engelliyordu.

Osmanlı dönemindeki özgürlük kazanımlarının cılızlığı bilimde ve sanatta da cılızlaşmamızı getiriyordu.

Bu cılızlık düşünme ve yaratma özgürlüğünün olmadığı bir ülkede yaşatıyordu insanlarını.

Düşünen düşünmüş, yaratan yaratmıştı, başkasına ne yapmak düşerdi ki?

142. maddeden çok çok önce, daha 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı devletinin özgürlüğün yok edilmesi için attığı adımlara baktığımızda şunları görmekteyiz:

1845'te çıkarılan Polis Nizamnamesi, 1856 Padişah fermanı, 1857 Basımhane Nizamnamesi (ve Meclisi Maarif'in kuruluşu), 1858 Kanun-ı Ceza, 1867 Kararname-i Ali Paşa, 1876 Mahmut Nedim Paşanın sansür kararnamesi ve 1908'e kadar sürecek olan Abdülhamit sansürü, 1881 Encümeni Teftiş ve Muayene ('nin kuruluşu), 1888 Matbaalar nizamnamesi, 1895 Zaptiye Nezareti ('nin kuruluşu), 1893 Tetkikat-ı Müellifat, 1903 Şeriye Tetkik Heyeti, 1908 Yeni Matbuat Kanunu, Divanı Harbi Örfi'nin kurulması, 1914'teki Askeri Sansür ve işgal kuvvetleri sansürü...

Bunlara bir de gazeteci öldürümlerini eklemek gerekiyor:

6 Nisan 1909'da Hasan Fehmi; ardından iki gazeteci öldürümü daha, 9 Haziran 1910'da Ahmed Samim'in ve 11 Temmuz 1911'de Zeki Bey'in öldürülmesi...

Görülüyor ki özgürlüğün adımlarını atanların karşılaştıkları belalar türlü türlüymüş Osmanlı'da.

Osmanlı öncesinden başlayarak bağnazlığa ve egemenliğe karşı savaşımlar elbette tarihimiz boyunca sürmüştü.

Batıdaki savaşımlardan etkilenmeyle birlikte de Tanzimatçıların ve Meşrutiyetçilerin özgürlük arayışlarının zindanlarla, boğmalarla, kelle almalarla, sürgünlerle karşılık bulduğunu biliyoruz.

Cumhuriyetçilerin kazandığı zaferle birlikte özgürlüğün sınırlarının genişlediğini, insanların padişahın kulları olmaktan çıkıp bir ülkenin özgür yurttaşları haline geldiğini de görüyoruz.

Düzene uygun insanların yetiştirilmesini amaçlayan eğitimin, özgürlüğün ne olduğunu öğreten, özgürlüğün kullanılma yöntemlerini kavratan bir nitelikte gelişmesi Cumhuriyeti kuranların siyasal seçimlerinin sonucuydu.

Cumhuriyetin geliştirdiği eğitim kurumları da özgür yurttaşlar yetiştirmeyi hedeflerken düşünmenin ve yaratmanın önündeki engellerin ortadan kaldırılmasını da amaçlıyordu; saltanatı, hilafeti, Arap abecesini, ne olduğu belli olmayan Osmanlıca dilini ortadan kaldırdığı gibi...

Bu noktada Cumhuriyet'in düşünce ve yaratma özgürlüğüyle ilgili attığı adımların insanlaşmaya doğru adımlar olduğunu da kabul etmemiz gerekiyor.

1925 Takriri Sükûn Kanunu ve Bakanlar Kuruluna özgürlükleri kısıtlama yetkisi veren 1931 Matbuat Kanunu ile getirilen hükümler, atılan adımların eksik ve yeni savaşımlar gerektiren adımlar olduğunu gösterse de, ülkesinde bir uluslaşma sürecini başlatma çabası içinde olan genç bir Cumhuriyet için zorunlu önlemlerdi.

Bir çağdaşlaşma, uygarlaşma çabası olan Cumhuriyet atılımı bir yandan kökünden engellenmiş olan özgürlüğün doğumunu gerçekleştirmeye, bir yandan da kendisinin belirlediği bir özgürlük sınırını çizmeye çalışıyordu ve bu çizilen sınırlar bile genç Cumhuriyetin özgürlükçü karakterini gölgeleyemiyordu.

Gölgeler 1940'lı yıllarla birlikte kuşatmaya başlamıştı yeni doğan aydınlığı.

Dünyaya düzen veren diyeceğim diyen Hitler belasının rüzgârı ülkemizde de esmiş, özgürlüklere yönelik baskılar çoğalmış ve ünlü 142. madde girmişti yaşamımıza.

1940'lı yıllarda kaynatılan cadı kazanları Sabahattin Ali-Nihal Atsız ve Hasan-Âli Yücel-Kenan Öner davalarıyla; Cumhu-

riyet'in öz kurumlarına (örneğin Halkevleri, Köy Enstitüleri, Tercüme Bürosu...) yönelik baskılarla; Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi baskınına ve Pertev Naili Boratav, Behice Boran, Niyazi Berkes gibi hocaların okuldan atılmasına; Tan gazetesinin yakılmasına, Sütlüce'deki silah fabrikasının patlamasına, ırkçılığın moda olmasına. Nazi işbirlikçilerinin devlet katında çoğalmasına; solcu aydınların üzerinde terör estirilmesine, 1940 Kuşağının, Sansaryan Hanının ve tabutlukların siyasal tarihimize girmesine; Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Mim Uykusuz, Rıfat Ilgaz'ın Marko Paşa'lar serüvenine, Aziz Nesin'in Nereye Gidiyoruz ve Faris Erkmen'in En Büyük Tehlike broşüründen tutuklanmalarına, Mehmet Ali Aybar'ın Zincirli Hürriyet'teki savaşımına, Sabahattin Ali'nin öldürülmesine uzanmıştı. Aydınlığımızın yüzakı olan Nâzım Hikmet zaten içerdeydi ve Memleketimden İnsan Manzaraları'nı yazıyordu...

Bunca yoğunluğun içinde düşünce ve yaratma özgürlüğü adım adım yok edilmeye başlanmıştı, özgürlük kaygısı olanlar yılmadan direniyordu ve bu yıllar daha sonraki yıllarımızı da belirleyecekti.

Devlete egemen olan sağ ideoloji (27 Mayıs'taki kısa bir dönem dışında) o yıllardan bu yana genç Cumhuriyetin getirdiği kurumlardan ve yaşama biçiminden başlayarak özgürlükleri yok etme yolunda hep adımlar attı: "Matbuat kanun dairesinde serbesttir, ancak..."ın yerini alan, "Basın hürdür sansür edilemez, ancak..." diye başlayan bir özgürlük(!) anlayışıyla bu ülkenin aydınları hep savaşmak zorunda kaldılar.

Ülkemizde yaratma, düşünme ve ifade özgürlüğü için çabalarken yaşamları ellerinden alınan sevgili Sabahattin Ali, Ümit Yaşar Doğanay, Orhan Yavuz, Abdi İpekçi, Muammer Aksoy, Bahriye Üçok, Uğur Mumcu, Turan Dursun, İlhan Erdost, Metin Göktepe ile Asım Bezirci başta olmak üzere Sivas katliamında yitirdiklerimiz ve adlarını burada sayamadığımız özgürlük savaşımcılarıyla; ömürlerini bu uğurda feda eden, yakın za-

manlarda aramızdan ayrılan, sevgili Aziz Nesin, Mustafa Ekmekçi, Bahri Savcı ve yine adlarını sayamadığımız özgürlük savaşımcılarını saygıyla anmak boynumuzun borcudur.

Bu borçla sorunu, günümüzdeki boyutuna getirmek, düşünmenin, düşündüğünü çeşitli yollarla aktarmanın, yaratma özgürlüğünün sanatla, uygarlığın geleceğe taşınmasıyla, insanın özgürlük ve ölümsüzlük arayışıyla ilgili bir sorun olduğunu söylüyorum.

142. maddeden sonra da bir şeyin değişmediğini göstermek için, ülkemizdeki sanat ve sanatçı örgütlerinin yakın zamanlarda oluşturduğu Özerk Sanat Konseyinin konuyla ilgili saptamalarını kısaca aktararak hem yaratma özgürlüğü konusunda sorunun asıl sahibi olan sanatçıların, nasıl bir ülkede, hangi sorunlarla boğuştuğu gerçekliğini belirlemek, hem de insanlarımızın bu temel özgürlükle ilgili düşüncelerinin temelini oluşturacak olan bir saptama yapmak istiyorum.

27-28 Mart 1995'te 34 örgütün katılımıyla gerçekleşen ve iki gün boyunca yaratma özgürlüğü konusunun tartışıldığı Sanatçılar Kurultayı'nın sonuç bildirgesinde; "Bugün Türkiye'de sanatçının sanat yapma hakkı ve yaratma özgürlüğü tartışılır hale gelmiştir... Sanatçı örgütleri olarak, yaratma özgürlüğünün temeli olan yaşama ve düşünme özgürlüğünün önündeki tüm yasal, ekonomik, toplumsal engeller, kültürel baskılar ve sınırlamalar ortadan kaldırılmalı, sanatçının sanatsal yaratım için gereken maddi özgürlük ortamı sağlanmalıdır. Toplumumuzun ancak böyle bir özgürlük ortamında kimlik kazanacağı ve geleceğe taşınacağı düşüncesiyle gereken yasal değişiklikler ve düzenlemelerin hızla gerçekleştirilmesi zorunluluğunu bir kez daha haykırmak istiyoruz," deniliyordu.

Bir yıl sonra 1-2 Nisan 1996'da, bu kez 52 örgütün katıldığı 2. Sanatçılar Kurultayında da yaratma özgürlüğü konusu yoğun olarak tartışılmış ve "Gelecek toplantılarda yaratma özgürlüğü konusunu bir daha tartışmamak ve tümüyle özgür bir yaratma ortamının sağlanması dileğiyle" oturum kapatılmıştı.

Bir yıl daha geçti ve bu yılın Kasım ayında 16.sı gerçekleşen TÜYAP İstanbul Kitap Fuarının da ne yazık ki ana konusu "ifade ve yayımlama özgürlüğü" oldu. Fuar boyunca çeşitli alt başlıklarla konu tartışıldı. Sevinmeli mi üzülmeli mi bilemiyorum. Duyarlılık ve bilinç açısından kutlamak gerekir ama ülkemizde bu konunun hâlâ tartışılıyor olmasından da burukluk yaşadığımızı söylemek istiyorum.

Devletin, yasaların, para egemen düzenin, dinin, geleneklerin, Yeni Dünya Düzenindeki değer yitiminin, vicdanların kaybolmasının, sanatçıların kendilerine uyguladıkları otosansürün, özgür yaratıcılıktan kaçışın, yaratma coşkusunu yitirişin, korkunç bir aptallaştırma saldırısının sürdüğü koşullarda yaratma özgürlüğünü dert edinen kaç kişi var ülkemizde? Yaratma özgürlüğünün önündeki engeller neler ve bu engelleri nasıl aşmalıyız, niçin aşmalıyız?

Öyle sanıyorum ki, sorulara yanıtlar aramak, kültür sanat tarihimizin zenginliğine yeni değerler katacaktır ve bilimin, sanatın ve özgürlüğün aydınlığıyla buluşmak için bu değerlere çok gereksinmemiz var.

Ülkemizin yüzlerce yıldır uğruna savaştığı özgürlüklere sahip olmanın vereceği güzelliği özleyerek düşünce ve yaratmanın bizden daha çok emekler beklediğini ama mutlaka kazanacağımız umuduyla yaşamamızın zorunluluğunu vurguluyorum.

(Kıyı, Ocak 1996)

GEZİ NOTLARI: HOLLANDA İZLENİMLERİ

Rotterdam Sahne Sanat Kurumunun (Kunststichting Sahne) çağrılısı olarak Enver Ercan ve Muzaffer Özdemir'le 7 Aralık 1997 Pazar günü Hollanda'ya uçtuk. Uçak Hollanda topraklarına indiğinde "Schengen" vizesiyle "küreselleşen" dünyanın "Avrupa" devletine de ayak basmış oluyorduk. Hani bizi yıllardır kapısında bekleten de en son kararıyla hadi güle güle diyen Europa'nın.

1989'dan beri Hollanda'da yaşayan dostumuz Murat Tuncel'in çabasıyla "Sahne Sanat Kurumu"nun bu çağrısı bir haftalık yüklü bir programa dönüşmüştü.

Uçakta Muzaffer Özdemir'in anlattığı bir fıkra gezi boyunda dilimizden düşmemişti. Öğretmen olan Temel, bir öğrencisinin iki kere ikinin kaç ettiği sorusuna verdiği yanıt üzerine çok kızar ve onu fena halde döver. Çocuğun velisi Temel'i mahkemeye verir. Mahkemeden yargıcın niçin dövdün sorusuna Temel'in verdiği yanıt şu olur: "Yargıç bey, iki kere iki dört, bilemedin beş eder; yedi de nereden çıktı?"

Programımızda Hollanda'nın Den Haag, Nijmegen, Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Zwolle kentlerinde gerçekleştirilecek olan edebiyat akşamları ve bağlama dinletisi vardı.

Bizi Amsterdam Havaalanında Murat Tuncel ve Yasin karşılamıştı ve Hollanda'daki ilk günümüzde Den Haag "Transvaalkwartier Kütüphanesi"nin konuğuyduk (7 Aralık, Pazar).

Murat Tuncel'in başkanı olduğu "Hollanda Türkiyeli İşçiler Birliği"nin (HTİB) Den Haag şubesini ziyaret ettikten sonra toplantının yapıldığı Semt Evine gittik. 60 kişinin katıldığı söyleşide canlı ve sıcak bir ortamda kendimizi tanıttık, sevgili Murat Tuncel'in oturduğu bu kentte yönettiği, bizim de ürekliğimizi attığımız anlamlı bir söyleşi oldu. Enver Ercan'la benim kendimizi tanıtmamızdan ve izleyenlerin sorularını yanıtlamamızdan sonra Muzaffer Özdemir'in bağlamasıyla verdiği mini konseriyle akşamı tamamladık.

Hollanda'da yaşayan şair dostlardan Haydar Eroğlu'nun rahatsızlığı nedeniyle gelmediğini söylediler ama şair kardeşi İbrahim Eroğlu gelmişti. Yozgat'ın Bahadın'ından birçok arkadaş vardı. Onlarla toprağımızla ilgili dertleştik. Benim *"Aziz Nesin Aydınlığı"* adlı kitabımı görünce "Aziz Nesin'in dostu benim de dostumdur," diyen ve Aziz Nesin'in birçok kitabını Hollandacaya çeviren Anneke Krythe ile de tanışıp edebiyatımızı söyleştik.

Ertesi gün Murat Tuncel'in eşi Nursel hemşire ile "Madurodam"ı gezdik.

"Madurodam", eski adı La Haye olan Den Haag'ın maketiydi. Müzede Den Haag'ın küçültülmüş bir örneği vardı. Mini bir kent yani. Tüm yapılar; çalışan trenler, gemiler, otomobiller, trafik lambaları; duraklarda bekleyen insanlar, yollar, ağaçlar, hatta Noel için yapılan süslemeler, elektrik direkleri; Hollanda'nın simgeleri olan yeldeğirmenleri, lale bahçeleri, koyun ahırları... Tüm bunlar insanı canlı bir cüceler kentini gezen devler gibi duyumsatıyor. Kültürlerin tüketildiği, çılgınca bir değişimin yaşandığı bir dünyada, özellikle bizim ülkemizde böyle müzelere öyle çok gereksinme var ki.

Pazartesi akşamı Nijmegen'deydik. Nijmegen çok kozmopolit bir yerdi. Dediklerine göre 120 milliyetten 148 bin kişinin yaşadığı bu üniversiteler kentinde nüfusun yüzde 22'si (32 bin) yabancıydı. Zaten Hollanda'yla ilgili gözlemlerimizin ilki yapıların düzenliliği, korunmuşluğu ve tarihi bir ülke izlenimi vermesiyse, ikincisi de yabancıların çokluğuydu.

4200 Türk'ün yaşadığı ve Almanya'ya sınır olan Nijmegen'de 70 kişinin katıldığı, DHD ve HTKB'nin düzenlediği bir söyleşi gerçekleştirdik. Murat Tuncel'in yönettiği söyleşiden sonra da Muzaffer Özdemir'in dinletisiyle coştuk. Ressam Tacettin ve Nuri Can'la birlikte sanat-edebiyatla iç içe yaşamaya çalışan, Aziz, Kenan gibi birçok dostla karşılaştık. Uzun süren toplantıdan sonra yorgunluğumuzu atmak için Den Haag'a, Murat Tuncel'in evine dönerken ve bizi Nijmegen'e götürüp getiren, evinde ikramlarda bulunan Salih Kösen'le söyleşirken keyifliydik.

Salı günü (9 Aralık) Rotterdam'a gittik. Enver Ercan ve Muzaffer Özdemir, Murat Tuncel'le birlikte kenti gezerken ben "Yüz Çiçek Kültür ve Sanat Merkezi"ndeki dostlarla bir söyleşi yaptım. Toplumsal, siyasal, kültürel her konunun yer aldığı söyleşinin noktasını Enver'le Muzaffer koydu: Sanatsız bir dünya düşünülemez.

Çarşamba günü (10 Aralık) Hollanda'aki en eski ve en köklü kuruluş olan Hollanda Türkiyeli İşçiler Birliği Amsterdam Şubesinin (Turkse Arbeiders Verenining Nederland Afd. Amsterdam) konuğu olarak Amsterdam'daydık.

Kültürel ve turistik başkenti tanımak için birkaç saat elbette yeterli değildi. Müthiş Van Gogh Müzesini gezip bu büyük ustanın yapıtlarının asıllarını görmenin keyfini yaşadık ama örneğin Madam Tussault Müzesini gezemedik. Ünlü kanallarda gezme zamanımız da olmadı ama Amsterdam gecesinin ışıl ışıllığında kanal gezisinin ne denli keyifli olabileceğini düşledik (Tabii ünlü Kırmızı Lambalar Sokağını gezmeden de dönülmezmiş!). Amsterdam'da yaşayan dostların, özellikle bizi gezdiren Ahmet dostun ve Ali Develioğlu'nun sıcak ilgilerini de söylemeden geçemeyeceğim. HTİB lokalinde otuz izleyicinin katılımıyla gerçekleşen "Yazın Söyleşileri-1" başlıklı söyleşide Enver Ercan ve Murat Tuncel'le "Türkiye'de ve Hollanda'da Yazar Olmak" konusuyla ilgili düşüncelerimizi aktardık, dinleyenlerle tartıştık.

Perşembe günü (11 Aralık) Utrecht'teki Türkiyelilerin politik, kültürel, sosyal ekonomik çıkarlarını korumak, toplumsal yaşama katılımlarını, gelişmelerini özendirmek, desteklemek, bu amaçla etkinlikler gösteren grup, kurum ve kuruluşları desteklemek amacıyla 1993'te kurulan, Türel Vakfının (Sticting Türel) konuğuyduk Utrecht'te. Utrecht'teki Kadınlar Merkezindeki "Müzik Dinletili Edebiyat Akşamı"nda "Türkiye ve Avrupa'daki Türk Edebiyatının Birbiriyle Etkileşimi" konusunu tartıştık. Toplantıda konuşmacı olarak Hollanda'da yaşayan "Amsterdam'ın Gülü", "Muska" ve "Öte Yer" adlı romanları Türkiye'de yayımlanmış olan romancı Sadık Yemni de vardı. Hilversum'da yayın yapan ve benim de ayda bir gün kitap tanıtım programıyla katıldığım "NPS-Radyo 5"in yöneticilerinden dostlarım Mehmet Emin Alkanlar, Ahmet Azdural ve Güneş Uz'la, Türkiyeli eski dostlarla da görüştük.

12 Aralık Cuma gününün sabahında Den Haag'ta Anneke ile bir söyleşi yaptık (Gündüzlerimiz hep Den Haag'ta geçiyordu). Anneke Krythe, kendi kendine öğrendiği Türkçesiyle edebiyatımızın birçok konusu hakkında bizi sorguladı. Sorularına ve edebiyatımızla ilgili derin bilgisine doğrusu şaşırdık. Öğleden sonra kütüphaneye gidip Emine Hanıma teşekkür etmek istedik o da bizi kütüphanenin kalemini hediye ederek uğurladı.

Aynı günün akşamı "Edebiyat Akşamı ve Sempozyum: Türkiye'de ve Hollanda'da Yazar Olmak" konulu toplantı için yine Rotterdam'daydık. Rotterdam Sahne Sanat Kurumunun düzenlediği akşam Kütüphane Tiyatrosunda (Bibliotheek Theater) gerçekleştirildi. Aslı, Şehriban, Zehra kardeşlerin katkılarıyla en kalabalık katılımın olduğu (90 kişi) bu toplantıda Türkiye'den ben, Enver Ercan ve Muzaffer Özdemir, Hollanda'dan da Sadık Yemni, Murat Tuncel ve Türkiye'de "Yollar Nereye Düşer" adlı romanı yayımlanan Nurcihan konuşmacıydı. Konuşmalardan sonra da Muzaffer Özdemir'in bağlamasıyla verdiği dinleti ilendi. 12 Eylül öncesinin birçok dostuyla da burada karşılaştığımı eklemeliyim.

Ertesi sabah sorgulayıcı kimliğiyle dikkatimizi çeken Hamiyet ile Gülbeyaz adlı kardeşimiz bizi ünlü Hollanda bahçelerine götürdü. Seralarda çeşit çeşit sebzenin, meyvenin, çiçeğin tohumlanmasını, yetiştirilmesini, çoğaltılmasını, iyileştirilmesini gördük. Bahçeleri gezdikten sonra Den Haag'taki görülmeye değer "Panorama Mesdag" Müzesine gittik. 1881 yılının Den Haag kenti canlı bir tablo olarak karşımızdaydı. Deniziyle, dağıyla, gemileri, insanları, sesiyle bir kenti yaşıyorduk. Onu görmeden Hollanda'dan dönseydik çok şey kaçırmış olacaktık diye düşündüm.

Hollanda'daki son programımız 13 Aralık Cumartesi akşamı Zwolle kentindeydi. "Edebiyat ve Müzik Akşamı: Şiirler, öyküler, romanlar, türküler" başlıklı toplantıyı Murat Tuncel yönetti ve Türkiye'den giden biz üç kişi konuştuk, sonra da Muzaffer Özdemir bağlamasını konuşturdu yine. 60 izleyicinin olduğu, Zwolle Halk Birliği'nin Dieze-West Semt Evinde düzenlediği akşamı, gönüllü çalışan kurumlar arasında birincilik kazanmış olan Kadınlar Komisyonu başarıyla örgütlemişti ve kadın izleyicilerin en yoğun olduğu yer Zwolle'da Mustafa Marangoz'un örgütçülükteki başarısı herkesin dilindeydi.

7 günlük bu Hollanda programıyla ilgili olarak birkaç not daha eklemek istiyorum. Her toplantıdan sonra imza günü de gerçekleştirdik. Gerek toplantılara (ki tüm toplantılara katılan izleyici sayısı 400'den azdı) gerekse de imza gününe katılımın azlığının düşündürücü olduğunu saptamak istiyorum.

Dikkatimizi çeken bir başka olay mültecilik anlayışdı. 17 yıldan beri Hollanda'da olup da hiçbir işte çalışmayan mültecilerin çokluğu bizi şaşırttı ve üretmeden yaşamanın getirdiği ruhsal sorunların yaşanmasının doğal olduğunu düşündük.

Gittiğimiz birkaç yerdeki ses düzenlerinin yetersizliği ya da hiç olmaması da olaya yaklaşımdaki eksikliğin bir sonucuydu.

Toplantılarda tartışılan konuların arasında en çok ilgi çeken Türkiye'deki yayın dünyasında yaşanan sorunlar, Türkiyeli ya-

zarların kitaplarıyla buluşamama, onları tanıma, medyanın bu konudaki yetersizliği ve tekssesliliği oldu.

Bir de oradaki Türkiyelilerin büyük çoğunluğunun artık dönmek gibi bir niyetlerinin kalmadığını gördük.

Her toplantıdan sonra döndüğümüz Murat Tuncel'in evindeki peynir ve çay söyleşileri de günün değerlendirmesini yapma fırsatı verdi bize.

Amsterdam Havaalanında Murat Tuncel'le Cemal'e el sallarken Hollanda'daki bizi konuk eden, dinleyen, söyleşen tüm dostlara teşekkürlerimizi ileterek 7 gün 7 gecelik gezimizi tamamlamış olduk.

Bu gezide Muzaffer Özdemir'in şairliğiyle birlikte sanat kültür dünyamızla ilgili yaptığı anlamlı konuşmalar, söylediği fıkralar ve bağlamayı birçok başka enstrümanla birlikte büyülenmişçesine seslendirmesinin ve Enver Ercan'ın şair ve dergi yöneticisi kimliğiyle insanları sorgulamadaki cesareti ve birikiminden yansıyan şaşırtıcı düşüncelerinin insanları çok etkilediğine inanıyorum.

Murat Tuncel'in özverisinin yoğunluğunu sözcüklerle anlatmanın olanağı yok sanıyorum.

Ben mi ne yaptım? Bir yazar olarak kendimi tanıtmaya, ülkemizin toplumsal, siyasal, kültürel, sanatsal gerçekliğiyle ilgili, Yeni Dünya Düzeninin ülkemize getirdikleriyle ilgili düşüncelerimi aktarıp paylaşmaya çalışırken oradaki başta dil olmak üzere sıkıntılarla boğuşan Sadık Yemni ve Nurcihan'ın yaşadıklarından hiç değilse bir kısmını öğrendim. Bir de Hollanda'da yaşayan Türkiyeli insanlarla buluşmanın verdiği hüznü, keyfi, acıyı, sevinci birlikte yaşadım.

Orada neler konuştuğumuz, neler tartıştığımız, neler söyleştiğimiz ise sanıyorum ayrı yazıların konusu olacak.

(Varlık Ocak 1998)

"ULUSAL SANAT KURULU GÖREVİNİ YAPMADI"

Sorular: Nuray Sancar

- Kurultayda avukatlarla Tamer Levent arasında bir tartışma geçti. Avukatların, "yasa, sivil bir örgüt olma niteliğinizi ortadan kaldırır" ifadesini Tamer Levent, "örgütlenmeyin" biçiminde anlayarak karşı çıktı. Yasa tasarısıyla örgütlenme sizin için de özdeş mi?

- Bence talihsiz bir tartışma yaşandı. Asıl olan, Türkiye'de sanatçıların ve sanatçı örütlerinin daha yüksek bir örgütlenme biçiminde kendilerini ifade etme isteminin tartışılmasıydı. Bu kurultaydaki tartışma yanlış bir eksende gelişti. Oradaki, her alandaki gelişmelerin ve örgütlenmelerin yanında duran hukukçuların sanat alanındaki örgütlenmenin biçimi konusunda önerileri sözkonusu oldu. Bizim, sanatçılar ve sanatçı örgütleri olarak onların bu önermelerini değerlendirmek vardı. Orada hukukçulara yanlış tavır konulması, hukukçuların güya sanatçıların örgütlenmesini istemiyormuş gibi bir konumda görülmesi bence yanlıştı. Bence hukukçuların anlattıkları bizim örgütlenmeyle ilgili ufkumuzu açan ve görüşlerimizi daha netlikle daha somut olarak ortaya koymamız konusunda bizi dürten önerilerdi.

Asıl şuradan hareket etseydik daha doğru olurdu diye düşünüyorum. Asıl olan fiili durumdur. Üç yıl önce bir araya gelen sanat örgütleri Dernekler Yasası'nın, Vakıflar Yasası'nın, Sendikalar Yasası'nın; Türkiye'deki örgütlenmeyle ilgili hangi yasa-

lar varsa bu yasaların kendilerine artık dar geldiğini ifade ediyorlar. Ve daha üst bir örgütlenme için kendilerine bir model arıyorlar. Bu model arayışında bir oda mı olur, vakıf mı olur, federasyon mu, konfederasyon mu olur yoksa daha özerk bir yapılanma mı olur; sanat örgütleri arasında da tartışıldı zaten şimdiye kadar. Tartışmalar sürecinde zaten Özerk Sanat Konseyi Girişim Kurulu denen bir kurumun kendini var etmesi ve üç yıldır düzenlediği üç kurultay ise, bu örgütlenmeyi daha üst düzeye taşırma kararlılığının ifadesidir.

- Ama salonda avukatlardan birinin vakıf kurma önerisi, "biz bunu daha önce konuştuk" diye geri çevrildi. Örgütlenmenin biçimi üzerine tartışmalar bitmiş gibi davranıldı.

- Hayır bitmedi. Bir taraftan federasyon çalışmaları sürdürülürken ve Dernekler Yasası bu anlamda zorlanırken; -çünkü Dernekler Yasası'nda kamu yararına olan üç derneğin bir araya gelip federasyon kurabileceği ve konferansyon kurabileceği ibaresi var. Biz bu anlamda yasayı zorlayarak, devleti ve hükümetleri yasal değişiklik yapmaya zorlayarak- federatif bir yapılanmanın bir yandan sürdürülmesi savaşını veriyoruz. Yakın bir gelecekte sanıyorum dördüncü kurultaya kadar bu anlamdaki federasyonlaşmanın ilk adımları atılmış olacak. Yani üç dernek bir araya gelip *"biz federasyonumuzu kurduk"* diyeceğiz. Hükümetler, *"buna yasa izin vermiyor"* dediği zaman hukuksal bir savaşım gündeme gelecek. Konunun Türkiye ve dünya kamuoyuna açılmasıyla birlikte de ülkedeki yasaların antidemokratikliği gündeme gelecek. Bir taraftan bu çalışma yürüyor, bir taraftan vakıf örgütlenmeleri zaten var. Sanatçıların şu anki örgütlenmelerinin içerisinde, örneğin TOBAV bir vakıf. Önemli olan tüm örgütlenmelerin, sanatçıların tek bir merkezi örgütlenmesi olarak bir araya getirilmesi. Bu yüzden vakıf, akla uygun bir model değil. Bir oda modeli tartışıldı örneğin, ama hukukçuların orada itiraz ettiği asıl nokta, devletle bütünleşme durumu, sanatçı örgütlerinin kendilerini devletin gemi altına sokması ko-

nusu; o, birlik örgütlenmesinde olabilir. Benim kişisel düşünceme göre şu anki girişim kurulunun etkinlikleri, yarattığı fiili durum nedeniyle en uygun örgütlenmedir. Biz bu fiili durumu gerçekleştirmek için hem hukuksal savaşım hem politik savaşım hem politik savaşım içine girdiğimiz takdirde başarıya ulaşacağımıza inanıyorum. Asıl olan, bence kurultayda asıl tartışılması gereken; örgütlenme modellerinin hangisinin gerçekleştirilmesi değildir, girilen örgütlenme yolunun dar kapsamdan çıkarılmasıdır. Yani gerçekten içler acısı bir durum var; 50 örgüt kurultaya katılıyor ve yedişer delegeyle katılmaları gerekir, ama kurultayda katılım yüz kişiyi hiçbir zaman geçmedi. Şu nokta çok önemli; bu örgütlenmenin bugüne getirilişinde bir aksaklık, bir yanlışlık, bence bir antidemokratizm var.

İki yıllık deneyimin sonunda şunu gözledim ki, kişilerin çevresinde olan bir örgütlenme ya da büyük derneklerin, kuruluşların öncülüğünde bir araya gelme çalışması var. Bu içten bir eleştiri ve özeleştiri. Hayır bu iş kişilerle ilgili değildir; bu iş örgütler arasında bir nöbet değişimi olmalıdır. Ben genel sekreterliği aldıktan sonra şu gerçeğin ayırdına vardım: Var olan genel başkan ve genel sekreter dışında Özerk Sanat Konseyi Girişim Kurulu'nun çalışmaları ile ilgili bilgilendirmeler, gerek örgütlere gerek girişim kurulunun diğer üyelerine sorulmuyor, aktarılmıyor. Bu sancıyı giderebilmek için hemen bir sekreterya oluşturduk. Olayı tek bir sekreterin tekelinden çıkarıp sekreterya denilen organa bıraktık. Bizim dört-dört buçuk aylık çalışma dönemimizde daha fazla örgütün gelişmelerden bilgilendirilmesini sağladık. Bu bana şu umudu verdi ki, kurultayda da bu umudu yaşadım, şimdiye kadar bu yukarıdan aşağıya bilgilendirilmediği için olayın dışında kalan örgütlenmeler artık olaya girme aşamasındalar. Ve buna kurultayın sonuç bildirgesinde de yer alan bir kararla kesinleştirmeye çalıştık. Bu kurultayda tüm örgütler mutlaka birer temsilciyle katılacak kararı aldırdık. Örgütün merkezi İstanbul'da değilse İstanbul'da olan üyelerinden

seçilecek bir temsilciyi girişim kuruluna göndermelerini istiyoruz. 50 örgütün hiç olmazsa büyük çoğunluğunun katıldığı bir temsilciler konseyi biçimine dönüştüreceğiz. Ve bu gerçekleştirildikten sonra da ben bu anlamda bir demokratikliğin gerçekleşmesinden sonra genel sekreterlikten ayrılmayı düşünüyorum. Sekreteryayı oluşturan arkadaşların da bir kısmı ayrılacak. Yerimize gelecek arkadaşlar birkaç ay içinde, emek verdikçe işi öğrenecekler. Kurumsallaşmanın ve daha çok örgütlere yayılmanın ilk adımını da böyle atmış olacağız. Bence bu kurultaydan çıkaracağımız birinci sonuç bu anlamda 50 örgütün içinde, adı olmasına karşın dışta kalan ve girişim kurulunun çalışmalarına katılmayan örgütlerin katılma heveslerini belirlemiş olmaları oldu. Ve yeni oluşacak sekreterya ve girişim kuruluyla birlikte de daha katılımcı bir yapının adımları atılacaktır.

- Örgütlenme sorununun bu tasarıya bağlanarak tartışılması sanatçılara dar bir platform sunmuyor mu? En geniş sanatçı kesimini birleştirecek daha yaşamsal gündemler üzerinden örgütlenme modeli tartışılması daha doğru değil mi?

- Bir taraftan yasa tasarsının bu hale gelmesi üç yıllık sürecin sonucunda gerçekleşti. Hâlâ tartışılacak durumda. *"Yasa tasarısını bugün sunduk. Meclisten de birkaç gün içinde geçecek ve kültür-sanat alanının tüm örgütlenmesi sanatçı örgütlenmesine geçecek"* diye bir düşüncemiz yok. Böyle bir hayale kapılmak herhalde mümkün değil. TBMM'nin şu günkü yapısıyla da hiç mümkün değil. Bu fiili durum, geçmişteki TDK'nın, TTK'nın örgütlenmesi gibi devletin herhangi bir kurumuna bağlı, ama yapılanma itibariyle gerçekten özerk bir yapılanma girişimleri olarak sürmeli. Yasa tasarısının bu anlamdaki eksiklikleri giderilerek gerçekten özerk yapının gerekleri doğrultusunda bir yasaya dönüştürülmeli. Ama bir taraftan da federasyonlaşma çalışmaları sürmeli. Bu örgütlenme sisteminin doğduğu noktaya baktığımızda da şunu görüyoruz: Önce 14 örgüt bir araya geldi ve çalışma sonucunda girişim kurulu oluşturularak

34 örgütün oluşturduğu ilk sanatçılar kurultayı 1995'te gerçekleştirildi. Demek ki bizim ortaya çıkma amacımız sanat alanının kültürel ve toplumsal yaşama müdahalesine duyula ihtiyaç. Bu müdahalenin biçimi ve yöntemi üzerindeki tartışma geri planda kalmalıdır diye düşünüyorum ben. Yani ortaya çıkarılacak örgütlenme modeli, bir arada olmanın yasal sınırlarının oluşturulması ikinci tartışalacak konu. Asıl olan Özerk Sanat Konseyi Girişim Kurulu'nun fiili olarak bunu gerçekleştirmesidir. Özerk Sanat Konseyi Girişim Kurulu bu anlamda içine aldığı örgütlerin katılımcılığını sağlamayı ve alınan her karara, imza atılan her metne örgütlerin onayının alınmasını gözeten bir yapılanma olursa sanat örgütlerinin kültür-sanat alanına ve siyasal yaşama katılımı daha anlamlı hale gelecek. Örgütlenme modeliyle ilgili tartışmaları ben ikinci planda buluyorum.

- Hukukçular devlete ve hükümetlere bağımlı olmaktan uzak durmanızı önermişlerdi, ama kurultayınızda eski bakanlara ve milletvekillerine kürsü verdiniz. Bu, devlet ve hükümetle bir dirsek teması halinde olunduğu izlenimi doğurmuyor mu?

- Kesinlikle doğru. Kurultayın resmi programına baktığınızda açılış programında Ulusal Sanat Kurulu Başkanı Şükran Kurdakul'la Özerk Sanat Konseyi Girişim Kurulu Başkanı Tamer Levent'in konuşmasının dışında sadece girişim kurulunun raporununun yer aldığını görüyorsunuz. Ne yazık ki, günümüzdeki koşulların dayatması sonucu medyada yer almayı sağlamak amacıyla son anda böyle bir oldu bittiyle karşılaşıldı. Kişisel olarak onaylamadığım bir durumdu. Sonuçta asıl olan, medyaya yansıması değildi. Elbette herkes olayın medyaya yansımasını, kamuoyunun duymasını ister; ama bunun yöntemi sanatçılar kurultayını politikacıların mutlaka konuştuğu bir arenaya çevirmek değildi.

Ben bunu zayıflığımız, zayıf halkamız olarak görüyorum. Gelecek kurultayı düzenleyecek arkadaşların bu konuda kesin önlem almalarını istiyorum. Çünkü sanatçıların kendi yaptıkları

kurultayda politikacıların düşüncelerinin öne çıkmış olması; yasa tasarısının meclise götürülmesiyle ilgili bir önlem olarak düşünülmüş olsa bile, bence kurultayı eksilten bir şey oldu.

Keşke öyle olmasaydı da alanların raporları zamanında okunabilseydi, gündeme zaman bulunabilseydi, tartışılabilseydi iyi olurdu. Bunu da bir eksiklik olarak saptıyor ve özeleştiri yapıyorum.

- Kurultay salonunda dikkati çeken bir başka nokta daha var; düşünceyi ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü gibi sizin alanınızı çok yakından ilgilendiren kimi demokratik talepler gündeme getirilmedi. Bu alanların yoğun saldırı ve gözetim altında tutulduğu bir konjonktürde bu da bir eksiklik değil miydi?

- Şimdi şöyle bir soru var, ikinci kurultayda gündem; düşünme ve yaratma özgürlüğüydü ve çok ayrıntılı tartışıldı. Bu kurultay ise, teknik ve biçime yönelik bir kurultay olarak düşünüldü. Üç gündem maddesi vardı; eylem planı sizin de sözünü ettiğiniz aksaklıklar nedeniyle tartışılamadı. Oraya gelen delegelerin örgütleri adına şu şu eylemler de yapılmalıdır gibi dilekleriyle bitti. Hiç tartışılamadı. Bundan, gelecek kurultaylar için ders çıkarılmalı diye düşünüyorum. Asıl olarak girişim kurulunun örgütlenme ihtiyacının ne olduğu, kurulun niçin oluştuğu sorusunun yanıtının verileceği, sanatçıların kendi alanlarının düşünce ve yaratma özgürlüğü ve örgütlenme sorunlarının tek bir başlık altında inceleneceği kurultay düzenlenmeli. O zaman bu anlamdaki tartışmalar da boş tartışmalar olmaktan çıkar. Örneğin, örgütlenme ve telif haklarıyla ilgili tartışmalarımız böyle genel bir kurultayda değil de sanat alanlarının yapacağı mini kurultaylarda örgütlerin kendi iç toplantılarında değerlendirilmeli, yılda bir yapılan kurultaya tek gündem maddesiyle gidilmeli.

- Salonda kurultay sürerken koridorda daha hareketli bir ortam vardı. Genç sanatçılar koridorda gündem maddelerinin tartışılmadığından yakınıyorlardı. Neredeyse kulis, kurultaydan daha canlıydı. Niçin bu görüşlerin kurultay salonunda tartışıla-

bileceği bir düzenleme yapılmadı; içerde bir tartışma çıkmasın diye özen gösteriliyor gibiydi?

- Benim rahatsızlığım da o oldu. Ben son ana kadar konuşmayı düşünmüyordum. Kişileri öne çıkaran, belli dernekleri öne çıkaran bir anlayışa karşı tam tersine, bunun kişilerle ilgili bir olay olmadığını kanıtlamak istiyordum. Onun için de girişim kurulun raporunu bile, ben değil sekretaryadan başka bir arkadaş okudu. Gündem maddeleri tartışılamadı; birincisi siyasetçilerin ilk günün yarısından fazlasını kaplaması, ikinci gün de hukukçuların düşüncesine karşı tahammülsüzlük gösterilmesiyle başlayan tartışmalar yüzünden. Bir de Disiplinlerarası Genç Sanatçılar Derneği'nden arkadaşların kendilerini ifade etme yöntemi olarak gündemle ilgili olmayan müdahaleler yapmaları oldu. Kendi gündemleriyle ilgili bir konuyu öne sürmeleri, gündemin ortadan kalkması gibi bir sonuç doğurdu.

Ben son anda bir konuşma yaparak konuyu toparladığımı, örgütlenme ve *"21. Yüzyıla Doğru Eylem Planları"* maddeleriyle ilgili, sonuç bildirgesine girebilecek şeyleri önerdiğimi düşünüyorum. Belki bana düşmezdi başkana düşerdi, ama öğlenki oturumda hukukçularla tartışması nedeniyle soğukkanlılığını yitirmiş olduğunu göz önüne alarak bu işi üstlendim. O saatten sonra gündemin gecikmiş de olsa tartışılmasını sağladım diye düşünüyorum. Sonuçta, dediğiniz gibi gündem maddeleri üzerine sağlıklı tartışmalar ve değerlendirmeler yapılamadı, ama sanatçıların bir arada olma isteklerini ve oluşturulacak yeni gündemlerle ilgili kararlara katılma iradesini göstermeleri açısından başarılı bir kurultay oldu diyebilirim.

- Bu yasa tasarısı ile kurultaya katılan her sanatçı örgütünün kendi alanı için öngördüğü hedeflerin genelleştirilmesi sözkonusu. Yeni olan tek şey, bu tasarının sanat alanında bir çatı örgütü öngörüyor olması. Ayrıca sanatta profesyonelliği ölçütlere bağlaması. Ölçütlerin belirlenmesini de yasa çıktıktan sonra oluşacak Türkiye Sanat Kurmuu yönetim kurulunun çıkara-

cağı yönetmeliklere bırakıyor. Oysa tüm sanatçıları bağlayacak olan bu tasarının kurultaya katılan örgüt sayısının kimi zaman altında kalan bir bileşimle tartışıldığını görüyoruz. Sanatçı tabanında kendi sorunları çerçevesinde tartışılarak oluşmuş önerileri kapsamayan bir tasarı ihtiyaçlara yanıt verecek mi?

- Problemlerden bir tanesi yalnızca; bizim tabii şu eksikliğimiz oldu: Kurumlaşma adımları sırasında; iki yıl önce zamanın Kültür Bakanı Fikri Sağlar'la imzalanan bir protokol gereği Ulusal Sanat Kurulu denen bir kurul oluştu. Türkiye Sanat Kurumu'yla ilgili girişmlerde bulunup bu yasa taslağının, örgütlerden gelecek önerilerle, hukukçulardan gelecek önerilerin bütünleştirilip meclise sunulabilecek hale getirilmesi görevi Ulusal Sanat Kurulu'nundu.

Onun için iki örgüt var gibi görünüyor ve kafa karıştırıyor; Özerk Sanat Konseyi Girişim Kurulu bir de Ulusal Sanat Kurulu. Aslında bu şundan kaynaklanıyor: Ulusal Sanat Kurulu'nun görevi yalnızca bu yasa tasarısının hazır hale getirilmesi çalışmalarında bulunmaktı. Ama Özerk Sanat Konseyi Girişim Kurulu da bizim bir araya geliş nedenimiz üzerindeki çalışmaları sürdürecekti. Bu protokol imzalandıktan sonra sanat alanlarının kendi alanlarından seçtikleri ikişer temsilciden toplam 12 kişinin yanı sıra; iki tane sanat konseyi girişim kurulu başkan ve sekreteri olmak üzere 14, bir tane de sonradan seçilecek bakanlık temsilcisinin oluşturacağı 15 kişilik bir kurul olacaktı bu. Kurulmasından sonra, hükümetin değişip ırkçı ve dinci bir kültür bakanının gelmesiyle birlikte protokolün yürürlüğe girmesi ve bu protokolle devletin sanatçı örgütlerine verdiği sözleri tutmaması ve arkadaşlarımızın görevlerini yapmaması nedeniyle Ulusal Sanat Kurulu görev yapamaz hale geldi. Bu nedenle tasarıyı kurultaya tamamlanmış olarak sunamadık. Eleştiriye açık bir biçimde sunuldu; bu, sanatçı örgütlerinin kendi iradeleriyle oluşturduğu Ulusal Sanat Kurulu'nun çalışmaması nedeniyle oldu. Girişim Kurulu da aynı atalet içine düşseydi sanatçı örgüt-

lerinin bu örgütlenme isteği başladığı bitecekti. Bulunduğumuz noktada, bu eksiklik hiç olmazsa Özerk Sanat Konseyi Girişim Kurulu tarafından bir parça giderildi. Kurultaydan sonraki Ulusal Sanat Kurulu'nun ilk toplantısında sorunu gündeme açacağız. Kurulun kendine çekidüzen vermesi, kendisini eğer sürdürecekse önlemler alıp katılmayan ve çalışmayan üyelerin yerine yenilerinin seçilmesi gerekiyor. Hiç olmazsa bu karmaşıklık yaratan ikili yapıdan kurtulmak gerekiyor. Bu eksiklikler yüzünden itiraf ediyorum ki, biz Girişim Kurulu olarak yasa tasarısının şu güne gelişiyle ilgili önceki kurultaydan bu yana hiçbir katkıda bulunamadık. Çünkü biz sanıyorduk ki, Ulusal Sanat Kurulu toplanıyor, kurultaya kadar yasa tasarısını getireek. Ama görevini yerine getirmemiş. Oysa bu bize yukarıdan dayatılan bir yasa değil. Yukarıdan dayatılan bir yasayla İLESAM, MESAM gibi meslek birlikleri kuruldu ama, Türkiye sanatçıları onurlu bir tavır gösterecek böyle bir örgütlenme içinde yer almadılar. İLESAM bugün kadük bir örgüt olmuştur. Türk-İslam Sentezi ideolojisini benimseyen, bir anlamda bağnazlığı sanatçılık olarak gösteren kişilerin yer aldığı bir örgütlenme olarak kendini sürdürüyor. Ciddiye alınacak örgüt olarak sözkonusu edilemez durumda.

Bu yasa tasarısı yukarıdan dayatılan bir yasa tasarısı değil, olmaması gerekir. Sanat alanları kendi alanlarının tanımını yani örneğin, bir edebiyat örgütü, edebiyatçı, yazar kime denir kendisi yapacak. Profesyonellik ve amatörlük sınırlarının nasıl çizileceğini bu örgütlerin kendisi belirleyecek. Bunun için sizin söylediğiniz profesyonellik ölçütleriyle ilgili dayatma gibi eksiklikler, katılanların bu işe örgütsel müdahalesiyle giderilecektir sanıyorum.

- O zaman bu tartışmanın yararı var, çünkü tasarının tartışılması sadece katılımcı örgütlerin yöneticilerinin veya gönderdikleri temsilcilerin eksik bilgilenmesiyle, sunulan çerçeveyle sınırlı bir eksende dönüyor. Örneğin, kimin sanatçı olup olama-

yacağına yönetim kurulu üyelerinin karar vermesi, sanat kavramı açısından bir açmaz oluşturacaktır. Daha pek çok tartışmayı gerektiren yön olduğu ortaya çıkıyor.

- Kesinlikle doğru. Sanat örgütleri ve sanatçılar olarak da arayış bu zaten. Bu yasa tasarısını şu haliyle bile bir ilk adım olarak görüyoruz. Yani örgütlenmek evet, ama nasıl örgütlenileceği konusunda önümüze çeşitli oyllar çıktığını görüyoruz. Bu yollardan birisi de bu yasa tasarısı. Bu yasa tasarısının hukukçuların dikkatimizi çektiği gibi kendimizi cendereye soktuğumuz bir tasarı mı olduğu konusunda kendi kendimize sorduk. Hukukçular bu düşünceleri söylemeselerdi mazallah bu yasa tasarısı gerçekleşmiş olsaydı dediğiniz sakıncalar hemen bizim gündemimize gelecekti. Çünkü Türkiye'de ne yazık ki çok iyi niyetli gerçekleşen kurumlarda bile kurumların yönetimlerine seçilen insanların iradeleri bu kurumları oluşturan insanların dışına çıkıyor. Her ne kadar Türkiye Sanat Kurumu'nun mekanizmasını sanat alanlarından gelen temsilciler oluştursa bile, kişisel iradeler kendini göstermeye başlayacak ve bu tehlikeye hukukçuların dikkatimizi çekmesi, aydınlatıcıdır.

Demek ki, yasa tasarımız birtakım yanlış hükümler içeriyor ve girişim kurulunun daha canlı bir biçimde daha katılımcı bir biçimde sürmesi bu açıdan da gerekyor. Şu sonuç ortaya çıkıyor ki, biz sanatçı örgütlerinin olabildiğince katılımla, sanat alanının toplumsal kültürel yaşama müdahalesini sağlayacak bir örgütlenme modelini aramamız, olabildiğinde demokratik bir yasa hazırlamamız gerekiyor.

Olmuş bitmiş herhangi bir model önümüzde yok. Federasyonlaşma olsun, bu tasarı olsun başka örgüt modelleri de çıkabilir; asıl olan şu: Tükiye'de sanatçılara deli gömleği gibi giydirilen örgütlenmeyle ilgili yasalar artık yetmiyor. Bu yasaları değiştirip daha demokratik, daha çağcıl, ülkenin ve dünyanın gerçekliklerine uygun örgütlenme modellerini yaratmak zorundayız. Tasarı bu arayışlardan bir tanesi.

- Tartışmaların ve örgütlenme yöneliminin bu yasa tasarısını yeterince içermediği, kendi yaşam ve çalışma koşulları ve sanat ortamının demokratikleştirilmesi sorunlarına eğilmesi gerektiğine inanıyor musunuz?

- Kişisel olarak da örgütsel olarak da herkes kafa yoruyor, insanlar birbiriyle görüştükçe dernekler birbirleriyle dirsek temasına geçtikçe bu konudaki düşünceler ortaya çıkıyor. Zaten bu girişim olmasaydı üç yıldır gelinen noktada kafalarımız berrak değilse, *"ya bir araya gelmeseydik durumumuz ne olacaktı"* diye bir kara düşünmekten başka bir sonuç çıkmıyor. Demek ki bu girişim hiç olmazsa sanatçı örgütlerinin bir araya gelip iletişim kurmaları nedeniyle örgütlenme konusunda hiç olmazsa soruları ortaya çıkardı. Belki soruya verilmiş tek bir yanıt yok, ama tartışa tartışa eksiklikleri fark ediyoruz. Daha çok tartışarak en sağlıklı, en demokratik örgütlenme modeli konusunda ortak görüşe ulaşmamız zorunla hale geldi önemli olan örgütlerin bir araya gelmesiydi. Tek başına değil, başka örgütlerle bir araya gelindiğinde yaşama müdahale edilebileceğini hissediyor insanlar.

(Evrensel Kültür, Haziran 1997)

YABANCILAŞMA VE KİMLİKSİZLEŞME

I

Günümüz dünyasında karşı karşıya geldiğimiz *"yabancılaşma"* ve *"kimlik bunalımı"* konusundaki düşüncelerin, insanlığa yaşatılan *"Yeni Dünya Düzeni"*nden ayrı olarak oluşturulması olanaksızdır.

Artık yaygın bir terim olarak günlük kullanımda sık karşımıza çıkan *"Globalleşme"* (küreselleşme) gerçekliğinin yaşandığı bir dünyada; her şeyin tüketildiği, düşlerin bile çalındığı, sanatın her yaratısının tüketime kurban edildiği, insanın insan olmaktan çıkarıldığı bir yaşam biçimini dayatıldığı bir dünyada, yabancılaşmanın ve kimlik bunalımlarının yaşanması kaçınılmazdır.

"Globalleşme" belası belki de toplumsal yaşamın başlamasından beri insanlığın yaşadığı en önemli tehlikedir. Köleciliği, salgın hastalıkları, dünya savaşlarını, Nazi kamplarını, atom bombasını yaşayıp kendisini tehdit eden bu belaları önemli hasarlarla da olsa savuşturmayı başaran insanlık, vahşi kapitalizmin doruğunda üretilen bir yaşam biçimi ve düzenine karşı çaresizliği yaşıyor bugün.

Yaşanan çaresizlik, insanlığın bilimdeki ve teknikteki olağanüstü başarılarıyla kıvanç duymasının önüne geçiyor ne yazık ki. İnsanlık kendi yarattığı kimi teknolojilerin (örneğin iletişim teknolojisi) tutsağı olma, kimliğini yitirme notasında bugün.

Nasıl bir dünyada yaşıyoruz ve buna bağlı olarak ülkemizde nasıl bir yaşam biçimi var sorularının yanıtı, içinde bulunduğu-

muz yabancılaşma, kimliksizleşme ve kişiliksizleşme ortamının olanca bereketliliğiyle insanlık onurunu tehdit ettiği koşullarda gerek birey olarak gerekse de örgütlü insanlar olarak neleri, nasıl yapmamız gerektiği konusunda bize ipuçları verir kanısındayım.

II

Geçtiğimiz aylarda yayımladığım *Umut İnsanda* adlı kitabımda geniş olarak işlediğim bir konudur bu. *Umut İnsanda*'nın altbaşlığı *"Yeni Dünya Düzeni'ne ve Türk-İslam Sentezi'ne karşı kültür, sanat, aydınlık için umuda çağrı yazıları"* ydı. Öyle sanıyorum ki yaşatıldığımız yabancılaşma ve kimliksizleşme, kişiliksizleşme sorunlarının anahtarı da bu altbaşlıkta yatmaktadır.

"Globalleşme" olarak sunulan Yeni Dünya Düzeni, insanlığa saldırıdır.

Yeni birtakım güçlerin dünya piyasasında ortaya çıkması ve devletin ekonomiden elini çekmesi olarak sunulan globalleşme, asıl olarak dünyanın zorla sokulduğu bir süreçtir.

Bu süreç, insanlığa ABD'de ekonomik ve siyasal olarak çok güçlü bir konumda olan bir sınıfın isteğiyle, bu sınıf adına devleti yönetenlerle, dünyaya çekiş düzen vermenin en etkili aracı olan büyük medya sahiplerinin, bilgisayar ve finans dünyasının, bazı ünlü ekonomi ünlülerinin, bellibaşlı üniversite hocalarının planladığı bir tuzaktır.

Hitler'in kuramadığı "Yeni Düzen"i, Hitler'den yarım yüzyıl sonra ABD kurmuştur.

Dünyayı oyuncak gibi ellerine alan bu güç sahipleri, tüm toplumsal düzenleri altüst ediyor.

İnsanlığa sunulan Yeni Dünya Düzeni, ücretleri ve maaşları düşürürken sanayi kuruluşlarının gelirlerini kat kat artırıyor.

Bilgi iletişimi, uyuşturucu, bulaşıcı hastalıklar, doğal çevre, finans dünyası gibi alanlarda büyük patlamalar getiren bu düzen, insanlığın yüzde seksenine sıkıntılar, belalar, açmazlar getiriyor. Örneğin MTV kanalı müzik endüstrisinin reklamını ya-

parken, reklamlara milyarlar harcanırken, insanların istediğinin sunulduğu yanılsamasını yaşıyoruz.

Eğlence deyince akla Disneyland, günlük yemek deyince Mc Donald's, içmek deyince Pepsi ve Coca Cola, güzellik deyince birkaç manken, müzik deyince Michael Jackson ve Madonna geliyor ve bu kaçınılmaz bir gerçeklikmiş gibi kabul ettiriliyor.

Dünyayı egemenliğine alan *"medya imparatorluğunun ülkesinde artık güneş hiç batmıyor!"*

Yüksek verimlilik amacıyla getirilen otomasyonla milyonlarca insan işsizliğe mahkûm ediliyor.

Sanayi devleri dünyanın her ülkesinde küçükleri yutuyor, birbiriyle birleşiyor ve yenilmez canavar haline geliyor ve bu yeni liberalist sistem emperyalizmin en vahşi sistemi olarak dünyanın gidiş yönünü belirliyor.

III

Bu belirlemenin kıskaçları içinde olan ülkemizde bunlara ek olarak kurumlaşmış siyasal-ekonomik yapının *"Türk-İslam Sentezi"* dayatması var.

Yeni Dünya Düzenine uygun olarak şekillenen bu sentez, ırkçı ve dinci bağnazlığın yeşermesini sağlıyor.

Düşünceyi açıklamanın hâlâ suç olduğu ülkemizde insandan, emekten, aydınlıktan yana düşüncelerin zorbalıkla, yasalarla, yasadışı baskılarla yok edilmeye çalışıldığı, buna karşılık devletin tüm yasal olanakları, kurumları ve yasadışı desteğiyle palazlandırdığı ırkçı ve dinci gericiliğin güçlendirildiği koşullar tam da Yeni Dünya Düzeni'ne uygun olan koşullardır.

Her şeyin tüketime indekslendiği, daha çok tüketmek için her şeyin yapıldığı, medyanın insanları körleştirme, sağırlaştırma, dilsizleştirme fırtınası estirdiği, Yeni Dünya Düzeni'nin ülkemizdeki altyapısının oluşturulduğu bir yanılsama yaşıyoruz.

Bir yandan *Türk-İslam Sentezi*'yle beslenip azgınlaşan ırkçı ve dinci gericiliklerin çağların gerisindeki düzen arayışları sü-

rerken bir yandan da yukardan şırıngalanan kozmopolit, gündelik değerleri değer diye benimseten, maddi-manevi her şeyi tüketmeyi amaçlayan bir kültür dayatması zorbalıkla yaşama egemen oluyor.

İnsani olan her şeyi çürüten bu yanılsamanın egemenliğine karşı, *"insani olan hiçbir şey bana yabancı değildir"* düşüncesinin yaşama katılmasından başka çaresi yok insanlığın.

IV

İnsanlara açlığı, yoksulluğu, işsizliği, değersizliği, belleksizliği uygun gören bu yapılanmanın yabancılaşma ve kimliksiz yaratması, insanı kişiliğinden uzaklaştırması doğal bir sonuçtur.

Bu noktada Yeni Dünya Düzencilerinin *"tarih ve ideolojiler tükendi"* demelerinden yola çıkarak şöyle düşünmemiz gerektiğini söylüyorum:

Umudun, insanlığın dünündeki yaşanmışlıklarda olduğunu, insan düşüncesinin her şeyle baş edebilecek güçte olduğunu, ateşi çalarak tarih yaratmaya başlayan insanlığın ateşi çalmaya devam edeceğini ve umudun insanda olduğunu unutmamak gerekiyor.

(Tohum, Ocak 1998)

NEREYE?

-Küreselleşmenin Yaşamımıza ve Kültürümüze Getirdikleri Üzerine-

Dünyanın son yıllarında yaşadıklarına, dünyanın nereye götürüldüğüne, insanlığın sürüklendiği *"globalleşme-küreselleşme"* belasının kökenlerine, nedenlerine, sonuçlarına bakarsak öyle sanıyorum ki yaşamımızın ve kültürümüzün nereye doğru gittiği-götürüldüğü konusunda temel düşüncelere ulaşırız. Gözlerimizi dünyanın gidişine ve ülkemizdeki gerçekliğe çevirirsek yaşamımızın ve kültürümüzün büyükkentiyle, kentiyle, ilçesiyle, beldesiyle, köyüyle korkunç bir saldırı altında olduğunu kavrarız sanıyorum. Yukardan gelen dalga ile önce büyük kentlerde yaratılan bir *"yeni kültür"*, giderek en küçük noktalarına kadar tüm Anadolu'yu etkilemektedir. İnsanlığın yarattığı uygarlıklara beşiklik yapmış olan ve yüzlerce kavmin konup göçtüğü Anadolu, belki de tarihinin en önemli saldırısıyla karşı karşıyadır.

Dünya piyasasında yeni güçlerin ortaya çıkması, devletin ekonomiden elini çekmesi, ulusal sınırların ortadan kalkması olarak algılanan *"küreselleşme-globalleşme"*, dünyanın zorla girdiği/sokulduğu bir süreçtir. Dünyanın egemeni olan ABD ekonomik-siyasal güce sahip olmasıyla ve ülkesindeki bu gücün dayatmasıyla insanlığı bu sürece sokmuştur. ABD'nin yöneticileri, büyük medya kuruluşlarının, bilgisayar, finans, ekonomi dünyasının sahipleri ve tanınmış adları, bazı büyük üniversitelerden bazı profesörler ve *"ideolojilerin, tarihin, ulus-*

devletlerin sonu geldi" diyen bazı ideologların dünyaya önerdiği bu yeni düzen dünyaya İlkçağ, Ortaçağ imparatorluklarını (hani dünyaya tek başlarına egemen olan Sezar, İskender, Cengiz, Attila, Timur, Roma İmparatorluğu, Selçuklular, Osmanlı İmparatorluğu gibi) yeniden kurduruyor sanki. Dünyayı avuçlarında gören bu güçlerin, dünyadaki tüm devletleri ve onların şimdiye kadarki toplumsal düzenini yerinden oynatan bu dayatmalarının boyutları akıl almaz ölçülere ulaştı. Yaratılan yeni düzen işsizlik, bilgi iletişim, uyuşturucu, bulaşıcı hastalıklar, doğal çevre, finans dünyası alanlarında patlama yapıyor.

*"Yeni Dünya Düzeni"*nde ücretler ve maaşlar düşerken borsaların ve sanayi kuruluşlarının gelirleri olağanüstü boyutlara ulaşıyor. Çalışabilir durumdaki nüfusun yüzde yirmisi gelecek yüzyılda dünya ekonomisinin canlı tutulmasına yeter düşüncesiyle sistem daha fazla işgücüne gerek duyulmayan bir yapı oluştururken işsizlik dünyanın her ülkesinde devlet bütçelerinin açık vermesine koşut olarak artıyor. Daha az kişinin daha çok ürettiği bu sistemde yüksek randıman ve teknoloji ekonomisiyle milyonlarca insan tüm sektörlerde işsiz kalıyor. Kadrolu işler geçici işlere dönüşüyor. Otomasyon ve 24 saat kesintisiz işlemlerin bilgisayar ya da telefonla yapılması (*"online"* patlaması)yla, bu daha da artıyor (ABD'de bile sürekli işsiz % 14, yarım gün çalışanlarla birlikte % 28'dir). Bu düzende hangi ülkede olursa olsun dünya nüfusunun en çok % 20'si yaşamda, kazançta, tüketimde ve katılımda aktif olurken insanlığın en az % 80'i ise büyük sorunlarla karşı karşıya kalıyor. Teknoloji ve ekonomi bilimi de bu insanlık düşmanı düzenin hizmetine giriyor.

Bu düzenin kültüre, yaşama biçimine getirdiklerine baktığımızda ise önce tüketim çılgınlığını görüyoruz. *"Değişim rüzgârları"* sözlerinin altında *"her şeyin değiştirilmesi ve tüketilmesi"* var. Tarihteki ünlü bir söz yeni güçlere göre uyarlanmıştır ve artık *"Büyük medya imparatorluğunun ülkesinde güneş artık hiç batmuyor"* deniliyor. Bu söz, öyle sanıyorum ki bu ye-

ni sistemin dünyaya neler getirdiğini somut olarak ortaya koyuyor. Medya, reklam, promosyon, sponsor gibi sözcüklerin anlamlılandırılması da yaşatıldığımız gerçekliğin ne olduğu konusunda önemli ipuçları veriyor. *"Globalleşme Tuzağı"* adlı kitapta yazarların verdiği ve bizim de yabancı olmadığımız örneklere göre, tüketmenin en önemli öğelerinden biri olan müzikte *"MTV kanalı müzik endüstrisinin dünya çapındaki kesintisiz bir reklamı"* oluyor. Madonna ve Michael Jackson'ın sesleri düzenin çağrıcısı oluyorlar. Pavarotti'nin dünya turnesi, Fifa başkanının futbol maçlarında daha çok reklam arası istemesi, fanatiklerin satın aldıkları tişörtlerden gelen gelirin maç gelirlerinden fazla olması, susuzluğun *"cocacola"*ya dönüşmesi, düzenin gerçekleştirdiklerinden bazı örnekler. *"Disney, Mc Donald's, Pepsi Cola ve Coca Cola"* bu global-küreselleşmiş kültürün dünyayı sömürgeleştirmesinin başarısına imza atıyor. Somut örneklerle, medya imparatorlukları örneğin Cindy Crawford'ı, Naomi Champbel'i, Eva Herzigova gibi podyum kraliçelerini, mankenleri her yerde karşımıza dikiyor. Spor dünyasında da benzer starların eklenmesiyle tüm bunların günümüzün tek sesli görüş açısı olduğunu görüyoruz. *"Spice Girls"*-Baharat Kızlar efsanesi de bunun bir parçası. Geçtiğimiz aylarda *"Che"*nin de nasıl tüketildiğini gördük. Reklamlarla *"Generationext"* (yeni jenerasyon) yaratılıyor. Yakından bildiğimiz bu örnekler herkese "kolay", "çabuk" ve "basit" çağrısında bulunuyor.

Yaşamın her alanında *"süper"*, *"mega"*, *"full"* kavramları egemen oluyor. Uluslararası alışveriş mağazaları, ayaküstü yemek merkezleri *"fast-food"*lar, erotik iç çamaşırları ve parfümeri mağazaları, güzellik salonları, "cafebar"lar artık Anadolu kasabalarında bile görülmeye başlanıyor. *İnternet*'e her hafta 500 bin kişi katılıyor. Ailenin gözden düşürülerek kadın ve erkeğin ayrı ayrı eşya almaları sağlanıyor. Birçok şiir, resim, şarkı elektroniğin ve görselliğin yarattığı düşe, yanılsamaya kurban ediliyor.

Bu sistemde 358 milyarderin, dünya nüfusunun yarısı olan 2,5 milyar insan kadar zengin olduğu gerçeği ise gözlerden uzak tutuluyor. *"Göçler"* yaşanıyor. Cezayirlilerin % 20'si, Fas'ın % 12'si, Tunus'un % 10'u göç etmiş durumda. Göçlerin yarattığı toplumsal sorunlar artık baş edilemez noktalara gelip patlamaya hazırlanıyor.

Öngörülen ve yaşatılan Yeni Dünya Düzeninde *"organize suçlar"*daki korkunç artışı, 1970-90 arasında eroinden elde edilen kazancın 20 kat, kokaindense 50 kat çoğaldığını ürpererek görüyoruz. Vergisiz kaçak sigaraların, çalıntı arabaların, yasa dışı göçmenlerin oluşturduğu yeraltı dünyasının uyuşturucudan daha çok para kazandığı gerçeği ve tüm bunların devletlerin yönetimlerinde nasıl istikrarsızlıklara yol açtığı, tüm devletlerin nasıl bir yönetme yanılsaması yaşadığı da acı bir gerçeklik. *"Düzenler mafyalaşıyor."*

Bu düzene uygunluk sağlamak ve verimlerini artırmak için şirketler birleşiyor. *"Globalleşme Tuzağı"nda* yazdığına göre örneğin otomobil sanayiinde, "Volkswagen Audi'yi, İspanya'nın Seat'ini, Skoda'yı yutarken BMW, İngiltere'nin Rover'ını satın alıyor. Ford, Mazda'nın yönetimine el koyarken Galaxy'i Lizbon'da başka bir adla üretiyor ve Volvo Tayland'da fabrika kuruyor. Volkswagen, Fiat, Chrysley ve Peugeot da aynı şeyi yapıyor."

Bu büyümelerin korkunç bir hızla yaygınlaşmasına *"Turbo kapitalizm"* deniliyor. *"Yeni liberalizm"* de denilen, temel ilkesi, *"piyasa iyi, devlet müdahalesi kötü"* olan, azgınlaşmış ve dizginlenemeyen bir vahşi emperyalizmin sistemi olan bu sistem herkesi zorluyor. Açlığı ve yoksulluğu olağanüstü derecelerde çoğaltıyor; yoksulluk ve yoksulluğa karşı duyulan korku demokrasiyi tehlikeye sokuyor. Düzen, Birleşmiş Milletler'i de sabote ediyor ve demokrasileri ortadan kaldırıyor. Demokrasi kapana kıstırılıyor. Irkçı ve dinci bir bataklık dünyanın her yerinde büyüyor.

Böyle bir düzen ve kültür dayatılıyor dünyaya ve Türkiye'ye ve bu düzenin altyapısı 12 Eylül'le birlikte oluşturulmaya başlanmıştı. Anayasa ve Özal'ın ekonomi politikaları *"Küçük Amerika"* yaratma düşlerini Amerika'da ne varsa bizde de o olacak anlayışına bırakınca, *"ben zenginleri severim, benim memurum işini bilir,"* anlayışıyla insani çürümenin başlatıldığı Türkiye'de korkunç bir hızla uyuşturucu, çeteler, yolsuzluklar, vurgunlar, gelir dağılımı bozuklukları, yoksullaşma, işsizlik yaşanıyor ve bunların karşısında değerlerini yitiren insanların köşe dönme düşleri, gemisini kurtaran kaptan olma düşleri, bencillik, bireycilik alıp başını gidiyor. Mitler yaratma, hitleştirme, star sistemi, bellekleri silme de yeni kültürün özelliklerinden.

Sonuç olarak düzen harflerle, rakamlarla, simgelerle anlatılabilir bir duruma geliyor. Örneğin M: *Medyatikleşme, Magazinleşme, Metalaştırma.* 3-P: *Poplaştırma, Popülerleştirme, Postmodernleştirme* ya da T: *Tüketilme, Tekseslileştirme, Toplumsaldan uzaklaştırma* de diyebiliriz. K da olabilir: *Kirletilme, Küreselleştirme, Kuşatılma.* Cumhuriyet'te Dinç Tayanç da 4-Y ile açıklamıştı düzeni: *Yalancılık, Yobazlık, Yüzsüzlük, Yalakalık...* A ile *Aldatılma* (ahmaklaştırma, aptallaştırma, avanaklaştırma), *Alçaltılma* (aşağılama, azaltılma), *Azgınlık* da diyebiliriz.

*"Amerikan yaşama biçimi"*nin egemen olduğunu görüyoruz Anadolu'da da.

Bu kültürün Anadolu'ya yansımasını geçtiğimiz yıllarda yayımladığım *Yediveren* romanımda somut örneklerle aktarmıştım. Bu yıl yayımladığım *Unut İnsanda* adlı yapıtımda da son on yılda bu konuyla ilgili yazdığım yazıları bir araya getirmiştim. Attilâ İlhan'ın *"Hangi Küreselleşme"* adlı yapıtında bu küreselleşmenin boyutları daha geniş olarak anlatılıyor. James Petras'la Moris Morley'in *"İmparatorluk mu? Cumhuriyet mi?"*, Samir Amin'in *"Kaos İmparatorluğu"*, Işık Kansu'nun yayına hazırladığı *"Yeni Sağ Yeni Aldatmaca"* adlı kitaplarında

da küreselleşme ve getirdikleriyle ilgili doyurucu bilgiler buluyoruz. Alpaslan Işıklı'nın *"Küreselleşme ve Demokratikleşme"*, Fikret Başkaya'nın *"Sömürgecilik, Emperyalizm, Küreselleştirme"*, Gencay Şaylan'ın *"Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi,* Taner Timur'un *"Küreselleşme ve Demokrasi Krizi"* adlı kitaplarını Yeni Dünya Düzeninin boyutlarını derinlemesine kavramak isteyenler için özellikle öneriyorum.

Görsellik, görüntü, imaj, simgeleştirme her şey haline getiriliyor. Sanat görselliğe kurban ediliyor. Tasarımcılar sanat değil de istemeden ekonominin istediği şeyleri yaratıyor. Moda denilen sanat şeffaflığa, transparanlığa, çıplaklığa, cinsel çekiciliğe indirgeniyor. Defileler, mankenlerle esen moda rüzgârından öğreniyoruz ki moda giyindirmiyor, soyunduruyor. Hoşa gitme yerine teşhircilik egemen oluyor. Gençler yaz ortasında kalın ve ağır postalların içine sokuluyor. Mantarlara, ayak-bacak kemiklerinde bozukluklara yol açan bu postallar acaba ilaç sanayiini ve özelleştirilen sağlık sektörünü mü destekliyor? Aynı biçimde göbekleri ve belleri açıkta bırakan giysi modasıyla da genç bedenlerin ilerki yıllarında çekeceği hastalıkların çağrısı mı acaba diye düşünmekten kendimi alamıyorum.

Giyilen tişörtlerde giyinilen firmanın reklamı var. İnsanlar ücretsiz reklam yapan kuklalara dönüştürülüyor hem de kendi istekleriyle. Yaratılan marka tutkunluğu ve etiketçilik anlayışı insanları reklam panosuna dönüştürüyor.

Yaratılan imaj toplumunda edebiyat şiir, roman, sinema, öykü dizilere feda ediliyor, reklamların oyuncağı haline getiriliyor. Renkler de. Beyaz, pembe, mavi diziler örneğin. Hele beyaz. Özdemir Asaf'ın *"Jüri"* şiirindeki gibi *"Bütün renkler aynı hızla kirleniyordu birinciliği beyaza verdiler"* hani. Beyaz giysilerle, beyaz atkılarla en kirli sarışın çirkin boy gösteriyor.

Oyuncak dünyası çocukların geleceklerini tutsak alıyor. Sanal bebekler, yaratılan sanal oyuncaklar çocukların düş dünyalarını yok ediyor.

Her şeyin para olduğu, parayla ölçüldüğü sistemde aptallaştırma medya ile, markalarla, defilelerle, yanılsatmayla, *"bilbort"*larla gerçekleştiriliyor. Her şey ilkokul öğrencilerinin bilgi ve kültür düzeyine indirgenerek beyinlerin çalışması engelleniyor. İlkellik, bayağılık, iğrençlik kokuyor yaşam.

Trajediler bile sömürülüyor. Örneğin Kumkapı'daki talihsiz bir cinayet olayı hemen paraya dönüştürülüyor. Zeynep Uludağ adlı genç bir kızın katil olmasına, genç bir adamın nedensiz yere ölmesine üzülen toplumun duyguları dizi filmle sömürülürken trajedi komediye dönüştürülüyor. Ağlatılar güldürüye dönüştürülüyorken korkunç bir yanılsama dünyasına sürükleniyoruz.

Sosyetik kadınların ve erkeklerin dünyasına sokuluyoruz. Seçilmiş, ortalığa serpiştirilmiş kimi kadın ve erkekler bütün televizyonlarda. Her şeyden onlar anlıyorlar, her programda onlar var, hep birbirinin konukları oluyorlar. Telefonların 900'lü hatları başka bir düş dünyası sunuyor. Silikonlar, patenler, *"fastfood"*lar, ünlülerin yaşamları, jigololuklar, entrikalar sürüyor. Cep telefonları komikliğe ve zavallılığa indirgeniyor. Uyarılara karşın tiyatroda, otobüste, uçakta, balede, konserde, otomobilde gösterişçilik haline geliyor. Karayolları tercihi ile otomobil sektörü ihya edilirken trafik canavarı görevine devam ediyor. *"Realityşov"*lar, *"talkşov"*lar, sıcağı sıcağınalar derken kehanetler, büyüler, fallar, şarkı sözleri ile bir sis perdesi oluşturularak insanlar *"aptallaştırılıyor."* (Bu toprakların yetiştirdiği büyük insanlardan sevgili Aziz Nesin, *"Türklerin yüzde altmışı aptaldır"* dediğinde birçok insan karşı çıkmıştı. Oysa Aziz Nesin'in ne dediği düşünülseydi, insanların neden, nasıl, niçin aptallaştırıldıklarının yanıtları aransaydı bu bilgenin ne kadar haklı olduğu ortaya çıkacaktı.)

"Raiting" patlamaları için olmadık taklalar atılıyor. Pop yıldızları, podyumların güzelleri, seksileştirilen, starlaştırılan zavallılar kolay para kazanmanın basit örnekleri oluyorlar. Sanatçılık seksilikle eş duruma getiriliyor. Talkşovcular, mankenler,

seksi sunucular en büyük sinema ya da müzik sanatçısına dönüştürülüyorlar. Ardı ardına gelen yerli dizi bombardımanında, kliplerde hep onlar karşımıza çıkıyor. Süper starlar yaratılıyor. Lüks oteller, kumarhaneler sanki yaşamın tek mekânı gibi algılatılmaya çalışılıyor. Sinema, tiyatro, müzik, hatta basın, edebiyat emekçilerinden seçilen kimileri reklam yıldızı olup köşe dönüyor. Sanatçıların reklam yıldızlığına terfileriyle sanat tüketiliyor. Medya yıldızları aracılığıyla beyinlerin ırzına geçiyor. Böyle bir bombardımandan sonra halk böyle istiyor saçmalığı gelip dayanıyor karşımıza. Reklam sanayisi milyarlarca dolarlık bütçe ile varsa piyasanın insanlara ne istiyorsa onu verdiği iddiasını kim ciddiye alabilir? Hukuk yok edilirken hukukun yerini şeriat çığlıkları ve çeteler, mafya örgütlenmeleri alıyor. Uyuşturucu, mafya, çete, polis, memur, komisyoncu birbirinin içine giriyor. Düğüm çözülemiyor ve *"İskender"* çözerse çözülmüş olmuyor.

Kadın, çocuk, insan tüketiliyor. Budalalaştırılıyoruz. Hayır, halk aptallaştırıldığı için ne istediğini bilmiyor ve öğrenip bu zorba, aşağılık, rezil Yeni Dünya Düzeninin insanlığın hak ettiği güzelim dünyaya dönüştürmek zorundadır. Hitlerleri iktidar yapan sessiz yığınların bir daha suç işlemeye hakkı yoktur.

Bu noktada düzene uygun insanlar yetiştirmeyi amaçlayan eğitim de elbette bu düzene uygun bir biçimde kurumlaşıyor. Egemen kılınan *"Türk-İslam Sentezi"* ideolojisi yeni dünya düzenine uygun bir ideoloji olarak eğitimimizde de geleceğimizi karartıp boyun eğen, düşünmeyen, her şeyin tanrıdan geldiğine inanan, aldatılan kuşaklar yetiştirmeyi amaçlıyor. Eğitim programları, ders kitapları, öğretmen kadroları buna uygun hale getiriliyor. Bu uygunluk Türkiye'nin aydınlıkçılarına, yurtseverlerine, demokratlarına, devrimcilerine yaşamın her alanında yeni dünya düzeninin getirdiklerine karşı bilinçlendirme, örgütlenme ve savaşım zorunluluğunu getiriyor. Bunun dışındaki hedeflerin düzene hizmet edeceğini aklımızdan çıkarmamalıyız diye düşünüyorum.

Yazıda adı geçen kitaplar:

Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, Gencay Şaylan, İmge Kitabevi Yay.

Globalleşme Tuzağı, Hans-Peter Martin ve Harald Schumann, Ümit Yayıncılık

Hangi Küreselleşme, Attilâ İlhan, Bilgi Yayınevi

İmparatorluk mu? Cumhuriyet mi?, James Petras-Moris Morley, Sarmal Yayınevi

Kaos İmparatorluğu, Samir Amin, Kaynak Yayınları

Küreselleşme ve Demokrasi Krizi, Taner Timur, İmge Kitabevi Yayınları

Küreselleşme ve Demokratikleşme, Alpaslan Işıklı, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yay.

Sömürgecilik, Emperyalizm, Küreselleştirme, Fikret Başkaya, Öteki Yayınevi

Umut İnsanda, Öner Yağcı, Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

(Damar, Ocak 1998)

"FETHULLAH'TAN ÖDÜL ALAN DEMİREL"

Söyleşi: Uğur Yıldırım

Sivil Toplum Kuruluşları Birliği (STKB) 1996 yılının Aralık ayında 56 demokratik kitle örgütünün bir araya gelmesiyle kuruldu. Daha sonra birliğe katılan örgüt sayısı 207'yi buldu. STKB'nin dönem sözcüsü kurul üyeleri 68'liler Birliği Vakfı Başkanı Haşmet Atahan, Pen Yazarlar Derneği Genel Sekreteri Öner Yağcı, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Başkanı Prof. Türkân Saylan, Gazanfer Uğural ve Timur Erk. STKB, Süleyman Demirel'in, Fethullah Gülen'in onursal başkanı olduğu Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'ndan ödül almasına ilk tepki gösteren örgüt oldu. 25 Aralık 1997 günü İstanbul Hilton'daki ödül töreninden önce yayımladıkları bildiride. Demirel'e ödülü kabul etmeme çağrısı yaparak şöyle dediler: "Fethullah Gülen, Pan-İslamizmin en son versiyonu olan ve uluslararası bağlantıları belli olan bir dini liderdir. Fethullah Gülen ve cemaatinin 'ödülünü' almanız, gerçekte dini siyasete ve ekonomiye alet eden kişi ve kuruluşların güçlenmesine, ödüllendirilmesine: Cumhuriyetin temel ilkelerinin -bir kere daha- zedelenmesine yol açacaktır."

Ancak Süleyman Demirel, tepkilere aldırmadı ve ödülü törenine bizzat katılarak. Fethullah Gülen'in elinden ödülünü aldı.

STKB dönem sözcüleriden Türkan Saylan, Gazanfer Uğural ve Timur Erk İstanbul dışında olduğundan, 1997 yılının son günü, **Haşmet Atahan ve Öner Yağcı**'yla 68'liler Birliği Vak-

fı'nın lokalinde STKB'nin kuruluş nedenlerini, Cumhurbaşkanı'nın bir tarikat liderinin elinden ödül almasını. Türkiye'nin sorunlarını ve çözüm yollarını tartıştık.

AYDINLIK: 207 demokratik kitle örgütü neden böyle bir birliğe ihtiyaç duydu? Hangi temelde mücadele edeceksiniz?

HAŞMET ATAHAN: Türkiye'deki ekonomik ve sosyal çöküntünün yaratmış olduğu çürümeye karşı güçlerimizi bir araya getirdik. STKB'yi oluşturan demokratik kitle örgütlerinin en genel anlamda ortak paydası, "Demokratik, laik, sosyal hukuk devleti ilkelerine gerçek anlamda sahip çıkmak. Cumhuriyet Devrimi kazanımlarını korumak ve geliştirmek" olarak özetlenebilir.

AYDINLIK: Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e, Fethullah Gülen'den ödül alması çağrısını yaparken gerekçeniz neydi?

ATAHAN: Barışın, dostluğun, kardeşliğin Türkiye'de egemen olmasını bizler de istiyoruz. Fethullah Gülen'in "barış ve hoşgörü" çerçevesindeki çağrılarını, bizim söylem olarak kabul etmemiz mümkün değil! Ama bunca yıllık siyasi mücadele içerisinde gördük ki, insanlar sözlerle aldatılıyor. İnsanların söylediklerini değil, yaptıklarını değerlendirmek zorundayız. Laik, sosyal hukuk devletini koruyacaksak, emperyalizmin çok uluslu şirketlerinin dünyada ve Türkiye'de oynadıkları oyunu görmezlikten gelemeyiz. Kurtuluş Savaşı'nda ilk kurşun, emperyalist işgal güçlerinden önce, kendi içimizdeki irticaya karşı sıkılmıştır. İşgal güçleri ile irticanın işbirliği çok açık görülmüştür. Bu nedenle Mustafa Kemal, bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı mücadele ederken, bunların Türkiye'deki güçleriyle de mücadeleyi inkâr ve ihmal etmemiştir. Dün askeri güçleriyle gelen emperyalistler, bugün birtakım uzantılarıyla içimize sızmaktadırlar. Fethullah Gülen türündeki "yumuşak görünüşlü"lerden, en radikal kesimine kadar Şeriatçılar, emperyalizmle içli dışlıdır. Ve bunlar Yeni Düya Düzeni'nin bir parçasıdır.

Cumhurbaşkanı'nın bu ödülü almasına karşı çıktık. Çünkü Fethullah Gülen'in ne kadar suret-i haktan görünürse görünsün,

yurtiçinde ve yurtdışında yapmış olduğu eğitim konusundaki organizasyonların, Amerikan emperyalizmiyle iç içe olduğunu ve CIA güdümlü olduğunu biz biliyoruz. Fethullah Gülen laik Cumhuriyet'e yeni nesiller yetiştirme çabası içinde olan bir kişi değildir. Sadece Şeriatın Türkiye'ye 'hoşgörü içerisinde" gelmesi için "farklı" bir çalışma yürütmektedir. Türkiye'de tam bağımsızlıkçı ve emperyalizme karşı olan bir insanın Fethullah Gülen'e ve onun eğitim kurumlarına hoşgörüyle bakması mümkün değil. Bu ödül, Türkiye'nin gerçek yurtseverleri, demokrasiden, insan haklarından yana insanları için zuldür.

Mollalara Başbakanlık konudunda verilen yemek, Refah Partisi'ne açılan kapatma davasının en önemli gerekçelerinden biri olmuştu. "Mollalara yemek verdi" diye RP'ye dava açılıyor, bir taraftan da mollalardan ödül alınıyor.

ÖNER YAĞCI: Nurcuların lideri Fethullah Gülen'den Cumhurbaşkanı'nın ödül alması Cumhuriyet kuvvetleri açısından büyük düş kırıklığıdır. Süleyman Demirel'in son dönemdeki birtakım çıkışlarının tam tersi politikalar içine girmesini "İşe şeytan karıştı" diye açıklıyorum. 28 Şubat Kararları'ndan sonra Fethullah Gülen'in Amerika'ya sığınmak zorunda kalması ve oradan döndükten sonra bu ödül işinin ortaya çıkması, birtakım pazarlıkların olduğunu gösteriyor. Bu, RP'nin iktidarından sonra bir rehavete kapılan Cumhuriyet güçlerine çok ciddi bir uyarı olmalıdır. Kesinlikle Şeriat tehlikesi yok olmuş değil, tam tersine sinsi bir şekilde göz boyayarak geliyorlar.

Türkiye halkı, Süleyman Demirel'e bu ödülü almakla büyük bir hata yaptığını anlatmalı ve üzerine gitmeli.

AYDINLIK: Cumhuriyet kuvvetlerinin 28 Şubat Kararları ile birlikte Şeriata karşı yükselen bir mücadelesi var. Süleyman Demirel de "irticanın nasıl bir bela olduğunu" anladığını ifade eden çıkışlar yapmıştı. Cumhurbaşkanı bu dönemde neden böyle bir tavır alıyor?

ATAHAN: "Söyleyene değil, söyletene bak" diye bir söz var. Sayın Demirel bu ödülü aldığına göre, ya bu söz geçerli, ya da Ordu içerisinde irticaya karşı olan hassasiyette bir zayıflama gördü. Ama ben şahsen şuna inanıyorum. Ordu da, halk da bu gidişten memnun değildir.

Gelelim Demirel'in tutumlarına: Sayın Demirel tutumunu değiştirmiş falan değil. Yaptığı önceki çıkışları da ondaki bir değişiklik olarak değerlendirmiyorum. Ordu ve toplumda oluşan o büyük tepkinin yumuşatılmasına çalışılıyor. "Sizi dini siyasete alet edenlerden kurtardık" biçiminde propaganda yapılıyor. Oysa tek icraat olan 8 yıllık kesintisiz eğitim okullarının bile büyük bir çoğunluğu halkımızın özverisiyle yapılmaktadır. Okulların yapımının dışında sistemde ciddi bir değişiklik yok.

YAĞCI: Halk güçleri çağda, laik bir ülke özlemini fiiliyata dökmeye ve yoğun bir şekilde örgütlenmeye başlamış. Ülkesine sahip çıkarak, tepkisini daha örgütlü bir biçimde dile getirmeye çalışıyor. Böyle bir dönemde, o ödül töreninde Nazlı Ilıcak'ın, "Süleyman Demirel'in burada bulunması bir özür dilemedir" açıklamasından sonra. Demirel'in 28 Şubat'tan sonra izlediğini sandığımız çizgisini devam ettirmesini bekledik. O ise gerçekten "özür dileyici" bir konuşma yaptı. Tarikatlar yine açık. Şeriatçı medya bangır bangır bağırıyor. Ne değişti de böyle bir konuşma yapıyor?

AYDINLIK: Bunlar cemaat topluluğudur, okul açıyorlar" deniyor. Fethullah Gülen benzeri örütlenmeleri bu çerçevede değerlendirenler var.

YAĞCI: Yeni Dünya Düzeni'nin, özelleştirmeden tutun da "Ilımlı İslam"a kadar bir dizi dayatmasıyla karşı karşıla olduğumuzu görmeden mücadele etmemiz mümkün değil. Oysa, Türkiye petrol savaşlarının merkezinde bulunuyor. Emperyalizm, bölgede Türkiye'ye bir rol biçiyor. Türkiye'de ABD'nin verdiği her görevi yerine getirmek isteyenler, Mustafa Kemal'in ölümünden sonra, özellikle 1950'den itibaren adım adım başlayan ve bugü-

ne gelen gelişmelerle artık noktayı koymak istiyorlar. Mustafa Kemal altı oku iki temel üzerine oturtmuştu: Yurtseverlik bir, kararlılık iki. Bu, Cumhuriyet Devrimleri'nin kararlılıkla sürdürülmesi ve kararlılığın ideolojik altyapısını da yurtseverliğin oluşturmasıydı. Mustafa Kemal ikisinden de ödün vermedi.

Bugün Refah'ın yerine Fethullah Gülen'in parlatılmasının nedeni ne? Nakşiliğin yerine Nurculuğun getirilmesi. İkisinin arasında hiçbir fark yok. Geçmişte Cumhuriyet o kararlı tavrıyla, Nakşiliği de Nurculuğu da yok etmişti. ABD'nin dayatmasıyla, tahterevalli gibi bir o, bir öbürü. Türkiye'ye çağdışı bir yaşamı, daha çok sömürüyü, daha çok adaletsizliği getirmeye çalışıyor. Burada güzel olan şu: Genelkurmay son dönem bu yurtseverlik ve kararlılık konusunda somut adımlar attı. Ve sadece Silahlı Kuvvetler irticaya karşı tutum almıyor, aynı zamanda geniş halk yığınlarının talepleri bunlar.

AYDINLIK: Genelkurmay, irticayı gerekirse silah kullanarak etkisiz hale getireceğini duyurdu. Son dönemde içsavaş tehdidinden de söz ediliyor.

YAĞCI: Saptamalar kesinlikle doğru ve çözümü de sonuna kadar destekliyorum. Çünkü Cumhuriyet'in kuruluş felsefesinde bu yatıyor. Ne diyor Mustafa Kemal: "Türkiye tarikatlar, mezzuplar ülkesi olmayacak." Ve bunun gerekleri de yapılmış, derhal Latin harflerine geçilmiş, Millet Mektepleri açılmış, halifelik kaldırılmış vb. Şeriata karşı kararlı tavır alınmış. Bu kararlılık sürdürülmediği için bugünlere gelindi. 1923'lerde yaşamdan uzaklaştırılan dinin, yaşamımızı tehdit eden bir boyutta yeniden siyasallaştırılarak karşımıza çıkarıldığını görüyoruz. Bu anlamda, bugün 1923'ün çok gerisindeyiz. Yapılması gereken, "Cumhuriyet Devrimi Kanunları"nı kararlılıkla uygulamak.

ATAHAN: İrtica, zoru gördüğü zaman sinmesini ve yeraltına inmesini bilmektedir, yine öyle yaptı. Evet, Türkiye'de böyle bir tehdit var. Eğer ciddi bir direniş boyutunda gündeme gelirse bunun mutlaka aynı şekilde cevaplandırılması gerekir diye dü-

şünüyorum. Çünkü "çivi çiviyle sökülür." Yoksa oturup biz bize konuşarak, tartışarak itricayı ortadan kaldıramayız. Yalnız "Sivrisineklerle uğraşırken, bataklığı gözden kaçırmamamız" gerekiyor. Bizim demokratik rejim diye şu an yaşadığımız sistem irticayı üretti. Emperyalizmi unutmadan şunu da vurgulamak gerekir: Çok partili dönemden bu yana, bazı siyasi partilerin dini kullanması ve şeyhlerle, tarikat liderleriyle iktidara yürümeye kalkmaları artık geldi, bir yere dayandı. 1946'dan bu yana devam eden bu sistemin Türkiye'yi getirdiği yer belli. Tarikatlarla, bazı siyasi partiler arasındaki bu ilişki devam etitği sürece, bunlarla baş etmenin mümkün olmadığını düşünüyorum.

YAĞCI: 1950'lerden beri Cumhuriyet Devrimi'nin, çağdaşlın mücadelesini veren devrimci örgütlerin karşısına ırkçı ve Şeriatçı akımlar çıkarıldı. Bunlar devlet tarafından beslendi. Yaptıkları cinayetlerin hesabı sorulmadı. Sola karşı kullanılmak üzere güçlendirilen ve artık devleti içeriden ele geçirmeye kalkacak kadar palazlanan bağnazlıklar bertaraf edilmediği sürece, demokratikleşmenin önündeki engel çok daha büyük olacak.

AYDINLIK: *Sol adına, "tarikatlara özgürlük" isteyenler, "Şeriatçı parti kurulabilir" diyenler var.*

ATAHAN: Devlete ve orduya küfür etmek belli bir sol için moda oldu. Akla hemen "Ordu'ya din karşı çıkılıyordu, bugün neden bu tavır alınmıyor" sorusu gelebilir. 1968 kuşağı olarak biz, 27 Mayıs geleneğinden geliyoruz. Aslında tavrımızda değişen birşey yok. Bizler sınırlı da olsa o zaman daha demokratik ve daha özgür bir ortam içinde yetiştik. Bilimsel sosyalist kitaplar peşpeşe çevrildi. En azından aydın gençlik içinde yaygın bir şekilde okundu. Kuvay-ı Milliye geleneğiyle sosyalizm bir arada ve birbirini tamamlayan süreçler olarak algılandı ve uygulandı. İşçisiyle, köylüsüyle kitlesel bağları oldu. Üniversite gençliğinin yığınsal bütünlüğünü ve nabzını elinde tuttu. 68 kuşağını ve onların önderlerini yani bizi biz yapan böyle bir ortamdı. Yoksa daha sonraki kuşaklardan daha zeki oluşumuz de-

ğil. İnsan hem belli bir mücadele koşulunda gelişiyor, hem de o koşulları değiştirmeye çalışıyor. Bugün bazı partilerde etkili konumlarda olan bazı arkadaşlarımız hatırlamak istemese de, 68 kuşağı "Milli Petrol-Milli Ordu" sloganını atıyordu. "Ordu Gençlik Elele" diyordu vb. Ama daha sonra CIA'nın örgütlediği 12 Mart ve 12 Eylül'ü yaşadık. Türkiye "Tak deyince şak yapan" Genelkurmay başkanlarını gördü. Tabii baskılardan, işkencelerden geçen insanların duygularını da anlamak lazım. İnsanlar bir anda 12 Eylül'ün izlerini unutamayabilir.

AYDINLIK: Bu olgu bir noktaya kadar anlaşılabilir. Ama sorunun cevabı değil.

ATAHAN: Türkiye'deki devrimci mücadele içinde kimi solcular sınıf bakışını kaybetti. Oysa, yaşadıklarımızdan biliyoruz, sınıfsal temeli olmayan hiçbir gerçeklik yok. Ayakları havada soyut bir demokrasi, eşitlik, insan hakları yok. Kimin için insan hakları, ne için insan hakları, kiminle birlikte ve kime karşı? O sınıfsal temeli kaybedersen, Amerika'nın yanına da savrulursun, başka bir yere de savrulursun. Sırf devlete karşı olduğu için, sırf orduya karşı olduğu için. Şeriatı demokrasi cephanesinde görenler, onlarla kol kola girenler daha da savrulacaklar. Sınıf pusulasını kaybederse insan, olgulara böyle şaşı bakar. Amerika'nın bize ihrat ettiği Panislamizmin ve Pantürkizmin koltuk değneği durumuna düşer.

YAĞCI: Günümüzde ne yazık ki, "nsan hakları ve demokrasi" diye diye, solun bir kesiminin kafası iyice karıştı. Son örneği RP'nin kapatılma davasında alınan tutumdur. Bir sürü deneyim yaşanmamış gibi. "Ben bu ülkeye Şeriat getireceğim, herkes bu düzene uyacak" diyenleri desteklemenin demokrasi olduğunu sanıyorlar. Şimdi STKB'nin programıyla, 28 Şubat MGK Kararları'ndaki düşünceler çakışıyorsa, biz bundan gocunmayız. Tam tersine seviniriz. 12 Mart'ta, 12 Eylül'de o yanlış politikaları uyguladıktan bu noktaya gelinmişse bundan mutluluk duyarım. Bizim zaferimiz, bizim kazanımımız diye değer-

lendiririm. İnsanların kesinlikle "Ben Silahlı Kuvvetler'le aynı şeyleri mi düşünüyorum" diye bir aşağılık kompleksine girmemesi gerekir. Ben hem 12 Mart'ta, hem 12 Eylül'de çeşitli eziyetler çeken bir insan olarak böyle düşünüyorum. "Şeriata özürlük"le kastedilenin, bugünkünden çok daha geri bir düzene özgürlük istemek olduğunu görmeliyiz. Tarikatları, sivil toplum örgütü olarak görürsek, demokrasiyi de, sınıfsal mevzilenmeyi de çok yanlış anlamış oluruz. O zaman "yakma özgürlüğü" dersin. Sivas katliamına da tutum alamazsın. Demokrasi adına, demokrasiyi yok edenlere özürlük istenir mi? Bu tutumun sol muhalefetle de ilgisi yok.

AYDINLIK: Peki solun iktidar alternatifi nasıl yaratılacak?

YAĞCI: Geçmişte şu hata çok yapıldı: "Emekten yanayız, eşitlik de istiyoruz, biz halkız, çoğunluktayız. Nasıl olsa iktidar olacağız!"

Böyle bir kendiliğindenci lüksümüz yok! Bunu görelim. Koşullar sol için çok elverişli...

ATAHAN: Sosyalistlerin ve Kemalistlerin kendi aralarında birliği sağlamaları gerekiyor. Bir dağınıklık var. Bu dağınıklığı sadece CIA'ya, içimize soktukları provokatörlere bağlayamayız. Program temelinde tartışmaktansa, kişisel ve grupsal çıkarlar önde tutuluyor. Eğer bunları yine de aşamazsak, elimiz kolumuz bağlı oturacak da değiliz. Türkiye'nin bağımsızlığını ve çok genel çıkarlarımızı savunan bir program etrafında, demokratik devrim diyebileceğimiz bir program etrafında birleşmeyi başarabiliriz. Cumhuriyet Devrimi Kanunları temelinde bir birlik oluşturulabilir. Hiç karamsar değilim. Ben şahsen STKB'den, Türkiye halkının teşkilatlandırılması ve sol güçbirliği açısından çok şey bekliyorum. Adına sol güçbirliği, Cumhuriyet kuvvetleri ya da başka bir şey diyelim, bu birlik Türkiye'ye büyük alternatifler sunabilir.

(Aydınlık, 4 Ocak 1998)

SANATÇILARIN ÖRGÜTLENME ARAYIŞI: ÖZERK SANAT KONSEYİ

Yıllardır bir arayış içinde ülkemiz sanatçıları... Yaşamın sanatlaştırılması, sanatın yaşamda vazgeçilmez bir gerçeklik haline getirilmesi zorunluluğu, ülkemizdeki demokratikleşme savaşımıyla birlikte yıllardır sürüyor. Dünün bugüne taşınmasında ve bugünün yarına aktarılmasında önemli görevi ve sorumluluğu olan sanatçılarımız bu bilinçle ve duyarlılıkla yıllardır toplumsal yaşama müdahale etmeye çalışıyorlar. Bu müdahale kimi zaman sanatçıların siyasetle iç içe oldukları gibi suçlamalarla karşı karşıya gelmelerine de yol açıyor. Sanatın, yaşamdan ve siyasetten uzak bir biçimde kendini sürdürmesi gerektiğini söyleyen kimi "aklı evveller"in sanatı yaşamdan koparmak için sırtlarını dayadıkları parasal olanaklar aracılığıyla uyguladıkları politikalara karşı sanatçılarımız onurlarını koruyarak yaşadılar hep. Bu içten gelen baskının ve yönlendirmenin yanı sıra ülkemiz yöneticileri ve egemenleri de sanatçıya yıllardır baskıyı, sansürü, zorbalığı, çeşit çeşit yasaklama yasalarını, hapishaneleri, işkenceleri, saldırıları, öldürümleri, yakımları uygun görmüşlerdir. Ama devletin, sanatı denetim alma girişimleri hep başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yakın tarihimizin sanatçıların bu uğurda çektikleri acılarla dolu olduğunu kimse yadsıyamaz. Ama sanat hem içten hem dıştan gelen böyle saldırılara karşı kendisini korumuş, hatta Yeni Dünya Düzeninin her şeyi tüketmeye yönelik küreselleşmiş tekelleştirme, tekseslileştirme, medyatikleştirme, magazinleştirme, metalaştırma gibi politikalarının egemen olma çabalarına da karşı durmuşlardır. Ülkemiz sanatçıları, özgürlü-

günün elinden alınmak istendiğinin, yaratıcılığının engellenmek istendiğinin ve tutsaklaştırılarak istemediği bir yaşama yönlendirildiğinin bilinciyle doğasına aykırı olan bu gidişe örgütlü olarak karşı durma bilincini hiç eksik etmemişlerdir.

Yaşamın her alanında olduğu gibi sanat alanında da örgütlü olma, örgütün gücüyle yaşama müdahale etme gerekliliği her dönemde sanatçılarımızın en önemli sorunlarından biri olmuştur. Örneğin edebiyat alanında yakın tarihimizde Türk Edebiyatçılar Birliğinden Türkiye Yazarlar Sendikasına uzanan bir örgütlenme geleneğine sahip olan sanatçılarımız, günümüzde de daha güçlü bir örgütlenmeyi yaratabilmenin yollarını aramışlar ve bulmaya çalışmışlardır. Günümüzde, aynı canalıcı sorunu yaşayan tüm sanat alanlarındaki örgütlenmelerin sanatın ve sanatçının sorunlarını birlikte saptama ve çözme amacıyla toparlanmaya başlamaları, *"Özerk Sanat Konseyi"*ni (ÖSK) yaratmaları bir bilincin ve duyarlılığın sürmesinden başka anlama gelmemelidir. Aşağıdaki özetlemede, sanat ve sanatçı kuruluşlarının son üç yılda merkezi bir yapılanmaya kavuşma ve böylelikle yaşamın sanatlaştırılmasında daha etkin olma çabasını aktaracak; bu yeni girişimin ve deneyin sanatçılarımıza neler kazandırdığını ve bundan sonra hangi adımların atılması gerektiğini de belirlemeye çalışacağım.

Ülkemizde Türk-İslam Sentezi ideolojisi ve buna uygun Anayasa ile getirilmek istenen yaşama biçiminin sanat alanında da uygulanması için çıkarılan yasalarla sanat disiplin altına alınmaya çalışılmış ve sanatçılarımız devlet eliyle yukardan aşağıya oluşturulan kimi *"sanat"-"sam"*larıyla örgütlenme dayatmasıyla karşı karşıya kalmışlardı. Ama sanatçı duyarlılığı ve bilinci, bu dayatmaya boyun eğmemiş ve bu resmi örgütlenmeler ölü doğmuştu. Sanatçılara ve sanata yönelik yasal, fiili, yasadışı baskılar; sanat düşmanlığı; sanatın karanlıklara çekilme çabaları; içinin boşaltılarak mankenliğe, cami yapımına ya da klipçiliğe indirgenmek, yaşamdan koparılıp atılmak istenmesi,

ülkemiz sanatçılarını bu konularda düşünce ve eylem üretmek, sanatın onurunu, dününü ve geleceğini savunmak için bir araya gelmeye zorluyordu. Bu zorunlulukla, 1995 yılının başlarında İstanbul'da bir araya gelen bir grup sanat-sanatçı kuruluşu temsilcisi, birlikte davranma kararı alıp birlikte örgütlenmek için adımlar atmaya karar verdiler ve bu kararla, sanat alanının devletle, devletin alanla ilgili kurumlarıyla, yerel yönetimlerle ilişkilerini, sorunlarını ve çözüm yollarını üretme çalışmalarına başladılar. Böylece ülkemizde ilk kez demokratik, geniş katılımlı, kendiliğinden bir araya gelişi demek olan *"Özerk Sanat Konseyi"* (ÖSK) doğmuş oldu.

Özerk Sanat Konseyi ve 1. Sanatçılar Kurultayı

Aralarında Türkiye Yazarlar Sendikası, PEN Yazarlar Derneği gibi edebiyat örgütlerinin de bulunduğu 13 sanat ve sanatçı örgütünün temsilcileri bir *"Girişim Kurulu"* oluşturarak yoğun çalışmalardan sonra İstanbul Atatürk Kültür Merkezinde 27-28 Mart 1995 günlerinde *"Sanatta Özerk Yapılanma ve Yaratma Özgürlüğü"* konulu bir *"Sanatçılar Kurultayı"* toplamayı kararlaştırdı. 34 sanat ve sanatçı örgütü kurultaya katılmaya karar verdi (3 örgütün de kurultay sırasında katılmasıyla sayısı 37'ye ulaştı). Kurultayda *"Sanatçının Anayasal Hakları ve Yaratma Özgürlüğü"*, *"Sanat-Sanatçı Örgütleri Konseyi"*, *"Devlet ve Yerel Yönetimlerde Özerk Yapılanma"* konularında 26 örgüt adına bildiriler sunuldu, çalışma gruplarınca raporlar hazırlandı ve tartışıldı.

Kurultaydan çıkan *"Sonuç Bildirgesi"* nde: sanatçı haklarının ve yaratma özgürlüğünün yok edildiği koşulların yaşandığı, buna karşılık sanat ve sanatçı örgütlerinin çabalarının dağınık kaldığı vurgulanarak sorunların ortaklaşa çözümüne uğraşmak için birlikte bir yapının oluşturulması, Girişim Kurulunun *"ÖSK-GK"* olarak çalışmasını sürdürmesi kararı açıklandı. (Kurultay çalışmaları kitap olarak yayımlandı.)

Kurultaydan sonra *"Sanatta Özerk Yapılanma"* komisyonunca, özerk bir sanat kurumunun nasıl olacağı konusunda uzman görüşleri alınarak bir metin hazırlandı ve sanat örgütlerinin *"müzik, sinema, sahne sanatları, plastik sanatlar, yazın, tasarım"* olarak altı alanda toplanması, örgüt temsilcilerinin demokratik bir biçimde alanlarındaki örgütlerce seçilmesi ve özerk bir sanat kurumu konusunda ilk adımların atılması kararlaştırıldı. *"Yaratma Özgürlüğü"* komisyonu ise konuyla ilgili yaşanan sorunların saptanması ve çözüm yolları üretilmesi konusunda sanat alanının düşüncelerini bir araya getirdi ve bu çalışmalar sürerken dönemin Kültür Bakanı ile bir protokol imzalandı.

Ulusal Sanat Kurulu ve 2. Sanatçılar Kurultayı

Kültür Bakanlığı ile 2 Aralık 1995'te, sanat ve kültür alanının sorunlarını çözmek ve alanla ilgili görevleri yapmak için bir *"Ulusal Sanat Kurulu"*nun (USK) kurulması; bu kurulun kısa zamanda hazırlayacağı yasa taslağıyla *"Türkiye Sanat Kurumu"* (TÜSAK) kurulana kadar görev yapması belirtilen bir protokol imzalandı. 6 Aralık 1995 günü toplanan temsilcilerle USK üyelerinin seçimi yapıldı ve iki kurul birlikte çalışmaya başladı. Sanatla ve ülkenin demokratikleşmesiyle ilgili sorunlarla ilgili basın açıklamaları, basın toplantıları yapıldı. Örgütlenmemizde bir ileri adım olan *"TÜSAK Yasa Tasarısı"* hazırlandı ve 1-2 Nisan 1996'da 47 kuruluşun katılımıyla *"2. Sanatçılar Kurultayı"* gerçekleştirildi.

Kurultayda, *"Türkiye'de Düşünce ve Yaratma Özgürlüğü"* ve *"Türkiye Sanat Kurumu Yasa Tasarısı"* konuları hakkında bildiriler sunulup tartışmalar yapılırken "laik Türkiye Cumhuriyeti'nde demokrasi geleneğinin oluşturulmasının, sanatçı hak ve özgürlüklerinin kazanılmasının, sanatçıların katılımıyla gerçekleşecek kurumsal bir yapıyla sağlanabileceği" düşüncesiyle oluşturulan USK'den sonra, özerk ve birlikte yapılanmaya gidişin somut adımı olan "TÜSAK" girişimi taslağı tartışıldı.

Kurultayın sonuç bildirgesinde, sanatçıların katılımıyla gerçekleşecek kurumsal yapının ve taslağın kesinleştirilip yasalaşmasının gerektiği, sanat ve sanatçıların sorunlarının çözümü için ÖSK'nin çalışmalarını sürdürmesi kararları yer aldı. (Bu kurultayın çalışmaları da kitaplaştırıldı.)

"TÜSAK" Yasa Taslağı, "STKB" ve 3. Sanatçılar Kurultayı

İkinci Kurultaydan sonra yasa taslağının kesinleştirilmesi çalışmaları sürdürülürken federasyonlaşma, telif hakları, kültür sanat yaşamıyla ilgili kurullar oluşturuldu ve kampanyalara başlandı. Ülkemizde artık açık bir tehlike haline gelen laiklik düşmanı adımlara, çağdışı kalmış bir Kültür Bakanının uygulamalarına karşı ve *"temiz toplum"* isteminin güçlendirilmesi amacıyla diğer demokratik kitle örgütleriyle birlikte davranmanın yolları aranarak bugün sayısı 204'e ulaşan örgütün oluşturduğu *"Sivil Toplum Kuruluşları Birliği"*nin (STKB) gerçekleşmesi için önemli katkılarda bulunuldu. Kurultay hazırlıklarına ve *"Yaşama Evet"* kampanyasına başlanarak *"Yasa Taslağı"* broşür olarak yayımlandı.

50 sanat ve sanatçı örgütünün katılımıyla 6-8 Mayıs 1996 günlerinde *"Sanatçı Hakkı"* başlıklı *"3. Sanatçılar Kurultayı"* gerçekleştirildi ve *"Telif Hakları"*, *"Örgütlenme Özgürlüğü"* ve *"21. Yüzyıla Doğru Eylem Planı"* konuları hakkında bildiriler sunulup tartışıldı.

Özellikle *"Örgütlenme Özgürlüğü"* konusu ayrıntılı olarak tartışılarak örgütlenmenin yapısı üzerinde değişik düşünceler öne sürüldü, hazırlanan taslağın yetersizliğinden ve sanatçıların özgürlüğünü zedeleyeceğinden söz edildi. Kurultayda çeşitli kurulların kurulmasına, örgütlerin ÖSK-GK ile daha sıcak ilişkilerde bulunmasına, yasa taslağının yeniden ve sanatçı özgürlüğünü zedelemeyecek biçimde hazırlanmasına karar verildi. (Bu kurultayın çalışmalarıyla ilgili kitap da yayına hazırlanmaktadır.)

Bu kurultaydan sonra da sayısı 53'e ulaşan sanat-sanatçı örgütlerinin temsilcileri, kurultay kararları gereğince yeni kurullar kurmaya ve çalışma programlarını hazırlamaya başladılar.

3. Kurultaydan Sonra

Bu özetlemeden sonra, başından beri içinde yaşayan bir sanatçı olarak ÖSK-GK'nin çalışmaları hakkındaki düşüncelerimi aktaracağım.

Örgütlenmelerle ilgili yasaların antidemokratik öğelerle dolu olduğu koşullarda bunların tümünün değiştirilmesini sağlayacak bir toplumsal muhalefet oluşmadan sanat alanının özgürce ve özerk bir biçimde örgütlenebilmesinin yasal koşulları yoktur. Bu bakımdan ÖSK çalışmalarının ancak bir *fiili durumu sürdürerek kendini geleceğe aktarması* en doğru tavır olacaktır düşüncesindeyim. Bu düşüncenin, sürdürülen *"federasyonlaşma"* çalışmasıyla ve *"TÜSAK"* çalışmalarıyla çeliştiği doğrudur. Ancak, *"federasyonlaşma"* çalışması, yasal engeller bir yana, alandaki örgütlenmelerin ancak bir kısmını kapsayabileceğinden eksik bir örgütlenme anlayışıdır.

Asıl olan yaşamın her alanındaki demokratikleşme eksikliğidir. Bu bilinçle sanat-sanatçı örgütlenmelerinin asıl olarak *"merkezileşme" değil, "birlikte davranabilme"* koşullarını yaşama geçirmesi için çalışmalarının doğru olduğuna inanıyorum. Çünkü, *"eksik demokrasi"*, ne yazık ki sanat alanındaki örgütlenmeler için de geçerlidir. Örneğin, USK'nin oluşumunu sağlayan toplantı sanat-sanatçı örgütlerinin yeterince temsil edilmediği için yanlış bir toplantıdır. Bunun üzerinde yükselen USK, işlevini yerine getirememiş, TÜSAK yasa taslağıyla ilgili hazırlıkları tamamlamamış ve boşlukta kalmıştır. Bu yetmiyor gibi USK sanat örgütlerinin birlikte davranma yollarını tıkayan bir noktaya düşmüştür. Öyle sanıyorum ki Kültür Bakanlığının el değiştirmesiyle USK kendini boşlukta duyumsamış, bu da örgütlenmemizin Kültür Bakanının kimliğiyle ilgili olduğu kuşkusunu doğurmuştur.

Yaşamın örgütlenmesinde ileri noktalarda bulunmadığımız bir gerçektir ve bu gerçeklik, örgütlü toplum olarak yaşaması gerektiğinin bilincinde olan kesimler için de geçerlidir. Yeterin-

ce örgütlenemediğimiz doğrusunun üzerine temsili yönetimlerin kendi tabanlarıyla ilişkilerinin genel kuruldan genel kurula -o da yine yetersiz katılımla- oluştuğu bir örgütsel yapılanmada, kendi kitlesini bile katılımcılıkla yönetemez durumda bırakan gerçeklik, sanat alanı örgütlenmesinde de karşımıza çıkmakta ve demokratikleşme ne yazık ki feda edilmek zorunda kalınmaktadır. Bu durum ÖSK örgütlenmesine de yansımış ve yetersiz katılımın getirdiği bir sıkıntı başlamıştır. Örgütlenmenin tüm yükü bir avuç insanın eline kalmış, bu da başarılı olmanın yollarını tıkamaya başlamıştır.

Altı çizilecek bir başka nokta gerçekleştirilen üç kurultayda da katılımcı kuruluşların üyelerinin kendi sorunlarına, kendi kurultaylarına ilgi duymadıkları gerçeğidir. Bu da ciddi bir uyarı sayılmalı, örgütlerin tabanlarıyla ilişkileri konusunun sorgulanması gereken bir konu olduğunu öğretmelidir.

Yasa taslağının devlete bağımlılık noktasına gereken duyarlılık gösterilmeli ve kendi elimizle kendimizin özgürlüğünü kısıtlayabilecek, sanatçıları yaralayacağı kaygısını veren bir örgütlenme modelinden uzak durmalıyız Örneğin TÜSAK örgütlenmesinde de USK'nin seçimindeki antidemokratikliğin yaşanması durumunda ortaya nasıl bir "demokratik" sanat alanı örgütlenmesinin çıkacağı önemli bir sorundur.

Yasaların dar geldiği, kendimizi ifade edemediğimiz doğrudur ama bunu aşmak için, sanat-sanatçı örgütleri olarak kendimize özgü bir yasal düzenleme veya özel bir yasa isteme yerine, *yaşamın demokratikleştirilmesi, yasaların değiştirilmesi* istemlerimizi yükseltmenin daha doğru bir tavır olduğunu düşünüyor; evrensel ve üretken olan sanatın kalıcı olduğu, yasaların değiştiği düşüncesiyle, devletin sanatı yönlendirme isteğinden vazgeçmesinin ve yasalarıyla oluşturduğu engelleri kaldırmasının gerektiğini savunmalıyız diyorum.

ÖSK-GK'nin yapısı sorgulanmalı ve üç yıldır değişmeyen bir yapıyla, aynı örgüt temsilcilerinin, aynı kişilerin emekleri ve öz-

verileriyle süren çalışmalar yeni insanların, temsilcilerin katılımlarıyla yaygınlaştırılmalıdır. Bu yapılmazsa çalışmaların bir kulüp çalışması biçimine dönüşme tehlikesi kapımıza gelmiş demektir ve örgütlerin tabanlarına yayılması gerçekleştirilemez. GK temsilcileri kısa aralıklarla değişmeli, çalışmaların yaygın biçimde benimsenmesinin yolları hiç değilse böylece aralanmalıdır.

Bir başka nokta, sanatçı örgütlerinin bir araya gelmesi konusundaki tartışmalardan kaçınmamak ve asıl sorunumuzun ülkedeki demokratikleşme savaşımı ile ilgili olduğunu, bu yolda ilk adımın ise ancak kendi içimizde demokratikleşmeyi ve katılımcılığı sağlamak olduğunu bilmeliyiz.

(Yazarlar Dünyası, Kış 1998)

BİR FİLM GİBİ

Eşkıya dünyaya hükümdar olmaz diyen bir halk kültürümüz var.

Halkın öngörüsü, sağduyusu bu türkünün dizelerinde de karşımıza çıkıyor.

Ama bazen ironi de yapıyor halk, söylemek istediğinin tersini de dile getiriyor ve ironik ve trajedik gerçekliğimizi anımsatıyor:

Eşkıya dünyaya hükümdar olmuş.

Ülkemizde oynayan bu film bu gerçekliğin bir yansımasından başka bir şey değil bence.

İnsanlığın özgürlük savaşımıyla ve bu savaşıma karşı egemenliğini sürdürdüğü oyunlarla, düzenlerle dolu olan tarihte benzer şeylerin yaşanması kaçınılmaz bir zorunluluk.

Hep böyle olmuş ve tüm dünyada olduğu gibi Anadolu topraklarında da en eskilerden beri hep aynı film çevrilmiş sanki.

Tarih tekerrürden ibarettir derler; hiç ibret alınsaydı tekerrür eder miydi diye bir söz var.

İşte şimdilerde gördüğümüz film, tarihin tekerrürünün yani bu zorunluluğun sahneye konulmasından başka bir şey değil.

Dünyaya yeni bir düzen veriliyor; korku ve yalan imparatorluğu dünyanın en uzak köşelerinde bile sömürmek ve tüketmek için gidiyor.

Sömürün ve zulmün sürmesi için en gelişmiş teknolojinin silahlarının yanı sıra paranın satın aldığı uşaklar aracılığıyla bu düzenin egemenliğinin sürgit olması için çaba harcanıyor.

Yeni dünya düzeni denilen bu filmde yapımcı dünya finans çevreleri, yönetmense onlar adına ABD'yi ve öteki batılı emperyalist ülkeleri yönetenler.

Dekor dünya ülkeleri; aktörler seçilmiş hazırlanmış, seçilmiş, kemik verilmiş uluslar arası çeteler; figüranlar insanların çoğunluğu.

Kostüm, paranın aldığı her şey. Senaryoyu elbirliği ile yazıyorlar; başta ABD'nin yöneticileri olmak üzere büyük medya kuruluşlarını sahiplerinin, bilgisayar ve finans dünyasının ve ekonominin tanınmış adlarının, Stanford, Harvard ve Oxford üniversitelerinden bazı profesörlerin dünyanın nereye doğru götürüleceğini planladıkları bir senaryo bu.

Bu senaryoya göre ücretler ve maaşlar düşerken borsa kurlarının ve sanayi kuruluşlarının gelirleri olağanüstü olarak yükseliyor, işsizlik artıyor, enformasyon, uyuşturucu, bulaşıcı hastalıklar, doğal çevre, finans dünyasında ise patlama yaşanıyor.

Göçler yaşanıyor; Cezayirlilerin %20'si, Faslıların %12'si, Tunusluların %10'u göç ediyor ülkesinden.

Organize suçlarda yani mafyacılıkta, yani yer altı dünyasında korkunç bir büyüme gözlemleniyor.

Uyuşturucudan elde edilen kazançlar arttıkça artıyor.

Açlık ve yoksulluk olağanüstü derecelerde çoğalıyor ve yoksulluk değil, yoksulluğa karşı duyulan korku demokrasileri tehlikeye sokuyor.

Reklam sanayisi milyarlarca dolarlık bütçe ile ayakta duruyor.

"*Büyük medya imparatorluğunun ülkesinde güneş hiç batmıyor*" deniliyor.

Özelleştirmede dev adımlarla ulusal zenginlikler bir avuç sermayedara peşkeş çekilirken azgınlaşmış ve dizginlenemeyen bir vahşi emperyalizm apaçık görülüyor gözlerimize.

Bir de halkların bu gidişe dur demek için çırpınışları, patlamaları...

Bu film Türkiye'ye de geliyor.

Daha önce de geldiği gibi.

Dünyanın her yeni düzeninde Türkiye'ye de buna uygun bir yapılanma gözleniyor.

Türk-İslam Sentezi denilen bir bağnazlık ideolojisi bu düzene hizmet ediyor.

Bir uygulama yapılarak dünyadaki filmin yerli versiyonu gündeme sokuluyor.

Senaryo aynen yerlileştiriliyor.

Yapımcı, paylarını arttırmak isteyen finans çevreleri; yönetmen, ülkeyi yönettiğini sananlar; dekor, ülke.

Aktörler egemenliğin sürmesi için kiralanmış, şımartılmış, "*seninle gurur duyuyor*"la silahlandırılmış çeteler ve bu politikanın tuzağına düşmüş olanlar.

Senaryo aynı; uyuşturucu salgınından pay alanlar, işsizliği ve yoksulluğu arttıranlar, göçlere neden olanlar, özelleştirme adımı atanlar, ülkeyi ekonomik, siyasal, toplumsal, kültürel bir çöküntünün içine taşıyanlar, çeteleşenler, bu baskı zorbalık sisteminin sürgit olması için ne yapmaları gerekiyorsa onu yapıyorlar.

Cinayetler, suikastlar, çeteler bu senaryonun ırkçı dinci bağnazlıklar aracılığıyla gerçekleştirilmesinden başka bir şey değil.

Daha önce bu filmi görenlere düşen görev, korku ve yalan imparatorluğunun düzeninin karşısında özgürlüğün, aydınlığın, emeğin, insanın savunulması için bir araya gelmek, bu savaşımı güçlü kılmak, başarmak için çaba göstermek olmalıdır.

(Evrensel Kültür, Haziran 1998)

BEŞİNCİ YILINDA SİVAS'I UNUTMAK

Unutmak yazgımız mı, unuttuğumuz için mi yeterince kıvanç duyamıyoruz insanın doğaya karşı başarılarından?

Eğer Amerika'yı keşfedenlerin Kızılderili katliamlarını, Afrika'nın zencilerinin gemilerle köle pazarlarına taşınmasını, Nazi Kamplarını, Hiroşima'yı, Nagazaki'yi unutmasaydık bugünün dünyası farklı olur muydu?

Tüketimin dine, dinin paraya, paranın zorbalığa, zorbalığın yasaya, yasanın tüketime dönüştüğü; bilimin ve sanatın şirketler tarafından finanse edildiği bir dünyada Gılgameş'ten, Homeros'tan, Prometheus'tan, aydınlığı alan; özgürlüğün bayrağını kıtadan kıtaya, zamandan zamana taşıyan insanlar bugünün dünyasını görselerdi nasıl şaşırırlardı?

Ben bunun için mi ölümsüzlüğü aradım ömrümce diye yazıklanmaz mıydı Gılgameş?

Ben bunun için mi çaldım ateşi tanrılardan ve armağan ettim insanlığa demez miydi Prometheus?

Ben bunun için mi Troya'yı destanlaştırıp geleceğe aktardım diye düşünmez miydi Homeros?

Spartaküs, Kawa, Şeyh Bedrettin, Baba İshak, Köroğlu, Dadaloğlu, direndiği: Hayyam dörtlüklerini söylediği için pişman mı olurdu; Nasrettin Hoca ağlar mıydı?

Bu sorular öyle çoğaltılabilir ki.

Peki yanıtları ne bu soruların?

Unuttuğumuz için mi çoğalıyor sorular?

Ne kadar çok unutursak o kadar çok mu çoğalıyor sorularımız da?

Sorular ne kadar çoğalırsa unuttuklarımız da o kadar mı çoğalıyor?

Sivas'ı da mı unuttuk peki?

Sivas sözcüğü neyi anımsatıyor bize?

Bir ili,n adı mı Sivas, plaka numarası 58 olan ilin adı mı?

Anadolu'nun bir parçası mı?

Ta Hititlere yurt olup da Cumhuriyet'in kurulmasında 4 Eylül Kongresiyle ünlenen Sivas mı?

Celalilerin yurdu olan Sivas mı?

Şahkulu'nun, Baba Zünnun'un, Pir Sultan Abdal'ın Sivas'ı mı?

Âşık Veysel'in deyişiyle, "İptida Kongre kuruldu burda / Cumhuriyet'e karar verildi burda" ve "Ziyaret eyledim Koca Sivas'ı / Silindi gönlümün kalmadı pası" dediği yer mi Sivas?

Evliya Çelebi'nin "Şehirlerin Anası" dediği kent mi?

Yiğidoların, türkü çağıranların, türkü yakanların memleketi Sivas mı?

Çanların bizim için çaldığı, bilim için, sanat için, aydınlık için, insan için çaldığı Sivas mı?

1993'ün 2 Temmuzunun Sivas'ı mı?

35 Canın Madımak Otelinde yakıldığı Sivas mı?

İşte o Sivas mı?

Onu da mı unuttuk?

Unuttuk mu?

Sivas'ı da mı unuttuk?

Sivas'ı unutmak nedir?

Sivas'ı unutmak; Kızılderili katliamlarını, zencilerin köleleştirilmelerini, Nazi Kamplarını, Hiroşima'yı, Nagazaki'yi unutmak demektir.

Sivas'ı unutmak; ömrünce ölümsüzlüğü arayan Gılgameş'in arayışını sürdürmemek; Prometheus'un tanrılardan çalıp insanlığa armağan ettiği ateşin aydınlığına aydınlıklar katmamak; Homeros gibi dünyayı destanlaştırmamaktır.

Sivas'ı unutmak; Spartaküs, Kawa, Şeyh Bedrettin, Baba İshak, Köroğlu, Dadaloğlu, Pir Sultan Abdal gibi direnmemek;

Hayyam'ın dörtlüklerini ölümsüzleştirmemek; Nasrettin Hoca'yı güldürmemektir.

Sivas'ı unutmak; 1950'lerde başlayan "Küçük Amerika" düşlerinin büyük ölçüde gerçekleştirildiği; 12 Eylül düzeninin ırkçı ve dinci bağnazlığı okşayıp geliştiren Türk-İslam Sentezi ideolojisinin Yeni Dünya Düzeniyle çakışarak ülkemizi özgürlüğün ve insanın düşmanı bir çeteleşmeye teslim etmesinin bir doruk noktası olduğunu kavramamaktır.

Sivas'ı unutmak; her şeyin metalaştırıldığı, küreselleşme palavralarıyla ideolojilerin sonu geldi denilerek emperyalizmin yeni sömürü ideolojisinin geçerli felsefe haline getirildiği; yükselen değerlerle dünümüzü, günümüzü, geleceğimizi karartıp tüm onur duyacağımız değerleri yok eden düzenin kaz adımlarıyla saldırdığını saptayamamaktır.

Sivas'ı unutmak; enflasyonun ezdiği, paramızın binlerce kez rezil edildiği, mafya sektörünün palazlandığı, özelleştirme peşkeşlerinin ayyuka çıktığı, yaşamın her anın özelleştiği, bağımsızlığımızın ayaklar altına alındığı, yoksulluk ve yoksunlukla kardeş olduğumuz bir düzenin aydınlığa düşmanlığı olduğunu düşünmemek, bağnazlığın ve barbarlığın yaşama biçimi haline getirilmesinin günyüzüne çıkmasını görmemek ve buna karşı savaşım vermenin yordamını araştırma çabasına girmemektir.

Sivas'ı unutmak; ülkemizin Ortaçağ karanlıklarına sürüklenmesini, şeriat denilen bağnazlığın ve barbarlığın yaşama biçimi haline getirilmesinin günyüzüne çıkmasını görmemek demektir.

Sivas'ı unutmak; bunların bilinmemesi, çağcıl, laik ve ulusal değerlerin korunmaması, yaşamın ve geleceğin savunulması zorunluluğunun insanım diyen herkese bilincini, duyarlılığını, sorumluluğunu anımsatmaması demektir.

Beşinci yılında Sivas'ta katledilen canlarımızı anarken bunları düşündüm ve öyleyse Sivas'ı unutmaya hakkımız yok dedim kendi kendime.

Sivas'ı unutmaya hakkımız yok.

(Özgür Gündem, 2 Temmuz 1998)

SİVAS KATLİAMININ TOPLUMSAL-SİYASAL-KÜLTÜREL BOYUTLARI

2 Temmuz 1993'ün 5. Yılını da geçirdik. Katliamda bağnaz ölümün aramızdan aldığı canlarımızı saygıyla anarak, anıları ve bıraktıkları aydınlıkların yolumuzu ışıtmasını sağlamak görevimizi bir kez daha anımsayarak başlamak istiyorum.

Ülkemizin aydınlık geleceğinin yüzyıllardır süren savaşımında önemli bir dönemeç olan Sivas Katliamının doğru değerlendirilmesi, atmamız gereken adımları doğru yöne atmamızı, sağlam basmamızı sağlayacaktır. Bir kültürel yıkım ve bir toplumsal deprem olan Sivas katliamı, aynı zamanda siyasal tarihimizin de unutulmaması gereken olaylarından biridir.

İçerdiği boyutlarla, insanımızın dünden gelip yarına akan ilerleme, değişme, aydınlanma, demokratikleşme, özgürleşme savaşımının unutulmayacak derslerinden biri olan Sivas Katliamı yaşamı sahiplenip sahiplenmediğimizi de açığa çıkaran trajik olaylardan biridir.

2 Temmuz 1993 Sivas Katliamının aydınlatıcı sorusu, "O gün Sivas'ta devlet var mıydı yok muydu?" sorusudur. Bu soruya verilecek yanıt o katliamın da, yakın tarihimizin de, geleceğimizin de aydınlatıcısı olacaktır. Aydınlık ve demokratik bir yaşama biçimini hak etmiş olan Anadolu insanı için bu sorunun yanıtlanması can alıcı bir konudur. Bu soruya vereceğimiz yanıtlar, güne ve geleceğe karşı görevimizi yapıp yapmadığımızı, sorumluluklarımızı yerine getirip getirmediğimizi, duyarlılığımızın ve bilincimizin gerektirdiği adımları atıp atmadığımızı da açıkça gösterecektir düşüncesindeyim.

"2 Temmuz 1993'te Sivas'ta devlet var mıydı?" sorusuna hem evet hem de hayır diyebiliriz ve sanıyorum ki bu iki yanıt da yanlış olmaz. İşte bizim paradoksumuz da burada zaten. Varla yokun aynı noktada buluştuğu önemli bir gerçeklik vardır Sivas Katliamında. Ayrıca bu gerçeklik, ülkemizin hem yüzyıllardır süren tarihsel gerçekliğinde, hem de yakın tarihimizin gerçekliğinde izlerini, ipuçlarını bulduğumuz bir gerçekliktir. Dünden gelen bu izler, bizim geleceğimizi de belirlemektedir doğal olarak.

Evet, o gün Sivas'ta devlet yoktu; daha önceki Sivas, Çorum, Maraş katliamlarında olduğu gibi devlet yoktu. Yüzlerce faili meçhul cinayeti aydınlatamamadaki eksikliğiyle devlet yoktu. Onbinlerce askeri, polisi olan; yurttaşlarının canlarını korumak zorunda olan devlet o gün yoktu. Devlet kör, sağır, dilsizdi o gün Sivas'ta. Devlet aldırmasızdı, duyarsızdı, iktidarsızdı, kışkırtılmış bağnaz saldırganlığın aydınlığı dumana boğmasına seyirci kalmıştı devlet, yoktu.

Ama vardı da. Devletin en üst düzeyindeki kişinin, "Devlet güçleriyle halk karşı karşıya getirilmemelidir..." cümlesi; O günün başbakanı olan bayanın, "Sivas'ta bazı üzücü olaylar olmuştur. Devlet oradadır... Otelin etrafını saran vatandaşlarımıza hiçbir biçimde zarar gelmemiştir. Onlardan ölen ve yaralanan da yoktur" sözleri; O günün içişleri bakanının "Yangın topluluk psikolojisi ile ortaya çıkmıştır" cümlesi; O günün Sivas Valisinin "Olay Raporu"ndaki şu cümleler gerçekliğin bu parçasını gözler önüne sermektedir. Bu gerçeklik devletin varlığının ve yokluğunun aynı andaki saptanmasından başka bir şey değildir:

"...İşin ciddiyeti anlaşılmış ve saat 13.45'te, yani olayın başlamasından 15 dakika sonra, Tugay Komutanından askeri güç talebinde bulunulmuştur. 13.45'te başlayan ve aralıklarla süren takviye kuvvet isteme talebine gecikerek karşılık verilmiştir. Hazırlandığı bildirilen kırk kişilik ilk kuvvet, Hükümet Konağı önüne ancak saat 16.00 dolaylarında ulaşmıştır. Saat 19.10'da Genelkurmay Başkanı ile yaptığım telefon görüşmesine kadar, Tu-

gay güçlerinin olay mahalline sevki mümkün olamamıştır... Saat 19.45'te, göstericiler, kundaklanmış Madımak Oteline girmek üzerelerken, Tugayın son gelen ek gücü koşar adımla kalabalığa müdahale etmeye çalışmış ama kalabalığı yaramamıştır..."

O gün Sivas'ta devletin var olduğunu ve nasıl var olduğunu gösteren verilerdir bunlar.

Bu, hem var olan hem de olmayan devletin dününü anlamak, yani dünü bugüne bağlayarak, damarı damara bağlayarak çözümlemeliyiz Sivas Katliamını.

Bu çözümlemede sevgili Aziz Nesin'in katliamın hemen ertesinde söylediği şu sözlerin ne denli bir trajik gerçeklikle karşı karşıya olduğumuzu gösterdiğini de unutmamalıyız. Aziz Nesin, "Bunlar, güvenlik güçleriyle halkı karşı karşıya getirmeyin talimatıyla devlet politikasını belirleyen kişiyi kravatından; oteli saran halkımıza bir şey olmamıştır diyen kadını da saçlarından sürükleyecekler" demişti.

Kendi yurttaşının canının alınmasına göz yuman bir devlet gerçeği, ülkemizde yaşanan demokratikleşme sancılarının, aydınlık ve özgürlük düşmanlığının, en temel hak ve özgürlüklerin yok edilmesinin de temelini oluşturmaktadır. Bu temel, Anadolu insanının yüzyıllardır sürdürdüğü aydınlanma savaşımının da üzerinde yükseldiği bir temeldir. Pir Sultan'dan Şeyh Bedrettin'e, Köroğlu'dan Dadaloğlu'na uzanan özgürlük savaşımının bugünlere yansımasıdır. Hızır Paşaların, Çelebi Mehmetlerin, Bolu Beylerinin, Derviş Paşaların zulüm ve zorbalıklarının 20. yüzyılın son yıllarındaki biçiminden başka bir şey değildir.

Bugünlere gelmeden önceki duraksa 1940'lı yıllar Türkiyesi'dir diye düşünüyorum. Yakalayacağımız 1940'lı yıllar halkası da daha önceki uzak tarihimiz gibi bize bugünün ipuçlarını ve gizlerini verecektir. Alman Faşizminin İtalyan, İspanyol, Portekiz, Japon işbirlikçileriyle birlikte dünyaya Yeni Düzen getirme girişimleri o yılların genç Türkiye Cumhuriyeti'ne de yansımıştı. Faşizmin Türk işbirlikçileri yaşamın her alanında özgürlüğe

ve sola karşı savaş açmış, Cumhuriyet'in ilerici kurumları, aydınları, sosyalist muhalefeti oluşturan yazarları, sanatçıları baskı altına alınmıştı.

Özgürlük yok edilmişti, örneğin Nâzım Hikmet yıllar sürecek mahpusluğuna başlamıştı. Kırk Kuşağının Hasan İzzettin Dinamo, Rıfat Ilgaz, Ömer Faruk Toprak, Ahmed Arif, Enver Gökçe, Arif Damar, Şükran Kurdakul, Attilâ İlhan gibi fedaileri cezaevlerini mesken etmişlerdi. Markopaşa ve devamı olan gazetelerle sol ve aydın muhalefetin önde gelen adlarından Sabahattin Ali öldürülmüş, Aziz Nesin içeri girip çıkmaya başlamıştı. Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Tonguç görevlerinden alınmış, bir karşıdevrim dalgası ülkeyi kasıp kavurmaya başlamıştı. Aydın kıyımı, Dil Tarih baskını, Tan gazetesinin yakılması gibi olaylarla aydınlığa gözdağı veriliyordu. Cumhuriyet'in şeriatın karanlığından, saltanatın diktatörlüğünden, hilafetin kul eden düzeninden çağdaş bir ülke yaratılması yolundaki attığı adımlar bir bir geriye döndürülmeye çalışılıyordu ve bu çalışmalar 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle hız kazanmış ve Cumhuriyet'in çağdaşlaşma kazanımlarının birer birer yok edilmesi için atılan adımlar çoğalmıştı. Din eğitiminin hızlandırılması, yaygınlaştırılması, ezanın yeniden Arapça okutulmaya başlanması; Kuran Kursları, İmam Hatip Okulları ve liseleri, Yüksek İslam Enstitüleri, İlahiyat Fakülteleri gibi dinci okulların yaygınlaştırılarak Köy Enstitüleri gibi çağdaş eğitim kurumlarının köklerinin kazınması; "Siz isterseniz hilafeti bile getirebilirsiniz" düşüncesinin siyasal iktidar olması, ırkçı ve dinci bağnazlığın güçlendirilmesi, emperyalist Amerika'ya ilişkilerin yoğunlaşmasıyla koşut bir biçimde hızlanıyordu. Bugün Susurluk çeteleriyle ortaya çıkan gerçekliğin temellerinin 1940'lı yıllarda atıldığını söylemek, yine katledilen aydınlarımızdan biri olan sevgili Uğur Mumcu'nun Kırkların Cadı Kazanı adlı kitabında ayrıntılarıyla aktardığı gibi hiç de kâhinlik gerektirmeyecek bir söylem olacaktır.

Çünkü ekonomik temelleri 24 Ocak 1980'deki ekonomik kararlarla atılan, siyasal temelleri 12 Eylül 1980 darbesiyle atılan, toplumsal temellerini ise 1982 Anayasasında bulan bir düzen, bir yaşama biçimi dayatması, ideolojisini Türk-İslam Sentezi olarak oluşturmuştu. Bu ideoloji, 1990'larla birlikte Sovyetler Birliğindeki düzenin yıkılmasıyla dünyanın tek patronu haline gelen emperyalist Amerika'nın aynı Hitler'in 1940'larda yaptığı gibi bir düzen dayatması olan Yeni Dünya Düzeni ideolojisiyle çakışmaya başlamıştı.

Çakışan Yeni Dünya Düzeni ve Türk İslam Sentezinin bizi Sivas Katliamına ve bugünlere getirdiğini görmemek yaşamı anlamamak demektir. Türk İslam Senteziyle güçlendirilen ırkçı ve dinci bağnazlığın devlet eliyle kurumlaştırılması ve başka tüm insanları yok etme yolunda örgütlenme ve çalışmalara başlaması, bize yaşatılan tüm katliamların, tüm gözdağlarının, tüm suikastlerin, tüm faili meçhullerin, tüm kayıpların uç verdiği gerçekliğin nerede olduğunu göstermektedir. Bugün özelleştirmeyle, yüksek enflasyonla, ödenemez boyutlara ulaşan dış borçlarla, iç ve dış göçlerle, yoksunluk, yoksulluk, işsizlik, açlıkla karşı karşıya kalıp umutsuzluğa düşen insanların içinde bulundukları gerçekler, siyasal tercihlerin bir sonucudur. Bu siyasal tercihler, yoksullaştırılan bu insanların direnme güçlerinin kırılması için sürekli baskı altında tutulma, sürekli saldırıya uğrama gibi bir dayatmayı da yanında getirmektedir.

Sivas Katliamı, işte bu dayatmaların en önemlilerinden biri ve artık bizi uyandırması gereken büyüklükteki bir saldırganlıktır. Bu saldırganlığı unutmaya hiç kimsenin hakkı yoktur. Çeteleşen ırkçı ve dinci bağnazlığın gerçekleştirdiği Sivas Katliamının unutulmaması demek özgürlük ve aydınlığı, demokrasiyi yaşam biçimi olarak benimseyen tüm insanların duyarlılıklarını ve bilinçlerini doğru bir biçimde kullanmaları zorunluluğu demektir.

Bu zorunluluk yapay ayrılıklara izin vermemeyi emretmektedir.

Bu zorunluluk, zorbalıktan zarar gören insanların üçbeş kuruş uğruna zorbalığın sahipleriyle işbirliği yapmalarının yanlışlığını görmeyi istemektedir.

Bu zorunluluk demokrasi mücadelesinde yerimizi almazsak, çocuklarımızdan ödünç aldığımız yaşamın kirletilerek onlara geri verilmesi gibi bir bağışlanmaz suçu işlememeyi emretmektedir.

Bu zorunluluk kitleselleşen bir demokrasi cephesine omuz verilmesi ve ırkçı, dinci bağnazlığın geleceğimizi tutsak etmesinin insana aykırı oluşundan kaynaklanmaktadır.

Çağdaş, demokratik, laik, bağımsız, sosyal bir devlet yapılanmasının oluşturulması için üzerimize düşen görevleri yerine getirme zorunluluğu Sivas'ı unutmamanın birinci koşuludur.

Yaşamımızı bağnazlıkların eline bırakmak istemiyorsak, geleceğimizi aklımızla belirlemek ve bilimle sanatın aydınlığında özgür bir insan olarak yaşamak istiyorsak Sivas'ı unutmamak zorundayız.

Sivas'ı unutmamak, geleceğimizi sahiplenmek ve çocuklarımızın yüzüne bakabilmektir.

*

Sivas Katliamıyla ilgili saptayabildiğim yapıtların adlarını, katliamın belleklere kazınması için ve okunmaları dileğiyle aktarıyorum: *Aleviler ve Sivas Olayları*, Haydar Gölbaşı, Ant Yayınları; *Aleviler, Sünniler ve Öteki Sivas*, Zeki Çoşkun, İletişim Yayınları; *Ateşinsan*, Hüseyin Şimşek, Alan Yayıncılık; *Ateşte Semaha Durmak*, Ali Yıldırım, Yurt Yayıncılık; *Sivas Katliamı ve Şeriat*, Lütfi Kaleli, Alev Yayınları; *Sivas Kitabı- Bir Toplu-öldürümün Öyküsü*, Edebiyatçılar Derneği Yayınları; *Sivas'ı Unutmak*, Öner Yağcı, Pencere Yayınları; *Sivas'tan Sydney'e Pir Sultan*, Ali Balkız, Prospero Yayınları; *Şeriatçı Şiddet ve Ölü Ozanlar Kenti Sivas*, Çetin Yiğenoğlu, Ekin Yayınları; *Üç Sivas*, Muzaffer İlhan Erdost, Onur Yayınları.

(Haliç Edebiyat, Ağustos 1998)

GELECEĞİMİZİN KARARTILMASINA DUR DİYORUZ

Yeni Dünya Düzeni'nin dayatmaları sonucu bir darboğaza sokulan ülkemizde çıkış yolu gösterilmesi olarak algıladığım "Sol Güçbirliği Kurultayı"nın ülkemizin aydınlık arayışına önemli katkılarda bulunacağına inanıyorum.

"Uyan artık bu gaflet uykusundan" diyen Namık Kemallerin; "Bir Uğursuz dönem yine çiğnendi yeminler" diyen Tevfik Fikretlerin; "Birinci vazifen Türk istiklalini, Türk Cumhuriyeti'ni savunmaktır" diyen Mustafa Kemallerin; "Kökü memleket toprağında" olan Nâzım Hikmetlerin; Sabahattin Alilerin; Aziz Nesinlerin yarattığı aydınlığımız her geçen gün karartılmakta ve Türkiye yurtseverlerine zorlu görevler yüklemektedir.

Yaşadığımız, iç ve dış koşullar, yaşamın her alanında olağanüstü bir kirlilikle kuşatıldığımızı ve ülkeyi yönetenlerden başlayarak yaşamın her alnına uzanan kuşatılmışlığa karşı Türkiye yurtseverlerinin Cumhuriyet'in ilk adımlarının atıldığı dönemdeki gibi bir canlılığa, atılıma, kararlılığa, birlikteliğe gereksinmesi olduğunu gösteriyor.

"Bugün artık Türkiye insanının genelde kendine gelmesi için sarsılması, bunu sağlamak için acı da olsa gerçekleri apaçık biçimde duyması, öğrenmesi gerektiği kanısındayım," diyen Aziz Nesin, bir yazar olarak büyük bir toplumsal tehlikenin yaklaştıkça büyüdüğünü görmüş ve bu durumdaki bir yazarın yazarak, konuşarak, gördüğü tehlikeyi görmeyenlere bildireceğini, başka görenlerle birleşip birlik kurması, kurulmuş birliklere katılması gerektiğini söylüyordu.

"Sol Güçbirliği Kurultayı, ülkemizin geleceğinin karartılmasına "dur" deme sorumluluğunu gösterenlerin bilinçlerini, duyarlılıklarını bütünleştirmeleri doğrultusunda bir adım olmalıdır.

Kurultayı, düşünce ve davranış birliğine ulaşmak, Devrimci, Cumhuriyetçi Sol Güçbirliği'nin koşullarını yaratmak görevini birlikte omuzlamanın dayattığı bilinciyle ve coşkusuyla selamlıyorum.

(Sol Güçbirliği Kurultayı'na ileti, Aydınlık, 10 Ocak 1999)

SAVAŞ, İNSANIN VE KÜLTÜRÜN YOK EDİCİSİDİR

"İnsan, savaş gibi inanmadığı bir şey için acı çekeceğine, barış gibi inandığı bir dava uğruna ölse daha iyi değil mi?.. Savaş için hiç direnmeden verdiğimiz kurbanları barış için de vermeye hazır olmalıyız."

Albert Einstein

Savaş tarih boyunca her zaman geçerli olmuş, tarihin egemeni olmuş bir kurumdur ve her egemenliğe olduğu gibi savaşın egemenliğine son vermek de dünyanın yaşanılası olmasını isteyen, onu ödünç aldığı çocuklarına kirletmeden, yozlaştırmadan, geri vermek duyarlılığını ve bilincini taşıyan her insanın olmazsa olmaz görevidir.

"Bir yok etme aracı" olan savaş, komutla adam öldürmektir ve aslında insan vicdanının kabul etmeyeceği yanlış ve iğrenç bir cinayettir. Cinayetin tıpkı yasalar eliyle idam edilme olayında olduğu gibi örtbas edilmesinden başka bir şey değildir. *"Her savaş insanlığın ilerlemesini engelleyen kötülük zincirine bir halka ekler,"* diyor Einstein.

Savaş, insanlar arasındaki güç ve çıkar çatışmalarının en azgın biçimidir, kabagüçle çözümlenmesi isteğidir. Erkek-kadın, anababa-çocuk arasındaki eşit olmayan üyeler arasındaki çatışmaların, toplumlararası çatışmaya dönüşmesinde karşı çıkanlara karşı uygulanan zorbalığın hukukun yerini almasıdır.

Her insan yaşama hakkına sahiptir. Savaşsa insana ve yaşama düşmandır. Savaş insan yaşamını, insanın en temel hakkını kesin olarak yok eden, insanı aşağılayan, insan onurunu zedeleyen, istemese de başkalarını öldürmeye zorlayan, maddi değerleri, insan emeğinin sonuçlarını tahrip eden bir gerçekliktir. Özgürlüğün düşmanı olan savaş bir politik iktidar biçimi ve kültürdür aynı zamanda, bir yaşam biçimi, bir dünya görüşüdür.

Jean Jaures, *"Her ulusta sayılı insanlardan oluşan bir topluluk (sınıf) üretim ve değişim araçlarını elinde tuttukça, öbür insanların da yönetimini elinde tutacak, onlara kendi yasalarını zorla kabul ettirecektir. Bu topluluk, yığınların gösterebileceği tepkilerden korunmak için ordulara dayanacaktır. Karşıtlıklardan yararlanacak, özgürlükleri kısacaktır. Bunlar sürdükçe, ekonomik, toplumsal siyasal çatışmalar oldukça savaşlar da olacaktır,"* diyor.

Demek oluyor ki toplumsal adaletsizlikler ve siyasal özgürlüklerle yakından ilgilidir savaş.

Dinler adına, ırklar adına yapılan savaşların, yani işlenen cinayetlerin sorumlusu dinler ya da ırklar değil, bunlar aracılığıyla çıkarlarını genişleten birileridir ve bu birileri tarihin her döneminde ayrı sıfatlar ve adlar almalarına karşın aynıdır.

Savaş ve toplumsal adaletsizlik, bireye ve topluma karşı şiddet kullanmaktır, bireyin ve toplumun yaşamına, yaratıcılığına, özgürlüğüne, kültürüne, birikimine izin vermemektir. Sağlık, beslenme, eğitim, katılım haklarından yeterince yararlanamayan; sömürü ve baskılar altında yabancılaşan insanların hak arama istemlerine karşı uygulanan bir sistem olan savaşın kurbanları ve cellatları vardır. İşkenceler ve bomba haberleri yağıyorsa ajanslardan zafer haberleri denmez buna. İnsanlık onuru kavramına gölge düşüren dehşet tablosudur bu. Ayrıca günümüzde mekaniğin, füzelerin, helikopterlerin, çok ateşleyen bombaların silahların başarısıdır. Eskisi gibi kahramanlık idealleri de yoktur, mekanikleşmiştir çünkü. Kas gücünden aletlere, ateşli silahlara, nükleer, biyolojik, kimyasal silahlara geçilmiştir.

Savaş çocukken öğretilir insanlara. Ateş etmeyi öğrenen insanların atış eğitimleri yapmak için bunu öğrendiği düşünülemez. Öyle olsaydı sürücülüğü öğrenen insanların da araç sürmek için değil de araçlara yolcu olarak binmek için öğrendikleri gibi bir yanlış algılamaya düşerdik.

İnsanların savaştan yana harekete geçirilmesi çok kolaydır. Çünkü insanın doğasında sevgi gibi nefret ve üretme, yaşatma gibi yok etme güdüsü de vardır. Kışkırtmalarla nefret ve yok etme, öldürme güdüsü kolayca açığa çıkar. Zaten düzenin adaletsizliğiyle mutsuz olan insanlar, mutsuzluklarının nedenlerini bulduklarını sanırlar. Savaş çağrısı nefret güdüsünün harekete geçmesi demektir. Aptal, zayıf, düşüncesiz insanların duygularının ateşlenmesidir savaş coşkusu. Savaş kışkırtması, demagojiye açık insanların kitle iletişim araçlarıyla istenilen yöne yönlendirilmesi, kör, bağnaz, akılsız bir halk yaratması için gerçekleştirilen kışkırtmadır.

Bu kışkırtılma ve aldatılma sonucunda kendi varlığını, başka bir varlığı, yabancı bir yaşamı yok ederek koruma çılgınlığıdır. Yaşamak için başka canlıyı öldürmek zorunludur, yaşam savaşıdır bu, doğa yasasıdır. Ama insan, insan yiyen canlı olmuştur. Oysa uygarlık doğaya egemenlik olmaktır. İnsanın doğa yasalarını da insan için değiştirebilmesidir. İnsanın hakkı, devletin görevidir doğayı yenip uygarlaşmak.

Savaş insanların haklarını elinden alır, onları bağımlık kılar ve kabagüç hukuku çıkar ortaya, orman kanunu gibi. Öldürmenin kötü olduğu öğütlenir ama sonra insanlar askere alınır ve bu kez öğüdün bir tarafa bırakılması, tersinin yapılması istenir. Bu noktada insanın vicdanı ve onuru bir kenara bırakılmaktadır.

Demek oluyor ki savaş insanların vicdanlarını ve onurlarını yaralayan bir olaydır.

Öyleyse dünyanın en iyi insanlarının savaştan nefret eden insanlar, en kötü insanlarının da savaşı seven insanlar olduğunu söylersek yanılmış olmayız.

Çocuklara nefret öğretiliyor. Barış ve sevgi öğretilse savaşların kökünün kazınmasına doğru en önemli adım atılmış olacak oysa. Eğitime ve analara büyük görev düşüyor yani. Çünkü çocukları korumak barışı korumaktır ve savaş acıları insanların yanlış eğitilmesinden ileri gelir. Savaşı yücelten kitaplar ve ders programları. vahşeti gizleyip yiğitlik, kahramanlık, özveri, sevgi, görev yanılsaması yaratıyor. Bağımsız düşünen, güçlüklerden kolayca yılmayan, gerçeğin peşinde koşan insanlar yetiştirilse savaş isteyenler azalır. Yasaların ve koyduğu düşünme yasağı, böyle bir eğitime uygun değildir. Böyle olunca çocukların militarizme karşı aşılanması ve saldırganlığın yön değiştirmesiyle vicdanın ortaya çıkması gerçekleşemiyor.

İnsanların hayvanlaştığı ve hayvanlaşan insanların var olduğu bir dünyada savaşın bitemeyeceği gibi bir yanılsama var. Hayvanların dünyasında savaş yoktur, savaşı insanların dünyası bulmuştur ve insanların dünyasının yeni kuşaklarının bunu tarihin derinliklerine bırakmak ve atalarının bu ayıbını, bu utancını artık yaşamamak, yaşatmamak gibi bir görevleri vardır.

Aslında savaş öğesi olmayan, -biyolojik-fizyolojik bir olgu olan ırkın siyasete dönüşmesiyle ortaya çıkan- ırk ayrımcılığıyla din ve inanç ayrımcılığı, vicdanların politikaya alet edilmesinin bağnazlıklarıdır. Buna eklenen yöneten-yönetilen ayrımcılığıyla savaşlar sürüyor. Barışın belalısı, bağnazlıklar, emperyalizm ve insanlardaki siyasal, toplumsal, kültürel eksikliklerdir. İnsanın hedefi bağnazlıkları aşıp bireyler haline gelmek olmalıdır, bilimsel kuşkuculukla dolu, bilgili ve zeki bireyler haline gelmek.

"*Ölmüş tüm kuşakların geleneği yaşayanların beynine büyük bir ağırlıkla yerleşmiştir,*" diyor Karl Marx. Bugünün dünyasında barışa sağır olmak, barış yandaşı olmamak hakkı yoktur insanın. İnsana yakışan, adalet, dinginlik denge ve uyum demek olan barışın çağdaş özü, yalnızca açık çatışmaların yani savaşın

olmaması değil, sömürü ve baskının sistemleştiği şiddetin de olmamasıdır. Bugün bunlara karşı susmak yarınların yıkımına yol açmaktır.

"Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür / ve bir orman gibi kardeşçesine bu hasret bizim" diyor büyük ozanımız Nâzım Hikmet ünlü hasretinde. davetinde. Onun hasreti hepimizin hasreti olmalı. Aziz Nesin ustamız da, *"Niçin savaş? Kimlerin yararına savaş? Savaş sonunda kazançlı olan kimlerdir?"* diye sorup ekliyor:

"Barış için de savaş için de kuşkuları dile getirip soruları geç kalmadan ilk sormaları gereken aydınlar, aydınların önünde de sanatçılar, özellikle yazarlardır. Tarihte de hep böyle olmuştur."

Şolohov, *"Barışın düşmanları aklın sesine kulak vermek istemiyorlar; her yeri bir anda sararak dünya yüzünde tüm yaşamı yok edecek nükleer alevlerin üzerine benzin dökmeye hâlâ devam ediyorlar,"* diyor. Yalnız savaşın değil şiddetin, sömürünün, baskının, eşitsizliğin, savaş olasılığının da ortadan kaldırılmasıdır barış. Yoksa eksik olur.

"Barış asıl yasasıdır insanlığın," diyor Eluard.

Petöfi devam ediyor, *"Sen bu işi kolay belleme kardeşim."*

Tarihe baktığımızda şunu görüyoruz. Kölesiz bir yaşam düşünülemezdi bile. Köleler olmasa kim çalışacak denirdi. İnsanlık kararlı ve acılı savaşımlarıyla köleliği kaldırdı yaşamdan.

Bugün aynı insanlık savaşsız bir yaşamın düşünülemeyeceği yanılsamasını yaşıyor. Kim savaşacak düşmanlarımıza karşı deniliyor, yenerler bizi. Oysa savaşların ortadan kalkabileceği, kaldırılabileceği düşüncesinin egemen kılınmasıyla silahlanma harcamalarına aktarılan zenginliklerle yoksulluğun yenilebileceği, yokluk ve yoksulluk sıkıntısı içindeki halkların bunun nedeni olarak gösterilen yapay düşmanlıkları yok edeceği bilinse savaşın zorunlu olduğu yanılsaması da aynı köleliğin zorunlu olduğu yanılsaması gibi insanlığın yaşamından silinecektir. Ar-

tık, insan türünü, insanlığın binlerce yıldır yarattığı uygarlığı, insanlığın ortak ürünü olan kültürel zenginliği yok etmeye yönelik olan savaşa karşı olmak uygarlığın yaratıcısı olan insanın varoluş sorumluluğudur.

İnsanlığın kendini var eden buluşları içinde kendisini geleceğe en anlamlı ve en değerli bir aktarım biçimi olarak var ettiği sanatın sanat olmaktan çıkarıldığı, her biçiminin yok edildiği, özünün boşaltıldığı, iğdiş edildiği, sanat olmayanın sanat diye yutturulduğu Yeni Dünya Düzeni koşullarında sanatı yeniden gerçek özüne kavuşturmak, yaşamı sanatlaştırmak gibi bir görevimiz var bugün.

Bu görev, konu savaş olunca daha bir can alıcı sorumluluk yüklemektedir insanlığa. Bu sorumluluğun birinci yanı savaşın, insanlığa dününden ve yaşadığından kıvanç duymasını sağlayacak olan güzelliklerini, yaratılarını yok etmesi nedeniyledir. İkinci yanı ise savaşın da sanat kabul edilmeye başlanmasıyla birlikte sanatın içinin boşaltılmasına yarayan bir araç haline gelmesine karşı bir sorumluluğumuz var.

Sanat yaratıcılıktır, barışın savunuculuğudur, barıştır. Sanatın özü yaratıcı başkaldırıdır. İzinle, sınırla yaratıcılık olmaz ve savaş özgürlüğün, yaratıcılığın düşmanı olarak sanatın da düşmanıdır. Sanat yapıtı yaratmak, sanattan tat almak, güzelliğe ulaşmak için kendi yaşam ve emeğine egemen olması gerekir insanın. Yaşamın kölesi olmamak yaşanı kendi isteğine göre sürdürmektir asıl olan. Kültür adamlarının görevi uzak görüşlü olmak, aydınlık düşünceler taşımak, gerçeği söylemek olmalıdır. Gerçeği söylemek zorunda olanların hiçbir zaman susma hakları yoktur. Kültürel gelişmeye yararı dokunan her şey aynı zamanda savaşa karşı da etkinlik göstermek zorundadır. Büyük idealler için önce küçük bir azınlık savaşım verir, öncü insanlardır onlar, ta ateşi ilk çalan Prometheus'tan beri. Barış ideali ise insanlığın en büyük idealidir. Militarist imparatorlukları dize getiren insanlık savaş belasından tümüyle kurtulmak zorundadır.

Aynı yerde ve birlikte yaşama zorunluluğu ve ortak duygular barışıl çözümün olanağı, şansı, zeminidir. Topluluğu bir arada ya kabagüç ya da duygu bağları tutar. İnsanlığın silahları tank, top değil aklın silahları olmalıdır. Silahlanma ve yıkım yerine dünya bayındırlıkla ve sanatla değiştirilmelidir. Sevgiyle büyütülür ortak duygular. Eşitlikçi, laik, demokratik bir hukuk sistemiyle toplumsal adaletin sağlandığı, çağdaş bir düşünce altyapısının oluşturulduğu toplumlarda barışın tohumları da yeşermeye başlamış demektir.

Barışın uzak olmayacağı umuduyla bakışlarımızı ülkemize çevirdiğimizde içimizin burkulmaması ve insana olan umudun azalmaması hiç de kolay değil diyoruz.

Dökülen kanlar üzerinde yükselen politikayla ülkemizde ırkçı ve dinci bağnazlığın alabildiğine güçlendiğini görüyoruz.

Her ölümle daha bir artan öfke ve kin tohumları coğrafyamızın tamamına yayılıyor.

Öteden beri insanlarımızı birbirine düşmanlıkla dolduran bir anlayışla kendisi gibi düşünmeyen ya da inanmayanı yok etmeye yöneltilmiş insanların barış düşüncesiyle doldurulması ciddi, anlamlı ve zorlu bir görev olarak dayatmaktadır.

Özellikle 1980'den ülkemizde ekonomi beri bağnaz bir *"Türk-İslam Sentezi"* ideolojisiyle eğitilen, koşullandırılan insanların, sayıca çoğunlukta oldukları varsayımıyla *"Türk olmayana, İslam olmayana düşman olma"* gibi bir temelde yükselttikleri saldırganlık; demokrasinin bir türlü yeşertilememesi, düşünce ve yaratma özgürlüğünün hâlâ gerçekleştirilememesi, insan hak ve özgürlüklerinin en ilkel düzeyinde kalması nedeniyle önlenemiyor.

Bunlar gerçek gurur kaynağımız olan kültürümüz üzerindeki kara bulutları yoğunlaştırıyor. Yaşama kültürünün vahşileştirilmesi, kitlelerin yaşam coşkularının yok edilmesini; kültürün kana bulanması, insanların yaşama yabancılaşmasını getiriyor. Kan bulaşığı barışı kirletiyor; kirlenen barış değerleri tüketiyor;

değerleri ellerinden alınan insanların umudu öfkeye, öfkesi umarsızlığa dönüşüyor. Öfke ve umarsızlık bağnazlığın gıdası oluyor. Kimsenin insanlara umutsuzluğu ve bağnazlığı layık görmeye hakkı yok oysa.

Paylarını artırmak isteyen finans çevreleri, ülkeyi yönettiğini sananlar, uyuşturucu salgınından pay alanlar, işsizliği ve yoksulluğu artıranlar, göçlere neden olanlar, özelleştirme adımları atanlar, ülkeyi ekonomik, siyasal, toplumsal, kültürel bir çöküntünün içine taşıyanlar ve bu politikanın tuzağına düşmüş olanlar bu baskı zorbalık sisteminin sürgit olması için uğraşıyorlar. Egemenliğin sürmesi için kiralanmış, şımartılmış, *"Türkiye seninle gurur duyuyor"* denilerek silahlandırılan ve artık günışığı gibi açığa çıkan çetelerin hâlâ pervasızca kan dökücülüğünü, yıldırıcılığını, insan düşmanlığını sürdürmeleri hiç de şaşırtıcı olmuyor; üstelik en acı ve en yıkıcı olan da bağnazlaştırılmış yığınların çetelerle *"gurur"* duyması oluyor. Çeteleriyle gurur duyulan bir toplumda kültürel tahribatın boyutlarını ölçecek araç yoktur sanıyorum. Bu trajik ve ürkütücü tablonun sorumlusu barışın ve kardeşliğin yerine zorbalığın ve düşmanlığın egemen olmasını isteyenlerdir ve bu tablo ülkemizde binyıllardır yüzlerce milliyetin, kavmin, halkın, ulusun konup göçtüğü ve birbirlerine değer aktararak zenginleştirdiği kültürel mozayiğimizi de yok etmektedir. Kültürler harmanı ve uygarlıklar kavşağı olan yurdumuzda bu zenginliğin sürdürülmesinin biricik yolu barış ortamında demokrasinin ve kardeşliğin gerçekleştirilmesidir.

Özgürlüğün, aydınlığın, emeğin, insanın savunulmasının; demokrasinin, barışın, kardeşliğin gerçekleşmesini sağlamak, topraklarımızın kültür zenginliğini gelecek yüzyıllara taşıyabilmemizin tek yoludur ve bu yol yürünmesi zor da olsa tek yürünecek yoldur.

(Pir Sultan Abdal, Ocak 1999)

YAZAR ÖRGÜTLERİ VE YAZAR SORUMLULUĞU

Sorular: Tunca Arslan

- Türkiye Yazarlar Sendikası, PEN Yazarlar Derneği gibi yazar örgütleri, genel kültürel ve siyasal yaşamımızdaki ağırlıklarını kaybediyorlar mı? Önümüzde TYS'nin ve PEN'in kongreleri var. Geçen kongrelerde bu konu tartışılmış, örgütlerin eski gücünü kaybettiği vurgulanmıştı. Bugün nasıl durum?

ÖNER YAĞCI: Yazar örgütleri hangi noktadaydılar, bugün bulunduğumuz süreçte bize böyle bir soru yöneltilmesine yol açan gelişmeler neler oldu? Şimdi bunun için asıl olarak ülkemizdeki siyasal toplumsal yapılanışa ve dünyadaki gelişmelere bakmamız gerekiyor. Ülkemizde 1980'le birlikte tüm siyasal örgütler gibi kültürel örgütlenmeler de darmadağın edilmişti ve yaşama örgütsüzlük egemen olmuştu. Bunun ardından, SSCB'nin dağıtılmasıyla birlikte dünyanın tek patronunun, tek egemeninin ABD olması, 1991'de Bush'un Yeni Dünya Düzeni'ni ilan etmesi, bütün dünya devletlerine bu düzeni mutlaka kabul ettireceğini açıklaması, Türkiye'nin 12 Eylül'den sonra örgütsüzlüğe mahkûm edilmesine karşı, yaşamın her alanında olduğu gibi, gerek işçiler-emekçiler safında, gerek kamu personeli safında olduğu gibi yazarlar safında da bir direnme ve karşı koyma görüldü. İşte ortaya çıkan yazar örgütlerini bu karşı koymanın ürünü olarak görüyorum. Örneğin, yazar örgütü olarak bir tek, 12 Eylül Anayasası'nın ve yasalarının ışığında kurulmuş İLESAM vardı. Sanatı devletin denetimi altına almak iste-

yen anlayışın sonucu olarak oluşturulmuş kukla bir örgütlenmeydi ve Türkiye'nin yazarları buna itibar etmediler,

İkincisi, TYS yeniden açılmıştı ve Aziz Nesin başkanlığında canlanma girişimleri içerisindeydi. Üçüncüsü, merkezi İstanbul'da bulunan TYS'nin Ankara'daki üyelerin sorunlarıyla yeteri kadar ilgilendiği gerekçesiyle Ankara'daki yazar arkadaşlarımız da Edebiyatçılar Derneği'ni kurmuştu. Yine Aziz Nesin'in öncülüğü ve uyarılarıyla, 12 Eylül'den sonra kapatılan Türk PEN Kulübü'nün yerine, 1990'da PEN Yazarlar Derneği adıyla bir yazar örgütü daha kuruldu. Bir de sağcı görüşte olan yazarların kurduğu, eskiden beri varlığını sürdüren Türkiye Yazarlar Birliği (TYB) adlı örgüt vardı.

Şimdi bizim bu tartışmamızın TYB ve İLESAM ile ilgisi yok. Biz diğer, yani yaşamın demokratikleştrlmesi, yaşamın özgürleştirilmesi konusunda çaba gösteren TYS, Edebiyatçılar Derneği ve PEN ile ilgili düşüncelerimizi aktaracağız.

Bu ortamda oluşan bu üç yazar örgütü aşağı yukarı şöyle bir yapılanma içerisinde gördüler kendilerini. Küreselleşmenin birçok ayağı Türkiye toprağına basmaya başlamıştı. Örneğin, medya dediğimiz bir canavarın 1990'larla birlikte Türkiye'de yaşamı iyice egemenliği ve denetimi altına almaya başladığını, "boyalı basın, magazin basını" diye nitelediğimiz kesimin artık basın-yayın dünyasında tümüyle egemen olmaya başladığını gördük. Bu medyatikleşme aynı zamanda reklam ve pazarlama sektörünün amacı da tüketim olduğu için yaşamın her alanındaki tüketim duygusu sanat alanında da ortaya çıktı. Ve sanatın hem ideolojik olarak, hem de içerik olarak tüketilmesi konusunda uluslararası arenada küreselleşme ile birlikte gelen taktikler, Türkiye'de de gerçekleştirilmeye çalışıldı. Sanat, gerçekten sanat olmaktan çıkarıldı, mankenlerin özel yaşamlarının, şarkıcı denen kimselerin kliplerinin egemen olduğu bir arenaya dönüştürüldü. Sanatın gerçek sahiplerinin, edebiyatçıların, yazarların, ressamların, sinemacıların, tiyatrocuların, mimarların sanat alanından dışlandığı bir gerçekliği yaşamaya başladık.

- Bu durum özelde edebiyat dünyasına nasıl yansıdı?

ÖNER YAĞCI: Edebiyat dünyasında bir edebiyatçı için en tehlikeli olgu, diğer tüm sorunların önüne geçen bir bela olan otosansür dediğimiz olgu devreye girmeye başladı. Öylesine bir sistem, öylesine bir düzen oluşturuldu ki medya aracılığıyla (siyasal sistem de bunu istiyordu zaten) "başarı hırsı" her türlü kaygının, edebiyat etiğinin önünde yer aldı. Nasıl bir yapıt üretilirse insan bu yapıtla başarıya ulaşabilir, sorusu... Bu sorunun yanıtı satır aralarında değil direkt olarak verildi ve medya nasıl sanat yaratılması gerektiği konusunda birtakım öğütler vaaz etmeye başladı. Ve sanat üreticileri bu öğütlere uyarak, ben nasıl sanat yapıtı üretirsem bu sanat yapıtı başarılı olur, demeye başladılar. Dolayısıyla da medyatik yapılanmanın istediği bir biçimde, asıl yazmak istediklerinin dışında piyasa koşullarının belirlediği bir sanat üretimi, sanat yapımı egemen olmaya başladı. Son zamanlarda sanatın tek seslileştirilmesi ve tüketim metası olarak kullanılması konusunda bütün medya güçlerinin seferber edilmesinin altında yatan gerçek budur. Ve yazarlar edebiyatçılar şöyle bir baskı altına alınmaya başladı: "Bizim istediğimiz gibi yazarsanız biz sizi sanatçı ilan ederiz ve Türkiye'nin, dünyanın dört bir tarafına da sizi lanse ederiz. Sizi başarıya ulaştırız." Yani müzik alanında, çok canlı bir biçimde gördüğümüz bu gerçeklik, son yıllarda edebiyat alanının da pazar haline dönüştürülmesi, para kazanılacak bir hale dönüştürülmesi ile gerçekleşmeye başladı.

Bunu somut olarak şöyle de görüyoruz; geçmişte genel olarak yazarların dünyasına, yayın dünyasına küçük ya da orta ölçekli yayınevleri egemenken, bu yayınevleri aracılığıyla insanlar yazdıklarını kitaplaştırırlarken günümüzde artık büyük tekeller, hodingler, yayın piyasasındaki pastayı kapma amacıyla alana daldılar. Böylece bir tekelleşme ve bu tekelleşmenin ideolojik istemleri doğrultusunda ürün yaratılması dayatıldı. Yazarın kendi özgürlüğünü kendi eliyle feda ettiği, otosansüre tutsak olduğu bir egemenlik söz konusu oldu. Örgütsüzlüğün şırınga-

lanmasının yanına bir de küreselleşmesinin getirdiği bu "gerçeklik" eklenince yazarlık, yazarlık olmaktan çıkmaya başladı.

YILMAZ ONAY: Çizilen bu tabloya karşı gerçek sanatçı özgürlüğü ve sanatın toplumla gerçekten buluşması, (bu "gerçek" sözcüklerini eklemek ihtiyacını duyuyorum, çünkü bu artık ikilem haline geldi: Gerçeği ve sahtesi oluşmaya başladı) toplumun sanatı yaşar hale gelmesi, sanata ihtiyaç duyar hale tekrar gelmesi önümüzde duruyor. Bu dönemler yaşandı, toplum geriletilerek bu duruma gelindi. Bunun anlaşılması için yazarlar nerede mücadele verecek? Yani yazarlar tek tek de mücadele verirler, dergilerde yayın organlarında da verirler ama öncelikli olarak kendi meslek örgütlerinde, yani yazar örgütlerinde mücadele vermeleri gerekir. Sanatsal özgürlüğe karşı yönelen resmi baskılara karşı verilecek mücadeleler de o örgütlerde verilecek, sanatçının telif hakları vb. çok önemli sorunlar da buralarda gündeme getirelecek. Şimdi bunun tam tersi de ileri sürüldü. Meslek örgütleri, TYS vb. sadece telif haklarıyla uğraşmakla yükümlüdür, hatta tek tek yazarların bu tür haklarıyla uğraşmaktan ibarettir denildi. Onun dışında da yazar örgütünün misyonu sadece resmi yollarla getirilen engellere karşı mücadele vermekten ibarettir gibi bir daralma da oldu. Böyle olunca şu yaklaşım da büyük bir rahatlıkla dile getirildi: "Birileri eser yaratırlar, eserlerini yazarlar, onlar yazardırlar. Birileri de bu haklarla, özgürlük sorunuyla uğraşır, onlar da sadece örgütten sorumlu hamallardır."

SEYYİT NEZİR: 1980 sonrasında örgütsüzlük, yazar için asli özellik gibi sunuldu. Medya da, kimi sözümona sol yayınlar da buna ayak uydurdu. Giderek yazarda şu düşünce uyanmaya başladı: Benim TYS, PEN üyesi olarak yapacağım kolektif bir etkinlikten çok daha etkili olan şeyler var. Ben birey olarak televizyona çıkarım ve inandığım gerçekleri dile getiririm.

Sanatçının "ben" duygusu herkesten daha güçlüdür, doğru; ama esas olan "ben" duygusunun herkesle olabildiğine geniş bir ufukta örtüşebilmesidir. Bu duygunun derin olmasına kimsenin

bir itirazı yok, ama aynı zamanda herkesle en geniş ufukta örtüşebildiği zaman sanatçı kimliği ortaya çıkabilir. "Ben tek başıma çıkarım, televizyonda şunu yaparım, ya da çok satışlı bir dergide söyleyeceğim şeyler çok daha etkili olur, o zaman örgüte ne gerek var?" düşüncesi alttan alta kışkırtıldı. Bir yandan da insanların "Bizim edebiyatçılarımız vardı, şairlerimiz vardı, iyi tiyatrocularımız vardı" aranışlarına karşı, "Al sana şair, üstelik göğüslerini de açıyor. Al sana yazar, bir çırpıda hayat değiştiriyor" dendi. Kitabı çıkmadan altı ay önce, pompalandı. Oysa daha önce yazarlık insanın iç dinamiğiyle, sosyal ihtiyaçla bütünleşerek doğan, gelişen, değişen bir alandı. Bu dağılmanın ve bazı sosyal baskıların da örgütler üzerinde yoğunlaşmasıyla beraber, örgütsüzlük yazarın asli bir özelliği gibi kabul gördü. Bu gerçekten böyle midir, değil midir tartışmaları ancak Sivas katliamından sonra daha ciddi olarak yapılmaya başlandı. En azından yazar örgütleri açısından, üye çoğunluğunu yakından ilgilendiren bir yerde tartışılmaya başlandı. Ne ki bir tavır sürekliliği kazanamadı.

YILMAZ ONAY: 80 sonrası sanatçıların örgütsüzlüğü ile bugünkü örgütsüzlük arasında bir fark var. Bugün aslında örgütsüz filan değiller. Bizim anladığımız anlamda sanatsal yaratış çerçevesinde, gerçekten sanatsal özgürlüğün esas olduğu bir platformda bir örgütsüzlük var. Yoksa bazıları örgütlüler pekâlâ da, örgütün adı yazar örgütü falan değil! Bazı yazarlar pekâlâ örgütlüler. Patronlar açısından örgütlüler örneğin. İlgili medyatik mekanizmalar etrafında örgütlüler ama eğer örgüt oysa... Ama o örgütlenişler sanatın gerçekten toplumca yaşanışı olan esas etrafında değil, sanatın satılışı etrafında yaşanıyor. Örneğin, patron hegemonyası sanatsal özgürlüğe hiçbir şey getirmezmiş gibi bir yalan var ortalıkta. Ne kadar adi yasaklamalar da olduğunu biliyoruz üstelik. Pertev Naili Boratav'ın Nasrettin Hoca kitabına düpedüz bir yasak konulmuştur. Onun ötesinde Aziz Çalışlar'ın kitabına yasak getirilmiştir. Ve ne ilginç bir çelişkidir ki her iki kitabı da Kültür Bakanlığı sonradan yayımla-

mıştır. Yani bu örgütlülük, örgütsüzlük meselesinin de bir sahtesi bir gerçeği var. Biz gerçek sanatsal örgütlenme, gerçek sanatçı örgütleri istediğimiz ve o sanatçı örgütlerinde de gerçekten sanatın tartışılmasını istediğimiz için konuyu geçmişte gündeme getirmiş, oldukça da dinamik bir ortak tartışma yaratmıştık. Bugün de, özellikle de sözü edilen kongreler öncesinde, benzer bir havanın esmesini istiyoruz.

SEYYİT NEZİR: Başka bir deyişle sanat alanının "özelleştirilmesi"ne karşı bir direniş olmalı, oluyor. Emperyalist sistemin unsurları olarak sanat alanına örgütlü biçimde müdahale etmeye kalkanlar, Yılmaz Onay'ın altını çk güzel çizdiği gibi kendileri için yararlı olabilecek bir perspektifle sanatı özelleştirmeye yöneldiler. Sanat eseri toplumun olmaktan uzaklaşmaya ve onları istediği ölçüde özelleştirilen bir meta haline gelmeye başladı.

- Yalnızca "bu yasak!", "bu müstehcen!" biçiminde bir kısıtlama getirilmese bile, sözünü ettiğiniz özelleştirilme gerçekleştirilince sanki daha özgür olunuyormuş gibi bir hava yayılıyor.

YILMAZ ONAY: En korkuncu o. Resmi olarak "öyle yazacaksın o. Resmi olarak "öyle yazacaksın, bir tek formülü vardır. Yönetmelikle açıkça ifade edilir. Bu açıkça ifade edilince o müdahale de açıkça görülür. Oysa bir patronun istediği gibi yazmanın açıkça ifadesi yoktur. Sadece o patronun ne istediğini onun örgütündekiler bilirler ve ona göre yazılır çizilir. Böylece çok satan ama o kunmayan eserler ortaya çıkar. Çok satıyor olmak güzel bir şey, uluslararası yazar olmak da güzel bir şey tabii ki. Ama bu şunu da doğuruyor günümüzde: En çok satılan eser buysa, ben edebiyatla ilişkimi kesiyorum dedirtiyorsun toplumа. Ondan sonra da "niye satmıyor?" diye şikâyetler başlıyor.

Daha da ilginci, burada sanat denen olay gidiyor ve insandan uzaklaşılıyor. bu tür patronaj örgütlenmeleri içindeki sanatçılar, durumlarından utanç duyarak, eserleriyle tamamen çelişen düz mesajlar vererek kendilerini aklamaya çalışıyorlar. Toplumun gözünde veya bazı mekanizmaların gözünde "muhalif" olmaya

çalışıyorlar. Eseriyle kuramadığı bağlantıyı, hatta toplumu depolitize olmaya, sanatı sevmemeye, insanı sevmemeye götürecek etkilerde bulunan eserlerinin tersine, düz politik demeçler vermeye başlıyorlar. Aynı şeyi sanatıyla yapmaya çalışanlar "kaba, slogancı" diye niteleniyorlar veçok daha kötü bir sahtecilik egemen kılınmak isteniyor. Eserinle vermediğini ya da tam tersini iletmek istediğin mesajı, doğrudan tebliği ile veriyorsan bu ikisinden de berbat bir şey.

- Tam o sizin bahsettiğiniz patronaj ilişkileri içinde yer alan pek çok sanatçı vicdan rahatlatma amacıyla şunu pek sık vurguluyor: "Muhalefetimi de yapıyorum, protesto yürüyüşüne de katılıyorum..."

YILMAZ ONAY: Eserinde tam tersini söylediği, tam gerici iletiler getirdiği için, üstelik de bu kez "birilerinin" empoze ettiği düz mezajlar söz konusu olduğu için yalancılık çıkıyor ortaya. Gerçekçiliğin geçmişte mücadele ettiği şey doğalcılıktı, katı klasilikçilikti falandı... Bugün gerçekçiliğin mücadele etmesi gereken tek şey yalancılıktır. İşte bunları tartışmalıyız örgütlerimizde.

ÖNER YAĞCI: İşin ideolojik altyapısı tam da burada yatıyor zaten. Küreselleşmenin getirdiği postmodern ideoloji ile 80'den sonra kışkırtılan Türk-İslam Sentezi çok ilginç biçimlerde çakışıyor. Bu çakışma, kimi eserlerde de ortaya çıkıyor, diyelim ki yazar örgütlerinde de benzer ittifakların kurulmak istenmesi için sinsi sinsi girişilen hazırlıklarda da. TYS ve PEN örneğin... Beş on yıl önce, toplum örgütsüzlüğe mahkûm edilince bunun propagandasını yapanlar, "örgüt, özgürlüğü öldürür" diyenler şimdi kimi örgütlere sızmaya, ideolojik hegemonyalarını kurmaya çalışıyorlar. Örneğin, geçen yıla kadar yalvardığımız halde üye olmayı kabul etmeyen bazı medyatik yazarlar, bu yıl apar topar, kimi gerici ittifaklar temelinde PEN'e üye olmaya başladılar.

- Küreselleşmeden medyadaki yansımalarına kadar, edebiyatın ve yazarlık onurunun altı boşaltılmaya çalışılıyor özetle...

Bu olumsuz gelişmeyi vurgulayan bir tür manifesto açıklanmıştı beş yıl önce, yine TYS Kongresi öncesinde. Kimi özel yanları hariç, yalnızca TYS'yi değil, diğer örgütlenmeleri de ilgilendiren saptamalar vardı, genel bir bakış söz konusuydu. Bu "Canlandırma Girişimi"nden sonraki süreçte neler yaşandı.

ÖNER YAĞCI: "TYS'yi Canlandırma Girişimi"nin olduğu dönemde sendikanın üye sayısı 500 kadardı ve o kongreye kadar, yapılan kongrelerde en fazla kullanılan oy sayısı 60 civarındaydı. Bizim bir program ve kongre hazırlık çalışmasına gireceğimizi bütün üyelere duyurmamıza 200'den fazla üye karşılık vermişti. Demek ki sendikanın birtakım sorunlarına duyarlı olan üyelerinin sayısı 200'ü geçmiyor. Duyarlı üye sayısı yarıdan azdı. Sendika tarihinde en fazla üyenin katıldığı kongre oldu. Örneğin, sendika 1995 öncesine kadar 1 Mayıs törenlerine ancak 4-5 kişiyle katılıyordu. Üye toplantılarından en fazla 10-15 yazar bulunuyordu. Yönetim Kurulu aylarca toplanamıyor, ancak yasal zorunluluk olunca toplanıyordu. Yolsuzluk dedikoduları almış başını gitmişti ve bunlara karşı üyelerde kesin bir duyarsızlık söz konusuydu. Bütün bunlar, ruhsuzluğun, ölü toprağı serpilmişliğin göstergesi olduğu için biz girişimimizin adını "TYS'yi Canlandırma Girişimi" koyduk. Bu girişim bir anlamda başarıya ulaştı, bir anlamda yenildi. Kongrenin canlı geçmesi, üyelerin sendikayı sahiplenme duyarlılığının ve bilincinin hâlâ tükenmediğini gesteriyordu. Örgütleri tek kişi temsil ediyormuş gibiydi. Biz bunun yanlış olduğunu, örgütlü gidişin bir kadro gidişi olması gerektiğini düşündük ve kongre boyunca bunu vurgulamaya çalıştık.

Ne yazık ki sendikanın yapısı bu anlayışa itibar etmedi. Medyatikliğe, üne oy verdi. Bu anlamda da "TYSCG" yenilmiş oldu.

SEYYİT NEZİR: Bu girişim "TYS üzerinde köylü yazarların hayaleti dolaşıyor" diye de değerlendirildi bazı yazar arkadaşlarımız tarafından... Bunu da atlamamak gerekir diyorum, o kongre için.

ÖNER YAĞCI: Seçkincilik TYS üyelerinde de ne yazık ki egemen olmuştu. Bunun sonunda da sendikanın son dört yılının da kaybedilmiş olduğunu düşünüyorum. Peki biz bunu neden daha üst düzeye götüremedik? Onun da hesabını şöyle vermeliyiz: Ortada bir vicdan ve etik sorunu vardır diye düşünmeliyiz. "Canlandırma Girişimi"ni oluşturan insanlar fire vermeye başladı. Kongrede yönetime seçilen üç arkadaşımızın grubun istifa etme kararına karşın istifa etmemeleri ilk fire... Yedek olarak yönetime girmesi gereken üyelerden girişime dahil olanların bir kısmı "Bizim arkadaşlarımız istifa ettiğine göre biz de girmiyoruz" dediler. Ama bir kısmı da yönetime girdi, bu da yeni bir fire vermenin işaretiydi. Bunun dışında sendikal faaliyetler içerisinde kişisel kimi çıkarlara boyun eğen arkadaşların da yeni yönetimi desteklemesi nedeniyle, o seçkinci anlayış, sendika yönetimine hiç emek vermeyecek insanların, sırf ünleri ve adları nedeniyle seçilmiş olduğu gerçeği ortaya çıkamadı. Sendika birkaç ay sonra belki de olağanüstü kongreye gidecekti. Ama yazarlarda da o etik çürüme söz konusu olduğu için, bu girişimi sürdürme coşkusunu ne yazık ki yitirdik. Bunun içindir ki 97'de cansız, ruhsuz, tek listenin seçime girdiği bir kongre oluştu.

99'a geldiğimizde, yeni kongre arefesinde ne değişti de sendikayla ilgili birtakım şeyler tartışılıyor? Yine huzursuzluk duyuluyor, sesler çıkarılıyor. Sendikanın yönetilememesinden rahatsızlık duyan, dört yılın boşa geçtiğini düşünen insanların ortaya çıkmış olması bu kongrenin de canlı geçeceğini düşündürüyor. Bu kongre TYS'yi gerçek bir yazar örgütü haline dönüştürebilecek bir yönetime yol açarsa. bu girişimin de kazancı olur.

SEYYİT NEZİR: Burada daha ilginç olan, sahiplenmeyi güçlendirme bir sezginin yaygın biçimde öne çıkışı bence... Birazdan oraya geleceğiz herhalde. Kongre'ye etkin ve geniş bir katılım konusunda bir istek uyanıyor üye çoğunluğunda.

"Köylü yazarların hayaletinin dolaştığı"ndan söz edildi dendi. Bunun alternatifi, moda deyimle "lightt yazarlar" mı?

YILMAZ ONAY: Köylülük-kentlilik kavramları sanatsal tartışma platformunda konuşulur. Bunun ötesinde benim de bugün şöyle bir savım var: İçinde hiç yaşamadıkları, çoğu o realiteyi hiç bilmedikleri halde ve illa da o temayı yazmak zorunda olmadıkları halde, eserlerin yüzde 95'inde mutlaka solcu bir ya da iki figüre yer veren ve o figürü aşağılayan, çamura batıran, böylece kendilerini o temayı da işlemiş sayanlara ne diyeceğiz? Bu alanlar da yazılabilir ama eğer kabiliyetleri varsa. Hayır, takınak haline getirmişler, illa solcu bir figür kullanacaklar ve onu da berbat ederek işi bitirecekler. Köy romanı... Ki saygı duyuyorum, ama bunların yaptığı, geçmişin köy romanından daha ilkel bir köylülüktür. Bir temaya bağlı kalmak, başkasını yazamaz olmak son derece ilkel bir köylülüktür. Yazar isterse doğma büyüme bilmem hangi kentin bilmem hangi semtin olsun. İsterse hepsi Nişantaşı'ndan olsunlar. Bu düpedüz köylülüktür. Buna karşılık Günther Grass'ı da Alman köylü yazar saymaları gerekiyor. Bütün toplumu birbirine katan, tartışma yaratan romanlar yazdı. Ama eseriyle yaptı bunu. Yalnız şuraya buraya özgü egzotik bilmem neler getirerek değil, kavgasını ortaya koyarak yazdı eserlerini. Bu anlamda o arkadaşlarımızın bakışıyla Grass Alman köylü yazarıdır, o arkadaşlarımız da kentli yazarlardır!

ÖNER YAĞCI: Sanattan toplumsallığın kovulması için ideolojik, kültürel, parasal, reklama yönelik her şeyin yapıldığı ortamda yazar örgütleri de, yazarlar da savaşım vermek, ayakta kalmak zorundadır. Örneğin, yeni öğrendiğim bir gelişme var. Daha önce toplumsal gerçekçi kitapları da basmakta olan bir yayınevi, ben bundan sonra klasik kitapları yayımlamayacağım, ancak yeni biçimler getiren kitapları yayımlayacağım diye, kadrosunda olan yazarların da çıkışını veriyor. Genel olarak tekellerin yayın dünyasına egemen olmasıyla birlikte öyle sanıyorum ki yakın bir gelecekte, özellikle bir reyting düzenin yerleşmesi; bandrol, hologram vb. uygulamalarla birlikte, yayıncılığın artık ciddi finanslar isteyen bir sektör haline gelmesinden

sonra ideolojik olarak sistemin istekleri dışında eser veren yazarların yazma coşkusu elinden alınmış olduğu gibi yazdıklarını yayımlatma sorunuyla da karşı karşıya kalacaklar. Ola ki küçük yayınevlerinde yayımlattılar, o zaman da dağıtım sorunlarıyla karşılaşacaklar. Siyasal ve ideolojik olarak da yaşamdan koparılma, atılma gibi bir sorun var. Bunun için de yalnızca sanat örgütlerinin değil, tüm demokratik kitle örgütlerinin, Türkiye'nin aydınlık geleceği için mücadele eden siyasal partilerin mücadele konusu olmalı bu. Bu medyatik yapılanma, tüketime dönek ve toplumsallığa dönük sanatın içinde boşaltılması, yozlaştırılması, ülkesinin geleceği konusunda kaygı duyan tüm insanların ortak sorunu olmalı kanımca.

YILMAZ ONAY: Burada, gerçek toplumsallığın sanattan kovulması konusunda bir şeyler söylemek istiyorum. Bazı yazarlar sanki çok mecburlarmış gibi habire politik konular işliyorlar. Sanatı toplumsallıktan gerçekten kovabiliyorsanız, kovun. Ve oturun toplumsallık dışı diye baktığınız çevreler, ilişkiler neyse kaleminizin gücü yetiyorsa onları yazın. Toplumsallığı sanattan kovmak bir yana, başka bir şey yazamaz duruma gelmişler. Bunun sonucu toplumsallık sanattan kovulmuş olmuyor. Sanat toplumdan kovulmuş oluyor, toplum sanatsızlaştırılıyor. Bunun suçlusudurlar. Ama yine onlar bundan şikâyete derler. Bütün mesele burada, bu rezil ikilemde. Bunun sonucu olarak sanatın kalitesizleştirilmesinin de sorumlusudur bunlar. Sanatta kalite meselesini de biz savunmak zorunda kalıyoruz. "Köylü yazar" dedikleri, sanatta kalitenin kavgasını veriyor. Nerede görülmüş bu köylülük-kentlilik mücadelesi.

- Siz hep bu yalancılık-gerçekçilik meselesinin üzerinde duruyorsunuz, ikiyüzlülük diyorsunuz. Bunların da öncelikle hep yazar örgütlerinde, sendikada tartışılmasını istiyorsunuz.

YILMAZ ONAY: Örgütün meselesidir bu. Örgütün kapsayıcı ve kendi tabanının örgütlü olmasını sağlayacak olan da bu. Bunu tartıştığı taktirde buraya varacaktır.

- Bu çok zor, hatta imkânsız gibi görünmüyor mu? Bu fikirlerinizin karşısında yer alan insanlar, neden bir yazar örgütüne girip bunu tartışsınlar? Üstelik de "Ben yazarım üretirim, örgütlenme faaliyeti de başkasının işidir" diye düşünüldüğü koşullarda.

YILMAZ ONAY: Çelişki burada işte. Bunun aşılması gerekiyor. Yani ilgnçtir. Nâzım, yıllarını hapishanede geçirmiştir ama oturup da hapishane oyunu yazmamıştır. Gerçekten toplumun meselelerini, çelişkilerini ortaya koymaya çalışan yazarlar, öbür sahtekârlar kadar doğrudan politik tema işleyen eser yazmıyorlar. Meselenin esasını yazıyorlar, her kesimden okura ulaşmaya çalışıyorlar. Bu ulaştığı okuru da pekâlâ kavrıyor. Okurla o yazar arasındaki ilinti de çok güzel yansıyor. Ama işin ticari, patronajlı mekanizmalarında o yok.

SEYYİT NEZİR: Geride kalan dört yıl içinde TYS'nin rutin çalışmaları tamamladığı, örgüt üyeleriyle ilişkilerini sağlıklı bir noktaya taşıdığı, ödentiler meselesini hallettiği, yazarların etkinliklere katılımlarının sağlandığı gibi açıklamalar getiriliyor. Bu konuda TYS Aydınlanma İmecesi toplantısında bir yazar çok güzel bir yakıştırmada bulundu. TYS bir turizm şirketi mi? dedi. Belli isimlerin belli yerlere gönderilmelerini, ağırlanmalarını, sanki üye çoğunluğu içinde başka yazar yokmuş gibi davranılmasını eleştirdi. Bu tepkiler çoğalmaya başladı. 9 Ocak'ta danışma toplantısı düzenlenmişti. Burada da benzer tepkiler dile getirildi. TYS, doğrudan doğruya yazarın hak ve özgürlük mücadelesinin verildiği, bunun tarihinin yazıldığı bir örgüt olamadığı için geride bıraktığımız dört yıl içinde yöneticiler. "TYS çökmüştür" diyecek noktaya geldiler. Şimdi de deyim yerindeyse, tam bir mandacı anlayışla, TYS'nin başka tür örgütlenmelerin egemenliğine havale edilmesi konuşuluyor.

TYS, üyesinin örgüt içerisindeki etkinliğine olanak tanımıyor. 15 günde bir toplantı yapılabilir. Mesela TYS, sağlık sorunu olan bir üyesiyle zerre kadar ilgilenmiyor. Zihni Anadol ve Müştak Erenus, Onur Kurulu üyeleri örneğin, ama TYS'den bir

yöneticinin bu ağabeylerimizi ziyaret ettiğini sanmıyorum. Hasan Hüseyin'in 15. ölüm yıldönümü... Sendikanın, unutturulmaya çalışılan bu şairimizi, hem estetik hem de toplumsal mücadeleye emeği geçmiş önemli bir kişiliği anmak gibi bir çalışması yok. Dayanışma niteliğinde, son dört yıl içinde somut kaç girişimden söz edilebilir? Şu anki genel başkan Ataol Behramoğlu'nun çekildiği haberleri geliyor. Peki bu durumda ne yapmalı? TYS'nin geniş üye katılımı ile aktif hale getirilmesi için ne yapılmalı dediğimizde, "Valla kardeş bu TYS bitmiş" deniyor.

- Durumdan memnun kimse yok o zaman?

SEYYİT NEZİR: Bu çöküşün dört yılında yer almış biri olarak Behramoğlu'nun sorumluluğu vardır. TYS kimi isimleri hep vitrinde tutmak için kurulmamıştır. "Tabanın gölgesi dolaşıyor" deniyor şimdilerde de. Sendikanın etkin konuma geçmesi, yazar hakları doğrultusunda, bireysel olarak yazarların sorunları doğrultusunda, genel olarak da demokratik hak ve özgürlükler doğrultusunda dinamizm kazandırma girişimleri sözkonusu olduğunda "tabanın hayaleti dolaşıyor" deniyor. Ve bu "hayalet"in olabildiğince etkisiz, zayıf düşürülmesi için skandal denebilecek bir sinsi oyun tezgâhlanıyor: Açıklanmayan, kendilerine bildirilmeyen nedenlerle yazarların üyeliği düşürülüyor. Halit Çelenk, İlhan Selçuk, Erdal Atabek, M. C. Anday, Vedat Günyol, Metin Demirtaş, Zihni Anadol da var bu yazarlar arasında... Dahası TYS'nin kurucuları arasında bir numaralı üye olarak yer alan Yaşar Kemal de...

- Politik planda Türkiye solunun önemli bir kesimi "Sol güçbirliği" programı etrafında, belli ilkeler altında birleşiyor. Sözünü ettiğimiz büyüklü küçüklü sorunlar açısında, TYS'nin de buna benzer bir "güçbirliği"ne ihtiyacı var görünüyor. "Canlandırma Girişimi" metni bu açıdan değerlendirilip bugüne uyarlanamaz mı, bir model oluşturamaz mı?

SEYYİT NEZİR: İstanbulda yapılan Sol Güçbirliği Kurultayına katıldım, son zamanlarda yapılmış en düzeyli toplantı ol-

duğunu söyleyebilirim. Başka yazar arkadaşlar da vardı. Bu durum oradaki arkadaşlar tarafından da dile getirildi ve "Yazarlar nerede?" diye soruldu. Öner Yağcı orada şu sözü verdi: "Biz yazarlar olarak ülkemizin yazgısını çok yakından ilgilendiren böyle bir oluşuma yabancı kalamayız."

- Türkiye'nin sorunlarına çözüm aramakla, yazarların sorunlarına çözüm aramak bir yerde örtüşüyor. Yani, Türkiye bir biçimde çökerse yazar örgütleri de çökecek. Sovyetler'de görüldü bu. Yazarlar Birliği, dünyanın en önemli yazar örgütüydü. SSCB dağılınca o da unufak oldu.

ÖNER YAĞCI: Bunun ölçüsü şu: Varolan çürümeden yazarlar ne kadar payını almışlar. Şu anda bu doğrultuda bir bütün olarak yazarların nabzını ölçme şansımız yok. Bu şansı ancak şöyle kullanabiliyoruz, hâlâ direniş odağı diyebileceğimiz kimi dergiler var, "Papirüs", "Damar", "Edebiyat ve Eleştiri", "Varlık", "İnsancıl", "Evrensel" gibi... Bu dergilerde emek veren yazarlarımıza baktığımız zaman, bir de medyatik yayın organlarında öne çıkan, siyasal düşünüşlerini ve siyasal görüşlerini vurgulayan yazarlara baktığımız zaman şöyle bir yargıya varıyorum: TYS üyelerinin çoğunluğu varolan siyasal gidişten hoşnut değil, küreselleşmeye, Türk-İslam Sentezi'ne karşı. Yeni Dünya Düzeni'ne karşı, siyasal ve toplumsal çürümeye karşı, yazarlık onurunu ayağa kaldırmak isteminde olan insanların çoğunlukta olduğunu da düşünüyorum. Bu coşku örgütlenebilirse ancak, Sol Güçbirliği'nde de yazarlar siyasal yaşama müdahale etme anlamında bir görev yerine getirecekler. Zaten kongrede de bu anlamda konuşmalar yapmayı planlıyorum.

- Sayın Yılmaz Onay, biraz farklı bir konuya geçelim isterseniz. Bir yazar başarıyı nasıl tadar? Nedir başarı? Bunu bireysel sorumluluğuna, yazarlık sorumluluğuna nasıl yansıtır, yansıtmalı mı? Biraz bunu konuşursak etik meselesine de geleceğiz herhalde.

YILMAZ ONAY: Yaratışında başarılıysa, o zaman sorun kitlelere ulaşmak, bağlantı kurup kuramamak olarak çıkar. Yazarın

kendi başarısından çok, toplumun sanata ihtiyaç duyan bir toplum olarak sürmesi, toplumun sanatı yaşamak isteyen, onu yaşamsal bir ihtiyaç olarak gören bir toplum haline getirilmesinden söz edilmeli bence. Bunu şunun için söylüyorum, geçmişte toplum o düzeye getirildi, bugün de toplum edebiyatı seviyor üstelik; ama ulaşabilir, ulaştırılabilirse. Yazarın birey olarak başarılı olmasından çok, toplumun bir beladan kurtarılması mücadelesinde ortak olması önemli. Geçmiş dönemimizde olduğu gibi toplum güzel şeyleri okuma ihtiyacını gerçekleştirebilir noktaya getirildiğinde o başarı yarışı başka türlü olacak. Hasan Hüseyin unutturulmaya çalışıldığı halde insanlar onun eserlerine aç, mesele burada. Diğer yanda da yalancı bir sanat var. Böyle olunca da kabahat topluma yükleniyor. Bunun sonucunda da kaybeden hem sanat hem de insan oluyor.

Baştan beri söylüyorum, bunun tersini savunanlar örgütlenmeyi zaten istemezler. Çünkü o örgüt gerçek bir örgüt haline geldiği zaman onların maskesi düşecek, bunu istemezler. Örgüt olmasın diye de uğraşmazlar, hem var, hem yok halinde bir tarafta dursun, çok lazım olduğunda kullanılsın isterler. İşte bu örgüt bu aşağılanmayı kabul etmemeli. Bunu da esas misyonunu üstlenerek yapmalı.

Siyasal yön her zamandakinden daha önemli. Bir daha seçimin bile olmayabileceği, edebiyat tartışmaları ne kelime, bir daha hiçbir tartışmanın yapılamayacağı, Türkiye'nin kanlı bir çöle dönüşebileceği dinci-faşizme karşı ittifak sözkonusudur. Bugün en can yakıcı konu budur. Aynen Hitler'in iktidara gelişi öncesi Almanya'da olduğu gibi, bugün kendini bunların çok üstünde gören postmodern yazarların aymazlığı sözkonusu. Hitler iktidara bu aymazlıkla geldi. Bunu unutmamalıyız, önümüzdeki süreç bakımından. Mesela bir yazarımız, bir yazısında seçim sonrası için "iktidara gelecekler, ordu bundan rahatsızlık duyacak" demişti. Ordu rahatsızlık duyacak da sen bundan rahatsızlık duymayacak mısın kardeşim? Ordu da rahatsızlık duymasın diyorsan, Hitler iktidara gelsin diyorsun.

- Postmodern dediğiniz yazarlar Sivas'ı unuttular mı örneğin?

YILMAZ ONAY: O katliamı Azi Nesin yaşadı sanıyorlar, kendilerini de bir adada yaşıyor sanıyorlar.

SEYYİT NEZİR: Bunun bir kaza olduğu düşüncesindeler.

YILMAZ ONAY: Eğer güvenmeseler, burası çok ilginç, "ordu nasıl olsa buna izin vermez"e sıtlarını dayamamış olsalar, o zaman belki düşünmeye başlayacaklar. Ama işte bu çok alçaltıcı bir şey. Orduya karşı olarak, "ordu bunu nasıl olsa halleder" demek... Sivil destek olmadıkça ordu hiçbir şeyi halledemez, onu bilmiyorlar.

SEYYİT NEZİR: Türkiye'nin sorunları açısından önemli önlemlerden biri Sol Güçbirliği'nin oluşması. TYS'nin bu konuda bir tavır belirlemesi, üyenin o konudaki eğilim ve programının belirmesiyle ortaya çıkacak. Burada hiçbir kimse ya da kümenin dayatması olamaz, buna izin verilemez. Ancak bazı arkadaşlar TYS için sanki postmodern bir ittifakın oldu bittiyle ele geçirme tehlikesi söz konusu değilmiş gibi birtakım "iyi isimler"le gizli saklı kongre hazırlığı içindeler. Bizin amacımız mümkün olduğu kadar çok üyenin kongreye katılması, onlar ise en az katılımın olmasını istiyorlar ki kendi listeleri kazansın. Sonuçta da TYS'de bütün iş, iki sekreter üç yardımcıya havale edilecek. "Ben çalışamam" diyen arkadaşlara söylenen bu.

- Türkiye' nin bugünkü politik rengi, TYS ve PEN kongrelerine önceki kongrelerden daha çok yansıyacak gibi görülüyor.

SEYYİT NEZİR: Evet... TYS'yi Canlandırma Girişimi"nde daha beş yıl öncesinden pek çok şey öngörülmüş. Eğer beş yıl içinde bunlar yapılabilseydi, sendika üye çoğunluğu etkin bir duruma getirilseydi sesimiz çok daha başka çıkardı. Hem şeriatçı faşizme karşı dayanışma meselesinde hem de tek üyesinin karşı karşıya kaldığı özel, ya da siyasal ve hukuki sorun karşısında da aktif tavır alınabilecekti.

YILMAZ ONAY: Nitekim bir grup yazar olarak 1995'te bir tartışma çağrısında bulunmuştuk. Bu çağrının altındaki imzala-

ra baktığımız zaman görünen ittifakın TYS kongresinde de ortaya konulması gerekli.

Yazar, kadın hakları konusundaki rahatsızlığını dile getirir, illa politik çözüm getirmesi gerekmez. İranlı bir ressam arkadaşım var, keşke bu kongremize getirebilsem. Yırtınıyordu çocuk, "Yahu İran'da da aynen böyle oldu, bi de şöyle böyle olmaz zannetmiştik... Siz nasıl göremiyorsunuz?" diye yırtınıyordu çocuk. İşte bu bir duyarlık meselesidir. Bela başa geldikten sonra, Hitler de ne yıkımlarla gitti. Gerici faşizm gelince de öyle beleşine gelip oturmayacak. O postmodernler taşımayacak o kavgayı, yine biz taşıyacağız.

SEYYİT NEZİR: Burada söz tartışmaya çağrıya getirmişken. İmzacı bileşimini kongrede de sağlayabilmek çabası söz konusu. Yılmaz Elmas, Bedrettin Arkın, Seyyit Nezir, Güngör Gençay... Bu isimler TYS'yi Canlandırma Girişimi'nin zaten içinde olan isimlerdir. Baktık ki yönetim kurulu istediğimiz biçimde oluşmadı, önümüzde sıcak sorunlar var, o zaman bazı arkadaşlar gelin bunu yazar örgütlerine götürelim dedik. Bakın TYS'yi Canlandırma Girişimi broşürünün dokuzuncu sayfasında çok ilginç bir cümle var: "Edebiyatın kendi özgür ortamını sağlamak ve tüm sanat dallarının üzerindeki her çeşit baskıyı kaldırmak için savaşmak" diyor. İkisi arasında bir kopukluk yok. ama ne var ki birden (burada Yılmaz Onay'ı dışarıda tutuyorum), bu paralelliği gören bazı arkadaşlarımız bu metnin arkasında durmadılar. Dursalardı bu bileşimle yazar örgütlenmelerinde bir canlılık yönetime rağmen sağlanabilirdi.

Üye çoğunluğu şunu kesinlikle bilincine çıkarmak zorundadır, sorun iyi isim sorunu değildir. TYS'yi sahiplenmek sorunudur, üyesiyle, yönetim kurumuyla bütünleşip, okurla en geniş düzeyde buluşan yazar olabilme sorunudur. Bunun için TYS'yi en aktif biçimye işletmek sorunudur. Her türlü sorunu da birlikte göğüslemek sorunudur, yazarlar kadar okuruyla da paylaşma sorunudur. TYS üyesi kongrede bu çizgisini yansıtabildiği ölçüde kongrede egemenliğini sağlayacak ve istediği sonucu elde edecektir.

- "Türkiye çöktü, istifa edip gidiyoruz" denmediği gibi "TYS çöktü, istifa edip gidiyoruz" demeyecek üyeler olduğuna inanarak, son olarak söyleyeceklerinizi almak istiyoruz.

ÖNER YAĞCI: Şunu söyleyebilirim, bu anlamda Edebiyatçılar Derneği'ndeki yapılanma bize örnek olmalı. Onun da son iki kongresinde üye arkadaşlar arasında çatışmalar olmuştu. Bu noktada bütün bu sorunların giderildiği, istifa eden arkadaşların da geri dönerek birlikte bir liste hazırlama yoluna gittiklerine dair bilgilerimiz var. Bu çok önemli bir gelişme. Canlanmayı sağlayabilecek üye tabanının hem siyasal hem de kültürel kaygılarla, yazarlığın sorunlarıyla ilgili kaygılarla bir araya gelmesini sağlayabilirsek, sendikanın yeniden canlanacağını düşünüyorum.

YILMAZ ONAY: Kongrelere katılım geniş olmalı. "Gerçekten sanat ve gerçekten özgürlük için en geniş katılım ve sonuç olarak da gerçekten sanat ve gerçekten özgürlük için en geniş ittifak" diyorum son olarak.

SEYYİT NEZİR: Daha sonrasında tekrar aynı yakınmaları, yine yanlış yapıldı, yine olmadı yakınmalarını dile getirmektense bu yanlışa düşmemek doğrultusunda tutumu tüm üyelerin şimdiden belirlemeye çalışması lazım. Henüz yönetim tarafından hiçbir açıklama yapılmış değil: Onlarca üye niçin tasfiye edildi? Yazarlar gelip Kongre'de hesap sormalı. Üyeliği sürmekte olan arkadaşlar Kongre'de en geniş katılımı sağlayarak, bu skandalın gerisindeki niyetleri anlamalı. TYS'ye yönetici ya da üye olarak onur vermiş, emeği geçmiş tüm yazarlar Kongre'ye "cenaze konuşması" için gelmek isteyen kimse varsa niyetini boşa çıkarmalıdır. TYS Aydınlanma İmecesi'nin amacı, Zihni Anadol'un çağrısında çok yalın ve somut biçimde anlatımını bulan etkin katılımın sağlanması, üye çoğunluğunun kendi karar ve iradesini göstermesidir. TYS'nin 21. yüzyıla dönük bir program ve çalışma biçimine kavuşması, ancak bu iradeyle olanaklıdır.

(Papirüs, Mart 1999)

ANADOLU KÜLTÜR MOZAYİĞİ

Sabahattin Eyuboğlu Anadolu'yu şöyle tanımlıyor:

"Fetheden de biziz artık fethedilen de. Eriten de biziz, eriyen de. Biz bu toprakları yoğurmuşuz, bu topraklar da bizi. Onun için en eskiden en yeniye ne varsa yurdumuzda, öz malımızdır bizim. Halkımızın tarihi, Anadolu'nun tarihidir."

Anadolu en eski insan topluluklarının doğum yeridir.

Halklar, milliyetler, dinler, mezhepler konup göçmüş Anadolu'ya.

Hepsi de dünyadaki halklar mozayiğinin en zengin köşeleri olan Kafkasya ile, Ortadoğu ile Balkanlar ile kuşatılmış.

"Uygarlıklar kavşağı", "Uygarlıklar Şelalesi" denmiş Anadolu'ya; bin yıllar boyunca Doğu ve Batı uygarlıklarının buluşma noktası olduğu; birçok uygarlığın suyu gürül gürül aktığı için.

"Tanrı Yaratan Toprak", "Ana Tanrıçalar Diyarı", "Söylenceler Diyarı" denmiş. Konan göçen halkların yarattığı Tanrılarla, söylencelerle dolup taştığı için.

"Gülen Anadolu" denmiş. Diyonisos şenliklerini, Midas'ın gülünçlüklerini, Aisopos'un fabllerini, Nasrettin Hoca'nın, Bektaşi'nin, Bekri Mustafa'nın, İncili Çavuş'un güldüren fıkralarını, Karagöz'ün güldüren acayipliklerini, Aziz Nesin'in güldüren ve düşündüren derslerini bağrında taşıdığı için.

"Kavimler Kapısı" denmiş. Yüzyıllar boyunca kapısını çalan yüzlerce kavime ev sahipliği yaptığı için. "Yediveren" denmiş; onca uygarlığın çiçeklerini açtırdığı için. Türkü olmuş Anadolu, destan olmuş, müzik olmuş, resim, oyun... Sanat olmuş yani; sanat ki insanın temel arayışının özgürlüğün ve ölümsüzlüğün

aktarıcısı. Sahnesi olmuş tarihin; bu sahnede oynanan yaşam oyununa tarih denmiş.

"Anatolia" imiş ilk adı; sonra "Ana-tello" denmiş yükseltmek, ortaya çıkarmak, güneşi doğurmak anlamına.

Giderek "Ana-tole" olmuş adı; bir yıldızın yükselişi, güneşin doğuşu, güneşin doğduğu yer, Doğu anlamına.

Daha sonra "Asya" olmuş adı ama kıta Asya'sıyla karıştırılmaması için de "Küçük Asya" (Minör-Asya) denmiş.

Türkleşen ad ise "Anadolu" olmuş.

Anadolu'da ilk insan varlığı Paleolitik Çağ (Eskitaş-Yontmataş) denilen çağlara kadar uzanıyor (Milattan Önce 600 bin-10 bin): Karain, Beldibi, Belbaşı Mağaralarındaki buluntular bunu kanıtlamış.

Karain Mağarası Anadolu ırmağının ilk ve ana gözesidir.

Mezolitik Çağ (Ortataş)'da (Milattan Önce 10 bin-8 bin) ve Uygarlık Çağı denilen Neolitik Çağda da (Milattan Önce. 8 bin-5 bin) Çayönü, Çatalhöyük, Hacılar buluntularıyla tarih sahnesindeymiş.

Milattan Önce 5 bin-3 bin arasındaki Kalkolitik Çağda (Bakırtaş) da Mezopotamya'dan Sumerler, Babilliler, Akadlılar ve Asurlular Anadolu'ya akınca Mezopotamya, Mısır, Fenike, Girit uygarlıklarıyla (Mısır'da yazının icadı Milattan Önce 4 bin) buluşarak, kucaklaşarak, onların tek tanrılı dinleriyle, inançları, dinleri, bilimleri, söylenceleriyle Yunan Uygarlığının yaratılmasında etkili olmuş.

Uygarlığın öncüleri olan Sumerler'in yarı tanrı kralları Gılgameş'in destanı (Milattan Önce 4 bin- bilinen ilk edebiyat ürünü), tek tanrılı üç büyük dinin kutsal adamı İbrahim Peygamber, Nuh Tufanı hep böyle gelmiş Anadolu'ya.

Ahmed Arif, "Anadolu" adlı şiirine:

"Beşikler vermişim Nuh'a
Salıncaklar, hamaklar
Havva Anan dünkü çocuk sayılır
Anadolu'yum ben

Tanıyor musun" dizeleriyle başlamış.

Ölümsüz olmak, tanrısal olmak, Arkadaşı Enkidu'yu kaybeden Gılgameş'in ölümsüzlük bitkisini bulması ama onu bir yılanın kapması; İskender'in bir su kaynağında dirilen tuzlu balığını düşürmesi; Hızır'ın ölümsüzlüğü, Fenikelilerden gelen kurban inancı, Babil Kralı Nemrut, Hamurabi Kanunları...

İnsanlığın ikinci kaynağı Mezopotamya'dır. Sonra da Mısır ve Girit uygarlıkları... Eskiçağda dünyanın politik ve uygarlık ekseni Akdeniz'dir; kıyıları, doğusu... Asya, Avrupa, Afrika kıtaları arasında bir köprü, bir geçittir. Yani Anadolu'nun dününde kesintisiz, geliştirici, etkileyici bir kültür mozayiği vardır. Tarih öncesinde Hattiler, Hurriler, Luviler... Tarihin şafağında Hititler, yani "Güneş Kursu"nun yaratıcıları. Urartular, Pontus, Bergama, Lidya, Likya, Paflangonya, Frigya, Klikya, Pamfilya, Karya... Yunanlılar (İonlar: Helenler, Grekler), Giritliler... Mısırlılar masal ve söylenceler ülkesi olan, "Altıncı Kıta Akdeniz" olan Anadolu için, "Denizin yüreğinde yaşayan insanlar"; Sumerler ise "Sahildeki güneş bahçesinde yaşayan insanlar" demişler.

"İlyada" Anadolu destanıdır; ilk tarihçi Herodotos Anadoluludur; Troya, Sarıkız, Amazonlar...

Anadolu'ya hep saldırmışlar; Ahmed Arif şöyle demiş:

"Binlerce yıl sağılmışım
Korkunç atlılarıyla parçalamışlar
Nazlı seher-sabah uykularımı
Hükümdarlar saldırganlar haydutlar
Haraç salmışlar üstüme
Ne İskender takmışım, ne Sultan Murat
Göçüp gitmişler gölgesiz
Selam etmişim dostuma
Ve dayatmışım
Görüyor musun?"

Akhalar Troya'ya saldırmış; Kimmerler Frigya Kralı Midas'ı; Persler (Kyros) Lidya Kralı Kroisos'u; Makedonyalı İskender Frigya Kralı Gordias'ı öldürmüş; Romalılar Pontus Kralı VI.

Mitridates'in direnişini 150 yıl kıramamışlar; Caesar Milattan Önce 47'de "Geldim Gördüm Yendim" demiş Zile Kalesinde.

İlk Hıristiyanların sığınağı: Kapadokya imiş; Erciyes, Melendiz, Hasan Dağı.

Yani Büyük İskender, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti.

"Her kim ki Anadolu'yu fethetmeye çalıştı, kendi fethedildi", demiş Ekrem Akurgal.

Bedri Rahmi Eyuboğlu:

"Bu Anadolu var ya bu Anadolu
Bu misli menendi görülmemiş cömert ana
Bu her yanı meme, her yanı dudak, bu her yanı gül
Bu zırnık almadan veren, habire veren yedi veren gül
Bu Anadolu var ya bu Anadolu
Bu üç yosma denizde üç defa ıslanan
Gürbüz ırmaklar ortasında susuzluktan çatlayan
Bu Anadolu var ya bu Anadolu
Bu sapsarı sıtma, bu masmavi gurur
Ne tosunlar doğurmuş, ne tosunlar
Bak daha neler doğurur..."

Halklar mozayiği yani; göçlerle harmanlanmış.

72,5 millet derler ya öyle: Türk, Kürt, Türkmen, Gürcü, Arap, Ermeni, Laz, Çerkes, Abhaz, Arnavut, Rum, Yahudi, Nasturi, Zaza, Çingene, Bulgar, Pomak, Kırımlı, Giritli, Karapapak, Acem... ve her birinin kültürü var.

Bilmeceleri, söylenceleri, öyküleri, şiirleri, oyunları, masalları, fıkraları, türküleri, tanrıları, inanışları, bayramları, birbirinden güzel insanları...

Anadolu'nun, yani bu kültürlerin demokratik bir yaşam biçiminde özgürleşmesi olanaklı ama egemenler bunun engeli:

Dışta "Yeni Dünya Düzeni", içte "Türk-İslam Sentezi".

Öyleyse bu ikisine karşı insanın birliği; kültürlerin birliği, uygarlıkları yaratan emeğin birliği zorunlu; Anadolu'nun birliği.

(Bahadın Dergisi, Mart 1999)

SİVAS KIRIMININ GERÇEĞİ VE ÜÇ SES

Sivas Gerçeğini Algılamak İçin

Sivas'ta yaşadığımız kırımın altıncı yılı da geçti ve mahkemesi hâlâ sonuçlanmadı, üstelik Sivas'ın gerçeği zihinlerde hâlâ tam anlamıyla aydınlatılamadı. Ülkemizin çeşitli yerlerinde mitingler, gösteriler, toplantılar, sergiler, yazılarla anıldı Sivas'ta yitirdiklerimiz; kınandı Sivas'ta insan yakanlar; sorgulandı Sivas yangınına göz yumanlar; ama Sivas'ın bir dönüm noktası olduğu gerçeği kimi zihinlerde hâlâ anlaşılamadı.

2 Temmuz 1993 Sivas kırkımının altıncı yıldönümünde acı, bir kez daha yoklayıp geçti kimi yürekleri; ses oldu, çığlık oldu acı, çan oldu kimi yüreklerde. Sivas acısının çanları, insanlığın aydınlık geleceğinin anlamlı bir parçası olmaya çalışan yurdumuzda bu yürekler için çaldı; çoğalması gereken ama ne yazık ki azalan yürekler için.

İşte bu yürekler, Sivas'ta 2 Temmuz 1993'te yaşanılan bu kırımın özüne yönelmeli; bu sesler ve çığlıklar Sivas'ı yalnızca toplu cinayet, yangın, toplu linç girişimi, sanatçı ve aydın düşmanlığı, Aziz Nesin'e tepki, Alevilik karşıtlığı olarak görmenin, tüm bunlarla birlikte aydınlık karanlık kavgasındaki önemli bir dönemeç olduğunu kavrayamamanın Sivas gerçeğini küllemekten başka bir anlamı olamayacağını, buna hakkının olmadığını bilmelidir.

Bu yürekler, Sivas gerçekliğini milat bellemeli ve aydınlık sevdasının bu dönüm noktasını doğru algılamalıdır.

Bu doğru algılamanın arayışında, dinsel bağnazlığın iktidara yürüyen ayak sesleri olarak algıladığım Sivas kırımının, Si-

vas'tan önce ve Sivas'tan sonra yaşananların ışığında değerlendirilmesi gerekir diye düşünüyorum.

Sivas kırımının gerçeğini, bilincimizin ve duyarlılığımızın ışığında aydınlık yaratma, sahiplenme, çoğaltma ve geleceğe taşıma savaşımımızın tarihinde, bugününde ve geleceğinde aramak zorundayız.

Bunu yapınca varacağımız sonuç, aydınlık savaşımımızın tarihine layık olup olmadığımızı göstermekle kalmayacak, bu savaşımı geleceğimize taşımadaki sorumluluklarımızı bir kez daha anımsatacak ve kendi seçtiğimiz aydınlık yolunu ışıtacaktır.

Bu aydınlık yoldaki üç sesin -Mustafa Kemal'in, Nâzım Hikmet'in Aziz Nesin'in- birbiriyle ilgisi yokmuş, hatta birbirinin tersiymiş gibi görünen ama özünde aynı kaygıyı taşıyan, aynı anlama gelen üç çağrısı, Sivas kırımına nereden geldiğimizi, niçin geldiğimizi ve kırımdan sonra nereye götürüldüğümüzü gösterecektir bize.

Mustafa Kemal'in Sesi

Sivas kırımı öncesini anlayabilmek için Sivas'ın yüzyıllar öncesine uzanarak uzak tarihinin yolculuğuna çıkmanın gereği yok burada. En yakın tarihinden bugüne doğru gelirsek Cumhuriyet'in temellerinin atıldığı 4 Eylül Kongresiyle ünlenen bir memleket olduğu gerçeğinden başlamak doğru bir halkayı yakalamak olacaktır diye düşünüyorum.

1920'lerde temelleri atılan Cumhuriyet'in çağdaşlık, özgürlük, aydınlık sevdası, seçilen doğru politikalarla, bu politikaların ışığında yaratılan kurumlarıyla, bu sevdaya gönül veren kadrolarıyla akıl almaz bir başarının habercisi olmuştu.

Mustafa Kemal'in "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür" belirlemesiyle atılan adımlar, onun "Türk milleti çalışkandır, Türk milleti Zekidir" önermesini yaşama geçirme kaygısıyla doludur.

Miskinleştiren, tembelleştiren, köleleştiren, boyun büktüren, özgürleşmeyi engelleyen, aptallaştıran bir yaşama biçiminin ve düzen anlayışının egemen olduğu Cumhuriyet öncesi Osmanlı düzeninde insanların çalışkan ve zeki olması olanaksızdı ve Mustafa Kemal bu olanaksızlığın üzerine yapılandırdığı "zekilik, çalışkanlık" önermesiyle bir hedefi, bir isteği vurguluyordu.

Bu önerme, topraklarımızın yetiştirdiği bir büyük insanın, daha sonraki kuşaklara yol gösteren, unutulmamaması gereken bir sesti ve insanımıza "çalışkan ve zeki olmazsanız yine köleleştirirler sizi" biçimindeki bir çağrıdan başka bir şey değildi.

İnsanların kul olmaktan çıkarılıp yurttaş olmaya doğru yönlendirilmesi, çalışkan ve zeki olmanın özgür olmakla, aklını kullanmakla ilgisini saptayan bir doğru belirlemenin sonucuydu ve çağdaşlaşma adımlarının gerekçesinde bunlar vardı. Bu gerekçeyle önce geleceğin belirlenmesindeki temel politika olan eğitimde dev adımlar atılmaya başlanmıştı. Yüzde doksanının okuma yazma bilmediği bir toplumdan tüm insanların okur yazar olduğu, yeteneklerine göre eğitim görebildiği, yaşamı sorgulayan bireylere dönüştürüldüğü bir gelecek özlemiyle yaşanmaya başlanmıştı Cumhuriyet coşkusu; örneğin Köy Enstitüleri, Halkevleri, Tercüme Bürosu, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu gibi kurumlar bu coşkunun ürünüydü.

Bu coşku, kul olan insanların varlığıyla kendisini özdeşleştiren kimi kişilerin, kurumların, inançların, ideolojilerin, daha genel olarak eski düzenin yok edilmesi için gereken gücü sağlamış ve "az zamanda" yapılan "çok ve büyük işler"le özgür insan olmaya doğru adımlar atılmıştı.

Ne zamana kadar? Mustafa Kemal'in ölmesine, onun partisindeki yöneticilerin kararsızlığına, parti içinde gerici kıpırdanmaların başlamasına, Hitler ve yandaşlarının dünyaya "Yeni Düzen" getirme heveslerinin yol açtığı İkinci Dünya Savaşı koşullarından beslenen gerici güçlerin "çok partili" yaşamla örgütlenip güçlenmelerine ve ellerinden alınanları geri almak için önce sinsi adımlar atmalarına kadar.

Bu adımlar, 1950'lerin başından itibaren siyasi iktidar olan Demokrat Partinin dini ve dinsel adımları okşadığı, dinsel eğitim kurumlarının güçlendirildiği bir geriye dönüşün adımlarıdır.

Nâzım Hikmet'in Sesi

Nâzım Hikmet'in bu adımların atıldığı dönemde "ah benim insanlarım" diye yakınıp "yalanla besliyorlar sizi"... "Ve bu dünyada bu zulüm senin sayende... / kabahat sende demeye dilim varmıyor ama / kabahatin çoğu sende..." biçimindeki sitemi, aslında "Türk milletinin çalışkan ve zeki olduğu" önermesiyle örtüşen ve çağdaşlık adımlarının önünün kesilmesine karşı duyarsızlığı yeğleyen insanlarımıza seslenen bir uyarıydı. Ülkemizin onuru ve vicdanı olan bu sesin çağrısı, Mustafa Kemal'in çağrısıyla aynıydı ve insanımızı kendi geleceğine, aydınlığına, özgürlüğüne sahip çıkmaya çağırıyordu.

Bu onurlu sese, Kırk Kuşağının ve Köy Enstitülülerin direngenliğine karşın birkaç yıllık (27 Mayıs dönemi) bir kesinti dışında bu adımlar 1960'larda ve 1970'lerde de sürmüştü. 1960'ların sonundaki öğrenci hareketleri aynı zamanda bu adımlara karşı da bir tavırdı ve ne yazık ki siyasal iktidara sahip olanların vahşi baskıları ve yıldırmalarıyla yaşattığı 12 Mart dönemi, gericiliğin kurumsallaşarak ve yasalaşarak ülkemizin üzerine bir karabasan gibi çökmesiydi.

1980'lerin başındaki 12 Eylül dönemi ise, Cumhuriyet kazanımlarının artık açık açık yok edildiği, aykırı seslerin amansızca susturulduğu ve geri dönüşün adı olan yeni düzenin anayasal olarak da yerleştirildiği bir dönemdir.

Bu yeni düzenin ideolojisi "Türk-İslam Sentezi" idi ve yeni kuşakları bu ideoloji doğrultusundaki eğitim politikaları, kurumları eğitti, yetiştirdi. Dünyaya yaşatılan "küreselleşme" ve "Yeni Dünya Düzeni" söylenceleriyle örtüşen bu ideoloji, insanımızı aynı Cumhuriyet öncesi dönemdeki gibi sorup sorgulamayan, kendi yaşamına ve geleceğine sahip olma bilincinden

yoksun, kulluğu ve köleliği kabullenip özgürlüğe bana ne diyen, ulusal kimliğinden ve değerlerinden uzaklaştırılmış yığınlara dönüştürmede önemli başarılar kazandı.

Aziz Nesin'in Sesi

İşte Aziz Nesin'in, "Türk mi!letinin yüzde altmışı aptaldır; yüzde altmışımız aptalsak yüzde doksanımız da korkağız" biçimindeki değerlendirmesi, bu yanlış ve insan düşmanı, halk düşmanı, özgürlük düşmanı gidişe karşı topraklarımızın yetiştirdiği bir değerin çığlığından başka bir şey değildi.

"Çevremizde aptal aptal suçlu aramayalım, aynaya bakalım. Aynamız yoksa bir durgun suya bakalım. Orda suçluyu göreceğiz..." diye devam eden bu çığlık, yıllar öncesinden Mustafa Kemal'in "zeki, çalışkan" çığlığının bir başka biçimde söylenmesi değil de nedir? Kışkırtarak, dürterek, sizi aptallaştırıyorlar, aptallaştırılıyorsunuz, dikkat edin, onurunuzu koruyun anlamındaki bir insanlık çağrısından başka bir şey değildi Aziz Nesin'in çığlığı.

Bu sesler bizim sesimizdir ve kendi sesimize kulağımızı tıkadığımız, kendi sesimizi duyamadığımız, duyuramadığımız bir karabasanı yaşadığımız gerçektir. İşte Sivas kırımı bu gerçeğin çaldırdığı bir çandan, dahası davuldan başka ne olabilir?

Demek ki önce kendi sesimizi duyacağız ve bu sesin gerektirdiği bilinç ve duyarlılıkla yükleneceğiz ki Sivas gerçeğini kavrayabilelim.

Bu sesler, Köy Enstitüleri, Halkevleri, Tercüme Bürosu, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu gibi onlarca çağdaşlık, özgürlük, aydınlık kurumunun yerini, Kuran Kurslarının, İmam Hatip okullarının, İlahiyat Fakültelerinin, tarikat örgütlenmelerinin, tarikat okullarının, tarikat yurtlarının, tarikat vakıflarının, Türk İslam Sentezi doğrultusunda ırkçı ve dinci bağnazlıkla dolu kuşaklar yetiştiren devlet okullarının, eğitim programlarının, ders kitaplarının, öğretmen kadrolarının aldığı bir gerçekliği anlattılar bize yıllarca.

Sivas Kırımının Gerçeği

İşte Sivas kırımı bu gerçekliğin yaşamımızın bir anına düşen yansımasından başka bir şey değildir.

Bunun için Sivas kırımının bir toplu cinayet olduğunu, ama cinayetin nedeninin Cumhuriyet'in çağdaş değerlerinin yıkılması demek olduğunu, toplu cinayeti gerçekleştirenlerin çapulcu sürüsü değil aptallaştırılmış, kişiliksizleştirilmiş ve çağdışı bir düzenin kurulması doğrultusunda şartlandırılmış yığınlar olduğunu da bilmek zorundayız.

Bunun için Sivas yangınının, Sivas'taki toplu linç girişiminin, aydın düşmanlığı, Aziz Nesin'e tepki, Alevilik karşıtlığı olduğunu, sanat ve aydınlık düşmanlığı olduğunu görmek ve tüm bunların tek ve aynı bir amaç doğrultusundaki bir eylem olduğunu; bu amacın, aydınlık karanlık kavgasındaki bir onur anıtı olan Cumhuriyet'in yıkılması ve yerine karanlığın egemen olduğu, insanı kullaştıran bir düzenin kurulması olduğunu kavramak zorundayız. Yarım yüzyıldır atılan adımlarla, yarım yüzyıldır yetiştirilen Cumhuriyet düşmanı kuşaklar 2 Temmuz 1993'ün Sivas'ında artık Cumhuriyet'le elimizden aldığınız iktidarı bize geri verin demek için ayaklanmışlardır ve Sivas kırımının gerçeği budur.

Aydınlık bir yaşam isteyen, bunun yükünü taşımaya hazır olan insanlar, bilinçlerini ve duyarlılıklarını bu gerçeğin ışığında yükseltmek, bir araya gelmek ve çoğalmak zorundadırlar; Sivas kırımı gerçeğinin verdiği görev budur hepimize.

(Bulancak, Temmuz-Ağustos 1999)

DEPREM POLİTİKALARI

İnsan her şeyden korkuyordu önce.

Çünkü insan hiçbir şeyi bilmiyordu.

Öğrendikçe, bildikçe azaltmaya başladı korkularını.

Doğayı tanıdıkça korkuyu yendi insan.

Ateşten korkuyordu, ateşi suyla söndürmeyi öğrendi. Su baskınından korkuyordu, yükseklere çıktı, bentler kurmayı öğrendi. Bataklıklardan korkuyordu, onları kurutmayı öğrendi. Yaban hayvanlardan korkuyordu, avlayarak, evcilleştirerek kurtuldu onlardan. Toprak kaymasından korkuyordu, ağaç dikmeyi, setler yapmayı öğrendi. Fırtınadan korkuyordu, barınağını güçlendirmeyi öğrendi.

Korkularını yenerek insanlaştı insan. Deprem korkusunu da yenmek zorundaydı. Deniz kıyılarına değil kayalıklara yerleşmeyi öğrendi.

Bilgisi arttıkça, öğrendikçe, korkularını yendikçe gelişti insan.

Buluşlarla, bilimle, teknikle, sanatla, yeniliklerle aştı çağları, yüceldi.

Peki, biz insan değil miyiz?

Üstelik 2000 yılına girerken, bunca öğrendiğimiz varken?

Deprem korkusu niçin sardı hepimizi? Niçin deprem paniği yaşıyoruz? Çocuklarımızın küçücük yürekleri niçin korkuyla ürperiyor?

Körfez Depreminin getirdiklerini bilimle önlemediğimiz; depremi, öğrendiklerimizle, bilimin öğrettikleriyle güçsüzleştiremediğimiz için.

Deprem bir doğal afettir, kabul.

1948'de Türk bilim insanlarının Kuzey Anadolu Fay (KAF) Hattını saptayıp dünya bilim tarihine katkıda bulunmalarından önceki depremler doğal afet edilmeli, kabul.

Ama ondan sonrası?

Ondan sonrası bilimin yerini bilim dışı şeylerin almasından başka bir şey değildir.

Ülkemizde 1948'den sonra gerçekleşen depremleri yalnızca bir doğal kabul edip boyun bükmek, çaresizliğe düşmek insana, insanın öğrendiklerine yakışmayan bir tavırdır.

İnsanın bilincine aykırıdır kabullenmek ve korkusuna teslim olmak.

Körfez depremi, yalnızca bir doğal afet değildir.

Yaşamın ta içinden bir başka felakettir, toplumsal bir afet, siyasal bir afet, ekonomik bir afet, kültürel bir afet...

1948'den sonra ülkemizde yaşanılanın bir parçasıdır.

Ovaların sanayileşmeye açılması, endüstrinin aynı bölgelerde yoğunlaştırılması, karayolu politikasında inat edilmesi, ikili anlaşmalar ve bağımsızlığı gölgeleyen NATO gibi kuruluşlarla ilişkilerin pekiştirilmesi, sol ve aydın düşmanlığı, dinin politikaya alet edilmesi, bilimin ve düşüncenin yerini inancın alması, dinsel ve ırkçı bağnazlıkların yeşertilmesi, dinin dili gerekçesiyle Arapçanın yaygınlaştırılması, sermayenin dili gerekçesiyle İngilizcenin özendirilmesi, fabrika bacalarının tüttürülmesi için yeşil alanların tercih edilip karartılması, arsa ve arazi rantının ulusal gelir içindeki payının olağanüstü boyutlara yükseltilmesi, bu rantın mafyalaşmış örgütlenmelerle paylaşılması, bu yanlış gidişe karşı sesini yükselten yurtseverlik ve insanseverlik bilincinin, bağımsızlık, özgürlük, demokrasi, sosyal adalet istemlerinin zorla, baskıyla yok edilmeye çalışılması, 12 Mart ve 12 Eylül fırtınaları, 1 Mayıs, Maraş, Sivas, Susurluk, tüm bunlar yaşadığımız toplumsal depremin parçalarıdır. Ve tüm bunlar doğal felaketlere karşı insan bilincinin öne çıkarılmadığı politikaların uzantılarından başka bir şey değildir.

Fay hattı üzerinde sanayileşmenin yoğunlaştırılmasını başlatan Demokrat Parti iktidarından başlayarak, Fay bölgesinde nü-

fusu, insan gücünü, yapılaşmayı, kentleşmeyi, sanayileşmeyi öneren politikalar insan düşmanlığından başka bir şey olamaz. Üstelik katmerli bir biçimde tarım alanlarının yok edilmesini de getirmiştir bu politikalar, bir başka düşmanlık yani.

Aynı düşmanlık, deprem yönetmelikleri olduğu halde, depreme dayanıklı yapılaşmanın nasıl gerçekleşmesi bilindiği halde rant uğruna imar politikalarının değiştirilerek yanlış yapılaşmaya göz yumulması, denetlenmemesi, izin verilmesi, imar aflarıyla özendirilmesi, sorumluların sorumsuzlar haline dönüştürülmesi de seçilen ve uygulanan yaşama biçimi politikalarının bir sonucudur ve bu da insan düşmanlığından başka şey değildir.

İnsan kendi kendine bunca düşmanlığı uygun görürse doğa ne yapsın?

Bir de şunu eklemeliyim, depremden sonra yaşadıklarımız, aptallaştırılma politikasının devamından başka bir şey değildir.

Yıldız bakıcılarıyla, falcılarla, medyumlarla, birbiriyle rekabet halinde yalan yanlış bilgilerle öne çıkıp kafaları karıştıran uzmanlarla, fısıltı gazetesiyle, bu fısıltıları anında tümümüze yaymada başarılı olan medyanın yaptıklarıyla sistemin aptallaştırma politikası olaysız yürürlüğünü sürdürmektedir. Küreselleşmeye katkının getirdiği tahkim yasası, sosyal güvenlik yasası, belirlediğimiz özünde insan düşmanlığı olan temel politikaların uygulanmasında değerli katkıları olan çetecilerin affedilmesini de içeren af yasası, ırkçı kadrolaşma, deprem sonu rantının bölüşülmesi ihaleleri gibi adımlar aptallaştırılmamızdan yararlanılarak gerçekleştirilmiştir.

Aynı zamanda toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel bir afet olan depremin acılarını ve yıkımlarını hafifletmenin yolu bilimin yol göstericiliğinde gerçekleşecek olan yaşama biçimlerinin, düzenlerin, insanın hak ettiği güzelliklerin sahiplenilmesinden geçer.

Geçen ay yazdığım bir yazıda, Nâzım Hikmet gibi "vatan hainliği"ne devam etmek zorundayız demiştim.

Evet, başka yol yok, "Ya vatan hainliği ya yeni depremler..."

(Damar, Ekim 1999)

KÖRFEZ DEPREMİ: "VATAN HAİNLİĞİ..." VE DEPREM ŞİİRLERİ

1- Depremden Önce...

Doğal bir "afet" olduğu kadar, toplumsal bir cinayettir *"17 Ağustos 1999 Körfez Depremi"*...

Toplumsal bir cinayet olduğu için de ülkemiz gerçeğine baktığım zaman cinayetin faillerinin cezasız kalacağını düşünüyor ve bir daha kahroluyorum... Umutsuz bir düşünce bu; kendime yakıştıramadığım bir düşünce... Ne yazık ki bu umutsuz düşünceye benim gibi yaşama sürekli iyimserlikle bakmaya çalışan, en amansız koşullarda bile bir umut ışığının yaratılacağına inanan bir insan bile ulaşıyor.

Çok uzaklara gitmeye bile gerek olmadan özellikle yakın zamanlarda yaşadığımız toplumsal depremleri gözlerimin önüne getirip bu depremlerin sonuçlarına baktığım zaman varıyorum bu düşünceye.

*"12 Eylül"*ü milat kabul etmiştik. 12 Eylül'den sonra hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağını düşünmüştük. Evet, hiçbir şey eskisi gibi olmadı... Öldük, işkenceler gördük, yıllarımız cezaevlerinde geçti, sakat kaldık, işsiz kaldık, gurbeti yaşadık, dövüldük, sövüldük, kitaplarımız toplatıldı, yasaklandı, yakıldı, derneklerimiz, sendikalarımız, partilerimiz, dergilerimiz kapatıldı, sevdamız kanlandı ama umutluyduk. Değerlerin savrulduğunu, paranın en yüce değer haline geldiğini, dostlukların, dayanışmanın, yoldaşlığın yerini paran kadar konuşun aldığı, toplumsal statünün var olan maddi zenginlikle ölçüldüğü yeni ko-

şullar çok şeyi değiştirdi ama umutluyduk. Dinozorluğu göze alıp yaşamı savunmayı sürdürdük, Dernekler, sendikalar kurduk, kitaplar yazdık, okuduk, dergiler çıkardık, okuduk, filmler çevirdik, oyunlar oynadık izledik, mevziler kazanmaya ve onları savunmaya çalıştık bir yandan da coşkumuzu yitirmemeye çabalayarak; bizim için her şey daha kötü olsa da...

*"Sivas Katliamı"*nı bir milat kabul etmiştik. Sivas Katliamından sonra hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağını düşünmüştük. Evet, hiçbir şey eskisi gibi olmadı... Kahrolduğumuzla kaldık. Yüreğimizin daralmasıyla. İnsana ve ülkemizin aydınlığına olan düşlerimizin kırılmasıyla. Toplandık, yürüdük, kınadık, andık, haykırdık, acılıydık, kanıyorduk ama umutluyduk. Acımızı dayanışmaya kattık, derneklerimizde çoğalmaya başladık. Belgeseller hazırladık Sivas'ı unutturmamak için. Sergiler açtık, kitaplar yazdık, dergiler çıkardık... Coşkumuz yükselirken tuzağa düşmekten kurtulamadık. Hoşgörü şampiyonlarının bağışlayıcılığıyla unutmaya terk ettik Sivas katliamını. Din için özgürlük isteyenlere destek çıkmayı yeğledi kimileri. Son yarım yüzyıldır okşandıkları, palazlandırıldıkları yetmiyormuş gibi tarikatların özgürlüğü bahanesiyle dinsel bağnazlığın yüceltilmesi yaşandı. Demokrasi adına yapıldı bu. Yaşamın dinsel kurallara göre örgütlendirilmesi çağrısına alkışlar tutuldu. Kısacası her şey bizim için daha kötü oldu...

*"Susurluk Kazası"*nı bir milat gibi kabul etmiştik. Susurluk'tan sonra hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağını düşünmüştük. Evet, hiçbir şey eskisi gibi olmadı... Ayağa kalktık, varız dedik, sokaklarda, alanlarda verdiğimiz uğraşları evimize, işyerimize taşıdık. "Sürekli aydınlık için bir dakika karanlık" dedik. Kitaplar yazdık. *"Temiz toplum"* dedik. Başarır gibi de olduk *"glu glu dansı"* dense de yaptıklarımıza... Sonra unutmaya terkettik. Çetelerin sayısı ve gücü çoğalmaya başladı. Büyüklerin koruması altındaydılar. Ve af yayasıyla bir kez daha onurlandırıldılar. Her şey bizim için daha kötü oldu.

Daha sayayım mı?.. Öyleyse niçin bu safdillik?.. Kendimizi tanımıyor muyuz?.. Ülkemizi tanımıyor muyuz?.. İnsanımızı tanımıyor muyuz?.. Hiçbir şey eskisi gibi olmayacak diyenlerin sayısının çok az olduğunu niçin bilmezden geliyoruz?.. Niçin gerçeğimize uygun önermeler yaratamıyoruz?.. Niçin yarım yüzyıldır çocuklarımızın ırkçı ve dinci bağnazlık eğitiminden geçirilmiş olduğunu bir tarafa bırakarak kuruyoruz düşlerimizi?.. Niçin, deh deyip koşmaya başlamış dünyayı çüş deyip durduracak bir toplumsal düşünüşe, bir toplumsal örgütlenişe, bir toplumsal silkelenişe gereksinimiz olduğunu unutarak kendi küçük örgütlenmelerimizde ayrı ayrı projelerle, var olan gücümüzü parçalayarak yenilgiyi kaçınılmaz kılıyoruz?..

İşte bendeki umutsuzluğun kaynağı bu.

Kendi istekleriyle bir şeylere karşı çıkanlar, bir şeylerin değiştirilmesini isteyenlerdedir sorumluluk. 12 Eylül'ün, Sivas Katliamı'nın, Susurluk Çeteleri'nin var olduğu koşulları değiştirmek istiyor muyuz, istemiyor muyuz, sorun burada. Eğer istiyorsak buna uygun olan toplumsal önermelerle insanların karşısına çıkabiliyor muyuz? Çıkamadığımız için yeni toplumsal depremlerde de yenileceğimiz kesindir.

2- 17 Ağustos 1999 Depremi

*"Körfez Depremi"*ni de böylesine bir toplumsal olay olarak görüyorum ve bu nedenle de unutulmaya terkedileceğini, unutturulacağını, sorumlularının cezasız kalacağını biliyorum. Bu bilgi ürkütüyor beni, korkutuyor, umutsuz kılıyor. Ama umudumu kazanmak zorunda olduğumu biliyorum...

Kendi geleceğini belirlemede hâlâ kararsızlık yaşatılan, hâlâ ırkçılığın, bağnazlığın, mistisizmin, bireyciliğin batağında hümanizmadan, barıştan, kardeşlikten, hoşgörüden uzak yaşamaya zorlanan bir toplumuz ne yazık ki. Bu anlayışta olanları yönetici seçen ve geleceğine ilişkin kararlarda söz sahibi olma duyarlılığını taşımada yetersiz kalan bir toplumda, binlerce insanın

canından olmasına, yaralanmasına, sakat kalmasına, evlerinin, işyerlerinin, geleceklerinin, düşlerinin, umutlarının tükenmesine yol açan *"17 Ağustos 1999 Depremi"* de başka birçok şeyi unuttuğumuz gibi unutulacak mı? Ülkemizdeki milyonlarca insanı etkilemesinin yanında dünyanın birçok ülkesinden insanların da yardım, destek ve ilgilerini gördüğümüz bu depremin, bu yıkımın ülkemiz insanlarının geleceğinin değişmesine katkısı ne olacak? Bu insanlık dayanışması, halklar arasında var olan kardeşlik tohumlarını yeşertebilecek mi? Yoksa, böyle gelmiş böyle mi gidecek? *"1 Mayıs"*, *"Maraş"*, *"Sivas"*, *"Susurluk"* gibi toplumsal-siyasal çalkantıların, can alan suikastlerin ve yine toplumsal-siyasal damarları büyük olan grizulu, selli, toprak kaymalı, yangınlı, göçüklü doğa felaketlerinin hiç de az olmadığı yakın tarihimizde *"Bir kara gün daha: 17 Ağustos 1999"* mu diyeceğiz? Bilimin *"Kuzey Anadolu Fay Hattı"* olarak belirlediği, *"birinci derece deprem kuşağı"* olan yurt parçasına gerekli önlemleri almadan bunca insan ve sanayi yığmanın sorumluluğunu/sorumsuzluğunu! bir yana bırakarak tarihsel *"tevekkülle"* tanrıdan geldiğini kabullenecek ve *"buna da şükür"* diyerek bağrımıza taş mı basacağız? Uygulanan yanlış politikanın ve seçilen düzenin belirlediği bir gerçekliğe *"takdir-i İlahi"* demek düzenin egemenlerini tanrı katına yükseltmek anlamına gelmez mi? Yoksa -bu belleksiz toplumda umudumuzun çok zayıf olduğunu itiraf etsek de-, ülkemizin yeniden yapılanmasına yol açabilecek bir sarsıntıyla karşı karşıya geldik 17 Ağustos 1999 günü, bundan sonra hiçbir şey eskisi gibi olamayacak, tüm yapıların depreme dayanıklılığını denetleyeceğiz, yeni yapılanmaları deprem bölgelerinin dışına kaydıracağız, bunun yasal önlemlerini almaya başladık, deprem cinayetinin sorumlularını cezalandıracağız mı diyeceğiz? Binlerce insanın canına ve varlığına kıyan *"para"* tutkusuna, *"Net Olmayan Ulusal Gelir"*in yüzde otuzunu oluşturan *"toprak-arazi rantçılığı"*na, *"arsa-bina yağmacılığı"*na, *"çürük-yanlış yapı sömürüsü"*ne

dur mu diyeceğiz? Bağrımıza taş mı basacağız, yoksa depremin vurgununu yemiş ve korkularla yaşayan insanları mı? Bu kahrolası kırıma yol açan, karar vericilerden, uygulayıcılardan, vurgunculardan hesap soracak mıyız; yeni siyasi kararları-düzenlemeleriyle yeni vurgunculara yeni yeni rantlar açacağının ipuçlarını veren yöneticileri sorgulayacak mıyız?

Böyle yüzlerce soru sorulabilir ve bu sorulara verilecek yanıtlar bizim geleceğimizin nasıl olacağını, zayıf umudumuzun çoğalıp çoğalmayacağını, kendi yaşamımıza sahip çıkıp çıkmayacağımızı da gösterecektir.

3- Yaralar Sarılacak"mış... Yılan Hikâyesi...

"Yaralar sarılacak" mış. *"Yılan Hikâyesi"* ne dönen bir söz.

Kaç kez duyduk bu sözleri biz; her afette, her yangında, her selde, her depremde duymadık mı? Yaraları, yaraları açanlar mı saracak?

"Küreselleşme" palavralarına boyun büküp bağımsızlık onurunu hiçe sayanlar, yarattıkları bağnaz *"Türk İslam Sentezi"* ideolojisiyle yaşanan tüm toplumsal depremlerin asıl sorumlusu olanlar mı?.. Özelleştirme şampiyonları mı saracak?.. Bir yandan devleti küçültelim diye yaygarayı basıp karşı çıkanları çağdışı kalmakla suçlarken bir yandan da depremden sonra utanmadan devlet nerede diye soranlar mı?.. Deprem sonrasında sosyal güvenlik yasasını çıkararak emeği bir kez daha yaralayanlar mı?.. Bağımsızlığı hiçe sayarak, bağımsızlığı tahkim denilen bir yasayla uluslararası hakem kişilere bırakan anlayışlar mı?.. Depremi fırsat bilip çetecileri, canileri affetmeyi göze alanlar mı?.. Depremin takdiri ilahi olduğunu söyleyerek suçluları gizleme telaşında olanlar mı?.. Depremden nasıl vurgunlar çıkarırım hesaplarıyla yalaklık yapanlar mı?.. Deprem için kitle örgütlerinin çırpınışlarına onların banka hesaplarına ya da onlara gelen yardım malzemelerine el koyarak bir iş yaptığını sananlar mı?.. Açıklamaya gerek yok ama Osmanlı'nın külleri

üzerinde dirilen genç Cumhuriyet'in laiklik, bağımsızlık, devletçilik, halkçılık, cumhuriyetçilik, devrimcilik ilkelerinin yok edilmesi değil mi bunlar? İlkeleri ve ülkeyi yok edenlerin depremdeki sorumluluklarının ya da daha doğrusu sorumsuzluklarının hesabını kim soracak?.. Deprembilimcilerimizin 1948'de hem de bilime katkı sunarak buldukları Kuzey Anadolu Fay Hattını hiçe sayarak, görmezden gelerek bölgeyi imara açanlar; bölgedeki yapılaşmanın deprem koşullarına uygun olup olmadığını denetlemeden yapılaşmaya izin verenler; yapılar kurarken yer incelemelerini yapmayanlar; yere uygun projelerle, uygun malzemelerle yapıları üretmeyip yanlış ve eksik malzemelerle gerçekleştirenler; yapılaşmada kat üstüne kat çıkarak rant uğruna canları feda etmekten çekinmeyenler; aldıkları oylarla yönetici seçildikleri halde oy aldıkları insanların canlarını korumak için kıllarını kımıldatmayanlar; sorumluluğu olduğu halde bunlara göz yuman, bunları denetlemeyenler; sanayiyi bu bölgeye yığarak can kaybının yüzlerce kez katlanmasına neden olanlar...

Tüm bunlar bizim insanımız değil mi?.. Biz değil miyiz?.. Bunlar da biz değil miyiz?.. Bunları yaratan, bunları doğuran, bunların bizim geleceğimizi belirlemesine izin veren yine biz değil miyiz?.. Biz değişmeliyiz öyleyse, biz başka bir şey olmalıyız.

4- Vatan Hainliğine Devam Edenler...

Yılan hikâyesine dönen *"yaralar sarılacak"* yerine, böylesine toplumsal depremlerin yaşanmadığı bir ülke yaratmak için biz uğraşacağız öyleyse, biz...

Elbette ki *"vatan hainliğine devam" edenler...*

Örneğin Namık Kemal gibi, "Milletle ümid ettiği feyzi" görmeden gidenlerin düşlerinin gerçek olması "Vatan hainliğine devam" etmekten geçiyor...

Tevfik Fikret gibi "Bu memlekette de bir gün sabah" olacağının düşlerinin gerçekleşmesi "Vatan hainliğine devam" etmekten geçiyor...

Mustafa Kemal gibi, "Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir" diyebilenlerin düşlerinin sürmesi "Vatan hainliğine devam" etmekten geçiyor...

Nâzım Hikmet gibi, "Kabahatin çoğu senin canın kardeşim" diyenlerin düşlerinin düş olmaktan çıkmaması "Vatan hainliğine devam" etmekten geçiyor...

Aziz Nesin gibi, "Aynaya bakalım. Orada suçluyu göreceğiz" diyenlerin düşlerinin devam etmesi "Vatan hainliğine devam" etmekten geçiyor.

Depremden sonra bunları düşündüm. Yani ya *"yeni depremler"*, ya *"vatan hainliği!.."*

5- Deprem Şiirleri...

Milyonlarca insanın belleğinde izler bırakacak, ruhsal sağlığını etkileyecek ve daha çok tartışılacak olan *"deprem"* konusundaki soruları kesip sözü şiire getirmek, yurdumuzda daha önce yaşanan depremlerle ilgili depremle ilgili halk edebiyatımızdan iki şiirle başlayıp daha sonra öne çıkan birkaç şiirden söz etmek istiyorum.

Sümmani'nin;

"Tortum kazasında oldu vukuat / Gören gözler düştü ahu figana / Binüçyüzdokuzda ettik rivayet / Bunu destan edip saldık her yana. / Bu gama müşterek ölüler sağlar / Görenler ah edip yürekten ağlar / Sarsıldı dereler söküldü bağlar / Her taraf boğuldu toza dumana..." dizeleriyle başlayan şiiri 1893 Erzurum Tortum depremini konu eden bir destandır. Destanın devamı şöyledir:

"Meleşir düzlerde malı hayvanı / Kim bırakıp gitti bu kadar canı / Hanı sahiplerin çobanın hanı / Kara haberlerin gitsin her yana. / Bu can esrarını görenler yandı / Can kafesten çıktı tenden usandı / Hikâyemiz padişaha dayandı / Gazete yazdırdı cümle cihana. / Budur son alamet bozuldu devran / Biçare Sümmani eylesin figan / Tahammül yok bize bunda bir destan / Bir eser bıraka cümle cihana."

Âşık Veysel'in 1939 Erzincan Depremi için, depremden yedi yıl sonra yazdığı şiir şöyledir:

"Sam değmiş de bağlar dökmüş gazeli / Hanı harap olmuş Keşan Erzincan / Nice yiğitleri nice güzeli / Feleğin toruna düşen Erzincan. / Kimi ana vermiş kimisi baba / Nice yavru vermiş gelmez hesaba / Felek kor insanı ne kaptan kaba / Tarihi felaket nişan Erzincan. / Bahar gelir güller açmaz bağında / Kainat uykuda hep yatağında / Bir seher vaktinde uyku çağında / Feryadı dağlardan aşan Erzincan. / Susmuş bülbülleri güller perişan / Gark olmuş toprağa kalmamış nişan / Kükredikçe dalgalara karışan / Hani Fırat ile coşan Erzincan. / Dokuz kırk altıda uğradım gördüm / Veysel der içimden ağladım durdum / Bu ulu Tanrıdan isteyin yardım / Gayret kuşağını kuşan Erzincan."

Tevfik Fikret'in *"Rübâb-ı Şikeste"* (*Kırık Saz;* Can Yayınları) adlı kitabında yer alan ve *"Balıkesir depremine uğrayanlara"* adadığı:

"Depremden yıkık bir köy... Şu yanda bir çatının / Çürük direkleri korkuyla fırlamış, öte yanda / Çamur yığıntısı biçiminde bir zemin katının / Yıkık temelleri görünür, bir konutun, uzakta / Beli yere eğilmiş, nerdeyse düştü düşecek / Önünde bir kadın... Of artık istemem görmek!" dizeleriyle başlayan *"Verin Zavallılara"* adlı şiiri, şiirimizdeki deprem şiirlerinin ilklerindendir.

"Bir tablo bile yeter yüreğimi kabartmaya, / Bir yürek düşünemem, inanmamış da olsa. / Çok kirli ve katı da olsa, böyle bir durumu / Görüp de sızlamasın... Şimdi siz bu örneği, / Bu yas tablosunu her türlü dehşetiyle alın, / Şu saygıdeğer yurdun bir soğuk köşesine, / Bütün o gönül paralayan görünüşü, bir de kalın, / Kardan örtüyle örtün ki titresin de yine / -içinde saklayarak yıkımının yangınını- / Yabancı gözlere göstermesin yoksulluğunu... / Nasıl dayanır sonra karşısında bunun, / Bunun, üzüntü ve gözyaşıyla dolu bu sahnenin / Birazcık ulus sevgisiyle sızlayan bir gönül?.." dizeleriyle devam eden ve *"Servet-i Fünun"* dergisinin 365. sayı-

sında 1898'de yayımlanan şiirdeki insanlık durumu depremin verdiği çaresizliğe karşı direnen insanı anlatmaktadır.

Şiirin son bölümü ise Asım Bezirci'nin bugünkü dile çevirisiyle şöyledir:

"Derin, iniltili çarpıntılarla göğsü toprağın / Üzüntülerini söyler bu acılar tablosuna

Sizin de içiniz acır elbet, değil mi? Verin, / Verin şu yoksul kalan öksüzlere, şu dullara, / Son verin inleyişine, şu bir yığın insanın!"

Tevfik Fikret'in depremle ilgili bir başka şiiri de 1895 İstanbul depremiyle ilgili olarak yazdığı *"Zelzele"* adlı şiiridir. Aynı zamanda oğlu Haluk'un doğum günlerine de denk düşen bu şiir Asım Bezirci'nin güncelleştirmesiyle şöyle başlıyor:

"Bin üç yüz ondu... Daha dün bu eski yıkıntıya sen konuk olmuştun, / Sanki sinirli ve ateşli hastalar gibi yer birden için için ve uzun / Bir sarsıntıyla çırpındı, kırdı, yıktı... Kaygı / Ve korku doldurdu yüzleri; evler, aileler / Birer döküntü oldu; kalanlar hep ezik, yıkık; / Korkuyla boyun eğme en onurlu başlarda, / Minarelerin bile yerde başı. / İnsan böyle uğursuz bir vuruşla karşılaşınca birazcık uyanır. / Biraz uyanmak için bin bela... Ne kaba ders!.."

Şiirin bundan sonrasında Haluk'a yaşamla ilgili bazı öğütler veren Tevfik Fikret şöyle der:

"Sen işte böyle kara günlerin konuğusun, / Yaşayışın elbette kolay ve sevinçli bir yolculuk olmayacak; / Ama bu çile çölünde kolay ve sevinçli bir yolculuğun ancak / Hayali vardır; uzak bir serap için koşmak / Ve sonunda yorulmak, boşuna yorulmaktır; / Hayatı gerçeğin deviyle çarpışan kazanır; / Zafer biraz da yıkım ister; / Yüceltici savaşa koşan şanlı ama ağır, korkulu adımlar atar, / Önünde depremler, arkasında depremler!

Nâzım Hikmet'in *"Eserlerine Girmeyen Şiirleri"*nde yer alan:

"Erzincan'da bir kuş var / kanadında gümüş yok. / Gitti yârim gelmedi / gayrı bunda bir iş yok. / Oy dağlar, dağlar dağ-

lar... / Aldı ellerine kanlı başını / karın ortasında Erzincan ağlar... / O ağlamasın da kimler ağlasın..." dizeleriyle başlayan ve 27 Aralık 1939 gecesi olan Erzincan Depremi'nden sonra yazdığı *"Kara Haber"* adlı şiiri de depremle ilgili unutulmaz şiirlerden biridir.

Nâzım Hikmet, *"Kesemde verecek şeyim yok. Yüreğimden verdim."* notuyla sunduğu bu şirini 1938'de girdiği Bursa cezaevinde yazdı. İlk kez 2 Ocak 1940 günü *"Tan"* gazetesinde (depremden altı gün sonra) ve *"Ses"* dergisinin Ocak 1940 sayısında Nâzım Hikmet'in el yazısıyla yayımlanan şiir hakkında o günlerde övücü yazılar çıktı.

Hüsamettin Bozok, 6 Ocak 1940 günlü *"İstiklal"* gazetesinde, "Sanat için sanat diyen kuşbeyinlilerin lakaydisi bir tarafa, biz, insanlığın ve kalbinin bütün merhametiyle sanatından ne varsa veren; bütün ilhamını bu acı memleket felaketine harcayan ve onbinlerce ölünün buzlar içinde donan masum vücudu karşısında bütün hassasiyetiyle vazifeye koşan sanatkârların alnından öperiz!" dedi. (Bu yazıda, şiirimizde özgür koşuğun öncülerinden biri olan İlhami Bekir'in *"İstiklal"* gazetesinde çıkan *"Ver Kardeşim Ver Çocuğum, Ver!"* adlı depremle ilgili şiirinden de söz ediliyor ama ne yazık ki İlhami Bekir'in tüm şiirlerini içeren kitaplarında bu şiiri yer almıyor.)

"Kar yağar lapa lapa / tipidir gelir geçer / Yan yana sırt üstü yatan ölüler / akşam olur tandıramaz / ateşini yandıramaz..." dizeleriyle süren *"Kara Haber"* şiiriyle ilgili olarak *"Son Telgraf"* gazetesinde çıkan *"Bir Şiir Münasebetiyle"* adlı yazısında Necip Fazıl Kısakürek de şunları yazdı:

"Her cephesiyle hiç sevmediğim bir gazetede, yalnız kafa ve halet cephesiyle hiç sevmediğim bir şairin, Erzincan faciası karşısındaki duygularını anlatan bir manzumesini okudum. Manzume (Kara Haber) isimli ve Nâzım Hikmet'in...

... Nâzım Hikmet'in bu şiirini ben sevdim ve beğendim. Her şeye rağmen bu şairin, içinde taşıdığı inkâr götürmez şiiriyet

nefesi ve hassasiyet mayası, çok şahsi bir eda içinde, kendisine yeni ve güzel bir tecelli zemini bulmuş. Öyle bir tecelli zemini ki, orada Nâzım Hikmet, zihin haletiyle yok da, yalnız ruh haletiyle var. Öyle bir ruh haleti ki, şehirli zarafetiyle giyilen köylü elbiseleri halinde Anadolu ve Anadolulu içinden alınma." (Aktaran Asım Bezirci. Nâzım Hikmet. *Tüm Şiirleri 7*. Cem Yayınevi, s. 409).

Devamında,

"Gün ağarır şafak söker / kimsecikler gitmez suya. / Ezilmiş başlarıyla ölüler / vardılar uyanılmaz uykuya. / Ses edip geceye beyaz taşından / kışlanın saati çaldı ikiyi. / Ne çabuk, lahzada bitti yaşamak. / Kimisi altı aylık, / kiminin sakalı ak, / kimi on üç, on dört yaşında; / kimi yola gidecek, / kimisi mektup bekler / yan yana sırt üstü yatan ölüler..." dizelerinin yer aldığı *"Kara Haber"* için Nurullah Ataç da *"Haber"* gazetesinin 12 Ocak günlü sayısında şunları söyledi:

"Bu şiir, Nâzım Hikmet'in en güzel yazılarından biri... Nâzım Hikmet şimdiye kadar hiçbir şey yazmamış olsaydı, yalnız bu şiiri ile en iyi şairlerimizden sayılabilirdi... Bazen bir tek mısra ile, üç beş kelime ile bir levha çizmek, bizi birdenbire kavrayıvermek, şüphesiz yalnız büyük sanatkârların işidir."

Halk deyişlerinden yararlanan Nâzım Hikmet şiirini şöyle bitirir:

"Yayıkta yağ vardı, dövülemedi, / ak peynir torbaya koyulamadı, / hasret gitti ölüler / dünyaya doyulamadı... / Uyanıp kaçamadılar, / kuş olup uçamadılar, / açıldı kuyular kimse inemez. / Erzincan beygiri rahvandır amma / ölüler ata binemez / yan yana sırtüstü yatan ölüler..."

Rıfat Ilgaz'ın *"Sınıf"* (Çınar Yayınları) adlı şiir kitabındaki,

"Bu akşam başı dumanlı Ilgaz'ın / Devres'in üstünde bulutlar, / havada yağmur ağırlığı... / Kepenkler erken indirildi / Hanönünden dağıldı memurlar / kısa kesti paydos düdüğünü / çeltik fabrikası... / Sustu dokuma tezgâhları / durdu iki bin mekik,

/ iki bin dokumacı vardı uykuya." dizeleriyle deprem öncesindeki Tosya'nın anlatılmasıyla başlayan *"Tosya Zelzelesi"* adlı şiiri de depremle ilgili unutulmaz şiirlerden biridir.

Şiirde Tosya kasabasının gecesi betimlenir tek tek insan görünümleriyle. Hırsız kollayan Bekçi Ali, Şerif'in kahvesinde torbaları başlarının altında kıvrılan, Gâvur Ali'nin hanında öksürüğü kesen köylüler görünür önce şiirin aynasında. Sonra postacının huysuzlanan, pazarcının kişneyen atları. Kısacası "hancının uykuda, yolcunun uykuda" olduğu saatlerdir ve ertesi gün erken kalkmayı düşünmeyenler geç vakit yirmibir oynamaktadırlar Şehir Kulübünde. "Tosya kanuykulardadır", Dilkuşa mahallesinde bir kadın çocuğunu emzirmektedir, hastaneden ışıklar sızmaktadır, Çaybaşından Hasan'ın *"musibet romatizması"* tutmuştur, yorgun hemşireler odalarına çekilmiştir ve gece bekçisinin adımları koridorları dolaşmaktadır.

Şükran Kurdakul "gizli hüzünlerin" şairi olan Rıfat Ilgaz'ın altı bölümden oluşan bu şiirinde de "acının gizlenemez duruma geldiği"ni söyler *(Çağdaş Türk Edebiyatı)*. Deprem anının anlatıldığı,

"Saat biri otuz beş geçiyor... / Köpekler silkindi uykudan... / Değişti bir anda manzara, / canlı cansız devrildi ne varsa ayakta / yok oldu insan emeği... / Döküldü sokaklara insanlar / ölüler kaldı yerinde... / Çocuğunu emziren kadının / Soğudu memesinde sütü..." dizeleriyle devam eden *"Tosya Zelzelesi"* şiiri için Pertev Naili Boratav, *"Yurt ve Dünya"* dergisinde (1944) "İnsanlık duygularının en yüksek noktalara kadar yükseldiği şiir" der. (*Folklor ve Edebiyat 1982*, Adam Yayıncılık).

"Tosya Zelzelesi", yedi yüz Tosyalı'nın artık uyanamayacağı o andan sonra, hana sağ inenlerden ve ahırdaki atlardan kimlerin sağ kaldığı düşünülür. Tezgâhlar bozulmuş, mekik tutan eller kırılmıştır. "Yarın çeltik fabrikası / İşbaşı çalama"yacaktır. Ve "artık çalsa da "uyandıramayacaktır / yedi yüz Tosyalıyı uykudan!"

"Dudaklarında ne anne ne kardeş adı" olan ve yağan yağmura aldırmayan mahpusların "eğilerek duvarlar üstünde" kurtara-

cak insan aramalarıyla ve "Sabah geç oldu... Kara haber salındı Ilgaz'a / yayıldı dört yanına memleketin" dizeleriyle süren şiirde sıra deprem sonrasına gelir; çadırların kurulması, kazanların kaynaması, ekmek taşıyan kamyonlar ve zorunlu durak:

"Çok geçmeden arası / Pazar kuruldu Çayboyu'nda, / açıldı dükkânlar, / geçti herkes kendi yerine..."

Bir duvar altında "beş gündür aç, susuz" kalan tiftik işçisi "yine çuvalların başında"dır. Yaver, yine Kalfaoğulları'nın "pirinçlerini taşımaktadır" ve "çoktan unutmuştur üç gün enkaz altında kaldığı"nı. Ama "gündeliğini verenlerle aynı çadırda kaldığını ara sıra hatırlayacaktır."

Şiirin son iki dizesi ise olanca gerçeğiyle acıtmaktadır insanı:

"Herkes yine işinde gücünde, / herkes yine kendi yerindedir."

Nedret Gürcan'ın, *"Tutkun ve Kırgın"* (Yaprak Yayınları, 1996) adlı kitabındaki *"1 Ekim 1995 Pazar akşamıydı. Tüm Tv'ler flaş haber geçiyorlardı. 'Dinar yerle bir oldu'."* açıklamasıyla sunduğu *"Depremden Sonra İlk Şiir: Dinar"* adlı şiiri şöyle başlıyor:

"Korku bir dorukta durdu / Akşamüstüydü / Saat on sekize geliyordu / Yeraltından bir uğultu / Vurdu Allahım vurdu! / Kırk binlikti şehir / Doksanını ölüme ayırdı / Kalanı çadırlara / İçinde bebekler vardı / Niye doğduklarını bilemeden / Öldü Allahım öldü! / Güzeldi çok güzeldi / O camdan bir saraydı / Yeşillerle, sularla süslü / Kıyamet miydi neydi? / Kırıldı billur bir vazo gibi / Sanki gökyüzünden düştü / Tıkandı soluğumuz on saniyede / Parçalandı döküldü. / Her yerde aynı çığlık: / 'Evim, ocağım, aşım!..' / yıkık duvarlarına yaslandı karım / Gelin geldiği evin / İki gözü iki çeşme / Çocukların büyüdüğü..."

1 Ekim 1995'teki *"Dinar Depremi"*nin anlatıldığı şiir, ülkemizdeki yaşamın doğal bir parçası olması gereken ve artık birlikte yaşamaya alışmak zorunda olduğumuz deprem gerçeğinin başarılı şiirlerinden biridir. Bitimindeki;

"Ailem sekiz parça! / Taş taş üstüne bahçe / Mutfakta sahan bekler / Merdiven çıkılmayı / yatak, yorgan, odalar / Sımsıcak

yatılmayı... / Susuz kaldı çiçekler / Büktü boynunu büktü / Büktü Allahım büktü..." dizelerinden oluşan insanlık dramı, edebiyatın ölümsüzleştirdiği bir deprem gerçeğinin şiirleştirilmesidir.

Körfez Depreminden sonra yazılan şiirlerin birinden söz ederek bitirmek istiyorum. Özgen Seçkin'in *"Damar"* dergisinde (Eylül 1999, 102. sayı) yayımlanan Körfez Depremiyle ilgili *"03.02"* adlı şiirinin bir bölümü şöyle:

"... Suskunluğunu yutmuş bahçeyim / ateşi elleriyle söndüren bir simurg / işte buyum bu sabah / karanlığı çığlıklara boşaltan... / Göreceksiniz bu dar sokaklarda / yine öpüşecek sevgililer / çocuklar şarkılarını söyleyecek bir okul bahçesinde / yine çalacak kalkborusu kışlada / yükselecek yine kum yığını oyuncaklar..."

Depremler olmasaydı da bu şiirler yazılmasaydı keşke. Ama depremler oldu ve şiirler de yazıldı. Hele Körfez depreminden sonra daha çok şiirler yazılacak...

Şiirin, bir daha depremlerin acılarını yansıtmaması, yaşamı sonsuzca güzellemesi özlemiyle ve her şeye karşın umuduyla...

(Ay Sallanıyor/PEN Yazarlar Derneği'nin Deprem Kitabı, 1999)

12 EYLÜL SONRASI EDEBİYATIMIZIN ÖZETİ

1- 12 Eylül Nedir?

Daha sonra bir dönemin adı olan "12 Eylül", ülkemizin toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel, kısacası her alanında köklü değişimlerin ve dönüşümlerin yaşandığı ve bugün yaşadığımız birçok sorunun da temellerinin atıldığı bir olaydır.

Döneme adını veren olay, 12 Eylül 1980 günü, o günün genelkurmay başkanı ve kuvvet komutanlarının devlete, iktidara el koymaları olayıdır.

Bu el koymadan sonra, önceden hazırlanmış olan politikaların yaşama geçirilmesi için devletin tüm olanakları, kurumları, kişileri seferber edilmiş ve bu politikalara karşı olan insanların ve kurumların tasfiye edilmesi için yasal ve yasadışı baskılar yoğun olarak gündeme getirilmiştir. Anayasa başta olmak üzere birçok yasa değiştirilmiş, yeni düzenlemelerle yaşamın yeniden organize edilmesi için adımlar atılmış, bu adımlara karşı çıkan ya da karşı çıkacağı düşünülen kişiler yok edilmeye, susturulmaya çalışılmış, kurumlar kapatılmış, kurumların yönetici ya da üyeleri gözaltılarla, işkencelerle, hapishanelerle, öldürümlerle, sürgünlerle, işsiz bırakılmalarla, tehditlerle yıldırılmak istenmiştir. Böylelikle uluslararası sermayenin gerçekleştirmek istediği egemenliğin kurulması doğrultusunda adımlar atılmış, o günkü istemleri ve çıkarları doğrultusunda oluşturulmaya çalışılan yeni yaşama biçimi anlayışı, her alanda belirleyici olmaya başlamış, ülkemizin insanları ve geleceği uluslararası sermayenin bağnaz ve vahşi ellerine bırakılmıştır. Eğitimin, kültürün,

eğitimle ve kültürle ilgili kurumların belirlenen yeni politikaları ışığında, demokrasi, aydınlanma ve hümanizma düşünceleri de içinde olmak üzere sosyal demokrat ve sosyalist solun yok edilmesini; çağdaş değerlerle biçimlenmiş devrimci dönüşüm istemleri yerine uluslararası sermayenin koşullarına boyun eğmiş, sağ tanımı içinde yer alan çağdışı düşüncelerin egemen olmasını amaçlayan bir program dayatılmaya başlanmıştır.

12 Eylül döneminde, emperyalizme tam bağımlı bir ekonominin gerçekleştirilmesi, toplumsal düzenin insanların gereksinimlerine göre değil de sermayenin gereksinimlerine göre oluşturulması, siyasal sistemin demokrasiden uzaklaştırılarak paranın denetiminde bir yapıya dönüştürülmesi, kültürel ve sanatsal yaşamın da bu belirleme ışığında kendisini var etmesi için yıllar süren bir baskı ve zorbalık egemen politika olmuştur.

Bu egemen politikanın kültür-sanat dünyamıza, özel olarak edebiyatımızın 12 Eylül öncesi bulunduğu konumdan içinde bulunduğumuz konuma neleri nasıl getirdiğine öncelikle ideolojik yaklaşımla bakmalıyız, çünkü oturtulmak istenen düzen, toplumu bir ideoloji çerçevesinde yapılandırmak ve toplumsal yapıyı kendi ideolojisiyle örgütlemek zorundaydı ve bunu yapmıştı.

12 Eylülün edebiyatımıza getirdiklerini, edebiyatımızdan götürdüklerini, dahası edebiyatımızı bugüne nasıl getirdiğini bu açıdan değerlendirmemiz gerekir diye düşünüyorum. Edebiyatımızda bugün yaşanılanlar, 12 Eylülle birlikte atılmaya başlanan adımların süreç içerisinde aldığı başarılı sonuçlardan başka bir şey değildir düşüncesiyle bunların edebiyat alanındaki yansımalarına baktığımızda gerçek apaçık görülecektir.

2- 12 Eylülün İdeolojisi Nereden Geliyor?

12 Eylülle birlikte toplumsal yaşamımızın yeniden düzenlenmesi adımlarında ülkeyi yönetenlerin bir kılavuzu "uluslararası tekeller" ise bir kılavuzu da "Türk-İslam Sentezi" ideoloji-

siydi. Uluslararası tekellerle böylesine bir ilişkiye ve bu ideolojiye devletin nasıl ve nerelerden geldiği konusu elbette yakın tarihimizin konularından biridir ve burada kısaca söylemek gerekirse kökü çok eskilerde değildir.

Cumhuriyet'in çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı amaçlayan ve bunun için bağımsızlıkçı, laik, devrimci, ulusçu, halkçı devletçi ilkelerle kendisini ifade eden ideolojisinin Mustafa Kemal'in ölümünden sonra adım adım terk edildiği ve temellerinden kopartılan bir "Atatürkçülük"ün yerleştirilmeye çalışıldığı "Tek Parti" dönemi (1938-1950)nin ve asıl olarak da sonrasındaki "Demokrat Parti" dönemi (1950-1960), bugünün emperyalizme bağımlılığının ve "Türk-İslam Sentezi" ideolojisinin gıdalandığı, palazlandığı, yükseldiği, yerleşmeye başladığı dönemdir.

Bu iki dönemde, antiemperyalist bir savaşla kazanılan bağımsızlığımızın; ikili anlaşmalar, üsler, barış gönüllüleri, montaj sanayi gibi adımlarla uluslararası sermayeye bağımlılık ilişkilerine kapıların açılması, Missouri zırhlısının gelmesi, NATO'ya girilmesi, Kore'ye asker gönderilmesi gibi uygulamalarla karartılmasını yaşadık.

Bu iki dönemde, Cumhuriyet'le birlikte Hilafetin kaldırılması, dinin baskısındaki aklın özgürlüğe kavuşması, laik eğitim ve hukukun uygulanmaya, çağdaş kültürel değerlerin tanınmaya başlanmasıyla güçleri ellerinden alınan din tüccarları, devrimci kararlılığın yok olmasıyla başlarını kaldırdılar.

Yine bu iki dönemde, Avrupa'daki ırkçı rüzgârlardan (Almanya'da Nazizmin, İtalya'da faşizmin, İspanya'da Falanjizmin) esinlenen, kurulacak olan "Yeni Düzen"den yana olan yerli ırkçıların seslerini yükseltmeye başlattıkları da yakın tarihimizin gerçekliklerindendir.

12 Eylülün ideolojisi, geleceğimizi bağımlılığın ve uluslararası tekellerin istemlerinin belirlemesinden ve ırkçı ve dinci bağnazlık demek olan bu iki çağdışı ideolojinin devlet desteğinde sentezinin yapılarak bütünleştirilmesinden başka bir şey de-

ğildir ve yakın tarihimiz bu ideolojinin iktidara hazırlanması için gerçekleştirilen birçok karanlık operasyonla doludur. Attilâ İlhan'ın "40 Karanlığı", Uğur Mumcu'nun "40'ların Cadı Kazanı" dediği bu dönemdeki kültür-sanat alanına yansımasına baktığımızda "Marko Paşa" serüvenini, "Acılı Kuşak", "Fedailer Mangası" denilen "1940 toplumcu gerçekçi kuşağının acılarını, Köy Enstitülü yazarlar-ozanlar kuşağına yönelik baskıları görüyoruz.

"Adriyatik'ten Çin Denizi'ne Türk Dünyası" biçimindeki "Turancılık"düşünü, Nazi işbirlikçilerinin saldırılarını, Dil-Tarih olaylarını, Tan matbaasının ve Yeni Dünya dergisinin yakılmasını, sağ-sol kavgasının temelinin atılmasını, Hasan Ali-Kenan Öner Davasını, Sabahattin Ali-Nihal Atsız Davasını da bu dönemde yaşadık. Aydınlıktan, özgürlükten, barıştan, demokrasiden yana olan aydınlara yönelik yıldırmaları, sürgünleri, hapislikleri, Sansaryan Hanını, sosyalist partilerinin kapatılmasını, Nâzım Hikmet'in hapislerde çürütülmesini, Sabahattin Ali'nin öldürülmesini de bu karanlık dönemin kirli operasyonları olarak sayabiliriz. "Memleketimden İnsan Manzaraları"dır bunlar; "Sırça Köşk"tür, "İçimizdeki Şeytan"dır; "Zincirli Hürriyet"tir; "Nereye Gidiyoruz?" sorusudur.

3- 12 Eylülün Kültür-Sanat Politikası

12 Eylülün kültür-sanat dünyamıza getirdikleri de doğal olarak 1940'lı yıllardan beri taşıdığı ve artık muhalefetsiz iktidar olan ideolojisinden kaynaklanıyordu. Bu ideolojinin gücünü aldığı uluslararası tekellerin 1980'lerdeki "Yeşil Kuşak" teorileriyle, 1990'ların başında açıkladıkları "Yeni Dünya Düzeni" ve "Küreselleşme" aldatmacası da, 12 Eylülün uygulamalarının buluştuğu ve kaynaştığı bir merkezi politikadır. Bu politikaların dünyanın öteki ülkelerindeki uygulamalarına baktığımız zaman akıl almaz bir çakışmanın var olduğunu görüyoruz. Bu açıdan, ülkemizde uygulanan kültür-sanat politikalarının neler olduğu-

na, bunların benimsenen ideolojiyle nasıl çakıştığına, genelden özele giden bir sıralamayla yaklaşmamız gerekiyor.

Önce emperyalist sistemin dışında olan Sovyetler Birliği'nin kuşatılması ve sisteme dahil edilmesi için sürdürülen savaşımın sonuna gelindiği, ardından Dünyanın tüketim toplumu haline getirilmesinin amaçlandığı, her ülkenin bir açık pazar olmasının öngörüldüğü koşullarda kültür-sanat politika ve uygulamalarının da buna uygun hale getirilmesi kaçınılmazdır.

Öyleyse şimdi de yukardan aşağıya uygulanan kültür-sanat politikalarına ve ülkemizdeki uygulamalara kısaca bir göz atalım.

4- 1980'den Sovyetler'in Çöküşüne Kadar Uygulanan Kültür Politikaları

Ülkemizin bu dönemdeki kültür-sanat politikalarının ve uygulamalarının birinci hedefi sanatın toplumsaldan koparılması olmuştur.

Toplumsallığın yerini ırkçı ve dinci değerlerin yükseltilmesini amaçlayan bir "millilik" ve "din"i yaşamın her adımına sokma fetişizmi almış, yaşamın her alanı eğitimden ders adlarına, ders kitaplarından sanatın dallarına kadar "millileştirilmeye" çalışılmıştır. Alanın örgütlenebilmesi ve alandaki örgütlülüklerin zayıflatılması için de, örneğin sendikalar ve dernekler yasalarındaki, toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasasındaki antidemokratik değişiklikler, Türkiye Yazarlar Sendikası'na kamuda görev yapan yazarların alınmaması, yapay kurumların oluşturulmaya başlanmasının görüldüğü (örneğin İlesam, Sesam, Mesam, Gesam) bu dönemde sanat ve kültürün içselliğe hapsedilmesi de gözlenmiştir. Magazinleştirme, cinselliğin ve bireyciliğin öne çıkarılması, metalaştırma, tekseslileştirme, yapaylaştırma da bu dönemin özelliklerindendir.

Örneğin şiirde biçim arayışları bahanesiyle içeriğin yok edilmesi, toplumsal olanın şiir alanının dışına atılması, şiirin özünden uzaklaşma gibi gelişmeler, öyküde anlamsızlığın ve hiçliğin

egemenliğindeki anlatıya yönlendirilme yaşanırken, romanda alana damgasını "Küfür Romanları" vurmuştur. Burada amaç, toplumsal değerleri öne çıkaran romanın yerine bireycilik, mistisizm, gibi yeni değerlerin egemen olduğu romanın benimsetilmesidir. Toplumsal muhalefetin en önemli damarı olan devrimci gençlerin kötülenmesiyle hem bir ideolojik saldırıda bulunulmuş, hem de alanın boşaltılıp egemen olunması hedeflenmiştir. "Küfür Romanları" tanımını hak eden kitapların, Bestseller'lerin, "Beyaz-mavi-pembe" dizilerin edebiyat olmayan kimi üretimlerin önü açılırken bir başka uygulamayla da toplumsal damardan gelen kimi yazarların içinin boşaltılması gibi bir uygulama içiçe yaşanmıştır. Denemede bireycilik ve ruhsallık öne çıkarılırken eleştiride özellikle tekseçiciliğe gidiş gözlenmiş, edebiyat tarihi ve incelemeciliğinde alanın dününü de geleceğini de altüst eden gariplikler yaşanmıştır. Hiç hak etmediği halde kimi yazarlar öne çıkarılıp gündeme taşınırken, incelenmeyi hak etmiş birçok yazar görmezden gelinerek unutulmaya terk edilmiştir. Edebiyat geleneğimizin yok sayılmasını getiren bu anlayışla, edebiyatımızdaki her şeyi kendisiyle başlatan türedi yazarların egemenliği başlamıştır. Bir yandan toplumsal damara bağlı yazarların seslerini yeterince çıkaramamaları, dönemle ilgili yapıt üretememeleri, bir yandan da ortaya çıkmaya çalışan "Yeni Sesler"in, "12 Eylül Edebiyatı", "Cezaevi Edebiyatı" diye hor görülmesi, küçümsenmesi ve bunlara karşı kültür-sanat politikaları üretebilecek politik merkezlerin henüz emekleme dönemini yaşıyor olması toplumsal edebiyatın zayıflamasına yol açan gerçekliklerdir.

5- 1990'ların Başından Bugünlere Kültür-Sanat Politikaları (Medya Gerçeği)

1990'dan sonraki "Yeni Dünya Düzeni" ile bütünleşme döneminde ise on yıl boyunca sürdürülen uygulamaların maddi sonuçlarının alınmaya başlanmasının yanı sıra medya gerçeği-

nin artık yaşamın her anını belirleyen bir güce ulaşarak gündemimize girmesiyle edebiyatımızın içine sokulduğu kıskaç daha bir belirginleşmiştir.

Yaşamın "millileştirilmesi" adımlarıyla birlikte gerçekçi ve toplumsal edebiyatın yaşamın dışına itilmesi, kültür-sanat alanındaki örgütlenmenin zayıflığı. sol siyasetlerin bu alana yeterince değer vermemesinin yaşandığı bu dönemde asıl olarak dışardan, yukardan pompalanan bir yeni yaşama biçiminin egemenliği kendini göstermeye başlamıştır.

Alanı tekseslilige çeken bir "tekelleşme" alanın her biriminde yayından reklama, dağıtımdan satışa egemenliğini pekiştirmiştir. Bu pekiştirmede sermayenin alana doludizgin girmesi ve parasal güçle politika belirlemesi gerçekliği söz konusudur elbette. Tüketime yönelik bir sanatsal politikanın "medya" denilen araçların gücüyle alandaki payını belirleyici ölçüye çıkarması, buna karşılık "karşı medya"yı oluşturması gereken güçlerin politikasızlıkları, yetersizlikleri, dargörüşlülükleri, bölünmüşlükleri, güçsüzlükleri, kuşatılmışlıkları ve gündelik hedeflerin peşinde koşmaları nedeniyle olması gereken dayanışmanın olamaması medyatik egemenliğin daha da etkin olmasına yol açmıştır diyebilirim.

Yaşamın medya aracılığıyla genel olarak magazinleştirilmesi, sanatın tüm alanlarının bu yapılanmadan pay alarak kendinden bir şeyler vermesi ya da katması da, oluşturulmakta olan sistemin egemenliğinin bunca büyük olmasının nedenlerindendir.

Bugün gelinen noktada edebiyat alanına tekellerin egemen olduğunu, ideolojik, siyasal, kültürel olarak alanın gündemini belirlediklerini, alanın izleyicilerini, okuyucuları büyük ölçüde yönlendirdiklerini söylemek yanlış bir saptama olmayacaktır. Böyle bir gerçeklikte direnen toplumsal edebiyatın kendini sürdürmesi, eski değerlerini sahiplenip yarına aktarabilmesi, yeni değerlerinin ortaya çıkmasının önündeki engelleri temizlemesi gibi ekonomik, maddi, kültürel, ideolojik, siyasal görevleri var-

dır. Alanın gerçek sahipleri olması gerekenlerin kültür etkinlikleri, kültür kurumları, dergiler, toplantılar gibi araçlarla sürdürdükleri saygın çabaların var olan egemenliği kırma konusunda yeterli güçten yoksun olduğu da bilinmelidir. Kimin, hangi kitabın, ne zaman okunacağını belirleyen bir oluşumun, ideolojisini elindeki parasal ve medyatik gücü kullanarak yaygınlaştırması karşısında sağlıklı ve nesnel edebiyat değerlendirmelerinin yapılamayacağını da eklemek istiyorum.

Bugün yaşadığımız da işte bu gerçekliktir.

Artık edebiyat beğenisi yaşamın her alanında olduğu gibi (haberde, sporda, insan haklarında, ekonomide, sanatın her dalında...) merkezi politikalarla oluşturulmakta, bu beğeninin egemenliği için medyatik olanakların seferber edildiği görülmekte, edebiyat incelemeleri seçkinci bir azınlığın istemleri doğrultusunda ve aynı yaklaşımla yapılmakta; edebiyat seçkileri ve tarihleri aynı anlayışla sunulmakta, edebiyat değerlendirmelerinin ölçütü ideolojik yapılanma olmaktadır.

Bu yapılanmada uluslararası bir kampanyanın olduğunu, değerlerin savrulduğunu, insanlara yanılsamaların yaşatıldığını görmemek yanıltıcıdır. İnsanları hiçliğe, mistisizme, değersizliklere, intiharlara, uyuşturuculara, köşeyi dönme yollarına yönelten bir ideolojinin araçları olarak sunulan edebiyatın "küreselleşme" palavrasıyla dünyanın hemen hemen her ülkesinde aynı zaman dilimi içinde var olmasını şaşırtıcı bulmamak, var olan gerçekliği kavrayamamaktır.

Dünyadaki starlaştırmanın, hitleştirmenin, mitleştirmenin, magazinleştirmenin benzer örneklerinin mutlaka ülkemizde de yaratılmış olduğunu ve insanların bu kampanyayla uyuşturulduğunu görememek gerçekliğin yakalamamız ve değiştirmemiz gereken halkasını tutmamak anlamına gelmektedir.

Bence 12 Eylül sonrası edebiyatımızın içinde bulunduğu durumun özeti budur.

(Güzel Yazılar, Kasım 1999)

KÜRESELLEŞME VE İNSAN

Aydınlıklar Yüzyılı'ndan Emperyalizme

İnsan, aydınlıklar yaşattı dünyaya.

Aydınlanmayı da insan yarattı.

Aydınlanmanın taçlanması, çiçeklenmesi demek olan ve *"Aydınlıklar Yüzyılı"* olarak adlandırılan 18. yüzyıl, dünyanın ilerleme ve gelişmesindeki en önemli yüzyıllardan biridir.

18. yüzyıl bilimde, felsefede, teknikte, sanatta, siyasette, yaşamın her alanında bir merak, sorgulama, değişme ve gelişmenin çağıdır; aynı zamanda *"Avrupa Birliği"* düşünün başlangıcı ve *"Fransız Devrimi"*yle başlayan devrimler çağıdır.

Bu yüzyıl, bilimde, siyasette, düşüncede, teknikte devrimleri yüzyılı olarak bilinir ve Avrupa bu ilerlemenin öncüsüdür.

"Rönesans" ve *"Reform"* üzerinde temellenen, aydınlanmanın yarattığı sanayileşmenin bilimin, teknolojinin, sanatın getirdikleriyle, yüzyılın ortalarında, "İnsan aklındaki ilerlemelerin ve tarihsel dinamiklerin yöneldiği bir hedef, aynı zamanda sosyal adalet, ve ortak mutluluğu sağlayan aktif bir düzen" (Server Tanilli) olan *"uygarlık"* kavramı ortaya çıktı.

*"Sanayi Devrimi"*yle birlikte uygarlığın merkezi Avrupa'ya taşındı.

Aydınlıklar Avrupa'sına sanatta ve felsefede Fransa, ekonomide de İngiltere damgasını vurmuştu. *"Uluslaşma, laiklik, insan hakları, demokrasi"* gibi kavramlarla dünyayı güzelleştirmeye başlayan ve aristokrasinin ve kilisenin değerler sistemine darbeler vuran burjuvazi, kapitalizmin şafağının habercisi oluyordu.

Çağın silahı olan *"akıl"* artık onun elindeydi ve Avrupa, Asya'nın devrim trenine binmemiş uygarlıklarının önüne geçmişti.

Diğer uygarlıkların yazgısı *"gerikalmışlık"* olarak yazılacaktı ve uygarlık treni artık Avrupa'dan kalkacaktı ve Avrupa, sanayi devriminin kazanımlarıyla birlikte dünyanın fethine girişti.

Dünyanın dört bir yanı, Afrika, Asya, Avustralya, Amerika kıtaları, aynı zamanda birbirleriyle de savaşan Avrupalılarca hızla keşiflere, işgallere, sömürgeleştirilmeye, yağmalanmaya, sömürgeleştirilen topraklardaki zenginlikler Avrupa'ya taşınmaya; Amerika'da yeni bir sermaye birikiminin yaratılmasına başlandı.

Sınıf Savaşı

Yüzyılın sonlarındaki İngiliz sanayi devrimiyle feodalite çökerken makineli üretimin işgücüne olan gereksinmesi toprağa bağlı kır emekçilerini özgürleştirip ücretli emek ordusuna katmış, işçi sınıfını doğurmuştu.

Sanayi devriminin tüm Avrupa'ya yayılmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni sınıf, karşısına dikilen sorunlarla baş edebilmek, çıkarlarını korumak için sendikalarda örgütlenmeyi başardı ve tarih sahnesine çıktı.

Sanayi devriminin motoru olan burjuvazi ile işçi sınıfı arasında *"sınıf savaşı"* başladı. 19. yüzyılda evrenselleşen ve -hâlâ sürmekte olan- bu savaş, işçi sınıfının enternasyonalizmini doğurdu.

İngiliz ve Fransız sendikaları 28 Eylül 1864'te Londra'da *"Uluslararası Emekçiler Birliği"*ni yani *"Birinci Enternasyonal"*i kurdular.

Marx'la Engels'in insanlık ütopyası olan *"Bütün ülkelerin işçileri birleşiniz"* önermesi yaşama geçmeye başladı.

Burjuvazinin böyle bir birliği yoktu o dönemde. O, devletinin içindeki ulusal pazarları denetlemek ve başka ülkelerle rekabet etmek politikasını izliyordu.

Daha sonra kurulan 2., 3., 4. Enternasyonellerle süren uluslararası işçi dayanışması işçi sınıfının tarihin yeni motoru olmasını getirdi.

Burjuvazi ise sermaye hareketlerini kontrol edebilmek için yeni finans kurumlarını oluşturmaya başladı.

Bir yanda, burjuvazinin, Avrupa merkezli *"sermaye dünyası"*, bir yanda sermaye dünyasının egemenliğindeki *"sömürgeler dünyası"*, bir yanda da bu dünyanın içinde işçi sınıfının, *"emeğin dünyası"* kurulmuştu.

Emperyalizmin Dünyayı Paylaşma Savaşları

19. yüzyılın ortalarında emperyalistleşmeye başlayan çeşitli ülkelerin burjuvazileri, dünya pazarlarının ve sömürgelerin yeniden paylaşılması işini 20. yüzyıl başlarında büyük savaşlara kadar vardırdılar.

Savaşlar, aynı zamanda kapitalizmin yeniden yapılandırılması, *"Yeni Düzen"* istemlerinden doğmuştu ve iki savaş da kâr, sömürge ve pazar paylarını artırma sorunlarının silahlarla çözülmesi girişimleriydi.

Artık, dünyanın gündemini belirleyen, *"uluslaşmayı, insan haklarını, demokrasiyi, laikliği"* insanlığa armağan eden *"devrimler"* değil, daha çok kâr etmek hırsıyla dolan *"kapitalizmin emperyalizmi"* ydi.

"Birinci Dünya Savaşı" (1914-1918) sırasındaki *"Sovyet Devrimi"* ile Avrupa'nın uygarlığın merkezi olması efsanesi yıkıldı. Savaş, *"ilk işçi sınıfı devleti"* nin de doğmasına yol açtı. Ortaya çıkan *"sosyal adalet, eşitlik, özgürlük"* ateşleri yeni değerler olarak dünyanın gündemine oturdu.

Kapitalizm, 1929 kriziyle durgunluk ve işsizlik yıllarını yaşatmaya başlamıştı. Wall Street'te başlayan krizle hisse senetlerinin değeri düşmüş, müdahale eden bankalarla birlikte sanayi kuruluşları da batmıştı.

Üretim ve dünya ticareti düşünce işsizlik ve toplumsal sıkıntılar çoğalmış, bunun politikaya yansıması faşizmin yükselmesini ve ardından *"İkinci Dünya Savaşı"* nı (1938-1945) getirmişti.

Emperyalist devletler arası yeni bir boğazlaşma, yeni bir pazar paylaşımı kavgası olan İkinci Dünya Savaşı ise Doğu Avru-

pa'nın birçok ülkesinde işçi iktidarlarına; aynı zamanda dünyanın dört bir yanındaki sömürgelerde ulusal kurtuluş savaşlarının, bağımsızlık istemlerinin dünya gündemine oturmasına yol açtı.

Kapitalist ekonomide gelirler eşit dağıtılmadığı için arz talep dengesi bozulur, talep düşük kalır, bu da krize neden olurdu. Zaten kapitalizmin doğasında tüketilemeyen mallar bunalımı vardı ve buna önlem olarak talebin yapay olarak devlet tarafından yükseltilmesi, devletin adil ve eşitlikçi bir toplum için müdahalesi zorunluydu. İşte bu nedenle *"refah devleti"* ve *"demokrasi"*, kapitalist toplumun yeniden yapılanmasının temelini oluşturmuştu.

Bir yandan da, Sovyet Devriminden sonraki toplumsal seçenek de kapitalizme tehditti ve İkinci Dünya Savaşı sonunda kapitalizmin bu politikaları uygulaması zorunluydu.

Bu gelişmeler emperyalistler arası çelişkilerin yumuşamasına, sermayenin hedefinin sosyalist sistem olmasına yol açtı.

NATO'nun kuruluşu (1949) ve *"Soğuk Savaş"* dönemi bu politikanın sonucuydu. Sermaye hareketlerinin tek merkezden yönetilmesi için yeni ekonomik örgütlenmeler, *"Dünya Bankası"*, *"Uluslararası Para Fonu"*, *"Enerji Ajansı"* gibi uluslararası finans kuruluşları oluşturulması sermayenin uluslararası kimlik kazanmasından başka bir şey değildi.

Yüzyılın ortalarında *"Çin, Kore, Vietnam, Küba Devrimleri"*yle sermayenin egemenliğine yönelik tehditlerin çoğalmasıyla; Afrika'nın, Latin Amerika'nın, Asya'nın birçok bölgesinde sistem karşıtı oluşumlar ve devrim amaçlı örgütlenmelerin büyümesiyle ama aynı zamanda ABD'nin öne çıkıp süper güç olmaya başlamasıyla birlikte sermayenin yeni politikaları gündeme geldi.

Emperyalizmin Yeni Adı: Yeni Dünya Düzeni

1970'lerde bir başka büyük krizi yaşayan kapitalizmin yeniden yapılandırılması ve yeni politikalar üretmesi de bir zorunlu-

luk olmuştu. *"Bretton Woods"* para sisteminin çökmesiyle doların ulusal para değişimlerinde temel olması ve altınla eşit olması ortadan kalktı.

Avrupa ve Japonya'nın gücünün pazarda kendini göstermesi, petrol krizi, durgunluk ve enflasyonun birlikte geldiği *"stagflasyon"* la kriz kapıya dayandı.

Kapitalizmin ideologlarınca bu krizin nedeninin *"refah devleti"* olduğu saptanmaya başlandı.

Çünkü refah devletine ulaşmak için yapılan harcamalar sermaye birikimini sıkıntıya sokmuştu ve devletin ekonomiye müdahalesinin önüne geçilmeliydi. Pazar ekonomisiyle devletin ekonomiye müdahalesi birbiriyle çelişiyordu. Pazar daralırken insanlar taleplerini yükseltiyorlardı. Sendikaların, kamu görevlilerinin hak alma direnişleri, sosyal adalet istemleri, direnişleri, yeni haklar kazanmaları, özellikle eğitim ve sağlıktaki refah devleti harcamalarını çoğaltmıştı; bu da kârların düşmesine yol açıyor ve sermaye birikimini sıkıntıya düşürüyordu.

Krizin nedeni *"kârların düşmesi"* ydi, öyleyse, krizden çıkmanın yolu *"kârların yükseltilmesi"* olmalıydı. Bunun, verimlilik artışının sağlanması ve pazarın büyütülmesi biçiminde iki yolu vardı ve bu yollardan yürüyerek kendini yeniden yapılandırmalıydı sistem. Pazarın büyümesi için devletin müdahalesi azaltılmalı, refah devleti tasfiye edilmeliydi.

İşte, kapitalizmin, 1980'lerde girdiği bu yeniden yapılanma sürecine *"Yeni Dünya Düzeni"* adı verildi.

Bu süreci de içine alan ve evrensel krizin önüne geçilmesi amacıyla özellikle ABD'de Reagan ve İngiltere'de Thatcher'in uyguladığı sosyal devletten uzaklaşmayı, özelleştirmeleri içeren politikaların sonuçlarından biri ise kapitalizmin rakibi olan Sovyet sisteminin çöküşü oldu.

Bu politikalarla, *"Özelleştirme"* ve *"devletin ekonomik yaşama kurallar koymasından vazgeçmesi"* sağlandı. Pazarın büyüyüp ulusal sınırların dışına çıkması, dünyanın tek pazar haline gelmesi gerçekleştirildi.

Buhar makinesinin sanayide uygulanması ve elektriğin üretime uygulanması gibi büyük bir teknolojik devrim olan iletişim teknolojisindeki devrim; bilgisayarların üretime uygulanmasıyla verimliliği artırdı.

Bir yandan da robotlar, kol gücünün öneminin azalmasına yol açtı. Sermayenin hareket genişliği, sendikaların zayıflatılması, sosyal demokrat hareketlerin krize girmesi, gerilemesiyle sistem yeniden yapılandırıldı ve kapitalizmin temel yasalarından biri olan *"eşitsiz gelişme"*, dünya devletleri arasında katlanarak büyüdü.

Dış borç batağına giren, cari giderlerini dış borçlarla karşılayan ülkeler, tefeciler elinde inleyen, çırpındıkça daha çok borçla daha çok batağa saplanan, iflas eden tüccarlara dönüştü; borç ekonomisi bankaları ve kamu kurumlarını da etkisi altına aldı.

Borç batağındaki devletler, bir yandan da yeni ideolojik saldırıların egemenliği altına girdi ve bünyesindeki etnik ve inanç kökenli bütünlüğü yok edecek bağnazlıkları yaşamaya başladı.

Medyanın bu adımların atılmasındaki payı ve etkisi çok önemlidir. Artık, iş dünyasının önemli parçası haline gelen medya ve mali politikaların belkemiği olan bankalar atağa geçti.

Toplumsal muhalefet örgütlenmeleri yasal ya da yasa dışı uygulamalarla engellendi, iletişimin tüm olanaklarıyla medya, insanları *"Yeni Dünya Düzeni"*nin değerleriyle buluşmaya çağırdı.

Neoliberal dalgalar egemenliğine aldı dünyayı.

Reklam sektörünün büyümesiyle, kampanyalarla tüketimin çoğaltılması pompalanırken, bir yandan da izlenen *"yüksek faiz"* ve *"enflasyonist"* politikaların ezdiği kitlelerin işsizlikle, yoksullukla başbaşa kalmaları toplumsal sorunları arttı. Paranın para kazandığı bir sistemde, adaletsizlik, eşitsizlik dayanılmaz ölçülerde çoğaldı.

Magazinleştirilen, tüketime yönlendirilen bir yaşamda insanlar bir yandan depolitizasyonla bir yandan da bizde yaşandığı gibi amansız baskı uygulamalarıyla susturulmaya çalışıldı.

Kavmiyetçilik, tarikatçılık, cemaatçilik temelini öneren postmodernizm, toplumları ilkelliğe, mistisizme, içlerine kapanmaya sürüklemeye başladı.

Ve Küreselleşmeyle Gelen

Emperyalizmin, başını ABD'nin çektiği *"Yeni Dünya Düzeni"* adı altında uyguladığı yeni politikaların, yeni ideolojisinin adına *"küreselleşme"* dendi.

Uluslararası sermayenin önündeki ulusal engellerin kalkması, sermayesi güçlü ülkelerin egemenliğinin pekişmesi, sermayenin enternasyonalizmi demek olan küreselleşmenin günümüzdeki hedefi, Sovyetlerin çöküşünden, sermaye karşıtı düzenlerin büyük ölçüde tasfiye edilmesinden sonra, olan *"ulusal devletler"* oldu.

"Gün geldi artık, devletler arasındaki sınırlar kalkıyor, uluslar içiçe geçiyor, tek bir dünya devletine gidilecek, ideolojilerin, ulus devletlerin, tarihin sonu geldi," biçimindeki aldatıcı söylemlerin ardında yatan gerçek, emperyalizmin yeni ideolojisinin adı olan küreselleşme ideolojisinin ulus devleti yok etmeyi amaçlaması, *"böl ve yönet"* politikasının çağımızdaki devamından başka bir şey değildir.

Bu politikanın dünyanın dört bir yanında etnik ve dinsel ayrılıkları körüklemesi ve devletleri parçalayarak küçük yeni devletler oluşturmak istemesinin ardında yatan gerçeklik budur.

İşlerin, ulusal devlet yerine küçük devletçiklerle yapılması daha kolaydır sermaye için.

Sermayenin doymak bilmeyen tutkuları karşısında *"en yüce değer"* olan emeğin haklarının hiçe sayı sayıldığı bir sistem olan küreselleşme, bireyi öne çıkarma kaygısıyla *"toplumsallığın yaşamdan kovulması"*nı getiriyor.

Bugün İşçi sınıfının dayanışması, enternasyonalizmi yoktur; ulus devletlerin ve yurtseverlerin, emekten ve aydınlıktan yana olan güçlerin, ulusal kültürlerini ve dillerini korumak, emperya-

lizmin saldırısına karşı koymak gibi bir görevleri vardır.

"Yükselen değerler" olarak sunulan emperyalizmin yeni liberal sisteminin gerekleri, *"insanlık değerlerinin kaybı"* anlamına gelmektedir.

Ülkeler, uluslarüstü firmaların, uluslararası finans kuruluşlarının pazarı haline getiriliyor. Her şey metaya dönüştürülüyor, insanlar ise düzenin müşterileri oluyor.

Dünya ekonomilerini salt mali sermaye gereksinmelerine göre yöneltmek için gerçekleştirilen ve ABD Hazine Bakanlığı, IMF, Wall Street Borsasınca oluşturulan Washington Konsensusu, IMF'nin ikiz kardeşi Dünya Bankası ile ülkeleri kıskacına alıp boğuyor. Bunların reçeteleriyle kızağa alınan ülkeler ekonomik batağa giriyorlar.

Çokuluslu devletleri parçalama, ayrıştırma, ekonomik, toplumsal baskıyla etnik devletler kurmaya zorlama, ekonomik ve askeri gücüyle bunları dayatma yaşanıyor bugün dünyada.

Bu, *"Yeni bir Dünya Düzeni"* değil, korkunç, insana aykırı bir çürüme, dağılma, rekabet ve savaş dönemidir.

Yoksulluk, işsizlik, enflasyon, zamlar insanları insanlıktan çıkarıyor çünkü.

Fahişelik artıyor, çocuklar çocukluklarını yaşayamıyorlar çünkü.

Uyuşturucu bağımlılığı insanları tutsak alıyor.

Rant ekonomisi egemen oluyor.

Ülkeleri, yaşamın her alanında örgütlenen mafyalaşmış çeteler yönetiyor.

Eğitim ve sağlıktaki özelleştirmeler insanı aşağılıyor; insanların yaşamlarını ve geleceklerini tehdit ediyor.

Ücretler, maaşlar insan gibi yaşamaya yetmiyor.

Mistisizm, hurafecilik, cinler periler, büyüler, falcılık, burçlar, tarikatçılık yaygınlaşıyor. Köktendincilik yükseliyor tüm dünyada ve ülkemizde. Dünyanın her yerinde ırkçı bağnazlıklar perişan ediyor insanlığı. Etnik ve inanç farklılıkları nedeniyle

birbirini boğazlıyor insanlar. Yugoslavya perişan oldu örneğin; Kafkasya hâlâ kaynıyor.

Devletin siyasal ve ekonomik işlevlerini yerine getirmemesiyle, özelleştirmelerle, işsizliğin artmasıyla, eğitimin ve sağlığın ticarileştirilip özelleştirilmesiyle, devlet güvencesi yerine özel sigortaların getirilmesiyle, iş güvenliği ve toplu sözleşme sistemi yerine çalışma yaşamının özel sözleşmelerle sürdürülmesiyle çalışan insanların toplumsal bir vahşetle karşı karşıya bırakıldıkları kesindir.

Bu vahşete karşı kamuoyu oluşturacak medyaya baktığımızda görülense teksesli bir yapılanıştır. Bu yapılanışın ilk adımı, dönemin Cumhurbaşkanı Özal'ın oğlunun anayasaya ve yasalara aykırı olmasına karşın gerçekleştirdiği sihirli kutusudur. Küreselleşmeci ve cemaatçi iki eksende büyüyen bire medyamız var.

Uluslararası sermaye tarafından yönetilen bu Ortaçağ imparatorluğu, yoksul ve zengin ülkeler arasındaki uçurumu büyütüyor; ülkeler içinde de emekçilerle sermaye arasındaki çelişkiler büyüyor.

İnsan, bireyleşmek adına içe dönükleşiyor, yalnızlaşıyor.

İnsan boğuluyor, insan olmaktan çıkıyor, oysa insandır yaşamı ve uygarlığı var eden.

Tarihi karanlıklarla savaşıp onu aydınlıklara dönüştürmekle dolu olan insanlığın, küreselleşme belasının da üstesinden gelebilecek aklı vardır; aklının kavradığı bilinçle, dününden aldığı duyarlılıkla ve geleceğin sahibi olduğu kararlılığıyla insan kendisinin yarattığı bu karanlığı da aydınlığa dönüştürmelidir, dönüştürecektir.

Cesaretini, ütopyasını yitiren bir insan, insan olmaktan çıkar.

Haydi, cesaret ve yurtseverlik.

Haydi, *"onurlu sözcük"* insan.

"Ütopyan" nerde?..

İnsan, yaşanan tarihin neresindesin?..

(Berfin Bahar, Aralık 1999)

TÜRKİYE'DE AYDINLANMANIN GEÇMİŞİ VE GELECEĞİ

Aydınlanmanın Dünü

İnsanlığın uygarlık savaşımında attığı en önemli adımlardan biridir aydınlanma.

Göçerlikten toprağa bağlılığa geçişle yani tarım devrimiyle tohumları atılan uygarlık, insanın özgürleşme ve ölümsüzleşme arayışında sanayi devrimiyle önemli bir dönüm noktasına ulaştı.

Uygarlığın o dönemdeki merkezi olma yolunda adım atan Avrupa'da 15. Yüzyıldan itibaren Rönesans ve Reformla savaşım inancın karşısında aklın simgesi haline gelen Yeni İnsan'ın doğuşunu yaşadı insanlık.

Artık her şeyin aklın mahkemesinde yargılandığı bir yeni yaşam biçimi başlamıştı.

Aydınlanma Çağı adını alan 18. yüzyıl, sanayileşmeyle birlikte tarih sahnesine uluslaşma, laiklik, demokrasi, insan hakları gibi kavramları da getirdi. Eşitlik, sosyal adalet, barış, sosyalizm, emek, kadın hakları, çocuk hakları, çevre bilinci kavramları bu temeller üzerinde yükseldi.

Bu devrimin, bu kavramların, uygarlıktaki bu "Yeni İnsan" arayışının bizim topraklarımızdaki gelişimi aynı zaman dilimlerinde gerçekleşemedi.

Kapitalist ilişkilerin ve sanayinin gelişmesine engel olan mülkiyet ve üretim ilişkileri; Laikliğe engel olan hilafet; insan haklarına, demokrasiye engel olan şeriat hukuku; düşünceye engel olan inancın bağnazlığı, egemenliğin tanrıdan geldiğini savlayan

padişahlık sistemi Osmanlı'da Yeni İnsan'ın ortaya çıkışını, sanayi devrimini, aydınlanmayı sınırları içine almak istemiyordu.

Sanayi devriminden uzak kalmanın "geri kalmış" kavramıyla tanımlandığı tarih koşullarında Osmanlı devleti bu sıfatının yanına zaman içinde "hasta adam" sıfatını da katmıştı.

Aydınlanmanın evrenselliğiyle buluşmamız için önemli bir araç olan matbaanın Gütenberg'in kullanmaya başladığı 1450'den ancak 279 yıl sonra 1729'da İbrahim Müteferrika'ca kullanılmaya başlaması aydınlanma ile topraklarımız arasında nasıl bir uçurumun oluştuğunu gösteriyordu.

Aklın egemenliğinin kurulmasında ve Yeni İnsan'ın yetişmesinde en önemli adım olan dinsel eğitimden kurtuluş Avrupa'da 15. Yüzyılla birlikte gerçekleşirken bizde Medrese eğitiminden kurtuluş için Cumhuriyet'in kurulması beklenmişti.

Uluslararası takvimin kabul edilmesiyle birlikte 584 yılı bir adımda atlayıp 1341'den 1925'e gelen Türkiye aradaki zamanın geri kalmışlık yıllarıyla dolu getirdiklerini yok etmek için çok çabalamak zorundaydı.

Sanayi devrimini gerçekleştirecek burjuvazinin oluşmaması, aydınlanma görevini Osmanlı aydınların sırtına yüklemiş ve Jön Türklerin bu yoldaki savaşımları Cumhuriyet aydınlanmasının tohumlarını atmaya başlamıştı. (Böyle gelmiş böyle gidiyor. Genç-öğrenci aydınlar, işçi aydınlar, öğretmen aydınlar, bilim insanı aydınlar, sanat insanı aydınlar bu görevlerini hep sürdürmüşler ve düzenlerin sert baskılarıyla, zorbalıklarıyla, cezalandırmalarıyla karşılaşmışlardır.)

Avrupa'da gelişen milliyetçilik dalgası özellikle Balkanlardan Osmanlı sınırlarını zorluyordu ve aynı zamanda Rusya'da gelişen Panslavizme tepki olarak Turancılık temelinde Pantürkizm doğmaya başlıyordu.

Padişahlığı, hilafeti, şeriatı, bunlara bağlı kurumları, yasaları, işleyişleri ortadan kaldıran Cumhuriyet devrimi, Anadolucu, ulusçu, ulusal kurtuluş savaşını gerçekleştiren bir devrim olarak insanlığın aydınlanma dalgasının topraklarımızda taçlanmasıydı.

Aydınlanma Savaşımımız ve Cumhuriyet Devrimi

Cumhuriyet Devrimi, emperyalizmin boyunduruğunda, "hasta adam" olarak tanımlanan, çağının gerisinde kalmış ve insanlarını kendisinin kulu, kölesi kabul ederek, onlara hâlâ Ortaçağ yaşama biçimini dayatan bir imparatorluğun yıkıntılarından bağımsızlığına. onuruna sahip çıkan. özgür yurttaş kimliğiyle demokrasi ve laiklik kavgasını sürdürme adımları atmaya başlayan bir toplumun ayağa kalkması demektir.

Cumhuriyet Devrimi'nin kazanımları, ülkemiz insanları için aynı zamanda aydınlanma savaşımımızın da büyük bir atılımı anlamındadır; insanları uygarlığa, çağdaşlığa, ilerlemeye, yeniliklere, bilime, özgürlüğe, akla götüren bir atılım.

Aydınlanma savaşımımız; yaşama biçimimizden bağnazlıkların kaldırılmasını, aklın, bilimin, bilginin, hoşgörünün, çağa uygun yeni düşüncelerin egemen kılınmasını, kurumları ve kurallarıyla demokratikleşmiş ve laik bir toplum olarak yüzümüzün ve gözümüzün sürekli ilerlemeye dönük olmasını isteyen insanlarımızın çabasıyla sürdürülen bir savaşımdır.

Her şeyin aklın süzgecinden geçirilmesi, her şeyin aklın mahkemesinde yargılanması demek olan aydınlanma savaşımının, aynı zamanda bir toplumsal uyanışı da getiren 1923 Cumhuriyet Devrimiyle kazandığı büyük başarı, ta 1940'lı yılların sonlarından beri karşılaştığı saldırılarla yaralar almaya başlayarak, 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerindeki yeni anayasal ve yasal kurumlanışlarla sürekli kanayan bir duruma getirilmiştir.

Kanayan aydınlanma savaşımının kendisini savunmasının ötesinde çağın koşullarına ve gereklerine uygun yeni atılımları gerçekleştirme gibi geri bırakılamaz, vazgeçilemez, yadsınamaz görevlerini yerine getirmek ise bu mirası devralan yeni kuşakların sorumluluğundadır.

Bu sorumluluk, bir toplumun büyük özverilerle ve dayanışmayla emperyalizme karşı ulusal kurtuluş savaşını gerçekleştirmesinin verdiği bir sorumluluktur.

Bugün, aydınlanma savaşımımızın, bir yandan çağımızı kuşatmış olan küreselleşmenin, bir yandan da ırkçı ve dinci bir bağnazlığın kıskacı altında zorluklarla dolu olduğu bir dönemi yaşadığını kabul etmeliyiz.

Ülkemizde iki yüz yılı aşkın bir zamandır süregelen aydınlanma savaşımının içinde bulunduğu konum, tek tek yok edilmeye çalışılan kazanımların savunulması ve yeni mevzilerin elde edilerek savaşımın sürekli zaferlerle taçlandırılması gibi yine zorlu olan görevler ve sorumluluklar yüklüyor bize.

Bağımsızlık temelindeki bir devrimin aydınlanma savaşımına katkısının en temel katkı olduğu gerçeği, bugün küreselleşme ile gelen, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası, ABD ile ilişkiler; Tahkim yasası, Çok Taraflı Yatırım Anlaşması, özelleştirme, sosyal güvenlik yasası gibi adımlarla yadsınmakta, çürütülmekte, tutsaklığa dönüşen bir başka gerçeğe götürmektedir bizi.

Egemenliğini tanrının vekili olduğunu savlayarak sürdüren çağdışılığa, saltanatın, padişahlığın ortadan kaldırılmasıyla indirilen kesin bir darbe olan devrimin, aydınlanma savaşımına katkısını, gerçek bir demokrasi amacına ulaşarak sürdürme görevimiz de baskılarla, engellerle, düşünce ve akıl düşmanlığıyla karşı karşıya bugün.

Bu düşmanlık yasalarla, yasa dışı baskılarla, işkencelerle, katliamlarla, yargısız infazlarla, faili meçhul cinayetlerle, suikastlarla doruğa ulaşmıştır günümüzde.

İnsanların padişahın kulu olmaktan çıkması ve özgür yurttaşlar olarak yaşama katılması anlamına gelen hilafetin kaldırılması, şeriat düzenine son verilmesi, özgür düşünmenin temeli olan özgür dilin yaratılması amacıyla gerçekleştirilen abece ve dil devrimi de düşünceyi daraltan karanlıklara indirilen bir aydınlanma atılımı olarak olanca görkemiyle parıldamıştı.

Dinin dili gerekçesiyle kutsanan Arapçanın saltanatından da, çağdaşlaşma adımlarının tuzağı olan yabancı egemenliklerin

dillerinin saldırısından da kurtularak özgürleşen dilimizin özgür düşünmeyi, aklımızı kullanmayı, bilgiyle ve bilimle buluşmayı getirmesiyle de topraklarımızda aydınlanma dev adımlar atmaya başlamıştı.

Bugün gelinen noktada her şeyin tüketildiği bir toplumsal düzen gerçeğinin önemli bir parçası olarak dilimizin de çürütüldüğünü, bir yandan eski özlemlerin diriltilmesiyle dinin dilinin, bir yandan da ekonomik üstünlüğün gereği olarak İngilizce'nin boyunduruğuna itildiğini içimiz burkularak izlemekteyiz.

Bu burkulmanın da bizlere önemli sorumluluklar ve görevler yüklediğini unutmamak zorundayız.

"Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür" belirlemesiyle, "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" düşüncesinin üzerinde yükselen kültür alanındaki "Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür" kuşaklar yetiştirme amacına yönelik atılımlarla gelen aydınlıklardır bize görevler ve sorumluluklar yükleyen.

Bu aydınlıkların, örneğin; Öğretim Birliği yasasının, halk dershanelerinin, millet mekteplerinin, eğitmen kurslarının, abece devriminin, halkodalarının, Halkevlerinin, Köy Enstitülerinin, Tercüme Bürosu'nun, Milli Eğitim Bakanlığı Klasikleri'nin, Türk Tarih ve Dil Kurumları'nın; tiyatroda, müzikte, resimde, heykelcilikte, mimaride, edebiyatta, halkbiliminde gerçekleştirilen adımların ve oluşturulan kurumların kazandırdıklarıdır.

Bu kazandıklarımıza yarım yüzyıldır vurulan darbeler, insanın ve aydınlığın düşmanı ideolojilerin iktidarlarıyla verdikleri yaralar; akıldan, düşüncenin özgürlüğünden, bilimden ve aydınlıktan yana olan insanlara göğüs germek zorunda oldukları bir gerçeği anımsatmaktadır:

Karanlık, Cumhuriyet Devriminden intikam almak için aydınlığa saldırıdadır.

Bu gerçek, ırkçı ve dinci bağnazlıklarla dolu bir ideolojinin dünya çapındaki küreselleşme ideolojisiyle çakışarak aydınlığımızı karanlığa dönüştürmede önemli adımlar attığı, hatta yaşamımızı belirleme noktasına geldiği gerçeğidir.

Bu gerçeğin bilinciyle, aydınlığımızın kazanımlarına güç katan, onu çoğaltan değerlerimizi de sahiplenme sorumluluğuyla karşı karşıyayız.

Aydınlığın Kıvanç ve Onur Tablosu

Küreselleşmeyle, Yeni Dünya Düzeni'yle gelen, ulus devletleri, ulusları, ulusal kültürleri, ulusal dilleri, ulusal edebiyatları, ideolojileri yok etmeyi amaçlayan emperyalizmin karanlığı, aydınlığımızı boğuyor.

Tüketime, magazinleştirmeye, mistisizme, medyatikliğe, tekssesliliğe, popülerliğe yönelik adımlar aydınlık tarihimizi silmeye, yeni aydınlık değerlerimizin önünü tıkamaya çalışıyor.

Aydınlık tarihimize bakınca gördüğümüz; Hasan-Âli Yücel, İsmail Hakkı Tonguç, Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali, Pertev Naili Boratav, Halikarnas Balıkçısı, Sabahattin Eyuboğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Ruhi Su, Aziz Nesin, Ceyhun Atuf Kansu, Fakir Baykurt, Doğan Avcıoğlu, Turan Dursun, Yılmaz Güney, Uğur Mumcu ve daha adlarını buraya yazmamıza olanak olmayan onlarcası gibi şimdi aramızda olmayanlarla; Vedat Günyol, İlhan Selçuk, Mehmet Başaran, Attilâ İlhan, Melih Cevdet Anday, Şükran Kurdakul, Oktay Akbal, Server Tanilli, Emre Kongar, Muzaffer İlhan Erdost ve daha adlarını yazmaya dergi sayfalarının yetmeyeceği onlarcası gibi aydınlıklarını sürdüren değerlerimiz de birer aydınlık kurumu olarak aydınlığın kıvanç ve onur tablosunda yer almaktadırlar.

Bu kıvanç ve onur tablosunu sahiplenmek, bu tabloyu zenginleştirmek de görevimizdir.

(Damar, Ocak 2000)

21. YÜZYILIN EŞİĞİNDE SANAT VE EDEBİYATIMIZ

Özgürlük ve ölümsüzlük arayışının, çağların geleceğe taşınmasının en önemli araçları olan sanat ve edebiyat bir insanlık sevdasıdır ve bu sevda tarihin en büyük engeliyle karşı karşıyadır bugün.

Çünkü, her sanat, edebiyat, kendi çağının, kendi çağındaki yaşama biçiminin izlerini taşır; her çağ, kendi sanatının, edebiyatının niteliğini belirler; her çağın içindeki yeni arayışlar, her sanat ve edebiyat için de geçerlidir.

Yeni bir yüzyıla ve bin yıla girerken dünyanın ve ülkemizin ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel koşulları yani yaşama biçimi 21. Yüzyılın sanat ve edebiyatının kimliğini de belirleyecektir.

Bu kimlik, nereye, nasıl gidiyor ve bize ne getirecek?

Sanat ve edebiyat yaratıcılıktır; küreselleşmeyle gelen Yeni Dünya Düzeni yani, çağdaş emperyalizmin sunduğu yaşama biçimi yaratıcılığın engelidir.

Paranın egemenliğini yaşıyoruz; insanlık paranın tutsağı ediliyor; sanat ve edebiyat da.

Yaşamımızın nasıl bir egemenlik altına alındığını gösteren ve promosyon, reklam, pazarlama denilen olayla ilgili olarak birkaç örnek vermek istiyorum.

Hepimizin her an karşılaştığı birkaç reklam.

Bir reklamda, bir banka reklamında, bir İngilizce öğretmeninin kişiliğinde eğitimin ve öğretmenliğin nasıl aşağılandığını

içimiz burkularak izliyoruz. Sanatı ve edebiyatı çocuklara çocukluklarından başlayarak öğretecek, sevdirecek olan öğretmenlerin aşağılanması sanatın edebiyatın aşağılanmasından başka şey değildir.

Bir başka reklam bir otomobil reklamı. Otomobilin sahibi, otomobilini o kadar çok seviyor ki, kanepesine "hamburger sosu" döktüğü için en yakın arkadaşını otomobilinden atıp otoyolda elinde çantasıyla bırakmaktan hiç çekinmiyor. Çünkü bazı kişiler için otomobilleri en değerlidir ve dostlukmuş, arkadaşlıkmış vız gelir.

Bir başka otomobil reklamında bir düğünün güzelliklerini kameraya alan birinin düğünü bir yana bırakıp kamerasına takılan bir otomobilin büyüsüne kapılmasını ve onu kameraya almasını izliyoruz. Düğünün ne önemi var ki önemli olan otomobildir.

Bir başka reklam fındık reklamı. Pazarda fındık satan birinin "aganigi naganigi" diye bağırmasıyla herkesin başına üşüşmesi.

Yaşamı belirleyen, yaşam gerçeğimizi haykıran reklamlardır bunlar.

Boşuna reklam yapmazlar çünkü, bir bildikleri vardır ve bildikleri, böylesi reklamlardan öğrendiğimiz kadarıyla şudur: Toplumumuz aptallaştırılmıştır, adileştirilmiştir, şaşkınlaştırılmıştır, alçaklaştırılmıştır. Toplum değerlerini yitirmektedir. Topluma, hızla temeli para olan, tüketim olan yeni değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Aziz Nesin'in, Türk milletinin yüzde altmışı aptaldır demesinin altında da bu gerçek yok muydu?

İşte bu gerçek olanca acımasızlığıyla, yabanıllığıyla karşımızdadır bugün.

Bu gerçeğin sanat edebiyat alanında işler nasıl peki?

Kapitalist emperyalizmin günümüzdeki adı olan Yeni Dünya Düzeni ve küreselleşmenin kendine uygun değerleriyle oluşturduğu sanat ve edebiyat insan dışı, yaşam dışı "postmodernizm" denilen bir ideolojiyle buluşturuyor bizi.

Toplum sanatı ve edebiyatı, sanat edebiyat toplumu nasıl görüyor? sorusu, bu konudaki gerçekliğin ortaya çıkarılmasının bam tellerinden biridir.

Bu sorunun ikili bir yanıtı var: Biri boyun eğme, öteki de yüzyıllardır yapılan alaya alma ve direnme.

İnsanımız, son günlerde yaygınlaşan bir fıkrayla şöyle karşılıyor bu soruyu.

Temel roman yazmaya karar vermiş. Günümüzün dillere destan, romancılığımızın kendisiyle başladığını savlayan büyük romancısına gitmiş. Büyük romancı ama Temel'in halk olduğunu da biliyor, görüşmeyi kabul etmiş.

Temel, "Ben roman yazacağım," demiş büyük romancıya, "ne yapmam gerekir?"

Romancı, reçetesini sunmuş hemen.

"Bir kere," demiş "gizem olacak romanda, bilinmeyen, anlaşılmayan şeyler olacak. Sonra cinsellik olacak mutlaka, abartılmış, saptırılmış bir cinsellik. Bir de soyluluk, aristokrasi olacak mutlaka. Sıradan insanlar değil, ulaşılmaz insanlar olacak kahramanlar. İçinde bunlar olursa romanın kesin başarılı olur. Çünkü ancak böyle romanlar okunuyor, yazılıyor, isteniyor şimdilerde."

Temel almış reçetesini, kapanmış evine ve aylarca çalıştıktan sonra romanını bitirip getirmiş büyük romancıya. Büyük romancı Temel'in "Kontesi Kim Sevdi?" adlı romanını okumuş.

"Çok güzel," demiş. "Tamam, olmuş, ama son zamanlarda moda olan bir şey daha var. Sen bu romanı yazarken o da istenilir oldu. Onu da eklemelisin, yoksa romanın eksik kalır, sevilmez, başarılı bulunmaz."

"Nedir o?" demiş Temel.

"Din ve mistiklik," demiş büyük romancı. "Dini ve mistisizmi de eklemelisin. Çünkü şimdilerde bunlar moda oldu. Dünyanın her yerinde bunlar yazılıyor, okunuyor."

"Peki," diyen Temel, ayrılmış büyük romancının yanından ve yine aylarca uğraşıp romanını bitirmiş ve getirmiş.

Temel'in romanının adı "Allah Allah, Kontesi Kim Sevdi?" olmuş.

Fıkranın sonunu merak ediyor musunuz?

Fıkranın sonu, sanatın edebiyatın tüm dallarında bize yaşatılan gerçekliktir.

Bize dayatılan ideolojinin özü budur işte.

Sanallık, görsellik, medya, iletişim araçları, teknoloji, promosyon, reklam, tanıtım, medyatiklik, popülerlik, magazinleştirme, metalaştırma, bestseller sözcüğüyle ifade edilen çok sattırılma başarısı... tüm bunlar insansız ve yaşamsız, sanatı ve edebiyatı tüketen emperyalizmin tehlikeli bir postmodernizm olarak bize sunduğu işte budur.

Düşlere saldırıdır bu; yaratma özgürlüğüne saldırıdır; otosansüre zorlamadır; otosansür ki sanatın ve edebiyatın en büyük düşmanıdır.

Yüzyıllardır dinle, yasalarla, kabagüçle akla, bilime, sanata, düşünceye, aydınlığa yönelen saldırının devamıdır.

Sanat ve edebiyat zamana direnmek, zamanı aşmaktır, günümüzün tüketim toplumu zamana direnen değil bugün üretilen bugün tüketilen şeyleri sanat diye benimseterek sanatı yok etmektedir.

Yirminci yüzyılın yarattığı bilim ve teknoloji yaşama biçiminin temelidir.

Düş ve düşünce gücü yaratır bilimi ve teknolojiyi; merak, sorgulama, kuşku.

Bilim ve teknolojiyi yaratan bunların ulaştığı bilim ve teknolojinin ulaştığı tek tek kişilerin düşünce ve düş gücünü engellememek, çoğaltmak için kullanmalıdır.

Ütopyaların, ideolojilerin, dillerin, ulusların yok edilmesi kültürün yok edilmesidir.

Bunu engelleyecek olan ilk adımı insan atmalıdır.

İlk direniş anıtı insanın kendisi olmalıdır.

İnsan direnmelidir.

İnsan, dilleri yok eden bir ideolojinin kendi bastığı dalı, sanatın ve edebiyatın temeli olan dili kesmesine izin vermemelidir.

Kültürün üzerinde yükseldiği ulusal değerlerin yok edilmesine karşı çıkmalıdır.

Düşgünü, ütopyasını yitirmemelidir.

Düzenin, düzenin ideolojisinin istediği gibi yazmamalıdır, okumamalıdır, izlememelidir, yapmamalıdır, almamalıdır.

Kendisinin alet edilmesine engel olmalıdır.

İnsandan başlayıp, yaşamdaki her şeyi gerçekleştiren insanların bir araya gelmeleriyle oluşan toplumsal düzenlerde noktalanan bir yanlış gidişe dur diyecek olan yine insanın kendisidir.

İnsan, kendisi gibi düşünen insanlarla birlikte sanatı ve edebiyatı insanın en önemli edimi olmaktan çıkarıp tüketimin adi bir aracı haline getirmeye çalışan bu yanlış gidişe dur diyecek güce sahiptir.

Sanat ve edebiyat gücünü insandan alır.

İnsan da gücünü bin yıllardır insanın yarattığı ilk destanlardan, ilk mağara resimlerinden, ilk iş türkülerinden beri gelen sanat ve edebiyattan alarak, onların kıvancı, onuru, güveniyle Yeni Dünya Düzeni'nin dayatmalarına karşı direnir; direnmek zorundadır.

Sanata ve edebiyata direnmek yakışır; başlangıcından beri en zorba düzenlere, en koyu karanlıklara direndiği için var olmuştur sanat ve edebiyat.

İnsana da direnmek yakışır; başlangıcından beri en zorba düzenlere, en koyu karanlıklara direndiği için var olmuştur insan.

İnsana sanat ve edebiyat, sanat ve edebiyata insan; yaşama sanat ve edebiyat, sanat ve edebiyata yaşam yakışır.

Yaşama evet diyorsa, sanata ve edebiyata da evet demelidir insan.

(Güzel Yazılar, Ocak-Şubat 2000)

ÖZGÜRLÜK, MEDYA VE EDEBİYAT

Özgürlük ve Edebiyat

İlerlemenin, gelişmenin, yenilenmenin gerçekleşmesinde en önemli unsur *"özgürlük"* tür.

Özgürlükle sağlanır insanların birbirini tanıamlaması ve insanlığa dönüşmesi.

Çok uzak tarihe gitmeye gerek yok, yakın tarihte bile dillere karşı savaş, ulusal kimliklere karşı savaş, sınıf savaşımları, din ve mezhep savaşları birilerinin, başka birilerinin özgürlüklerini ortadan kaldırma ya da birilerinin başka birileri tarafından yok edilmek istenen özgürlüklerinin kazanılması amacını taşımıştır hep. Çünkü özgürlükle insan kendi kimliğine kavuşur, özgürlükle insanın insanlığa dönüşmesi ve yeteneklerini gerçekleştirerek dünyaya egemen olması sağlanır.

Edebiyat ve özgürlük sözcükleri de birbirini tamamlarlar. Çünkü edebiyat da insandan yola çıkıp insanlığa ulaşmanın ve insanın yaşama egemen olmasının araçlarından biridir.

Özgürlüğün tarihi ile edebiyatın tarihi birbirine çok benzer. İnsanın uzun uğraşılarıyla gerçekleşir ikisi de. Özgürlüğün olmadığı yerde edebiyat da yoktur, özgürlüğün daraltıldığı zamanlarda edebiyat da daralır.

Edebiyatın etkisini azaltmak ve yaşamın insan için güzelleştirmesini engellemek isteyenler tarihin her döneminde edebiyatı kendilerine düşman bellemiş ve özgürlükleri yok etmeye uğraşmışlardır.

Edebiyat da bunları düşman bellemiştir elbette ve özgürlüğü yeniden yeniden kazanma savaşımından bir an bile geri durmamıştır.

Bizim tarihimizde de böyle olmuştur bu, dünyanın tüm uluslarının tarihinde de.

Kısacası özgürlüğün tarihiyle edebiyatın tarihinin aynı yazgıya bağlı olduğunu söyleyebiliriz.

Günümüzde de özgürlük savaşımıyla edebiyatın durumu aynıdır dersek yanlış bir şey söylemiş olmayız.

İnsanın kendi özgürlüğüyle yaşamla ilişkisinin bulunduğu nokta, edebiyatla ilişkisiyle olan noktadan pek de farklı değildir.

Yaşamın yani özgürlüğe doğru atılan adımların toplumsallaşmasıyla edebiyatın toplumsallaşması ve özgürleşmesi hep çakışmıştır.

Edebiyatımız ve Özgürlük Savaşımımız

*"Şalvarı şaltak, eğeri kaltak, yiyende ortak Osmanlı"*nın özgürlük isteyenlere zorba yaklaşımı aynen edebiyata yaklaşımında da görülmüyor mu?

Toplumsala, insanın yükselişine yönelme, -Nesimi, Pir Sultan Abdal, Nefi örneklerinde görüldüğü gibi- en barbar yöntemlerle engellenmemiş miydi?

Özellikle basımevlerinin girişiyle birlikte yükselen özgürlük çığlıklarının *"sansür"* denilen bir zorbalıkla susturulmaya çalışılmasının ardındaki gerçeklik edebiyatın da insandan uzaklaşmasını önermiyor muydu?

Cumhuriyet devrimleriyle birlikte yaşamın her alanında olduğu gibi insanı insan kılma savaşımının yükselmesiyle edebiyatımız toplumsal damarına ulaşmamış mıydı? *"Ulusal edebiyat"*ın doğması, toplumsal sorunlara yönelmenin hız kazanması yaşamla edebiyatın çakışması anlamına gelmez miydi?

Hitler'in dünyaya *"Yeni Düzen"* getirme çığlıklarıyla başlattığı *İkinci Dünya Savaşı* yıllarında, toplumsal ilerlemeyi ve özgürlüğü amaçlayarak barış ve toplumsallık çığlıkları atan sosyalist ve devrimci edebiyatçıların çığlıkları birbir yöntemle engellenmek istenmemiş miydi? (Nâzım Hikmet'in hapislerde çürütülmesi; Tan gazetesinin tahrip edilmesi; Hasan-Âli Yücel-Ke-

nan Öner ve Sabahattin Ali-Nihal Atsız Davası; Dil Tarih baskını ve Boratav'ın, Boran'ın, Berkes'in tasfiyesi; Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Mim Uykusuz, Rıfat Ilgaz'ın Markopaşa ve sürekleri olayı; Sansaryan Hanındaki tabutluklar ve işkenceler, sürgünler, hapislikler; kitapların dergilerin toplatılması, yasaklanması; Sabahattin Ali'nin öldürülmesi, *"Fedailer Mangası"*nın direnişi... Aynı dönemde Hitler benzeri ırkçı ideolojinin ulusallığın yerini almaya doğru ilk adımlarını gerçekleştirdiği ve iktidar savaşımının yaşamın her alanında olduğu gibi Meclis'te de örneğin köylüyü topraklandırma yasasıyla ve olanca hızıyla sürdüğü de unutulmamalıdır.)

Özgürlüğün baş düşmanı olarak gelişen *"otosansür"* belasının *"Demokrat Parti diktatörlüğü"* yıllarında edebiyatımıza girmeye başlamış olduğunu ve o yılların içine kapanık edebiyatının aynı zamanda özgürlük çığlıklarının fısıltıya dönüştüğü bir dönemde öne çıkmasının altında yaşanılan dönemin gerçekliği yatmıyor muydu?

Bu gerçekliğe karşın yükselen *"Köy Enstitülü"* edebiyatçıların ve Cumhuriyet'in ilk *"aydınlık kuşağı"*nın yarattığı halkçı, devrimci, demokratik, insani edebiyatın aynı zamanda özgürlüğe susamışlığın anlatımı olarak insanın toplumsallaşması savaşımıyla örtüştüğünü ve toplumsal damarımızın başyapıtlarını yaratmaya başladıklarını kim yadsıyabilir?

Bu damardan yükselen özgürlüğün ve edebiyatın *27 Mayıs* sonrasında kök saldığı, *"68 patlaması"*nı yarattığı ve buna karşın özgürlük ve edebiyat düşmanlarının 12 Mart'la yeni bir duvar ördüğü de bilinmiyor mu?

*"12 Mart dönemi"*ndeki duvarın, bireye yönelme maskesi arkasına sığınarak edebiyatı sulandırma ve toplumsaldan uzaklaştırma operasyonunun püskürtülmesiyle toplumsal özgürlük istemlerinin yurt çapında yeniden yükselmesi bir rastlantı mıdır?

(12 Mart sonrasında edebiyattan toplumsalın kovulup sulandırılmış cinselliğin ve bireysel bunalımların egemen kılınması doğrultusundaki yapıtların birkaç yıl sonra sessizce piyasadan

çekilmesinin başka anlamı yoktur. Ne yazık ki bir süre sonra, 12 Eylül sonrasında aynı yapıtlar yeniden cilalanarak sunulmuştur.)

12 Eylül'le *"Türk-İslam Sentezi"* doğrultusundaki ırkçı ve şoven yapılanmanın edebiyata yönelik operasyonları unutuldu mu? Anayasal değişikliklerle, dilden, Türk Dil Kurumu'na el konulmasıyla başlayan kültürel baskıların *"Mızır yasa"*larla, yeni yasaklamalar ve sansürlerle birlikte *"otosansür"*ün yeniden gündeme gelmesi demek olan bir *"küfür edebiyatı"*nın doğmaya başlaması, edebiyata yönelik yeni kurumlaşmaların hazırlıkları olarak birtakım tekellerin alana sıkı adımlarla dalması, toplumsallığın bireyi yok ettiği ünlemleriyle ve sözde birey arayışıyla toplumsallıktan kopuşun siyasal baskıyla örtüşerek edebiyatta etkin olmaya başladığı gerçekliğini de her şeyi unuttuğumuz gibi unuttuk mu yoksa?

1990'lar ise 12 Eylül'de başlayan operasyonunun ABD'nin, yani, emperyalizmin, yani *"Yeni Dünya Düzeni"*nin, yani *"Küreselleşme"*nin dayattığı bir yaşam biçimiyle ortaya çıkan gerçekliğin bizdeki dayatılan yaşam biçimiyle kök salmasını getirmedi mi?

Medya ve Edebiyat

Medya sözcüğünün çok kullanılır olması ve günlük yaşamımıza girmesi de 90'larla birlikte olmuştur diyebiliriz.

İnsanın bulduğu bir araç olup da insanı bu kadar tutsak eden bir başka araç olmamıştır dünyada; daha doğrusu böylesine yanlış kullanılan bir araç.

Yakın geçmişi şöyle bir anımsarsak bir video salgınının, bir telsiz salgınının, bir bira salgınının, bir kafe-bar salgınının da toplumun büyük kesimini tutsak ettiğini yaşamıştık.

Daha önceki dönemlerde barutun, yeni silahların bulunuşunun, köleliğin, keşif adı verilen işgallerin ya da ta ateşin bulunmasıyla başlayan başka yeni buluşların, yüzen araçların, uçan araçların, motor gücüyle giden taşıtların, çalışan araçların, elektriğin, daha yüzlerce yeniliğin insanlığın gidişini tek tek ve birlikte çok çok etkilediğini görmüştük.

Bu etkilemelerin gücünün zamana ve mekâna bağlı olarak değişkenliği *"eşitsiz gelişme"*yi getirmiş ve insanlık sürekli olarak gelişmesinin önündeki engelleri temizlemek ve yeni gelişmelerin önünü açmak için yeni özgürlüklerin peşinde olmuştur.

Özgürlük arayışları yeni gelişen araçların tüm insanlığı tutsak etmesini engelliyordu.

Edebiyatın da bu arayışlarda önemli bir işlevi olmuştu.

İnsanın kendini ve toplumunu tanıması yolundaki edebiyat adımları genel gelişmenin ve yenileşmenin de öncülüğünü yapmaya çalışıyor ve görkemli adımlar atıyordu.

Bizde de aynı doğrultuda adımların atıldığını ve kıvanç duyacağımız edebiyatçılarımızın edebiyatın her dalında bizi gururlandıran başarılı yapıtlara imza attıklarını kimse yadsıyamaz.

Medyanın yaşamımıza egemen olmasıyla birlikte karşımıza çıkan gerçeklik ise tümüyle kahredicidir.

Küreselleşmenin en önemli aracı olarak tüm dünyayı etkisi altına alan medyanın özgürlük arayışlarının da önünü tıkama görevini başarıyla gerçekleştirdiğini kabul etmek zorundayız.

"Eşitsiz gelişme" ile başlayan *"sömürgeleştirme"* kapitalizmin yeni ve hiç tükenmeyecek olan bir yeni bunalımını da yaratmıştı.

"Tüketilemeyen mallar bunalımı" denilen bu bunalım günümüzde de etkisini sürdürüyor ve günümüz emperyalizminin aşması gereken bir görevi önüne dikiyor.

Pazarın genişletilmesi ve tüketimin çılgınlık düzeyine yükselmesini zorunlu kılan bu görev küreselleşme politikalarıyla yaşama geçirilmeye çalışılıyor ve bunun en önemli aracı da *"medya"* oluyor. Medya, yaşamın her alanında *"tüketim"*in gerçekleştirilmesini asıl görev biliyor. Medyayı *"reklam sektörü"*nün yönlendirmesi bunun en açık kanıtıdır. Medyanın tekelleşmesi ve özgürlüklerin yok edilmesindeki, kamuoyunu belirlemesindeki etkisi asıl görevini gerçekleştirmede başarılı olmasını sağlıyor. Bu etkinin, her şeye olduğu gibi edebiyata da olduğunu görmemek aptal olmakla eştir.

Nasıl bir edebiyat istendiğinin belirlenmesi ve edebiyatın ideolojisinin tüketime yöneltilmesi medyanın en büyük başarısıdır.

Bu başarıda toplumsallığın savunucularının seslerinin kısılması gerçekliğinin de elbette önemli payı vardır; çünkü özgürlük savaşımıyla edebiyatın birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğunu yinelersek bu gerçek kendiliğinden ortaya çıkar.

İnsandan uzak, toplumsallıktan uzak, tüketimi pompalayan, tüketimin çoğalmasını sağlayan, her şey gibi edebiyat yapıtını da tüketimin hizmetine sunan bir ideolojinin egemenliği medyanın başarısıdır.

Edebiyatın tekseslileştirilmesi, postmodernleştirilmesi, magazinleştirilmesi, mistikleştirilmesi, bağıra bağıra tüketilmesi, soysuzlaştırılması, popülerleştirilmesi, medyatikleştirilmesi, bayağılaştırılması, değersizleştirilmesi, edebiyat izleyicilerinin yönlendirilmesi insan ve insanlık açısından yanlış bir gidiştir.

Zamana karşı yarışıp zamanı yenerek kendini kanıtlayan bir ölümsüzlük arayışının adı olan edebiyat yerine bugün üretilip bugün tüketilen ürünlerin edebiyat olarak sunulması edebiyata yapılacak en büyük kötülüktür ve bu egemenlikte payı olan herkesin edebiyat düşmanı olarak bilinmesinde yarar vardır.

Doğal olarak yaşamdan süzülen ve insan damarının sürdürücüsü olan bir gelenekten insanı kovan bir edebiyatsızlığın başka ne anlama geldiği de düşünülmelidir.

"Yükselen değerler" edebiyatı da tutsak almıştır ve para egemen dünyanın bugünkü yapılanmasının adı olan küreselleşmenin ideolojisi *"postmodernizm"*, ardındaki büyük medya desteğinin anlamını sorgulamalıdır.

Tekellerin, paranın belirlediği, onlar adına medyatik araçların egemen olduğu bir edebiyat insana da, insanlığa da yakışmıyor.

İnsanlığın, edebiyatı edebiyat alanlarında yeşerteceği günler pek yakın değil ama öyle çok çok uzak da değil.

Çünkü özgürlük savaşımı hiç bitmemiş, bitmeyecek; insan da tükenmez çünkü, edebiyat da.

(Berfin Bahar, Şubat 2000)

TARİH DEVAM EDİYOR

(Yalanlarla, Bağnazlıklarla, Korkutmalarla ve Direnişlerle, Derslerle Devam Eden Kültürel Tarihimiz Üzerine Notlar...)

1- Niçin Şaşırıyor, Niçin Kızıyoruz?

Sorular soralım mı önce?

Niçin şaşırıyoruz, niçin kızıyoruz?

Birileri çıkıp da Nâzım Hikmet'e saldırınca niçin şaşırıyoruz, niçin kızıyoruz?

Birileri çıkıp da Yılmaz Güney'e saldırınca niçin şaşırıyoruz, niçin kızıyoruz?

Saldırmışlar da ne olmuş, eksiltmişler mi onları, hem zaten yıllardır saldırmıyorlar mıydı ki?

Saldıranların kim olduğu önemli değil mi, saldıranlar, adları değişik olsa da hep aynı değil mi?

Yıllar öncesinin Osmanlı paşaları, "Katli Vaciptir" diyen Şeyhülislamları, Peyami Safa'ları değil mi onlar?

Onları ciddiye almayalım demiyorum, tersine çok ciddiye alalım ama asıl olarak niçin saldırdıklarını unutmayalım diyorum, sorun bu değil mi?

Bir de saldırı edebiyat ya da sinema açısından olsaydı olayı başka türlü değerlendirmek gerekirdi ama saldırı siyasal olduğu için bu boyutunu ele alalım diyorum, haksız mıyım?

Saldıranların sınıflandırılmasına bakalım mı önce?

2- Sınıf Düşmanları

Nâzım Hikmet'e, Yılmaz Güney'e, değerlerimize saldıranların birinci sırasında gelenler sınıf düşmanlarıdır.

Her dönemin egemenleri girer bu bölüme.

Özgürlüğün sanatçılarına özgürlük düşmanlarının saldırısıdır bu yani.

Yüzyıllardır sürer bu saldırı; yakımlarla, yıkımlarla, öldürümlerle, işkencelerle, sürgünlerle sürer.

Özgürlük bunlara duyduğu öfkeyle güçlenir bir yandan da.

Zorbalığa karşı çıkmak sanatın özünde vardır çünkü.

Pir Sultan'ın, Dadaloğlu'nun yüzyıllar sonrasında hâlâ yaşaması bu öz nedeniyledir işte.

Osmanlı zorbalığına karşı koyan aydınlığın simgeleridir onlar ve tarih boyunca onlara da saldırılmıştır, herkes bilir.

3- Yeni Dünya Düzeni

Günümüzde "Yeni Dünya Düzeni"nin savunucularıdır bu saldırganlar. İdeolojileri onu gerektirir.

En vahşi ideoloji liberalizm değil mi bugün.

En vahşi saldırı da liberallerden gelecek doğallıkla.

En liberal kim?

"Liberal Demokrat Parti" en liberal olduğunu söylemiyor mu?

Öyleyse bu partinin başkanının Nâzım Hikmet'e saldırmasından daha doğal ne olabilir?

Besim Tibuk adlı sözde liberalin Nâzım Hikmet'e saldırmasının başka bir hikmeti olabilir mi?

Liberallik özgürlükçülük değil ki.

"Zayıf karakterli... zararlı bir zavallı" sıfatlandırmaları Nâzım Hikmet'e değil, insanlık düşmanı ideolojileriyle paranın tutsaklığını kabullenmiş insan düşmanlarına uygundur.

Yurdu çek defterleri ve kasalarının anahtarı belleyenlerin Nâzım Hikmet düşmanlığından daha doğal ne olabilir?

Onlara dememiş mi, "Nâzım Hikmet Vatan hainliğine devam ediyor hâlâ" diye.

Kızmayalım, şaşırmayalım ama gülüp geçmeyelim de.

4- Bağnazlıklar

İkinci olarak bağnazlardır saldıran.

Irkçı bağnazlıklar, dinci bağnazlıklar, inanç bağnazları.

Bunların ülkemiz özelindeki temsilcilerinin kimler olduğunu çok iyi biliyoruz.

Osmanlı fetvacılarından Şeyhülislamlarına, Osmanlı paşalarından cellatlarına uzanan bu bağnazlıklar günümüzde kendilerinden gurur duyulan çetelerde örgütlenen maşalarla, camilerde örgütlenen din koruyucularıyla aydınlığın düşmanlığına devam ediyorlar.

Ama unutmayalım, bağnazların saldırılarıyla büyümüştür sanat.

Bağnazların yasaklamalarını, engellerini aşa aşa büyümüştür.

5- Dönekler

Saldıranların üçüncü sırasındakilerini ise eski dostlar oluşturur.

Çeşitli adları vardır onların. "Dönek" derler kimilerine.

Kimileri akıllarının başına geldiğini söyler.

Gençlik hatasıdır yaşadıkları.

Bir zamanlar öyle düşünmüşlerdir de şimdi tam tersini düşünmektedirler ne vardır bunda?

Değişmek insana özgü değil midir?

Değişmişlerdir ki ne biçim?

Eski değerlerine hepten sırt çevirmişlerdir.

Eski sol değerlerinden ne kaldıysa küfürdür onlar için ve saldırıp dururlar yeni efendilerinin gözüne girmek, onları değiştiklerine iyice inandırmak için.

6- Bir Örnek Aydın

Halil Ergün'ü yürekten kutluyorum.

"Siyaset Meydanı"nda hem düşünce hem ahlak dersi verdi.

Bir sinemacı, bir Yılmaz Güney dostu olmakla kalmadı, yok edilmek istenen değerlerimizi kararlıca savundu; saldırganların saldırılarının amaçlarını gözler önüne serdi, paçavraya çevirdi

saldırganları, onların asıl hedeflerinin ne olduğunu hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak bir açıklıkla anlattı.

Aydın tavrı budur işte dedirtti.

Sinan Çetin savunamadı bile "yeni" ve "çağdaş" düşüncelerini, şimdi unutmuş göründüğü eski değerleriyle alay etmeye yeltendi ama cesaret edemedi, yeterli destek bulamadı o anda, çaresizleşti.

"Özelleştirme en temel sorunu"ymuş bu ülkenin; yalnızca bunu söyleyebildi.

"Çirkinler de Sever"di değil mi Sinan Çetin?

Şimdi paradan başka bir şeyi sevmiyor musun?

Yılmaz Güney'in hiç filmini görmeyen ya da bir filmini ancak gören gençler bile çağdaşlık dersi verdiler; "Umut" yani.

"Soba Penece Camı ve İki Ekmek" isteyen "umutsuzlar"ın umudu.

Bir uzun "Yol"un "Ağıt"çılarının, çete babalarının değil gerçek "Baba"ların "Acı"lı insanlarının çocuklarıydı onlar.

Yılmaz Güney'e saldıranlar "Arkadaş"ın verdiği mesajların ne olup ne olmadığını anlamıyorlar mı sanıyorsunuz?

Bal gibi anlıyorlar.

"Onlar umudun düşmanıdır" çünkü, "Meyve çağında ağacın, / serpilip gelişen hayatın düşmanı."

Ama onların duvarları "vız gelir bize vız."

Yeter ki sahiplenmesini bilelim değerlerimizi.

7- Sınıf Savaşımı Bitti mi?

Daha önce böyle olmadı mı hep?

Hep saldırmadılar mı birilerine?

Üstelik saldıranların bir kısmı bir zamanlar bizden olanlar değil miydi?

Tarihi böyle yaşamadık mı?

Sınıf savaşımı bitti mi ki?

"Emperyalizm", kapitalizmin "en vahşi, en barbar, en acımasız, en yüksek" aşaması değil miydi?

McCarthyciliğin tüm dünyaya yaygınlaştırıldığını yaşamadık mı, "Soğuk Savaş" denilen neydi ki?

Küba'yı ablukaya almadılar mı, yıllardır ambargo uygulamıyorlar mı?

Vietnam'da yıllardır ne yaşanmıştı sanki, Afrika'da, Latin Amerika'da, her yerinde dünyanın?

Ya "Yeni Dünya Düzeni"; o da, emperyalizmin en bağnaz, en kudurgan ideolojisi ve düzeni değil mi yoksa?

Hitlerleri yaratanlar şimdi Haiderleri yaratmadılar mı?

Bu düzenin uşakları ve soytarıları, bu düzen sürsün diye hizmet etmek zorunda değiller mi?

Niçin kızıyoruz onlara?

8- Türk-İslam Sentezi'nin Din Ayağı

Peki, bizim, yerli "Türk İslam Sentezi"miz nedir?

"Yeni Dünya Düzeni"nin bize uygun ideolojisinin adı değil mi?

"Yeni Dünya Düzen"inin vahşi liberalizm saldırganlığıyla "Türk-İslam Sentezi"nin bağnaz saldırganlığı kolkola, ne güzel ortaklık değil mi?

"Ilımlı" olarak öne sürülen bir İslamın ne olduğunu, "Hizbullah" vahşetinde görmedik mi?

Ilımlılığın dehşetin beyaz camında gösterilmesinden bile korkuluyor muymuş, büyüklerimiz bile ürperiyorlar mıymış?

"Kanlı mı kansız mı olacak" demiyor muydu adı milli olan ama ulusallık düşmanı Nizamcı, Selametçi, sonra Refahçı, bir Hoca; sorunun yanıtının araştırılması değil mi bu vahşet?

Bu vahşetin provaları yıllar önce "Kanlı Pazar"larda ve çok daha yakında "Sivas Katliamı"nda atılmamış mıydı?

"Satırlar"ın kanı neyin habercisiydi? "Hilafet devleti" Almanya'nın göbeğinde kurulmadı mı?

Orada demokrasi olduğu için mi yoksa?

Kendine seçtiği takmaadının (Harun ve Yahya) kerametiyle peygamberliğini duyuran evrim teorisi düşmanı Adnan'ın tuzakları niçin şimdilerde ortaya çıkarıldı acaba?

İslamcı şairin büyüklüğünü söyleyenlerin "ibdac" ideolojisinden haberleri yok muydu?

Adını Anadolu'yu fethedenlerden alan bir başka Hoca'nın "o-kulları" dünyaya niçin yayılıyor ve o Hoca niçin "Yeni Dünya Düzeni"nin efendisinin kollarında yıllardır?

Onun okullarına övgüler dizen bir demokratik sol başbakan yönetmiyor mu ülkemizi, bir zamanların "Karaoğlan"ı?

Aciz kölelerin Müslim efendisi "mütedeyyin" genç kızların tadına bakarak mı inancını yayıyor dersiniz.

Mehdiler çoğalmadı mı?

Fetvacı Nuri'ler, cübbeci külliyeci Ahmet'ler?

Camileri okul yapmaya karar vereceklermiş, yıllardır değilmiş gibi.

Niçin çoğalıyor tarikatlar?

Çoğalıyor ve hem insanlığı hem birbirlerini yiyorlar, paraları da tabii.

Tarikatların ticaretle, mafyayla/çetelerle, devletle, Yeni Dünya Düzeni'nin efendileriyle içiçeliklerinin ardında ne var?

"İslam ahlak ve fazileti" mi?

9- Türk-İslam Sentezi'nin Irk Ayağı

Ya öbür ayak?

"Türklük gurur ve şuuru" ile yaşayanlar?

1940'lı yılların "ırkçı Turancı" ideolojisinin sürdürücüleri siyasal iktidara ortak değil mi?

Tan gazetesini yakmadılar, Dil-Tarih'i basmadılar mı?

Hasan-Âli Yücel'e, Tonguç'a, Sabahattin Ali'ye saldırmadılar mı?

Kırklareli Dağlarında parçalanmış cesedi bulunmadı mı Sabahattin Ali'mizin?

Nâzım Hikmet'imizin yıllarını cezaevlerinde soldurmadılar mı, yarım yüzyıl öncesinin Mandela'sını?

Yıllar öncesinden MC'lerle provasını yapmadılar mı ortak iktidarlarının?

Cinayetler işlemediler mi, aramızdan onlarca canı almadılar mı?

Suç işlemediler mi insanlığa karşı?

Katliamlar, soykırımlar yapmadılar mı?

"Bana milliyetçiler suç işliyor dedirtemezsiniz" diyen anlayış değil mi hâlâ devletin başında?

10- Sol Düşmanlığı

Ülkemizde demokrasinin tarihi ile sol düşmanlığı, sosyalizm düşmanlığı aynı şey değil mi?

Solun kökünün kazınması için gerçekleştirilmedi mi 12 Mart'lar, 12 Eylül'ler?

İdamlar, işkenceler, sürgünler, işsizlikler, acılar?

Dilimize saldırmadılar mı?

Dinin dili gerekçesiyle Osmanlıcayı yeğ tutmadılar mı Türkçemize?

Nâzım Hikmet'i "vatan haini" ilan etmediler mi, şiirimize saldırmadılar mı?

Sabahattin Eyuboğlu ile heybeciler, kilimciler diye alay edilmedi mi?

Vedat Günyol'la o "Babeuf" olayında insanlık sınavı vermediler mi?

Ruhi Su'ya, türkülerimize saldırmadılar mı, Ruhi Su böğürüyor demediler mi, mezarını bile kırmadılar mı, unutturmaya çalışmadılar mı, televizyonlarda var mı sesi?

Aziz Nesin'e, saldırmadılar mı Aziz Nesin sen nesin kampanyaları açılmadı mı?

Fetvalar verilmedi mi hakkında, Sivas Katliamının suçlusu Aziz Nesin'dir diyen solcular çıkmadı mı?

Köy Enstitülüler, köylü diye aşağılanmadılar mı, hem faşist kurumlar hem de komünist kurumlar denmedi mi onlara?

Tonguç Baba kahrından öldürülmedi mi?

Rıfat Ilgaz'ı 70 yaşında iplerle bağlayıp sokak sokak gezdirmediler mi?

Hababam Sınıfı hâlâ tahtında...

Asım Bezirci'yi yakmadılar mı Sivas'ta?

İşte "din bu" diyen Turan Dursun'u vurmadılar mı, "Fikir sahibi olmadan görüş sahibi olamayanların düşmanı" Uğur Mumcu'yu, Kardelenlerin Onat Kutlar'ını, Ahmet Taner Kışlalı'yı parçalamadılar mı bombalarla?

Deniz Gezmiş'e anarşist deyip asmadılar mı?

Halk kimi bağrına bassa o aşağılanmak istenmedi mi?

11- Tarih Devam Ediyor

Tarih devam ediyor ve devam eden tarihte değerlerimizi yok etmeye çalışanlar öyle çok ki.

Bizim tarihimiz de devam etmeli, değerlerimizi sahiplenerek.

(Berfin Bahar, Mart 2000)

DEĞERLERİMİZİ SAHİPLENMEK

Değerlerimiz Var Bizim

İçerden ve dışardan, maddi ve manevi, açık ve gizli, yavaş yavaş ve hızlı hızlı uygulanan politikalarla, insan olduğumuzu anımsatan, insanlığın aydınlık ve özgürlük arayışında yüzaklarımız olan, yaşama kattıklarıyla geleceğimizi güzelleştiren, yaşamlarıyla namuslu olmanın ve namuslu kalmanın örneği olup erdemini öğreten, ömürlerince doludizgin bir uzun koşuya çıkan değerlerimiz var bizim.

Kahramanlara gereksinmesi olan bir toplumun aydınlarıdır onlar, kahraman olmak zorundaydılar, oldular.

Cesurdular; yılmamak zorundaydılar yılmadılar.

Kararlı olmak zorundaydılar, kararlıydılar.

Behçet Aysan'ın deyişiyle, "Karanlık günlerin aydınlık yüzlü dostu"ydular.

Yurtlarını seviyorlardı çıkarsız, gerçek yurtseverdiler.

Ulus ve tarih bilincine sahiptiler.

Emeğin ve aydınlığın savunucusuydular.

"Bilim adamı aklı, sanat adamı yüreği"yle yaşayan özverili güzelliklerdi onlar.

Ayakta öldüler ya da öldürüldüler.

Kimler miydi onlar?

Aydınlık Ağaçları

Aydınlıklarımızdı onlar, "önümüzde giden."

Aydınlık ağaçlarıydılar.

Dal budak salıp aydınlığımızın ustalarından oldular.

Her biri çeşitli alanlardaki öncü ve usta kişilikleriyle aydınlığımızı çoğaltan Halikarnas Balıkçısı, İsmail Hakkı Tonguç, Hasan-Âli Yücel, Nurullah Ataç, Nâzım Hikmet, Cevdet Kudret, Sabahattin Ali, Rıfat Ilgaz, Ruhi Su, Aziz Nesin, Doğan Avcıoğlu, Asım Bezirci, Cemal Süreya, Turan Dursun, Onat Kutlar, Yılmaz Güney, Uğur Mumcu gibi Cumhuriyet'ten bu yana kültür, sanat, edebiyat dünyamıza güzellikler katan ustalarımızın yaşamları ve yapıtları hakkında yazdığım yazılardan oluşan ve Uğur Mumcu'nun "Gözyaşı ve Kahkaha" adlı yazısıyla biten "Aydınlığın Ustaları" adlı kitabımın önsözünde şunları söylemiştim:

"Aydınlık ağacını yaratmak ve yaşatmak kolay değil.

Aydınlık bir yaşamı hak etmek, aydınlık ağaçlarının meyvelerini yemek kolay değil...

Aydınlık ağaçlarının gölgesinde yaşamak kolay değil. Kolay yetişmiyor onlar çünkü. Aydınlık ağacı olmak kolay değil, hele bu topraklarda...

Ne onur ki bize aydınlık ağaçlarıyla yaşadık hep. Aydınlık ağacının çok zor büyüdüğü bir yurtta üstelik. Öyle ya daha fidanken kırılmak, kesilmek, yakılmak yazgı gibidir. Bu kırımdan, bu kıyımdan kurtularak ayakta kalmayı başaranların aydınlıkları bile toprak anamızın bereketini kanıtladı hep. Aydınlık düşmanları bu berekete bile düşman oldular. Onurumuzu, gururumuzu, aydınlığımızı yok etmek istiyorlar sürekli. Aydınlık ağaçlarımızdan uzakta tutmak istiyorlar bizi. Onların ışığından, sıcaklığından, serinliğinden, esintisinden, gölgesinden yararlanmamızı engellemek istiyorlar. Yok diyorlar, böyle ağaçlar yok. Kendi topraklarını yadsıyorlar. Unutturmak istiyorlar, öldürüyorlar, öğrenmek isteyenleri de kırıyorlar. Unutmayacağım diyenleri de tüketmeye çalışıyorlar. Yeni beyinlere sokmamak, eski beyinlerin belleklerinden kazımak istiyorlar. Ama aydınlık ağaçları, yetişirken nasıl direngenseler, şimdi de öyle direniyorlar.

Çünkü aydınlık ağacı olmak kolay değil.

Ama aydınlık ağaçlarını korumak da kolay değil.

Aydınlık ağaçlarının sevdasına ulaşmak nasıl kolay değilse, aydınlık ağaçlarını sahiplenmek de öyle. Zor iş. Bu toprağın insanlarına bu zor iş düşüyor şimdi...

İnsan olmanın, aydınlık bir insan olmanın ölçütü bu..."

Bu düşüncelerimin ilk kaynağı "Biz Hangi Fikir Mirasını İnkâr Ediyoruz"du.

Buradan yola çıkarak "hangi düşünce mirasını savunmalıyız?" sorusunu soruyor ve buluyordum yanıtını.

Soruyordum kendime:

Neleri öğrenmek ve öğretmek zorundaydık, neleri geleceğe taşımalıydık?

Bu düşüncelerimin ikinci kaynağı ise Uğur Mumcu'nun söz ettiğim yazısındaki belirlemeydi:

"Dünyanın en güç işi bir ömür dimdik ayakta durmak; geçmişi ve geleceği ile tutarlı olmaktır. Bu bir 'güç zenaat'tır. Bu güç zenaat kişilik ister; inanç ve direnç ister; yürek ister. İnanç hipodromlarındaki bu bayrak yarışında ipi göğüsleyen o kadar az ki!"

Mumcu bunları söylüyor ve çeşitli özellikleriyle sayıyordu bu "güç zenaat"n ustalarını:

Hocaların Hocası Hıfzı Veldet Velidedeoğlu; Cumhuriyet okulunun başöğretmeni Nadir Nadi; Bağımsız sosyalizmin maratoncusu Mehmet Ali Aybar; Türk tarihinin yorulmaz araştırmacısı Tarık Zafer Tunaya; Köy Enstitülerinin inançlı müdürü Rauf İnan; 40'lı yıllardan 90'lı yıllara koşan bir siyaset savaşçısı Ahmet Tahtakılıç; 27 Mayıs Devrimi'nin yiğit generali Cemal Madanoğlu ve Sıtkı Ulay'ı, Yurdakuler ve Okan'ı, Suphi Karaman'ı, Gürsoytrak'ı, Sami Küçük'ü, Ahmet Yıldız'ı, Tunçkanat'ı, Ekrem Acuner'i ile Kadri Kaplan'ıyla 27 Mayısçılar; Laikliğin ve insan haklarının elli yıllık dirençli savunucusu Prof. Bahri Savcı; gülmece ustalarından Rıfat Ilgaz ve Muzaffer İzgü; çeviri ve yazıları ile elli yıldır Babıali yokuşunu durmadan tırmanan Burhan Arpad; bilge yazar Melih Cevdet Anday; dizeleri ile Edirne'den Ardahan'a türküleri gibi dolaşan Cahit

Külebi; 'mutluluğun resmini yapan Abidin Dino; tablolarındaki fırça vuruşlarıyla Kuvayı Milliye atlarını koşturan Avni Arbaş; bağımsızlık, demokrasi ve devrim savaşçısı İlhan Selçuk; Atatürkçülüğün inanç ve coşkusunu bayrak gibi dalgalandıran Oktay Akbal; Türkiye'de işçi haklarının, sendikacılığın öncülerinden Prof. Cahit Talas; 1960 SBF'sinin korkusuz dekanı Prof. Fehmi Yavuz; Atatürkçü düşüncenin yılmaz generali Celil Gürkan; insan haklarının şövalyesi Emil Galip Sandalcı; 40'lı yılların cadı kazanlarında gericiliğe ve bağnazlığa karşı direnen onurlu öğretim üyesi Prof. Dr. Pertev Naili Boratav; yılların Marksisti Prof. Sadun Aren; inançlı devrimci öğretmen Hamdi Konur; cezaevlerinin çürütemediği Kurmay Albay Turgut Alpagut ve Yaşar Başaran; 12 Mart ve 12 Eylül'deki siyasal davaların, hukuk devletine bırakılmış çelengi Avukat Halit Çelenk...

"Kimi altmış yaşlarını geride bırakıp yetmiş yaşlarına dolu dizgin koşuyor, kimi yetmişli yaşları çoktan geride bırakmış; kimi seksenli yaş merdivenlerini tırmanıyor. Kimi de Velidedeoğlu gibi delikanlı yüreğindeki Kuvayı Milliye kalpağı ile seksen beş yaşına 'merhaba' diyor. Hepsi de birer inanç heykeli gibi bugün dimdik karşımızdadır. Ne düşüncelerinden döndüler. Ne yıldılar. Ne korktular. Ne de inançlarını, cami avlularına terk edilmiş çocuklar gibi bırakıp kaçtılar. Ne hanlar, hamamlar, apartmanlar, ne bol 'temettülü' yönetim kurulu üyelikleri. Hiçbirine 'tenezzül' etmediler. Bütün bunları ellerinin tersiyle ittiler. Bütün bunları boş birer eldiven gibi düzenin sahiplerinin yüzlerine çarptılar. 'Gözyaşlarından kahkahalar süzen' ünlü yazar Aziz Nesin, bu yalnızca nüfus kâğıtları yaşlı, umutları, inançları ile delikanlılar arasındaki 75. yaş gününü kutluyor. Hapislerde, sürgünlerde, polis takiplerinde geçen bu 75 yılın hesabını onurla veriyor. Bu hesabı sıkıyönetim yargıçlarına değil, işkenceci sorguculara değil, paşalara ve maşalara değil, 'Hoca Nasrettin gibi ağlayan, Bayburtlu Zihni gibi gülen' halkına veriyor. Ne mutlu Aziz Nesin'e..."

Düşünce Mirasımız

Düşünce mirasını sahiplenme konusunda oldum olası solla ilgili iki eleştirim olmuştur.

(Sağla ilgili eleştiri mi? O da ne? Sağın aydınlanma, emeği savuna, bilimden yana olma, aklın egemenliğini benimseme, özgürlük gibi kaygısı mı var ki sağla ilgilenelim? Şu bilinsin ki, Türkiye'de ne dert varsa sol çözmek zorundadır. Türkiye sağı solu yoketmekten ve ülkeyi sürekli ekonomik ve toplumsal bataklıklara sürüklemekten başka bir şey gerçekleştirmemiştir tarihi boyunca; bir de, Osmanlı hayranlığını, Arap hayranlığını, bağnaz olmayı, dinsel ve şoven duyguları okşamayı iyi becermiştir.)

Solla ilgili eleştirilerimden biri, ideolojik ya da başka nedenlerle bölünmeler, ayrılıklar, ikincisi de değerleri sahiplenmemektir. Ülkemiz solunun tarihinde böyle olmuş hep. Hep bölünmüş sol, ayrılmış birbirinden ve hep geleneği sahiplenmede öznellikler egemen olmuş. Birbirinden ayrı durmuş Namık Kemal'e, Tevfik Fikret'e, Mustafa Kemal'e, Mustafa Suphi'ye, Şefik Hüsnü'ye, Reşat Fuat'a, Hikmet Kıvılcımlı'ya, Nâzım Hikmet'e, İsmail Hakkı Tonguç'a, Sabahattin Ali'ye, Aziz Nesin'e, Sabahattin Eyuboğlu'na, Ruhi Su'ya, Doğan Avcıoğlu'na, Muammer Aksoy'a, Fakir Baykurt'a, Yılmaz Güney'e, Turan Dursun'a, Uğur Mumcu'ya sahip çıkanlar, ne yazık ki. Daha başka bölünmeler de var tabii. Oysa bizim bu lüksü yaşamaya, yaşatmaya hakkımız yok. Aydınlık ağaçları zor yetişiyor ve biz aydınlık ağaçlarımızı sahiplenmek zorundayız.

"Namuslu Olma Cesareti"

"Namusluların da en az namussuzlar kadar cesur olmaları" gerektiği çağrısına kulağını tıkamayanlardır bizim aydınlık ağaçlarımız.

Namuslu olma cesaretinin ne olduğunu, Sabahattin Ali'den, "Ali Baba" gazetesinde (25 Kasım 1947 tarihli ilk sayı) yayımlanan "Ne Zor Şeymiş" adlı yazısından öğrenelim:

"Namuslu olmak ne zor şeymiş meğer. Bir gün Almanların pabucunu yalayan, ertesi gün İngilizlere takla atan, daha ertesi gün de Amerika'ya kavuk sallayan soysuzlar gibi olmak istemedik. Yalnız ve yalnız bir tek milletin önünde secdeye vardık. O da cefakeş milletimizdir.

Meğer ne büyük günah işlemişiz! Kanunlu kanunsuz baskılar altında ezile ezile pestile döndük.

Bugünün itibarlı kişileri gibi, kese doldurmadık, makam peşinde koşmadık. İç ve dış bankalara para yatırmadık, han, apartman sahibi olmak, sağdan soldan vurmak ve milleti kasıp kavurmak emellerine kapılmadık. Bütün kavgamızda kendimiz için bir şey istemedik. Yalnız ve yalnız, bu yurdun bütün yükünü omuzlarında taşıyan milyonlarca insanın derdine derman olacak yolları araştırmak istedik.

Bu ne affedilmez suçmuş meğer! Nerdeyse, yoldan geçerken mide uşakları arkamızdan bağıracaklar: 'Görüyor musun şu haini! İlle de namuslu kalmak istiyor ve ahengimizi bozuyor...'

Çalmadan, çırpmadan, bize ekmeğimizi verenleri aç, bizi giydirenleri donsuz bırakmadan yaşamak istemek bu kadar güç, bu kadar mihnetli, hatta bu kadar tehlikeli mi olmalı idi?

Namuslu olmak ne zor şeymiş meğer! Bereket, zora katlanmasını bilen bu millet de namuslu."

Unutmamak

Yaşamıyla ve yazdıklarıyla demokrat, devrimci, laik, yurtsever insanlara direnç sunmasını bilen aydınlarımızdan biri olan Uğur Mumcu'nun şu seslenişine bakalım:

"...Bizi öldürenler, bizi asanlar, bizi sokak ortasında vuranlar, ağabeyimiz, babamız yaşlarındaydılar. Ya bu düzenin kirli çarklarına ortak olmuşlardı ya da susmuşlardı bütün olup bitenlere. Öfkelerini bir gün bile, karşısındakilere bağırmamış insanların gözleri önünde öldürüldük. Hukuk adına, özgürlük adına,

demokrasi adına, Batı uygarlığı adına, bizleri bir şafak vakti ipe çektiler. Korkmadan öldük ey halkım, unutma bizi... Bir gün mezarlarımızda güller açacak ey halkım, unutma bizi... Bir gün sesimiz hepimizin kulaklarında yankılanacak ey halkım, unutma bizi... Özgürlüğe adanmış bir top çiçek gibiyiz şimdi, hep birlikteyiz ey halkım unutma bizi, unutma bizi, unutma bizi..." (25 Ağustos 1975, Cumhuriyet).

Aydınlıklarımızın nasıl yok edildiğini söyleyen bu çağrıya kulak vermeliyiz, bu seslenişi duymalıyız.

Sesimiz ne zaman kulaklarımızda yankılanacak, ne zaman hep birlikte olacağız?

Birlikte olmak zorundayız çünkü oldum olası olanca gücüyle solu yok etmek isteyenlerin kazandığı mevzilere bakınca ürkmemek elimizde değil.

Yakın Tarihe Bakmak

Yakın tarihimize kısaca bir göz atıp bugünlere gelirsek göreceğimizin bizi sevindireceğini hiç sanmıyorum.

"Şalvarı şaltak, eğeri kaltak, yiyende ortak Osmanlı"nın tarihi, aynı zamanda özgürlük isteyenlere zorba yaklaşımın da tarihidir.

İnsanın özgürlüğü, Nesimi, Şeyh Bedrettin, Pir Sultan Abdal, Nefi örneklerinde görüldüğü gibi en barbar yöntemlerle engellenmiştir Osmanlı tarihi boyunca.

Osmanlı'da özgürlük çığlıkları "sansür", "sürgün", "zehirleme", "siyaseten katl", "boğdurma", "deri yüzme" gibi zorbalıklarla susturulmaya çalışılmıştır hep.

Cumhuriyet devrimleriyle birlikte insanı insan kılma savaşımının yükselmesi ne yazık ki çok az sürmüş, Hitler'in dünyaya "Yeni Düzen" getirme çığlıklarıyla başlattığı İkinci Dünya Savaşı yıllarında, toplumsal ilerlemeyi ve özgürlüğü amaçlayarak barış ve toplumsallık çığlıkları atan sosyalist ve devrimciler binbir yöntemle engellenmiştir.

"40'ların Cadı Kazanı"

Bu dönemden sonraki tarihimiz, solun yok edilmesi, sol düşüncelerin engellenmesi, aydınlık bir gelecek özleminde olanların sürekli hırpalanmaları ve ezilmelerinin tarihidir aynı zamanda.

"40'lı yıllar bugünleri yönlendiriyor" diyordu Uğur Mumcu.

Bu belirlemenin ışığında tarihe daha dikkatli baktığımızda değerlerimizin nasıl savrulduğunu o yıllarda azgınlaşan uygulamaların günümüzde binbir yöntem değişikliğiyle nasıl yaşama egemen olduğunu ve bizim bunlar karşısında neleri yapmamız gerektiğini çok iyi düşünmek ve öğrenmek zorundayız.

40'lı yılların aydınlatılması geleceğin aydınlatılmasıdır.

Çağdaşlık arayışındaki genç Cumhuriyet'in devrimci atılımlarının olanca hızıyla sürdüğü 40'lı yıllar, aynı zamanda karanlığın da direnmeye başladığı yıllardı ve içinde yaşadığımız karanlıkların başlangıcını o yıllarda aramak gerekir.

Köy Enstitüleri, Devlet Konservatuvarı, Devlet Senfoni Orkestrası, Eğitim seferberliği, Tercüme Bürosu, ansiklopediler, dergiler bu adımların kültür damarlarıydı.

Sağ sol kavgasının temelleri de o yıllarda atılmaya başlanmıştı.

Nazilerin dünyaya yeni düzen vermeye heveslendikleri yıllardı o yıllar.

İşbirlikçileri de bizde palazlanmaya başlamıştı.

Sabahattin Ali-Nihal Atsız Davası bunun ilk habercilerindendi.

Zeki Velidi Togan, Reha Oğuz Türkkan, Nihal Atsız, Nejdet Sançar, Fethi Tevetoğlu, Alparslan Türkeş, Cemal Oğuz gibi ırkçıların yargılandığı 1944 Irkçılık-Turancılık Davası ve Hasan-Âli Yücel-Kenan Öner Davası dönemin ünlü davalarıydı.

(Irkçılık Turancılık Davası'nın sanıkları başkanının Nazi işbirlikçisi Ali Fuat Erden olduğu Askeri Yargıtay'da beraat etmişlerdi.)

Sertellerin çıkardığı "Tan" gazetesi ve matbaasının, Cami Baykurt ve Sabahattin Ali'nin çıkardığı "La Turquie" gazetesi-

nin tahrip edilmesi; Şefik Hüsnü'nün Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'nın kapatılması ve 1944 tevkifatı; Behice Boran, Niyazi Berkes, Muzaffer Şerif Başoğlu ve Pertev Naili Boratav'ın kürsülerinin elinden alınmasıyla sonuçlanan Dil-Tarih baskını; Toprak Kanunu tartışmaları; Nâzım Hikmet'in hapislerde çürütülmesi: Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Mim Uykusuz, Rıfat Ilgaz'ın Markopaşa ve sürekleri olayı; Sansaryan Hanı'ndaki tabutluklar ve işkenceler, sürgünler, hapislikler; kitapların dergilerin toplatılması, yasaklanması; "Fedailer Mangası"nın direnişi; Sabahattin Ali'nin öldürülmesi; Hasan-Âli Yücel'in, İsmail Hakkı Tonguç'un, Rauf İnan'ın görevlerinden alınması, öğretmen kıyımının başlaması dönemin ilginç olaylarındandır.

Enver Paşa ile Nuri Paşa'nın yeğeni Genelkurmay Başkanı Kazım Orbay'ın oğlu Haşmet Orbay'ın Doktor Neşet Naci Arzan'ı öldürmesi, cinayetin örtbas edilmeye çalışılması, Haşmet'in Ankara Valisi Nevzat Tandoğan'ın oğlu Haldun'la arkadaş olması, 8 Temmuz 1945'te Nevzat Tandoğan'ın intihar etmesi; Muzaffer Kayalıbay'ın öldürülmesi de dönemin anlaşılmasında ipuçları verecek olan önemli olaylardan bazılarıdır.

(Nevzat Tandoğan'ın ilerici gençlere, "Size ne oluyor, bu memlekete komünizm gelecekse onu da biz getiririz" biçimindeki ünlü sözünün derin derin düşünülmesi gerekiyor.)

Enver Paşa'nın kardeşi, Pan-Turancılık hareketinin öncüsü, Kafkas İslam Ordusu Komutanı Nuri (Killigil) Paşa'nın Nazi Almanyasının Ankara Büyükelçisi Franz Von Papen'le buluşan bir Nazi İşbirlikçisi olduğu gerçeğinin ortaya çıkması, buna karşın 1941'de ülkeye dönüp silah ticaretine başlaması; Milli Savunma Bakanlığına silah ve araç gereç satması; 1947'de silah üretimine son vermesinden sonra da gizli olarak ve devleti aldatarak üretime devam etmesi; 2 Mart 1949'da Sütlüce'deki silah fabrikasının 27 kişiyle beraber Nuri Paşa'nın ölümüne yol açan bir patlamayla yok olması; bu olayın sabotaj olup olmadığının hâlâ anlaşılamaması da dönemin gizli kalmış ve açıklanması

gereken gerçeklerinden biridir.

(Nuri Paşa'nın çevresinde Hüsnü Erkilet Paşa, Zeki Velidi Togan, Cevat Rıfat Atılhan gibi ünlü Türkçüler, Turancılar vardır.

Aynı dönemde Hitler benzeri ırkçı ideolojinin ulusallığın yerini almaya doğru ilk adımlarını atmışlardır.

İktidar savaşımı yaşamın her alanında olduğu gibi Meclis'te de -örneğin köylüyü topraklandırma yasası- olanca hızıyla sürmektedir.

Ayrıca "33 Kurşun" olayı ırkçı bağnazlığın attığı adımların sonuçlarının alındığının bir kanıtı olarak yaşanmıştır.)

Hedef belirlenmişti artık.

"*Komünizm tehlikesi*" gerekçesiyle sol düşünceye düşmanlığın temel ilke haline getirilmesi, cadı kazanlarının kaynatılmaya başlanması ve solun susturulması için her şey yapılmaya başlanmıştı.

Kısacası 40'lı yıllar solun ve aydınların kıyılmasının amansız bir biçimde gerçekleştirildiği yıllardır ve bunun için Attilâ İlhan "40 Karanlığı" der bu yıllara.

Ama aynı zamanda bu yıllar "Fedailer Mangası"nın direndiği, 40 Kuşağı aydınlarımızın yaşamın her alanında aydın onurunu koruduğu yıllardır.

"Siz İsterseniz Hilafeti Bile Getirebilirsiniz"

Tarihimizin bundan sonrası büyük ölçüde solculara düşman politikaların politikacıların egemenliğindeki yönetimler altında yaşanmış ve bu dönemlerde hep sol, solcular yaralanmış, acılanmış, kanatılmış, susturulmuş, katledilmiştir.

1950 sonrasına kısaca bakınca, özgürlüğün baş düşmanı olarak "Demokrat Parti diktatörlüğü" yıllarında baskılara karşın yükselen "Köy Enstitülü" aydınlığıyla Cumhuriyet'in ilk "aydınlık kuşağı"nın yarattığı halkçı, devrimci, demokratik, insani düşünüşlerin, toplumun özgürlüğe susamışlığının sonucu olarak yeşermeye başladığını görürüz.

"Tahkikat Komisyonları"yla ve ana muhalefet partisi olan CHP'ye yönelik saldırılarla demokrasi katledilmeye başlanmıştır.

Cumhuriyet'in kurumlarının ve kazanımlarının birer birer yok edilmesi yaşanmıştır:

Türkçe ezandan vazgeçilmesi, dinin eğitime yeniden sokulması, Köy Enstitülerinin kapatılması, Türkçeden yeniden Osmanlıcaya dönüş adımları...

"6-7 Eylül olayları"yla ırkçı bağnazlığın ve şovenliğin şahlandırılması ve solcuları "Sakım salkım asmak" isteyenlerin egemenliği görülmüştür.

Solcu avının başlaması ve sol örgütlerin, yayınların kapatılıp susturulması; dinci bağnazlığın öncülerinin onurlandırılması, Nurculuk, Nakşibendilik, Ticanilik gibi tarikatların önünün açılması ve sırtlarının okşanması da yaşanmıştır bu dönemde.

Tüm bunlar, Cumhuriyet'in devrimci ilkeleriyle yetişen kuşakların özgürlük susuzluğunu çoğaltıyordu.

Bu susamışlık, Turan Emeksiz, Ali İhsan Kalmaz gibi genç öldürümlerinden sonra Nâzım Hikmet'in "milletimin en talihsiz gecesi / ana rahmine düştüğünüz gecedir" dediği ve "Siz isterseniz hilafeti bile getirirsiniz" diyen bir halk dalkavuğunun, "odunu aday göstersem seçtiririm" diyen bir halk düşmanının ve "Otuz yıl sonra Türkiye Küçük Amerika olacak" diyen (daha sonraki yıllarda "Bu kış komünizm gelecek!" biliciliğiyle de ün yapan!) karşıdevrimcilerin Milli Birlik Komitesi'nce devrilmesiyle son bulmuştu ama kısa bir süre.

27 Mayıs sonrasındaki "68 patlaması"nın önüne "Solcuların nefes alışlarını dinliyoruz", "iti ite kırdıracaksın" diyen hafiye içişleri bakanlarının örgütlediği zorbalıklar çıkmıştı.

"Kanlı Pazar"lar, öğrenci gösterilerinin, Türkiye İşçi Partisi toplantılarının, Türkiye Öğretmenler Sendikası binalarının ve toplantılarının saldırıya uğraması yaşanmıştı.

Öğrenci öldürümleri ve polisin saldırgan sağcıları kollaması, solcuları sürekli baskıyla sindirmeye çalışması, başlatılmış olan

sol düşmanlığının günlük yaşama sokulmasından başka bir şey değildi.

Sol ise, baskılara yeter demek için mitingler yapıyordu:

"Bağımsız Türkiye, Kahrolsun Amerika!".

"Yollar Yürümekle Aşınmaz"

Ülkenin başbakanı ise "yollar yürümekle aşınmaz" diyerek pişkin pişkin seyrediyor, bu selin durdurulması için "komando kampları"nda ve dinci öğrenci yurtlarında, "Kuran Kursları"nda yetiştirilen "ırkçı-dinci" yeni kuşakların sırtını okşuyordu.

Ama özgürlük çığlıkları ve sol susturulamadı.

TİP'iyle TÖS'üyle, DİSK'iyle, köylü ve memur örgütlenmeleriyle, meslek odalarıyla, Halkevleri ve halk örgütlenmeleriyle sol, toplumsal muhalefetin önündeydi.

Cumhuriyet Halk Partisi de sola geçip "Ortanın Solu"ndayız demiş, sol politikalar üretmeye başlamıştı:

"Toprak işleyenin, su kullananın; Bozuk düzen değişmelidir; İnsanca hakça bir düzen..."

Yeni Bir Balyoz

Toplumsal çığlık "12 Mart" duvarıyla engellenmeye çalışıldı.

Bu, solun yine susturulması operasyonlarının başlayacağı anlamına geliyordu doğal olarak.

Aydınlıklarımızın toplu olarak yok edilmesi için "Fırtına" ve "Balyoz operasyonları" başladı.

Yüzlerce genç ve aydın cezaevlerine atıldı, işkenceler gördü, işinden, okulundan oldu.

"Lüks" denilen ve üzeri "şal"la örtülen 1961 Anayasası değiştirildi.

(Daha sonraki dönemde bir başbakan çıkıp "bir kere delinmekle Anayasa'ya bir şey olmaz" diyecekti.)

"12 Mart dönemi"ndeki duvarın yıkılmasıyla toplumsal özgürlük istemleri yurt çapında yeniden yükseldi.

TİP'in yerine başka partiler kurtuldu, TÖS'ün yerini TÖB-DER aldı, emeği savunan sol, yaşamın her alanında, yurdun her yanında örgütlenmeye başladı (Kadın dernekleri, mahalle ve köy dernekleri, fabrika komiteleri).

Sola yasaların baskısı yanında komando kamplarında ve öğrenci yurtlarında yetiştirilen ırkçı ve dinci saldırganlar zorbalıklarıyla göz açtırmamaya çalışıyordu.

Katliamlar; "Bana Sağcılar Suç İşliyor Dedirtemezsiniz"

Solcu öğrenciler, öğretmenler, aydınlar, bilim ve sanat adamları bir bir öldürülüyordu.

Katliamlar yaşanıyordu:

1 Mayıs 1977 katliamı, 16 Mart 1978 katliamı, 12 Nisan 1978 Yükseliş katliamı, 9 Ekim 1978 Bahçelievler Katliamı, 24 Aralık 1978 Maraş Katliamı.

Canımızı alıyorlardı bombalarla, kurşunlarla.

29 Kasım 1977'de Başbakan Ecevit'e Çiğli Suikastı; 3 Haziran 1977'de Taksim'de Ecevit'e suikast ihbarı yapıldı.

Yüzlerce öğrencinin, öğretmenin, işçinin, gencin yanı sıra 15 Haziran 1977'de Doçent Orhan Yavuz; 24 Mart 1978'de Savcı Doğan Öz; 11 Temmuz 1978'de Doçent Bedrettin Cömert; 20 Ekim 1978'de Prof. Bedri Karafakioğlu; 18 Aralık 1978'de Köy Kooplu Mühendis Akın Özdemir; 1 Şubat 1979'da gazeteci Abdi İpekçi; 28 Eylül 1979'da Adana Emniyet Müdürü Cevat Yurdakul; 20 Kasım 1979'da Prof. Ümit Yaşar Doğanay; 7 Aralık 1979'da Prof. Cavit Orhan Tütengil; 11 Nisan 1980'de yazar Ümit Kaftancıoğlu; 23 Mayıs 1980'de Sevinç Özgüner; 15 Temmuz 1980'de CHP Milletvekili Abdurrahman Köksaloğlu; 22 Temmuz 1980'de DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler öldürüldü.

Aydınlıklarımız yok ediliyordu bir bir.

Dönemin Milliyetçi Cephe icatçısı başbakanı, "Bana, sağcılar suç işliyor dedirtemezsiniz!.." diyerek saldırganlığa devletin hoşgörüyle baktığını söylüyordu.

Bu itiraf, solun yok edilmesinin sistemin bir politikası olduğunu açıkça ortaya koyuyordu.

Türk-İslam Sentezi

"12 Eylül"le "Türk-İslam Sentezi" doğrultusundaki ırkçı, şoven ve dinci yapılanma 1982 Anayasası'yla yasallaştı.

Anayasal ve yasal değişikliklerle özgürlükler tümüyle yok edilirken amansız bir baskı, zorbalık, yalan ve korku ortamı yaratıldı.

Yüzbinlerce insan sorgulandı, işkence gördü, gözaltına alındı, tutuklandı, işinden oldu, okulundan atıldı, gurbete kaçtı.

Sol partiler, örgütlenmeler kapatıldı ve yeniden kurulması yasaklandı.

Devlet kadroları ırkçı ve dincilerle dolduruldu.

"Asmayalım da besleyelim mi" diyen bir egemenlikçe karanlık bir dönem yaşatıldı insanlara ve sola.

Tepki olarak gelişen "Kürt hareketi"yle birlikte yeni kanlar dökülmeye başlandı.

Kanların üzerinde uyuşturucu ticaretinin, silah ticaretinin, terörün, mafyalaşmanın, çeteleşmenin, adaletsizleşmenin, eğitimsizleşmenin, dincileşmenin, ırkçılaşmanın temelleri sağlamlaştırıldı ve "gözaltında kayıplar"ın yanına "yargısız infazlar", "faili meçhuller" eklendi.

Soyu tüketilmeye çalışan sol ise dönemin ortalarından sonra yeniden ayağa kalkmaya çalıştı ama eski gücünü çok yitirmişti.

Korku egemen olmuştu çünkü ve yeni yapılanmanın getirdiği ekonomik ve toplumsal yaşam biçimi bir başka insan biçimini öngörüyordu:

Duyarsız, köşe dönmeci, bencil, iş bitiren, işini bilen...

Bir de tabii amansız bir depolitizasyon egemen olmuştu.

Yeni Dünya Düzeni ve Küreselleşmeyle Gelen...

12 Eylül'de başlayan operasyon, ABD'nin, yani, emperyalizmin, yani "Yeni Dünya Düzeni"nin, yani "Küreselleşme"nin dayattığı bir yaşam biçimiyle çakıştı.

Örgütlenmeye çalışan sol çeşitli siyasal partilerde, gruplarda bir araya gelmeye çalışırken, parçalanmasını sürdürürken birlikteliğini ve gücünü gösteremeyip toplumda umutsuzluğun artmasına yol açtı.

Çetelerin, ırkçı ve dinci bağnazlığın egemenliği pekişmeye başladı.

12 Eylül döneminden sonra aynı senaryo yine uygulandı.

Öldürümler devam etti:

Muammer Aksoy, Çetin Emeç, Turan Dursun,. Bahriye Üçok, Vedat Aydın, Musa Anter, Uğur Mumcu, Orgeneral Eşref Bitlis, Mehmet Sincar, Metin Göktepe, Ahmet Taner Kışlalı öldürüldü. Bunlara sistemin iç çatışmasının ve rant paylaşımının ürünleri olarak Hiram Abas, Cem Ersever, Tarık Ümit, Nesim Malki, Yener Kaya, Ömer Lütfi Topal cinayetleri de eklendi.

Olaylar devam etti:

2 Temmuz 1993 Sivas Katliamı, Sabancı Center baskını, Gazi olayları ve 3 Kasım 1997 Susurluk Kazası...

"Faili Meçhuller"in sayısı bilinmez oluyordu artık ve tüm bu cinayetler ve katliamlar küresel düzenin gerektirdiği bir toplumu yaratmak içindi.

Yüzlerce çetenin, "Susurluk Çetesi"nin yanısıra Hizbullah, İBDA-C, İslami Hareket gibi İslamcı terör örgütleri yaşamı zindan ediyordu insanlara.

Dönemin sarışın başbakanı "Devleti için kurşun atan da yiyen de kahramandır, onlar bizim için şereflidir" diyordu.

"Türkiye", onlarla "gurur duyuyor"du.

Tarikat örgütlenmeleri demokratik örgütlermiş gibi gösterilmeye başlandı.

Irkçı ve dinci örgütlenmeler devlet kurumlarını ele geçirmede önemli adımlar atmışlardı.

Güneydoğu'da yaşananların yarattığı tepki, zaten yıllardır sağın kıskacı altında olan toplumu ırkçılığa ve dinciliğe doğru iyice yöneltiyordu.

Parçalanmış solun kitleselleşemeyen politikaları yetersiz kalıyordu.

Irkçı ve dinci terör ve siyasal partilerin bunları okşayan yaklaşımlarıyla toplumda ırkçılık ve dincilik gelişmesini üst noktalara kadar gerçekleştirdi.

Yaşama çeteler ve tarikatlar egemen olmaya başladı.

Toplum, yaşamın her alanına müdahale edecek örgütlenmelerle, "Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık" gibi başarılı eylemlerle bu gidişe dur demeye çalıştı ama, duyan kim.

Halkın uyarısını ve tepkisini "Glu glu dansı yapıyorlar" diye alaya alan, "Tesbih çekenle silah çeken bir olur mu?" diyen dinci partinin iktidar ortaklığı ve dinci oylara göz koyan, merkez sağda denilen, sol düşmanlığını sürdüren partilerin daha da sağa kaymalarıyla sola karşı terör yükseldikçe yükseldi.

Hukuk bile teslim olmuştu ve "28 Şubat" bu gelişmelere dur denilmesinin sürecini başlatmıştı.

Aynı süreçte uluslararası alanda yaşanan "Küreselleşme" olgusunun getirdiği yeni yaşama biçimi de yaşamı ve insanı tüketerek "Tüketim Toplumu"nu oluşturuyordu.

Tüketim toplumunun getirdiklerinden biri de değerleri tüketmekti.

"Yükselen Değerler" yanılsaması topraklarımızın büyüttüğü değerlerimizi belleklerden silme operasyonunu büyük bir hızla gerçekleştirdi.

Şimdilerde bunun sancısını yaşıyoruz hep birlikte ve değerlerimizi sahiplenememenin acısıyla doluyuz.

Değerlerimizi sahiplenme görevi hepimizin.

Değerlerimiz kimler mi?

Yaşadıklarımıza bakarsak kolayca görürüz.

Aydınlık savaşımını her şeye karşın sürdürenlerin kimler olduğunu görmemek için, onların sesini duymamak için, onların dediklerini başkalarına anlatmamak için üç maymunu oynamak gerekir ya da aptal olmak. Oysa biz insanız ve akıllıyız.

Değerlerimize sahip çıkmayı iyi biliriz.

(Edebiyat Gündemi, Mart 2000)

TÜRKİYE'NİN KÜLTÜR MOZAYİĞİ: SORUN MU, ZENGİNLİK VE GÜZELLİK Mİ?

Hoş geldiniz.

Koskoca Türkiye'nin koskoca kültür mozayiğini onar dakikalık konuşmalara sığdırarak aktarmak durumunda kalacağız. Bunun için herhalde çok yoğunlaştırılmış bir biçimde, çok özet konuşmak zorunda kalacağız. Dakikaları iyi değerlendirmek zorundayız. Konuşmacı arkadaşlarıma anımsatıyorum bunu. Onar dakika konuştuktan sonra da kalan yirmi dakikayı da sizlerin düşünce ve görüşleriyle, sorularıyla mozayiğimizi daha zenginleştirmek için dikkatli olarak kullanacağız.

Hiç vakit geçirmeden yönetici sıfatımı burada bırakıp konuşmacı sıfatıyla başlayarak düşüncelerimi aktarmak istiyorum...

Konumuz Türkiye'nin kültür mozayiğinin bir sorun mu yoksa bir zenginlik ve güzellik mi olduğu.

Öncelikle Türkiye'nin gerçekten de bir kültür mozayiği olup olmadığına bakmak gerekiyor.

Bu soruya çeşitli karşılıklar vermek mümkün.

Önce gerçekten Türkiye'de bir kültür mozayiği var mı yok mu diye sorarak soruya soruyla karşılık vermeliyiz.

Çünkü böyle bir kültür mozayiğinin olmadığını söyleyenler de, kültür mozayiğinin çok zengin bir biçimde Türkiye topraklarında olduğunu söyleyenler de var.

Ama bilime baktığımız zaman, tarihe baktığımız zaman, yaşanılan gerçekliğe baktığımız zaman, insanlar arası ilişkilere baktığımız zaman ve yaşamın içindeki çeşitliliklere ve zengin-

liklere baktığımız zaman, Türkiye'nin bir kültür mozayiği deposu gibi algılanması gerektiği konusunda düşünce birliğine varması gerekiyor gerçekten düşünen, gerçekten insanların yaşama biçimlerinin demokratikleştirilmesini, gerçekten insanların özgürce ve kardeşçe yaşamasını isteyen insanların.

Ülkemizin bir kültür mozayiği olduğunun kabul edilmesi gerekiyor.

Çünkü tarihi yadsımak olanaksız.

Çünkü tarihin Türkiye topraklarına baktığımız zaman her ne kadar en eski uygarlıkların beşiği değilse bile, uygarlık tarihinin çok eski topraklarından olduğunu görüyoruz.

Mezopotamya'daki insan yerleşmelerinden sonra, insanların uygarlık birikimleri yarattıkları en eski topraklardır ülkemiz. En eski uygarlıklardan en yeni uygarlıklara kadar onlarca kavmin bu toprakları mekân tuttuğunu, yurt edinmiş olduğunu kabullenince gerçek bir mozaikle karşı karşıya bulunduğumuz kesin.

Coğrafi olarak bugün çeşitli bölgelere ayrılmış olan her yerine ayrı ayrı baktığımız zaman, örneğin bugünün 21. Yüzyılın dünyasındaki bir Kafkas mozayiğinin, bir Ortadoğu mozayiğinin, bir Balkan mozayiğinin varlığı bile yüzlerce yıl, binlerce yıl öncesinden gelen bir mirasla buluşturuyor bizi.

Şu görülüyor ki çok köklü, çok eski uygarlıklara beşiklik, merkezlik etmiş olan yaşadığımız topraklar en eski uygarlıklardan beri çeşitli insan topluluklarının, milliyetlerin, halkların, dinlerin, mezheplerin, ırkların, inançların bu toprakları mekân tutmuşlar, bu topraklarda birbirlerinin uygarlıkları ve kültürleri üzerinde yeni uygarlıklar ve kültürler yaratmışlar.

Birbirlerinin uygarlıklarını yok etmek savaştıklarını, birbirlerini yağmaladıklarını, yaktıklarını, katlettiklerini, yıktıklarını; bir taraftan doğa ile depremlerle, sellerle, yanardağlarla, yangınlarla savaşarak zaman zaman doğayı dizginleyip aralarında kardeşçe yaşamlar kurarak bu topraklarda yaşamış olduklarını da görüyoruz.

Tarih öncesinden tarih çağlarına gelindiğinde topraklarımız da insanlığın sahnelerinden biridir.

Yontma Taş Çağından beri insanlığın en eski yerleşimlerinden biri olduğu Karain, Belbaşı, Beldibi, Çatalhöyük, Hacılar, Çayönü, Beycesultan, Kusura, Pendik, Alacahöyük, Hasanoğlan, Troya, Pulur gibi yerlerdeki arkeolojik kazılardan kesinlikle anlaşılmıştır. Uygarlığın başlamasından sonra da fetih ve göç dalgalarıyla, göçebe ve kolonici toplulukların akınlarıyla birçok devletin kurulduğu ve çöktüğü bilinmektedir.

Hattilerden, Hititlerden, Urartulardan, Frigyalılar, Lidyalılar, İonlardan, Dorlardan, Likyalılardan, Pamfilyalılardan, Kilikyalkılardan, Kapadokyalılardan, Bthinyalılardan, Pontuslardan, Romalılardan, Selçuklulardan, Selçuklu sonrası beyliklerden, Osmanlılardan Cumhuriyet'e uzanan egemenliklerin toprağıdır yurdumuz.

Çok gerilere gitmesek de Selçuklulardan sonraki uygarlıkların bile çok zengin bir birikimi olduğunu kabul etmek gerekiyor.

Böyle düşünmeyip de bu toprakların yüzyıllarca boş olduğunu, Malazgirt'ten sonraki fetihlerle yalnızca Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye uygarlıklarına sahip olduğunu söyleyenler de olabilir. Ya da tarihi fazla geriye götürmeden İslamlıkla birlikte yalnızca Arap uygarlığına bağlayanlar da çıkabilir.

Burada, kimin için mozayiktir, kimin için zenginlik ve güzelliktir, kimin için sorundur sorularına verilecek yanıt çok önemlidir.

Asıl olan Türkiye'de mozayik sözcüğünün bir sorun haline gelmesine ve sanki bu sözcüğün sürekli kanayan bir yara gibi birtakım insanları rahatsız etmesinin nedeninin bulunmasıdır.

Zaten yaşamda karşılaştığımız çeşitli sorunlara bu gözlükle bakmayı, kimin için sorusunu sormayı ve yanıtını araştırmayı becerebilirsek o sorunu doğru algılamış ve çözümünün doğru anahtarını bulmuş oluruz diye düşünüyorum.

Türkiye'nin mozayiği kimin için sorundur?

İnsanların bu mozayik içinde kardeşçe ve özgürce bir yaşama doğru adımlar atmalarından rahatsız olanlar için mozayik sözcüğü ve Türkiye'nin mozayiği bir sorundur.

Ama Türkiye'de yaşayan insanların gelecekleri özgür olsun, insanlar çocuklarına daha güzel gelecekler bıraksınlar diye düşünenler için Türkiye'nin kültür zenginliği sorun değil, tam tersine bir güzelliği çoğaltan ve korunması, geleceğe aktarılması gereken bir zenginliktir.

İçinde yaşadığımız günlerde bağnaz ideolojilerin yönetimlerinde, baskısı altında kültür mozayiğimiz bir sorun olarak görülüyor, sorun haline getiriliyor.

İnsanlar arasındaki kardeşçe bağları çoğaltmak, zenginleştirmek için araç olması gereken mozaik dediğimi çeşitlilik ne yazık ki insanların birbirlerini kırmalarını, boğazlamalarını, yok etmelerini ve birbirlerine tahammül etmemelerini getiriyor; bağnaz bir ideoloji ve bağnaz bir yaşama biçimine dönüşüyor.

Bu bağnazlık özellikle 1980'li yıllarla birlikte "Türk İslam Sentezi"nin devletin resmi ideolojisi haline getirilmesiyle birlikte ne yazık ki bizim insanlarımızın düşünüşlerinde de, yaşama yaklaşımlarında da, geleneklerinde de, çocuklarına bırakacakları güzelliklerde de bir eksilmeye doğru, hoşgörüden barbarlığa doğru bir gidişi egemen kılmıştır.

Oysa İslamiyetin tarihine Arabistan'dan çıkıp başka toprakları işgal ede ede, yağmalaya yağmalaya yayıldığı 6. Yüzyıldan itibaren baktığımız zaman 10. Yüzyılda Anadolu'da bu yayılmaya karşı, bağnazlığı ve barbarlığı yok edecek hoşgörü dergâhlarının kurulmuş olduğunu görüyoruz.

Yunus Emre'nin sevgi şiirleriyle, Hacıbektaş'ın sevgi felsefesiyle örülmüş düşünceleri, aslında barbarlığı, bağnazlığı hoşgörü ve sevgiyle yumuşatma çabalarıdır.

Aynı biçimde özgürlük ve kardeşlik arayışında olan çeşitli düşünüş, felsefelerden insanların yakın tarihimizdeki çırpınışları da mozayiğimizi zenginleştirme çabalarıdır.

Bu güzellik çağrılarına ve çabalarına karşı örneğin "12 Mart" ve "12 Eylül" döneminde kendi çocuklarına kıyan bir canavara dönüşen yönetimler, bu zenginliğe düşman politikalar üretmişlerdir.

Böyle olunca bugün ülkemizde mozaik bir sorundur.

Ne yazık ki bu sorunu devlet izlediği kültür ve eğitim politikalarında bağnaz ideolojiyi rehber edinerek yaratmaktadır.

Bir de buna "Yeni Dünya Düzeni"nin, çağdaş emperyalizmin tüm dünyayı egemenliğine almak amacıyla izlediği "Küreselleşme" adı verilen politikasıyla yaptıkları eklenince mozayiğin sorun olması daha da çoğalıyor.

Küreselleşmeyle dünyanın dört bir yanında yüzlerce yerel dilin, lehçenin, kültürün yok edilmesi yaşanıyor ve bu dünya mozayiğinin yok edilmesi anlamındadır.

Ama Küreselleşme bir yanda da devletler arasındaki sınırların kalkacağını vadediyor.

Bu sözünün yalan olduğu Yugoslavya'da, Kafkaslar'da, Balkanlar'da, Ortadoğu'da yaşanılanlarla ortaya çıkıyor. Küreselleşme etnik ve inanç ayrılıklarını körükleyerek yeni ve küçük bağnaz devletleri yaratıyor. Irkçı ve dinci bağnazlıklar tüm dünyada yayılıyor. Egemen etnik grubun ya da inancın diğer etnik grupları ve inançları tümüyle yok etmesi de aynı zamanda bir kültür ve mozayik soykırımı oluyor.

Sonuçta kültürel zenginliğin hızla yağmalanıp yok edildiği bir dünya yaşanıyor.

Bu ise insanlığın en büyük ayıplarından biridir.

Küreselleşme için kültürel zenginliğin bir anlamı ve değeri var mı, diye sorup karşılığını ararsak; bağnaz ideolojilerin kültürel zenginlikle bir işi olur mu sorusunun yanıtını araştırırsak, tüketmekten başka bir derdi olmayan düzenlerin mozayiğimizi nasıl hallaç pamuğu gibi atmasının, yok etmesinin nedenini de bulmuş oluruz.

Bu yok edilmeye karşı ne yapılması gerektiği konusunda da inatla, insanlığın hakkı olan bu zenginliği, insanlığın mirası haline dönüştürerek bir insanlık senfonisinin parçası haline getirmek için, yönetimlerin ve iletişim araçlarının kafamıza sokmak istediği bağnaz ideolojilere karşı özgür düşünce silahıyla savaşım verilmelidir.

Yanlış yaşanana müdahale edip kültür mozayiğinin sorun olmaktan çıkarılıp zenginlik, çeşitlilik, güzellik haline getirilmesine çabalamalıyız.

Bu, insanın özgürlüğü kazanımı savaşımıdır ve çocuklarımız, torunlarımız bizim için, büyüklerimiz özgürlüğü fethetmek için ellerinden geleni yapmışlar diyebilmelidirler. Böyle bir görevimiz ve sorumluluğumuz vardır.

Bu düşüncelerle konuşmamı tamamlıyorum, çünkü zamanım doldu.

*

Kapanış Konuşması:

Değerli Arkadaşlar,

Nâzım Hikmet'imizin dediği gibi, "Dört nala gelip uzak Asya'dan / Akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan..." bu topraklarda gerçekten çok görkemli bir güzellik ve zenginliğin var olduğu ama bunun topraklarımızı yönetenler tarafından bir sorun haline getirilmiş olduğu konusundaki bir düşünce, -zamanın sınırlılığı nedeniyle çok kısa da olsa- konuşmacı dört arkadaşımız tarafından aktarıldı.

Toprağımızın kendi içindeki gerçekliğine baktığımız zaman Babailerden Şeyh Bedrettin'e, Köroğlu'dan Dadaloğlu'na, Şahkulu'ndan Mustafa Kemal'e kadar çeşitli arayışların bağnazlığa ve barbarlığa karşı bir hoşgörü ve sevgi arayışının hiç eksilmediğini görüyoruz.

Bu arayışı bir yaşama biçimi haline getirerek kültür mozayiğimizin zenginliğinin coşkusunu ve güzelliğini yaşamak zorundayız.

İnsanlığa yolunu gösteren bir uygarlıklar feneri, yüzyılların kavimler kapısı olan toprağımızda kültürel zenginlikten yana olanlarla bağnazların savaşımı başından beri sürüyor.

600 yıllık Osmanlı bağnazlığından sonraki Cumhuriyet'in ilk dönemlerindeki birkaç on yıllık zaman dışında ülkemizde devletin eğitim ve kültür politikaları genç kuşaklara özgür bir eğitim vermiyor ve bu politikalarla yeni kuşaklar kültür mozayiğinin düşmanı olarak yetişiyor. Düşünce özgürlüğünden yana olan insanların sayısı bu nedenle azdır.

Düşünceden korkanlar mozayikten de korkuyorlar ve düşünmesini bilen insanların sayısı az olduğu mozayik bir sorundur ülkemizde. Çünkü, yine Nâzım Hikmet'imizin:

"Bursa'da havlucu Receb'e / Karabük fabrikasında Tesviyeci Hasan'a düşman. / Fakir köylü Hatçe Kadın'a / Irgat Süleyman'a düşman. / Sana düşman, bana düşman, / Düşünen insana düşman. / Vatan ki bu insanların evidir / Sevgilim onlar vatana düşman."

dizelerinde dediği gibi düşünceden, düşünen insandan korkanlar toprağımızda egemenler; bunun için mozayiğimiz sorun oluyor.

Bu sorunu aşmak da yurdunu gerçekten sevenlerin sorunu; bizim görevimiz...

Değerli arkadaşlar,

Zamanımız doldu, mozayiğimizin zenginliği ve çeşitliliğiyle, kardeşçe yaşamlar dileğiyle.

(TÜYAP / İzmir, 13 Nisan 2000,
Berfin Bahar, Mayıs 2000)

"YENİ DÜNYA DÜZENİ"NİN "KÜLTÜR EMPERYALİZMİ":

Tek Yönlü Bir Kültüre, Tek Boyutlu İnsana Doğru

"ABD için en büyük ihracat sanayi ne silah ne de otomotiv. ABD'nin önem verdiği en büyük pazar müzik, film ve eğlence endüstrisi." (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı -UNDP- 1999 İnsani Gelişme Raporu; Aktaran Cumhuriyet Gazetesi Ekonomi Servisi, 12 Temmuz 1999)

Kültür Emperyalizmi Kavramı

"Kültür Emperyalizmi" kavramı emperyalizmle birlikte yaşamımıza giren ve pek de yeni olmayan bir kavram; ancak insanlığın dününde emperyalizmin ekonomik ve siyasal gerçeği öne çıkmış olduğu ve insanlık da bu anlamda bir savaşımı öne çıkardığı için, yeterince üzerinde durulmamış, irdelenmemiş, önlemi alınmamış bir kavram.

Her ne kadar emperyalizmin asıl olarak ekonomik ve siyasal bir olgu olmasından dolayı, kültür emperyalizmi kavramına karşı çıkanlar olsa da yaşadığımız gerçeklikte kültürün ürkütücü boyutlardaki eksikliğinin boyutlardaki etkisinin varlığı, bu karşı çıkışın yerinde olmadığını gösteriyor; çünkü emperyalizmin bütünselliğiyle var olduğunu, kültür emperyalizmi kavramının emperyalizmin anlamını daralttığı gibi karşı çıkışlar, yaşanılan gerçeklikte anlamını yitiriyor.

Kavramdaki iki sözcüğün biri *"emperyalizm"*:

Sömürgeciliğin ve modern kapitalizmin sermaye ihracı ile vardığı aşaması; sermayenin yeniden üretilmesi ve daha büyük

kârlar olarak metropole dönmesi; yani ekonomik ve siyasal aşaması olan, emperyalizmin günümüzün küreselleşen dünyasındaki yeni biçimi.

Öteki sözcük ise *"kültür"*:

İnsanın toplumsal birey olarak edindiği dil, bilgi, düşünüş, gelenek, meslek, eğlenme, dinlenme, siyaset, inanç, sanat, hukuk, yetenek, alışkanlık gibi her şeyin adı olan *"kültür"*.

Bu iki sözcüğün bir araya gelmesinden; yan yana gelen iki karmaşık ve çok boyutlu sözcükten oluşan *"kültür emperyalizmi"*, ekonomik ve siyasal güce sahip olan yabancı bir kültürün, değerlerin, alışkanlıkların; başka kültürleri, değerleri, alışkanlıkları yok ederek kendini kabul ettirmesi anlamındadır kabaca. Doğaldır ki güçlü olan kültürün, değerlerin, alışkanlıkların kabul ettirilmesi ekonomik ve siyasal egemenliğin de gerçekleşmesini getirecektir.

Küreselleşen emperyalizmin, insanlığın yaşama biçimine müdahalesinin, dayatmasının, baskısının kültürü de diyebileceğimiz kültür emperyalizminin öncelikle "olumsuz" bir kavram olduğunu söylemeliyiz.

Emperyalizm kavramı gibi, birilerinin başka birilerini sömürmesi, baskı altında tutması, yağmalaması, özünü boşaltması, egemenliği altında tutması, yok etmesi anlamlarını taşıdığı için olumsuz bir kavramdır ve özünde baskı altında tutmak, sömürmek, yok etmek vardır.

Emperyalizm yalnızca bir üretim biçimi değil, aynı zamanda ekonomik, politik, toplumsal, ideolojik, teknik bir kültürdür de.

Nasıl bir kültür mü?

İnsanlık için olumsuz bir kültür...

İnsanlığın kültürel birikimlerini daha fazla kâr uğruna yok eden bir kültür...

Onurlu bir anlamı olan insanın özgürlüğünü hiçe sayan bir kültür...

İnsanın kendi yaşamına ve dünyaya yabancılaşmasına yol açarak onu düzenin kölesi yapan bir kültür...

Kültürü emperyalizmin hizmetine sunan ve paranın imparatorluğu uğruna insanlık değerlerini yok eden bir kültür...

Küreselleşmeyle gelen bir kültür...

Kısacası emperyalizmin kültürüdür.

Küreselleşme ile Gelen Yeni Kültür

Sanayileşmiş ülkeler dünya patentlerinin yüzde doksan beşine sahipler...

1998'de 145 milyon insan yasal göçmen olarak ülkesini terketti (ülkelerini yasadışı yollarla teredenler hariç)...

Bilinen uyuşturucu ticareti dünya ticaretinin yüzde sekizi kadar...

Dünyanın en zengin beş ülkesi net olmayan ulusal gelirlerin % 86'sını, ihracatın % 82'sini, direkt yabancı sermayenin % 68'ini, telefon hatlarının % 74'ünü elinde tutuyor...

Dünya tek yönlü bir kültürün egemenliğine gidiyor.

Bu bilgiler Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın -UNDP- 1999 İnsani Gelişme Raporu'nda aktarılıyor (Aktaran Cumhuriyet Ekonomi Servisi, 12 Temmuz 1999).

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı -UNCTAD- Raporu'na (1998) göre ise, 1971'den bu yana yoksul ülke kategorisine giren ülke sayısı 25'ten 48'e çıktı.

Dünya küreselleşiyor, küçülüyor, köyleşiyor ama "Küresel Köy"ün yurttaşlık hakları ancak parası olana veriliyor.

Küreselleşen dünyada kültürün ne durumda olduğunu anlamak içinse kültür emperyalizmi konusuna girmemiz gerekiyor.

Günümüz yeni emperyalizminde, daha açık bir anlatımla emperyalizmin *"Yeni Dünya Düzeni"* ve *"Küreselleşme"* ile birlikte büründüğü yeni özellikleri ve insanlık kültürünü yeni araçların yadsınamaz egemenliği koşullarında kültür emperyalizminin irdelenmesi ve aşılması gereken bir sorun olarak insanlığın karşısında durduğunu kanıtlıyor.

Kültürü bir araç olarak görüp gereken önemi vermemek, yaşama biçimimizin belirlenmesindeki bu en önemli olguyu yan-

lış değerlendirmektir. Kültürün, egemenlik sağlanmasında kullanılan bir araç olarak görülmesi ve küçümsenmesi, içinde bulunduğumuz *"Yeni Dünya Düzeni"* ve *"Küreselleşme"* giderilemez sakıncaları olan bir düşünüştür.

Günümüz emperyalizmi artık mal ihraç etmekten çıkmış, sermaye ve teknoloji ihracı yanında kültür ihracına da önem vermeye başlamıştır; hatta *kültür* ihracının artık ilk sırayı almış olduğunu söylemek için bilici olmaya gerek yoktur (Ülkemizde de holdinglerin müzik, yayın, basın, sinema alanlarına dalması bu gerçekliğin bir sonucudur).

Bir yaşam biçiminin pompalanması anlamındaki *kültür ihracı, sermayenin ve teknolojinin desteğiyle gerçekleştirilmekte ve asıl olarak sermaye ile teknoloji kültür ihracının yaygınlaşmasında araç konumunda bulunmaktadır.* Emperyalizmin günümüzdeki en önemli egemenliği ve etkinliği, günlük yaşamımızı belirleyen kültürel etkinliğiyle gerçekleşmekte, kendini göstermektedir. Orduların askeri tesislerin, fabrikaların önemi giderek azalmış, sınai ve ticari kuruluşların etkinlikleri markaya, vitrine, promosyona, reklama, ilana, sunuma, yaşamın her alanına seslenen medyatik ilişkilere ve araçlara dönüşmüştür.

Emperyalizmin genişlemesi zorunluluğundan, pazara ola gereksinmesinden ileri gelen kültüre müdahalesi sonucu oluşan bu egemenlik, dünyanın dört bir yanında ulusal ve yerel kültürleri, değerleri, insanlığın birikimleri başta ABD'nin olmak üzere yabancı ürünlerin bombardımanı ile yok etmektir. Bu bombardımanı, bu yeni kültürün taşınmasının nasıl olduğunu anlamak için yaşamımıza bir bakmamız yeterlidir.

Kültür Emperyalizminin Aracı : Medya

Kültür emperyalizmin taşınmasında, yaygınlaşmasında, egemenlik kurmasında en önemli araç, sanatın, sporun, özel yaşamın, her şeyin metalaştırıldığı dünyada, özellikle yaşamımıza ortak olan *"Medya"*nın ürettiği zenginlik ve çeşitliliklerdir.

"Yeni Dünya Düzeni" İmparatorluğunun bir kurumu olan kültür emperyalizmi, aynı zamanda bir *"medya emperyalizmi"* yaratılmıştır diyebiliriz. Televizyonlar, filmler, radyolar, basın, reklamcılık, markalar, vitrinler, bilbortlarla, üstün ve belirleyici bir konuma gelen medyanın egemenliği, emperyalizmin istemleri doğrultusundadır. Günümüz kültürünün temelini ulusal kültürlerin düşmanı medya oluşturuyor desek yanlış bir şey söylemiş olmayız.

Medyanın etkinliği ve belirleyiciliği ile dünya aynı şeyi düşünüyor, aynı şeyi duyumsuyor hale getiriliyor. Medyanın kültür ve yaşam biçimi dayatmasıyla her yer, her şey, her kişi birbirine benziyor. *"Benetton Colors"* dergisinde bile "Dünya Tek Kültüre Gidiyor. Dikkat! Bir Örnek Oluyoruz" yazılıyor. Tek boyutlu insana gidiyor dünya. Neyin sunulacağı, kimin sunacağı konusu ticari bir konu ve karar haline geliyor.

Çokuluslu şirketlerin organizeli bir biçimde belirlediği bir piyasa kimlere, nelerin sunulacağının kararını veriyor. İsteyene kadın-erkek karışımı şarkıcılar,; isteyene postmodern romancılar; isteyene futbol ilahları; isteyene eşcinsel şairler; isteyene şiddet-seks-büyü-polisiye-mafya-din-tarih-mistisizm kokteyli...

Çokuluslu şirketlerin coşkulu haber ajanslarıyla, çokuluslu film şirketleriyle, çokuluslu reklam firmalarıyla yapılaşmadan otomobile, satış merkezlerinden satılan ürünlere, radyolardan, kasetlerden, CD'lerden yayılan müzikten okunana kitaplara, giyilen her şeyden, yenilen içilen, kullanılan her şeye aynı "tüketim" dayatılıyor insanlığa.

Medyanın Dayattığı: Tüketim Kültürü ve "Amerikan Yaşam Tarzı"

"Tüketim Kültürü" de kültür emperyalizminin bir parçası oluyor.

Kısacası, ünlü, yarım yüzyıldır duyduğumuz eski bir deyişle *"Amerikan Hayat Tarzı"* yani *"Amerikan Yaşam Biçimi"* başta

simgesi haline gelen üç ürünüyle (kolasıyla, bluciniyle, hamburgeriyle) olmak üzere tüm ürünleriyle, günlük yaşam biçimiyle, alışkanlıklarıyla ve her şeyiyle egemenliğini perçinliyor tüm dünyada. (Örneğin Avrupa'da 1998'de en çok gişe geliri olan 20 filmden 19'u Amerikan filmi.)

Sanal bir dünya yaratılıyor ve insanlar bu sanal dünyanın değerleriyle donatılıyorlar.

Amerikan hayranlığı, eşcinsel ve ensest ilişkilerin özendirilip yaygınlaştırılması, uyuşturucu bağımlılığı, çeteleşme, nihilizm, yaşamın boşluğu, piyango, toto-loto, atyarışı, din, tarikatçılık, falcılık, büyücülük, medyumlık, her şeyin magazinleştirilmesi, mistisizm günlük yaşamın vazgeçilmesi haline getiriliyor.

Kişilik bozuklukları olan insanların, uyuşturucu bağımlılarının, teşhircilerin, sıra dışı insanların yer aldığı söyleşilerde tartışılan konuların ilkelliğiyle ve basitliğiyle; ünlerinin nereden geldiği bilinmeyen kimilerinin vıcık vıcık özel yaşamlarının gündeme taşınmasıyla; şiddet içerikli filmlerle; cinselliği iğdiş eden erotik programlarla; para tutkusuyla insanların nasıl aşağılandığını gördüğümüz yarışma programlarıyla; binbir örneği verilebilecek olan değerleri tüketen reklamlarla; insanları salak yerine koyan kamera şakalarıyla insanların aptallaştırılmaları değer yitiminin gerçekleştirildiği örneklerden bazılarıdır.

Bir örneği aktaracağım: Bir dizide oynamak üzere çocuk artistler aranıyor; başvuruların imzalanması için sunulan sözleşmede şu hükümler de var: "Çocuğunuza rol gereği, estetik ameliyat yapılabilir, izin veriyor musunuz?.. Çocuğunuz tehlikeli sahne çekimlerinde sakatlanabilir ya da ölebilir, sorumluluğu kabul ediyor musunuz?.. Çocuğunuz başka ülkelerdeki çekimler için altı ay yurt dışında kalabilir, izin veriyor musunuz?.." İlginçtir ki başvuran anne babaların büyük çoğunluğu bu maddelere "evet" diyor. Ünün ve paranın çekiciliğinin insanları bu denli kendinden uzaklaştırması, kendisine saygısını yitirmesi, yaşama yabancılaştırması varılan değersizlik uçurumunun ilginç bir örneğidir.

"Toplum televizyonların aynası" haline geliyor ve televizyonların istediği gibi bir toplum yaratılıyor. Bu toplum, tek boyutlu insanlardan oluşuyor.

Dünyadaki her on kişiden birinin İngilizce konuşmasına karşılık Web sitelerinin yüzde sekseninde İngilizce konuşuluyor; böylelikle ulusallığın temel öğesi olan dilin tüketilmesi yolunda bir adım daha atılmış oluyor.

Emperyalizmin ideolojik silahı haline gelen medya, *"İdeolojilerin tükendiği" "ulusların ve ulus devletlerin bittiği"* yanılsamasından yola çıkarak, eğitim kurumlarının, programlarının, uygulamalarının, da desteğiyle, halkı uyutan din adamlarıyla, televizyon ve radyo programlarıyla, basınıyla, reklamıyla, etkisi ve gücüyle yaşama biçimini belirler konumuna geliyor ve bu konumunu güçlendirerek sürdürüyor.

Kültür Emperyalizminin İdeolojisi : Postmodernizm

Emperyalist kültürün, insanlık değerlerine yönelik saldırısı, 20. Yüzyılın ikinci yarısından beri süren ve küreselleşmeyle birlikte hız kazanıp gelişen bir saldırıdır. Emperyalist bir kültürün egemenliği için, *"Küreselleşme"*nin ve dünyadaki *"Yeni Dünya Düzeni"*nin kendisine engel olarak gördüğü Hümanizma, aydınlanma her şeyin aklın süzgecinden geçmesi gibi insanlık değerleri ve ulusal değerler yok edilmeliydi.

"Postmodernizim" in bu kaygıyla başlattığı akla ve bilime olan güvenin sarsılmasını, insanın yaşamın öznesi olmasının önlenmesi doğrultusundaki ideolojik saldırıları, modernizmi sorgulama görüntüsü insanın dünyasının temelden sarsılmasını amaçlıyordu. Değerler yok edilmeliydi ki *"Yeni Dünya Düzeni"*nin oluşturacağı yeni değerlere boş alanlar sağlanabilsin.

Son zamanlarda sıkça yinelediğim Temel fıkrası geldi aklıma. Temel roman yazmaya karar verir; büyük romancıya gider; büyük romancı büyük roman için soyluluğun, gizemin ve cinselliğin gerektiğini söyler. Temel bu içerikli romanı yazıp getirir; Kontesi kim Sevdi?.. Büyük romancı romanı okur ve eksik

der; yeni bir moda başladı, mistisizm ve din de gerekli büyük roman için; Temel bu öğütle yeniden yazar romanını: Allah Allah Kontesi Kim Sevdi?.. Dikkat edilsin, son zamanlardaki romanlarımızın içeriği hep böyle değil mi?

Tarihi fantaziye dönüştürme, sanattan insanlararası ilişkileri atma, "ruhsuz bedenlerin ve bedensiz ruhların" gezindiği yapıtlar üretme; zamanı ve gerçekliği yok sayma; sanal dünyaları övme; sanattan yaşamı ve insanı kovma postmodern ideolojinin istediklerinden ve özelliklerindendir. Düzeni överek düzenden pay almak, kavramları sulandırmak, her şeyi magazinleştirmek, düzenin istediği gibi olmak, onun istediği gibi üretmek ve tüketmek, düşünsel metaların nasıl yaygınlaştığına karar vermek, seçkin aydınlar yaratmak, onlara güçlü olabilecekleri olanaklar yaratmak (gazetelerde köşeler, ekranlarda programlar gibi), onlara yeni akımların öncülüğünü yaptırmak, ulusal kültürlerin baskı altına alınmasını sağlamak ve göstermelik olarak insanlık değerlerini savunmak postmodern ideolojinin vazgeçilmezleridir.

Onurumuzu ve Değerlerimizi Savunmak Zorundayız

Şükran Kurdakul 21 Şubat 2000 günlü Cumhuriyet'teki köşesinin "Kültür Emperyalizmini Konuşmayacak mıyız?" başlıklı yazısını "Güvenecek iki dalımız var: Ulusal kültümüz. Anadolu insanını kimliğini koruma bilinci." diyerek bitirmişti. Tek yönlü bir kültürün egemenliğine, tek boyutlu insanlara dönüştürülmek istenmemize karşı insani değerlerimizi, ulusal kültürümüzü, onurumuzu ve Anadolululuk bilincimizi korumalıyız diyerek ve yazımın girişine koyduğum Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı -UNDP- 1999 İnsani Gelişme Raporu'ndan alınan cümlelerle bitiriyorum:

"ABD için en büyük ihracat sanayi ne silah ne de otomotiv. ABD'nin önem verdiği en büyük pazar müzik, film ve eğlence endüstrisi."

(Edebiyat Gündemi, Haziran 2000)

MODA VE EDEBİYAT

Dil Derneği'nin *Türkçe Sözlük*'ünde, İtalyancadan gelen bir sözcük olarak söylenen "*Moda*":

"1- Değişiklilik gereksinmesi yada süslenme özentisiyle toplum yaşamına giren geçici yenilik: Uzun etek modası. Saç modası.

2- Belirli bir süre etkin olan toplumsal beğeni, bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük: Köy romanı modası.

3- Geçici olarak yeniliğe ve toplumsal beğeniye uygun olan: Moda şapka.

Moda olmak: Yaygın duruma gelmek, herkesçe kabul edilmek.

Modası geçmek: 1) Moda olmaktan çıkmak; 2) mec. Önemini yitirmek, artık anımsanmamak: Bu işin modası geçti onu vaktiyle yapmak gerekti." biçiminde tanımlanıyor.

Modacı, modacılık, modaevi sözcüklerinin de kökeni olan *"Moda"* terimine verdiğimiz anlamla edebiyatın ilişkisinin olmayacağı söylenemez elbette.

Edebiyatın moda ile ilişkisinin boyutlarını ve çarpıcılığını kavramak içinse yaşadığımız dünyanın ve Türkiye'nin modasına ve edebiyatına kısaca bakmak gerekiyor.

Çünkü yaşamda ne varsa ondan etkilenir ve bir ilişki kurar edebiyat; başka biçimde olursa canlılığını yitirir.

Toplumsal, ekonomik, politik, kültürel, felsefi, dinsel, teknolojik, bilimsel, gelişim ve değişimlerle birlikte edebiyatında gelişip değişebileceği ve en güzeli arayışını sürdüreceği doğaldır. Ama bu sürdürümün edebiyatın kendisinin belirlediği, kendi modasını yarattığı, kendi alanında var olması gibi bir doğallık

değişir de, edebiyat dışı alanların belirlediği bir moda edebiyata egemen olursa ne olur?

Bu sorunun yanıtını, içinde bulunduğumuz dönemde yaşadığımız ve edebiyatı belirleyen bir tehlikeli ilişkiyi açıklamaya çalışarak araştıracağım.

* Bu arayışın bugününde nasıl bir dünya var ve "Küreselleşen" dünya insan için nasıl bir dünyadır?

Bu dünya;

* Küreselleşirken insanı ve doğayı, yani yaşamı tüketen bir dünyadır.

* Küreselleşirken insanlar arasındaki ayrılıkları derinleştiren bir dünyadır.

* Küreselleşirken gerçeklerden koparan ve yaşamı sanallaştıran bir dünyadır.

* Küreselleşirken insanı dünyasına, yaşama, ülkesine, başka insanlara, kendisine yabancılaştıran, kimliksizleştiren bir dünyadır.

* Küreselleşirken metalaştırma, mistikleştirme, magazinleştirme, yönlendirme, etkisine alma yoluyla insanı soysuzlaştıran bir dünyadır.

* Küreselleştirirken tek yönlü bir kültüre, tek boyutlu bir insana doğru sürükleyen bir dünyadır.

* Küreselleşen dünya insanın özgürlüğünü elinden alan ve onu kendi istediği yaşama biçimine sürükleyen bir dünyadır.

* Küreselleşen dünya her şeyin modalaştırıldığı, modanın yön verdiği, kitle iletişim araçlarının olağanüstü gelişmişliği ve etkinliğiyle, sürekli değişen ve kültürel olarak yaşamın her anına, her alanına seslenen modanın egemen kılındığı bir dünyadır; üstelik bu egemenlik modanın gelip geçiciliğini sürekliliğe dönüştüren bir biçimde sürmektedir.

Küreselleşen dünyanın tüm bu özelliklerini, insanlığın yaşama kültürüne acımasız bir dayatma olarak yorumlayabiliriz.

Modayı egemen kılan bu dayatmanın yaşama biçimlerini değiştirdiğini, yaşamın bir parçası olan edebiyatı da etkilediğini de kabullenmenin bir zorunluluk olduğunu düşünüyorum.

* Bu acımasız dayatmanın kaynağı çağdaş emperyalizmdir.

Çağdaş emperyalizmin insan yaşamına bu dayatması, insanlığın bin yıllardır sürdürdüğü insan olma, özgürleşme, aydınlanma, ezilmeme, sömürülmeme savaşımının önüne dikilen en büyük engeldir.

Küreselleşmenin, kültür emperyalizmi yoluyla dayattığı moda, artık değişiklik gereksinmesi yada süslenme özentisiyle toplum yaşamına girmiş olan "geçici yenilik" olmaktan, "belirli bir süre etkin" olmaktan çıkmış; "bir şey"e değil, önerilen ve istenilen "her şey"e "aşırı düşkünlük" haline gelmiştir.

Modanın "geçici"liği ve "toplumsal beğeniye uygun"luğu düzenin dayattığı bir gerçeklik olmuştur. Moda olan şeyin olağanüstü bir hızla değiştiği ama yerine hemen başka bir şeyin geçirildiği de modanın, moda sözcüğünün zamanla ilişkisi açısından yaşadığı önemli bir değişikliktir.

Kültür politikası ve moda politikası iç içe geçmiştir ve küreselleşmenin Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nın "1999 İnsani Gelişme Raporu'nda da belirtildiği gibi (aktaran, Cumhuriyet Gazetesi Ekonomi Servisi, 12 Temmuz 1999) yaşamımızı belirleyen temel politika haline gelmiştir.

"ABD için en büyük ihracat sanayi ne silah ne de otomotiv. ABD'nin önem verdiği en büyük pazar müzik, film ve eğlence endüstrisi"dir.

* Bu belirleme, modanın en belirgin bir biçimde yaşandığı, yaşatıldığı ortamların neler olduğunu açıkça gösteriyor: İletişimin ortamında reklamlarla, mankenlerin serüvenleriyle, şovlarla sulandırılan, sanallaştırılan ve magazinleştirilen yaşam.

Reklamların nelere kadir olduğunu yaşayarak görüyoruz.

"Manken"liğin en çekici meslek haline geldiği ve her çeşit mesleği yerine getirebileceği yanılsamasının yaşatıldığı koşul-

larda ve iletişim araçları da yapılan bombardımanla adı geçen alanlardaki etkinliği yadsınamaz bir gerçeklik oluyor. Mankenler hem sinemacı, hem şarkıcı, hem gazeteci, hem televizyoncu, hem güzellik kraliçesi, hem yazar oluyor. (Daha az sayı da insana yatırım yaparak daha çok sonuç almak da bir tasarruf önlemi olmalı!)

Şovlarla kadın, erkek, çoçuk, değerler, insan tüketiliyor; sanatçılık soytarılığa dönüştürülüyor.Komiklik sulandırılıyor ve güldüren, düşündüren bir olay olmaktan çıkarak yaşamın düzeyinin düşürülmesini getiriyor. Yaratılan tüketim dünyasında, sanallığa gidişin önü alınamıyor.

Eskiden "sosyete dünyası" denen ve özendirilen dünyanın adı "moda-sanat-medya dünyası" oluyor. Bu dünyaya düzenin kirli paralıları da "gurur duyularak" konuk ediliyorlar. Hepsi de seyirlik; hepsi de yinelene yinelene beyinleri kuşatıyor.

Sevgileri bile tüketen sanallıklar yaşanıyor. Afişlere, ekranlara, dergi kapaklarına taşınan insan bedenlerinin binlercesi kaldırımlara düşüyor.

Bu gerçeklik yaşamın her anını ve her alanını belirliyor.

* Doğal olarak edebiyat da bundan payını alıyor.

Bu nedenledir ki yazılı, görsel, ve işitsel iletişim araçları, günümüzde, kültürel düzenin sahiplerince belirlenen edebiyat yapıtlarını ve edebiyatçıları küresel dünyaya yayıyor; bu, aynı zamanda ulusal edebiyatların kökünün kazınması anlamına da geliyor.

Çevirilerle gelen moda yerli edebiyatçıları da etkileyerek onları küreselliğe yarışma yanılsamasına itiyor.

Kitapçı vitrinlerine, son zamanlarda yaygınlaşan büyük mağazaların kitap reyonlarına, bunların "en çok satanlar" raflarına, "haftanın kitapları" raflarına "ayın kitapları" raflarına, "yılın kitapları" raflarına, "her zaman satılanlar" raflarına; kitap sergilerine, kitap pazarlamacılarının listelerine; hatta ne hikmetse yayıncılığımızın yeni bir sektörüymüş gibi gün geçtikçe daha bes-

lenen ve göz yumulan, desteklenen "korsan" yayıncılığın yayınlarına ve sokak ortasında kurulan tezgâhlarına baktığımızda sergilendiğini, satıldığını gördüğümüz kitaplara bakınca yaşanılan egemenliğin özelliklerini yakalayabiliyoruz.

Tüm büyük iletişim araçlarının ekranlarında, mikrofonlarında. sayfalarında tanıtılan, pompalanan. övülen, satılmaları için çaba harcanılan, almayanların eksik insanlar olacağı duygusunu yaratan bu kitapların yayın dünyasını da, edebiyatı da belirlediğini, okuyucuların beyinlerini tutsak aldıklarını ve ürettikleri şeyleri tükettirdiklerini görüyoruz. Bunlar, "Moda kitaplar" oluyor ve moda, edebiyatımızı egemenliğine alıyor.

(Bu kitapların hangileri olduğunu bilmeyen yoktur düşüncesiyle buraya bir liste çıkarmayı anlamsız buluyorum. İnternet'teki listelerden başlayarak tüm büyük medya organlarındaki kitap sayfalarında, kitap programlarında ve kitapçı tezgâhlarında her an görülebilir çünkü.)

Bu tablo, edebiyattaki modanın ne olduğunu gösteriyor bize.

* Günümüzde modanın edebiyata etkisi, belirleme noktasındadır.

Geçen yüzyılın son aylarında duyduğum ve o zamanlardan beri hiç aklımdan çıkmayan, burada da aktarmaktan kendimi alamayacağım bir Temel fıkrası bunun en anlamlı açıklaması oluyor:

Temel roman yazmaya karar vermiş. Ne yapsın, gitmiş günümüzün en büyük romancısına ve demiş ki "ben roman yazacağım".

Büyük romancı öğütler vermiş Temel'e. "Bak Temel," demiş, "günümüzde yazılacak olan romanda üç şey mutlaka olmalı."

Temel, "Nedir onlar" diye sormuş.

Büyük romancı, "Yazacağın romanda ilk olarak mutlaka cinsellik olmalı", demiş, "hem de öyle sıradan cinsellik değil. Abartılmış, süslenmiş, savrulmuş cinsellik."

Temel "tamam" demiş, anladım. Peki ya ikincisi?"

Büyük romancı, "İkincisi" demiş "mutlaka gizem olmalı günümüz romanında. Araştırılacak cinayetler filan olmadan roman kabul edilmez yazdıkların. Epeyce karmaşıklık olmalı ve anlaşılmamalı."

Temel sabırsızlanmış, "Peki, ya üçüncüsü?" diye sormuş.

"Üçüncüsü" demiş büyük romancı, "soyluluk olacak. Yazacağın romanın kahramanı soylular olacak mutlaka. Öyle sıradan insanları anlatarak roman yazılmaz günümüzde. Yazarsan da tutulmaz, beğenilmez."

"Tamam" demiş Temel ve yığın yığın ansiklopedileri yanına alıp aylarca bir yayla evine kapanmış. Romanını bitirip gelmiş yine büyük romancının yanına.

"İşte romanım."

Temel'in büyük romancının önerilerini dikkate alarak yazdığı romanının adı "Kontesi Kim Ş'aptı?" imiş.

Büyük romancı Temel'in romanını okuduktan sonra."Çok güzel Temel ," demiş. "Tamam. Başarmışsın. Ancak bir eksiği var. Sen bu romanı yazdığın sürede yeni bir moda başladı, Şimdi romanlarda başka bir şey daha isteniyor. Onu eklemezsen romanın eksik kalır. Beğenilmez, Satılmaz. Hakkında bir şeyler yazılmaz."

"Nedir o?" demiş kızan Temel.

"Mistiklik." diye başlamış büyük romancı. "Mistisizm ve din modası başladı şimdilerde. Eğer romanına bunları da eklersen hiçbir eksiği kalmaz romanının. Yoksa bir işe yaramaz, bilesin."

"Peki" deyip boyun bükmüş Temel ve yeniden yayla evine gitmiş. Aylar sonra da bitirdiği romanını yayımlatmak için yayınevi aramak üzere İstanbul'a gelmiş. Koltuğundaki romanının adı, "Allah Allah Kontesi Kim Ş'aptı ?"

Anadolu'nun bu yanlış gidişe bir tepkisi ve tavrı olan bu Temel fıkrasının edebiyatta moda olayını anlamlı bir biçimde açıkladığını düşünüyorum.

Fıkrada yer alan romanın içerdiği özellikler her an değişebilir elbette. Ama "tezgâhlanan" ve "tezgâhlarda" bulunan kitaplara baktığımız zaman bunların vıcık vıcık cinsellikle, tarihin derinliklerindeki gizemlerle, tarihte kalmış soyluluklarla yada günümüzün parasıyla soylu olduğu varsayılan kişilikleriyle, mistikliklerle dolu olduğunu görünce fıkranın yaşamdaki gerçeklikle örtüştüğünü görüyoruz.

* Yazmak istediğini değil de düzenin istediğini yazan, aksi halde beğenilmeyecek ve öne çıkarılmayacak kaygısı olan bir edebiyatçının bu dayatmaya boyun eğerek yazdığına edebiyat yapıtı denilebilir mi? Bir edebiyatçının en büyük belası olan "otosansür" den başka bir adı olabilir mi bunun?

Bu "otosansür"ü kendi isteğiyle uygulayan bir edebiyatçının "moda" ya uyduğunu ve ne yazık ki edebiyatımızda bugün "modaya uyanlar"ın egemen olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Medyatiklik, popülerlik ve elbette para uğruna edebiyat feda ediliyor. Yaşamı metalaştıran düzen, edebiyatı da metalaştırırken edebiyat olmaktan çıkarıyor. Edebiyat ürünlerinde çeşitli markaların reklamları yapılıyor. İnsansız ve yaşamsız bir edebiyat, alana egemen oluyor; "ruhsuz bedenlerin ve bedensiz ruhların" gezindiği bir olaya dönüştürülüyor edebiyat.

(Romandaki bu gerçeklik şiirde de, öyküde de, karşımıza çıkıyor. Mistisizmin egemen olduğu, anlamın kovulduğu, uç cinselliklerin öne çıktığı, sıradan insanların yerine sanal yada soylu kişilerin anlatıldığı bir edebiyatın alanda egemen olmaya başladığını, bunlar dışındaki bir edebiyatın varlığından pek az kimsenin haberdar olduğunu eklemeliyim.)

* Modanın "nelere kadir olduğu" ve edebiyatta "moda kılınan"ın edebiyatı "nerelere sürüklediği" apaçık ortada.

Görünen, sistemli bir ideolojik saldırıdır; İnsana, insanlık kültürüne, yaşama, edebiyata.

Bu saldırı insanın yaratma özgürlüğünü yok ediyor; bilimi ve teknolojiyi geliştiren düşünce ve düş gücü, merak ve sorgu-

lama edebiyatın dışına itiliyor. Bu saldırı İşlevsiz, insansız, canlılıktan uzak bir edebiyatı öngörerek, düşgücünü yok ediyor. Sınırlandırılmış bir düşsellikle yaşamın sanallaştırılmasına yönlendiriyor edebiyatçıyı.

Yaşamın sorgulanması yerine, "tarihin ve ideolojinin sonu geldi" masalıyla tarihin öznelleştirilmesi, magazinleştirlmesi, deney kılınmaktan uzaklaştırılması gerçekleştiriliyor.

Masal devam ediyor ve "ulusların, ulus devletlerin, dillerin sonu geldi" denilerek edebiyatın bu yanılsamaya hizmet etmesi sağlanıyor.

Türkçemiz, tıpkı "dinin dili" olduğu gerekçesiyle yüzyıllarca Arapçanın boyunduruğunda kaldığı gibi şimdide evrensel dil olduğu gerekçesiyle İngilizcenin boyunduruğuna sokuluyor; bir dil sanatı olan edebiyat kendi temelini yadsıyor ve dili soysuzlaştırmaya hizmet eder haline getiriliyor.

Edebiyata damgasını vuran moda, edebiyatçıların alınlarındaki ışıkları yok ediyor (Elbette tüm sanatçıların da.)

Ama kendisine yönelik her saldırıyı püskürten edebiyat mutlaka püskürtecek bu küresel saldırıyı; dilini, yerelliğini, ulusallığını, işlevini korumak zorunda ve koruyacak.

(Papirüs, Temmuz 2000)

SİVAS KATLİAMININ ÖZÜ VE SİVAS'I UNUTMAK NEDİR?

Yedi Yıl Geçti

Sivas Katliamının, 2 Temmuz 1993'ün üzerinden yedi yıl geçti...

Bu yedi yıl içinde katliamla ilgili olarak gazetelerde, dergilerde yüzlerce yazı yazıldı, kınama, anma toplantıları yapıldı, çeşitli etkinlikler gerçekleştirildi; katliamda yitirdiklerimizin, adlarına çıkarılan kitaplarla, düzenlenen sergilerle ölümsüzlükleri vurgulandı ve şenlikler onlarla dolu geçti, hep onlarlaydık.

Yedi kara yıl böyle geçti, yedi karanlık yıl...

Sivas katliamından sonra geçen yedi karanlık yıldan bunlar kaldı belleğimizde.

Başka neler mi kaldı? Başka nelerin kaldığını görmemiz için, geçtiğimiz bu yedi yılın çok iyi kavranması ve değerlendirilmesi gerekiyor diye düşünüyorum.

Ülkemizin bir yandan ırkçı ve dinci bağnazlığın *"Türk-İslam Sentezi"* yörüngesinde, bir yandan da *"Yeni Dünya Düzeni"*nin kıskaçları arasında dörtnala koşturulduğunu gördüğümüz bu gidişine karşı; insan onurundan; yaşama, düşünme ve yaratma özgürlüğü başta olmak üzere tüm insan özgürlüklerinden, aydınlık ve demokratik bir yaşamdan, akılcı ve laik bir düzenden, bağımsızlıktan yana olan tüm insanların güçlerini birleştirerek savaşım vermeleri "artık kaçınılmaz olan" bir zorunluluktur.

"Yeni Dünya Düzeni" ve *"Türk-İslam Sentezi"*nin dayattığı yaşama biçimine karşı direnme görevi ve sorumluluğu, ben insanım diyen herkesin kaçamayacağı bir görev ve sorumluluktur

artık ve bunu bize, içinde yaşadığımız yakın tarihin verdiğini unutmamamız gerekiyor.

Çok uzaklara gitmeye gerek yok, 1990'lı yıllarda bize yaşatılan gerçeklikler bile nasıl bir sorumlulukla karşı karşıya olduğumuzu gösteriyor.

Özel televizyonların, radyoların yayın yaşamına girmesi, uluslararası iletişim tekellerinin ve işbirlikçilerinin iletişim dünyamızı belirlemesi, yaşamın magazinleştirilmesi, her şeyin tüketilmesi, insani değerlerin yok edilmesi, dilimizin ve sanatımızın kirletilmesi, yaşamın her anının yukardan düzenlenmesi, ülkenin çetelerin denetimine terk edilmesi, özgürlüklerin alanının sürekli daraltılması, şovenizmle dinsel bağnazlığın devlet eliyle okşanarak canavarlaştırılması, eğitim ve sağlık başta olmak üzere yaşamın her alanının özelleştirilmesi yani paralılaştırılması, enflasyon, yoksulluk, açlık, işsizlik, işsizlik korkusu, gelir dağılımındaki uçurumun olağanüstü büyümesi, Güneydoğudaki kanamanın sürmesi, iç ve dış göç dalgalarının yaşamı harmanlaştırması son yılların yaşamımıza getirdiği belaların yalnızca bir kısmıdır.

2 Temmuz 1993 Sivas katliamı bu belalarla yaşamak zorunda bırakıldığımız; acılarıyla, kahırlarıyla, tepkileriyle, tartışmalarıyla, değerlendirilmeleriyle, derslerin çıkarılmasıyla, unutulmaya bırakılmasıyla, yaşamımıza getirdikleri ve yaşamımızdan götürdükleriyle, doludizgin götürüldüğümüz insanlık dışı yaşama biçiminin önemli bir dönemecidir.

Bu dönemeçten, aydınlığa, demokrasiye, özgürlüğe giden bir yola nasıl girileceği sorusunun karşılığının bulunması da bir zorlu görevin yerine getirilip getirilmediğini gösterecektir bize.

Bence Sivas'tan bugüne yaşananların ışığındaki gerçeğimizi özetleyen cümle, "ülkemizde taşların yeni yeni yerine oturmakta olduğu" cümlesidir. Evet, "taşlar yeni yeni yerine oturmakta" ve "solun yok denecek dereceye indirgenmiş bulunduğu", "ırkçı-şoven bağnazlıkla dinci bağnazlığın geleceğimize damgasını vurduğu" bir ülke gerçeği, istesek de istemesek de, içimize sindirsek de sindiremesek de karşımızdadır.

Bu yapılanmada Sivas katliamının önemli bir payı bulunmaktadır ve Sivas katliamı, bu bağnazlıkların "iktidar artık tümüyle bizim olmalı" düşüncelerinin eyleme geçmesi adımlarından biridir.

Sivas Katliamının Özü

Sivas katliamının özü; Cumhuriyet'le birlikte egemenlikleri ellerinden alınan bağnazlıkların; 1940'lı yılların ortalarından itibaren devlet yönetimindeki güçlerine oranla uyguladıkları ve her geçen gün güçlendikleri oranda egemenliklerini pekiştirdikleri politikalarla vardıkları sonucu denedikleri bir olay olmasıdır.

Sivas katliamı; bir yandan Köy Enstitülerinin ve öğretmen yetiştiren laik, çağdaş kurumların kapatılması, dinin eğitim programlarına, ders kitaplarına girmesi, dinsel eğitim veren kurumların hızla açılıp sayılarının çoğaltılması, Kuran kurslarının yaygınlaştırılması ve dinsel eğitimden geçirilen kitlelerin, "artık tamam, egemenlik bizimdir politikasının yığınları" olarak kullanılmaya başlamasının dönemeçlerinden biri durumunda olurken; bir yandan da aynı eğitim sistemiyle ırkçı-şoven bağnazlıkla yıllardır şırıngalanan yığınların, bağımsızlık ve laiklik ilkelerinin yaşama geçirilmesini isteyen, demokrasi ve özgürlük istemiyle direnmeye çalışan insanların yıldırılması, sindirilmesi, ırkçı ve dinci bağnazlıklara boyun eğdirilmesi politikasının vurucu gücü görevlerindeki bir sıçrama tahtası durumundadır.

Birbirinin içine girmiş olan bu yığınlar, sömürü ve baskı düzeninin, ülkemizin "Yeni Dünya Düzeni"nin uluslararası tekellerinin hizmetine sokulması amacının araçları olma konumundadırlar ve yıllardır bu hizmetleri için devlet eliyle yetiştirilmişlerdir. Bu bağnazlaştırılmış yığınların oluşturduğu egemenliğin ülkemizi daha ileri bağnazlıklara taşımak için adımlar atacağı bir gerçekliktir.

Şimdi bu gerçekliğin karşısında, "kendini dev aynasında görmeyen ve gücünün daraltılmış boyutlarını iyi hesap eden" bir demokratik, özgürlükçü, aydınlıkçı, barışçı, laik, bağımsızlıkçı güçler birlikteliğinin oluşturulması dayatan bir görevdir.

Sivas katliamının acı sonuçlarıyla bize verdiği bu görev yerine getirilemediği içindir ki, geçen altı yılda vardığımız noktada katliamı gerçekleştirenler amaçlarına ulaşmakta yeni adımlar atmışlar ve yeni mevziler kazanmışlardır.

Demokratik ve laik hareketlerin bölünmüşlükleri ve yeni bölünmelerle güçlerini zayıflatmaları ise bir kez daha uyarı olmalıdır bize. Sivas katliamıyla başlayan bu uyarıyı dikkate almak ve özgür insanlar olmamızın önüne geçen bu gerçekliği değiştirmeye çalışmak görevini ihmal etme hakkımız yoktur.

Sivas'ta yitirdiğimiz canları anmanın ve onları ölümsüzlüklere kavuşturmanın, Sivas katliamını unutmamanın doğru, anlamlı ve kaçınılmaz yolu, görevi ve sorumluluğu budur bence.

Sivas'ı Unutmak Nedir?

Unutmak yazgımız mı, unuttuğumuz için mi yeterince kıvanç duyamıyoruz insanın doğaya karşı başarılarından?

Eğer Amerika'yı keşfedenlerin Kızılderili katliamlarını, Afrika'nın zencilerinin gemilerle köle pazarlarına taşınmasını, Nazi Kamplarını, Hiroşima'yı, Nagazaki'yi unutmasaydık bugünün dünyası farklı olur muydu?

Tüketimin dine, dinin paraya, paranın zorbalığa, zorbalığın yasaya, yasanın tüketime dönüştüğü; bilimin ve sanatın şirketler tarafından finanse edildiği bir dünyada Gılgameş'ten, Homeros'tan, Prometheus'tan, aydınlığı alan; özgürlüğün bayrağını kıtadan kıtaya, zamandan zamana taşıyan insanlar bugünün dünyasını görselerdi nasıl şaşırırlardı?

Ben bunun için mi ölümsüzlüğü aradım ömrümce diye yazıklanmaz mıydı Gılgameş? Ben bunun için mi çaldım ateşi tanrılardan ve armağan ettim insanlığa demez miydi Prometheus? Ben bunun için mi Troya'yı destanlaştırıp geleceğe aktardım diye düşünmez miydi Homeros? Spartaküs, Kawa, Şeyh Bedrettin, Baba İshak, Köroğlu, Dadaloğlu, direndiği; Hayyam dörtlüklerini söylediği için pişman mı olurdu, Nasrettin Hoca ağlar mıydı?

Daha da çoğaltılabilecek böyle soruların yanıtları ne?

Unuttuğumuz için mi çoğalıyor, ne kadar çok unutursak o kadar çok mu çoğalıyor sorular?

Sorular ne kadar çoğalırsa unuttuklarımız da o kadar mı çoğalıyor?

Sivas'ı da mı unuttuk peki?

Ta Hititlere beşik, Celalilere yurt olan; Şahkulu'nun, Baba Zünnun'un, Pir Sultan Abdal'ın Sivas'ı; Evliya Çelebi'nin "Şehirlerin Anası" dediği kent; yiğidoların, türkü çağıranların, türkü yakanların memleketi; 1993'ün 2 Temmuzunun Sivas'ı; 35 Canın Madımak Otelinde yakıldığı Sivas'ı da mı unuttuk?

Sivas'ı unutmak nedir?

Sivas'ı unutmak Kızılderili katliamlarını, zencilerin köleleştirilmelerini, Nazi Kamplarını, Hiroşima'yı, Nagazaki'yi unutmak demektir.

Sivas'ı unutmak, ömrünce ölümsüzlüğü arayan Gılgameş'in arayışını sürdürmemek; Prometheus'un tanrılardan çalıp insanlığa armağan ettiği ateşin aydınlığına aydınlıklar katmamak; Homeros gibi dünyayı destanlaştırmamaktır.

Sivas'ı unutmak, direnmemek; Hayyam'ın dörtlüklerini ölümsüzleştirmemek; Nasrettin Hoca'yı güldürmemektir.

Sivas'ı unutmak; 1950'lerde başlayan "Küçük Amerika" düşlerinin büyük ölçüde gerçekleştirildiği; 12 Eylül düzeninin ırkçı ve dinci bağnazlığı okşayıp geliştiren Türk-İslam Sentezi ideolojisinin Yeni Dünya Düzeniyle çakışarak ülkemizi özgürlüğün ve insanın düşmanı bir çeteleşmeye teslim etmesinin bir doruk noktası olduğunu kavramamaktır.

Sivas'ı unutmak; her şeyin metalaştırıldığı, küreselleşme palavralarıyla ideolojilerin sonu geldi denilerek emperyalizmin yeni sömürü ideolojisinin geçerli felsefe haline getirildiği; yükselen değerlerle dünümüzü, günümüzü, geleceğimizi karartıp tüm onur duyacağımız değerleri yok eden düzenin kaz adımlarıyla saldırdığını saptayamamaktır.

Sivas'ı unutmak; yoksulluk ve yoksunlukla kardeş olduğumuz bir düzenin aydınlığa düşmanlığı olduğunu düşünmemek,

bağnazlığın ve barbarlığın yaşama biçimi haline getirilmesinin günyüzüne çıkmasını görmemek ve buna karşı savaşım vermenin yordamını araştırma çabasına girmemektir.

Sivas'ı unutmak; bunların bilinmemesi, yaşamın ve geleceğin savunulması zorunluluğunun insanım diyen herkese bilincini, duyarlılığını, sorumluluğunu anımsatılmaması demektir.

Yedinci yılında Sivas'ta katledilen canlarımızı anarken bunları düşündüm ve öyleyse Sivas'ı unutmaya hakkımız yok dedim kendi kendime; Sivas'ı unutmaya hakkımız yok.

Aleviler ve Sivas Olayları, Haydar Gölbaşı, Ant Yayınları, 1997;

Aleviler, Sünniler ve... Öteki Sivas, Zeki Coşkun, İletişim Yayınları, 1995;

Ateşinsan, Hüseyin Şimşek, Alan Yayıncılık, 1995;

Ateşte Semaha Durmak, Ali, Yıldırım, Yurt Yayıncılık, 1993;

Bilinmeyen Yönleriyle Sivas Katliamı, Ayyıldız Yayınları, tarihsiz;

Sivas 2 Temmuz, Dergiler Ortak Platformu, 1994;

Sivas Katliamı ve Şeriat, Lütfi Kaleli, Alev Yayınları, 1994;

Sivas Kitabı, Edebiyatçılar Derneği Yayınları, 1994;

Sivas'ı Unutmak, Öner Yağcı, Pencere Yayınları, 1997; 2. Basım 2000;

Sivas'tan Sydney'e Pir Sultan, Ali Balkız, Prospero Yayınları, 1994;

Şeriatçı Şiddet ve Ölü Ozanlar Kenti Sivas, Çetin Yiğenoğlu, Ekin Yayınları, 1994;

Türkiye'nin Yeni Sevr'e Zorlanması Odağında Üç Sivas, Muzaffer İlhan Erdost, 1996;

Yakın Tarihimizde Kitlesel Katliamlar, H. Nedim Şahhüseyinoğlu, İtalik Yayınları, 1999;

Yaşamak Martı Kanadında Rüzgâr Taşımaktır, Serdar Doğan.

(Edebiyat Gündemi, Temmuz 2000)

KÜLTÜR EMPERYALİZMİ VE BİZ

Kültür Emperyalizminin Türkiye Cephesinde Yaşattıklarına İlişkin Notlar

Kültür Emperyalizmi Kavramı

"Kültür emperyalizmi" kavramı, her ne kadar emperyalizmin insanı ve yaşamı etkileyen politikalarından kendi ilişkileri nedeniyle ve kendisi tanımlarken üretilen bir kavramsa da bunun bizim toplumsal tarihimiz açısından çok eskilere dayanan bir geçmişi olduğunu söylemek zordur.

Böyle olmakla birlikte, kültür emperyalizmi, emperyalizmle birlikte var olan, ekonomik ilişkilerin dayattığı düzenlerin doğal sonucu olarak ortaya çıkan, 19. yüzyılın bıraktığı bir miras ve günümüzde küreselleşmenin, "Yeni Dünya Düzeni"nin bir saldırı silahı haline gelen bir olgudur.

Kültür emperyalizmi, örneğin kapitalist sistemin doğal gereklerinden olan "yabancılaşma"nın ya da örneğin Lenin'in emperyalizm tanımlarından olan ve emperyalizmin "basımevlerine, kâğıt stoklarına, toplantı salonlarına" egemenliğinden dolayı yaşamın kaçınılmazlıklarından biri olan özelliğinden kaynaklanan bir olgudur.

Kültür emperyalizmi, İnsanlığın kendisine dayatılan bu durumu, kendisinin yaşama biçiminde ve geleceğinde etkili olan bu gerçekliği anlayabilmesi için mutlaka irdelemesi gereken kavramlardandır.

Emperyalizmin yaşama biçimini belirlemek ve kendisinin önerip gerçekleştirmeye çalıştığı ekonomik-toplumsal düzenine yanıt verecek bir toplumun oluşmasını sağlamak amacıyla dayattığı kültürün egemenliğini sağlama politikasının adıdır kültür emperyalizmi.

Doğal olarak sömürmeyi, yok etmeyi, eritmeyi, baskı altına almayı içermekte; emperyalizmin kültürü dışındaki kültürlerin yok olmasını zorunlu bulmakta ve bunun için tüm araçlarla var olan ulusal, yerel kültürlere düşman olmaktadır.

Kültür emperyalizmi bir ele geçirme, yok etme ve yerine kendisini koyma politikası olarak insanlık kültürüne sürekli olarak savaş açmıştır.

Bu nedenle de kültür emperyalizminin, geçmiş ve gelecek tüm insanlık kültürünün düşmanı olduğunu söylemek hiç de yanlış olmayacaktır.

Birinci Dünya Savaşı, Ulusal Kurtuluş Savaşımız ve Kültür Emperyalizmi

Birinci Dünya Savaşı'nın aynı zamanda emperyalistler arası bir savaş olması nedeniyle, kültür emperyalizminin de bir savaşı olduğunu belirleme hakkını verir bize.

Bu saptama ışığında baktığımızda, kültür emperyalizminin bizim yaşamımızda da doğal olarak kendini gösterdiğini söyleyebiliriz.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş dönemi, sömürgeleştirilmesi, işbaşındakilerin çeşitli emperyalist devletlerle uzak/yakın ilişkileri çerçevesinde etkili hatta belirleyici olan kültür emperyalizmi, "Ulusal Kurtuluş Savaşı"nın "antiemperyalist" özelliği ve tavrıyla, bağımsız bir devlet, özgür bir ulus ve dil yaratma savaşımıyla, el yordamıyla da olsa tanınmış ve geriletilmişti.

Cumhuriyet'in ilk yıllarının bu savaşımla dolu olduğu, yalnızca eğitim ve kültür alanında atılan adımlara bakıldığında bile kolaylıkla görülebilir.

Bu gerçeklik, Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün, "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürüdür" sözlerinde bile apaçık karşımızdadır.

Genç Cumhuriyet oluşturduğu kültür ve eğitim kurumlarıyla geleceğini kurmaya çaba harcamıştır hep.

Aydınlanma kültürünün ve hümanizmanın var edilme çabaları, aynı zamanda kültür emperyalizminin dayatmalarının boşa çıkarılması doğrultusundaki güçlenme ve ayakta kalma savaşımımızdı diyebiliriz.

İkinci Dünya Savaşı ve
Kültür Emperyalizmiyle Savaşımımız

Böyle bir başlangıçtan sonra gelen emperyalistler arası İkinci Paylaşım Savaşı'yla birlikte yeni olguların başlaması kaçınılmazdı. Alman Nazizminin "kültür sözcüğünü duyunca elim silahıma gidiyor" önermesinin anlamı, kendi kültürünün dışındaki kültürlerin yaşama hakkının olamayacağıdır.

İnsanlık, kültürüne yönelen bu faşist saldırıya karşı koymayı başardı.

Aynı dönemde bizde de bu saldırının bir parçasının yaşanması kaçınılmazdı ve yaşandı da.

Mustafa Kemal'in ölümünden sonraki kararsız devrimcilik döneminde bir yandan ulusal ve bağımsızlıkçı yapılanma yolunda önemli adımlar atılırken, bir yandan da emperyalizmin saldırısının bir ayağı olarak yerli işbirlikçilerin atakları yaşandı.

Bu bakımdan 1940'lardaki sol-sağ savaşımının, aynı zamanda emperyalizmle, dolayısıyla kültür emperyalizmiyle ilgili bir savaş olduğunu, örneğin İkili Anlaşmalar, NATO, Marshall Yardımı gibi ilişkilerin emperyalizmle buluşma, aynı zamanda kültür emperyalizmiyle kucaklaşma olduğunu da kabullenmemiz gerekiyor.

Demokrat Parti'nin iktidarıyla birlikte gelen 1950'ler bu ikili ilişkinin yoğunlaştığı ve yanında dinsel gericiliğin geliştirilmeye başlandığı bir kültürün de habercisi olmuştur.

1940'lı ve 1950'li yıllardaki "Markopaşa", "Zincirli Hürriyet", "40 Kuşağı", "Köy Enstitüeri", "Dil-Tarih", "Tan-Vatan", "İçimizdeki Şeytan", "En Büyük Tehlike" olayları ve direnişlerinin, dayatılan kültür emperyalizmine karşı, oluşan bağımsızlıkçı geleneğin sürdürücüleri ve kültürel tarihimizin önemli temeltaşları olduğunu da unutmamak gerekiyor.

Dönemin Hasan-Âli Yücel-Kenan Öner Davası, Sabahattin Ali-Nihal Atsız Davası, İleri Gençler Birliği Davası, TKP tutuklamaları kültür emperyalizminin ve ona karşı oluşların da davaları olarak ele alınabilir.

27 Mayıs, 68 Kuşağı ve 12 Mart Dönemlerinde Kültür Emperyalizmi

İlk Cumhuriyet kuşağının ve Cumhuriyet'in bağımsızlıkçı eğitim ve kültür politikalarının sonucu olarak yetişen aydınlıkçı insanların 1960'lardaki atılımları ve 27 Mayıs Devrimi sonucu gelen 1961 Anayasası, antiemperyalist bir kültür isteminin de doğurucusu olması, antiemperyalist "68 Kuşağı"nı yaratması kültür tarihimizin en önemli olaylarından biri olmuştur.

Buna uygun olarak gelişen toplumsal yapılanmaların, örneğin TMGT, TMTF, FKF, DEV-GENÇ gibi öğrenci örgütlerinin; TİP gibi olağanüstü etkin bir siyasal partinin, TÖS gibi güçlü öğretmen, TÜM-DER gibi memur, TÜS-DER gibi sağlık örgütünün; DİSK gibi bir işçi sendikasının, öğretim üyeleri, avukatlar, mühendisler, hekimler gibi ülkenin dört bir yanındaki meslek örgütlerinin, köylü örgütlerinin, kültür emperyalizminin etkisinin daraltılmasında önemli görevler yaptıklarını da saptamak gerekir.

Ulusal dilin savunulup geliştirilmesi ve edebiyatta bu dille yaratılan yapıtların en geniş kitlelere sunulması; müzikte, plastik sanatlarda, sinemada ve tiyatroda benzer ulusal adımların atılması, folklorda, arkeolojide, tarihe yaklaşımda önemli atılımların gerçekleştirilmesi kısa dönem içinde de olsa önemli bir aydınlıkçı, antiemperyalist kuşağın yetişmesine yol açmıştır.

Bağımsızlıkçı, hümanist ve aydınlanmacı bir kültürün yaratılması konusunda atılan adımlar olağanüstü çabalar gerektiriyordu ve ülkemizin kültür adamları büyük özveriyle bunu gerçekleştirmeyi başardılar.

1970'lerde, "emperyalizm"in bir bütün olduğunu, ayrıca bir "kültür emperyalizmi" kavramının yanlış olduğunu; kültür emperyalizmi demenin emperyalizme karşı mücadeleyi zayıflattığını, "emperyalizmin kültürel etkisi", "emperyalist kültür" ya da "emperyalizmin kültürel egemenliği" demenin daha doğru olduğunu düşünürdük.

Antiemperyalist saflarda konu tartışılırdı ve siyasal savaşım öne çıktığı için kültürel alanda yaşananlar geri planda kalırdı, kültür cephesinde yaşananlarla siyaset pek ilgilenmez/ilgilenemezdi.

Ülkede yaşanan faşist saldırganlık gerçeği öne çıktığı için, eğitim ve kültür olaylarında bile asıl savaşımın siyasal boyutlara taşınması belki de kaçınılmaz olan bir zorunluluktu. (Bunun içindir ki toplumsal yaşamımızda kültür emperyalizminin bunca etkin olmasının önüne geçilemedi diye düşünüyorum. Bugün bulunulan noktada kültürün yaşamdaki etkisinin büyüklüğü, bizim bu düşünüş biçimimizin eksik olduğunu gösterdi bize.)

12 Mart'a bu koşullarda gelmiştik ve 12 Mart, aynı zamanda emperyalizme bağımlılığın yani kültür emperyalizminin de ülkemize taşınması anlamına gelmektedir.

12 Eylül ve Kültür Emperyalizmi

12 Mart öncesindeki bu zorunluluk, ülkeyi kuşatan emperyalist kültürün yeterince dikkate alınmamasını getirmiş ve 1980'ler bir yandan da böylesine bir kültürel ortamda gelmişti.

12 Eylül 1980'le birlikte zorbalıkla dayatılan yeni düzen, bir yandan siyasal olarak toplumsal muhalefetin/solun belini kırma operasyonları gerçekleştirirken, bir yandan da 1961 Anayasasının özgürlüklerini daraltarak pek dikkati çekmeyen bir biçimde geleceğe damgasını vuran kültürel kurumlarını yerleştirmeye başlamıştı.

Özerk Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'nun yerini Atatürk Dil Tarih Yüksek Kurumu; özerk TRT'nin yerini özerk olmayan RTÜK; özerk üniversitenin yerini YÖK; basın özgürlüğünün yerini tekelleşen 3,5 basın almaya başlamıştı.

Ülke çapında örgütlenen TÖB-DER, TÜM-DER, Barış Derneği, KÖY-KOOP, çeşitli kadın dernekleri, çeşitli öğrenci dernekleri gibi demokratik kitle örgütlerinin yerini kitleselleşme şansı ve koşulları bırakılmayan örgütlerin ve çeşitli çevre ve yaşam sorunlarını asıl alan birçok yeni sivil toplum örgütünün; DİK ve TÜRK-İŞ gibi büyük ve etkin sendikacılığın yerini masabaşı sendikacılığının almaya başlaması ve bunun sonucunda korkunç bir depolitizasyonun yaşanılır olması, bira salonları ve video salgınının yerleşmesi de 80'lerin özelliklerindendi.

Benimsenen Türk-İslam Sentezi ideolojisinin de kurumsallaştırılarak yaygınlaştırılması, eğitim ve kültürde bu alanda atılan adımların devlette hatırı sayılır ölçüde egemen olması gidişin belirleyici yönüydü.

Irkçı ve dinci ideolojiyle bağnaz kuşakların yetiştirilmesi hedef alınmıştı ve bu hedefe doğru kurumsallaşıp koşulurken uluslar arası alanda da emperyalist ilişkilerin yaygınlaşması yaşanıyordu ve bu yaygınlaşma kültür emperyalizminin yerleşmesinin de habercisiydi.

Yeni Dünya Düzeni ve Küreselleşme: Kültür Emperyalizminin Egemenliği

1990'lar, iletişimdeki olağanüstü yenilikler ve gelişmelerle kültür yaşamımıza özel radyoların, özel televizyonların girmesiyle başladı.

1980'lerdeki resmi kurumların eğitim ve kültür alanında oturmuşluğa ulaşması ve yaşamın her alanındaki muhalif örgütlenmelerin (sürekli aydınlık için bir dakika karanlık, Uğur Mumcu'nun öldürülmesi, Sıvas katliamı gibi birkaç örnek dışında ve memur sendikacılığının uzun soluklu direnişleri, öğ-

rencilerin ulusal bir olaya dönüştüremedikleri eylemleri ve hep kırıklıklarla sonuçlanan cezaevleri direnişleri dışında) kitleselleşemeyen örgütlenmeleri, kanayan bir yara haline gelen Kürt sorununun belirlediği şoven etkilemenin gölgesinde kaldı.

İzlenen kültür politikalarıyla yaşam bir yandan küresel ideoloji doğrultusunda magazinleştirilir, tüketime yöneltilirken bir yandan da uygulanan bağnazlık ideolojisiyle şoven ve şeriatçı kuşaklar yetiştirildi.

Kültür emperyalizminin, yaşamımıza yön veren, yaşamımızı belirleyen bir olgu olarak kabul edilmesi ve etkilerinin giderilmesi savaşımı, bugünün dünyasında insanlığın vazgeçilemez, ertelenemez görevlerinden biridir.

Bu görevi insanlığa, mal ve sermaye ihracından teknoloji ihracına doğru bir yoğunlaşmanın yaşandığı emperyalist sürecin günümüzde kültür ihracının temelinde yükseldiği bir biçime dönüştüğü gerçeği dayatmaktadır.

Bu gerçeklik ışığında ulusal değerlerimizi ve zenginliklerimizi kültür emperyalizmine karşı koruyup güçlendirmek zorundayız, başka yolumuz yok.

(Berfin Bahar, Ağustos 2000)

EDEBİYAT VE MUHALEFET

Edebiyat ve Edebiyatçı "Muhalif" Doğar

Edebiyatın muhalifliği konusu ötelerden beri tartışılan sorunlardan biridir.

Edebiyat, belki de ortaya çıktığından, edebiyat olalıdan beri bu sorunla ilgilenmiş; gerek edebiyatçılar, gerekse edebiyatı sevenler ve sevmeyenler için bu konu sürekli olarak tartışılmıştır.

Yaşamın güzellenmesi, gelecek zamanlara aktarılması, anlaşılmaya çalışılması, algılanması, karşılaştırılması; yaşam durumlarının, anlarının/kesitlerinin saptanması; yaşamdaki duyguların, olayların, yalanların ve gerçeklerin belirlenmesi gereğinden ortaya çıkan edebiyat, kendisini var eden bu kaynağıyla sürekli hesaplaşmıştır.

Dünden gelen edebiyat yapıtlarından nasıl ki insanlığın dünüyle ilgili yaşam biçimlerini ve yaşamlarındaki değişimleri, savaşımları, yenilikleri öğreniyorsak, öğrenmişsek, günümüzdeki edebiyat yapıtlarından da bugünümüzün insan gerçeğine ilişkin ipuçları yakalama işlevini beklemek hakkımızdır diye düşünüyor ve günümüzdeki edebiyatın ve edebiyatçının muhalefetliğini bu saptama ışığında değerlendirmek istiyorum.

Bir şeylere muhalefet etmeyi, bir şeylere karşı çıkmayı edebiyatın neye, nelere karşı olduğu ya da neye, nelere karşı olması gerektiği sorusunun yanıtında konuyla ilgili birçok ipucu bulabileceğimiz kanısındayım.

Öncelikle, edebiyatın insanlığın yaşam serüveninde hiç vazgeçilmemiş bir olgu olduğunu söylemeliyiz.

İlk uygarlıklardan beri sözlü (örneğin destanlar, ağıtlar, türküler...), yazının bulunmasından sonra da aynı zamanda yazılı olarak gelişen edebiyatın yaşamın geleceğe aktarılması konusunda çok önemli görevler yerine getirmiş olduğu hiç kimsenin yadsıyamayacağı bir gerçekliktir.

Bu, her çeşit edebiyat yapıtının özünde insan ve yaşam gerçekliğinin bulunduğunu gösterir. İnsan ve yaşam gerçekliği ise sürekli bir merak, arayış, sorgulama, yenilenme, ilerleme ve değişimle doludur.

Aynı zamanda, sürekli bir yenilikle eskiliğin, aydınlıkla karanlığın, ezilenle ezenin, sömürülenle sömürülenin, ilerleme ile duraklamanın savaşımı olan insanlık tarihindeki edebiyatın yeri, insan yaşamının birikimini geleceğe taşıyanların yanıdır.

Çünkü yaşamın sürekli gelişmesi ve gerçeğin devrimci olması nedeniyle edebiyatın görevi insanın arayışıyla çakışmaktadır.

Güzelliğin bilimi olan estetikle yüklü olması gereken edebiyatın yaşamla, insan gerçeğiyle buluşmuş, yoğunlaşmış, harmanlanmış özelliği, doğasına "muhalifliği" de ekler.

Yani edebiyat ve edebiyatçı "muhalif" doğar.

Edebiyat, yaşama, içinde bulunulan düzene, düzenin insanın güzelleşmesine engel olan bozukluklarına karşı bir duruşla kendini var ederken, bu varoluşundaki başarıya göre de güçlenir, büyür, etkinleşir.

Bu özelliklerse onun insan yaşamını etkilemesindeki payını artıran özelliklerdir.

Yaşamı etkileyen ya da daha doğru bir deyişle yaşamı etkilemesi gereken bir edebiyatın, yaşamda nelere karşı olup olmayacağını belirleyense düzenin gerçekleridir.

Tarih bize, içinde barındırdığı düzenlerin sömürü düzenleri olduğunu, insanları ezdiğini gösteriyorsa ve edebiyat da insanı savunan, güzelleyen, insani bir eylemse düzenlere karşı olmak zorundadır.

Edebiyatın muhalifliği işte bu noktada ortaya çıkar.

Edebiyatın ve Edebiyatçının Muhalifliğinin En Kısa Tarihi

İlkel insandan 21. yüzyıl insanına kadarki insanlık serüveninde edebiyat, hep güzelliği arayışın, yaşamı güzelleştirmenin, güzelliklerle dolu bir yaşamın kazanılmasının önemli araçlarından biri olmuştur.

İnsanlık tarihinde edebiyatın güzel yaşam arayışlarında bulunan toplumları nasıl etkilediğinin örneğine çokça rastlanmaktadır.

Tarihin taşıdığı, zamanı aşmayı başaran ve dünden bugüne gelen edebiyat yapıtlarına baktığımızda bu özelliklere sahip olan yapıtların büyük bir çoğunluğu oluşturduğunu görürüz.

Gılgameş destanından başlayarak tüm destanlarda tanrılar düzenine ya da egemenliklere karşı özgürlük ve ölümsüz arayışının yer alması; daha sonraki edebiyat yapıtlarının hemen hemen tümünde bu özgürlük arayışının güzellenmesi, yaşamla bütünleşen edebiyatın doğallığından ve başarısından başka bir şey değildir.

Bu tablo içinde yer almayan, var olan düzenlere ve egemenliklere karşı olmayan edebiyat yapıtına rastlamanın olanağı yoktur.

Edebiyatın var olan düzeni savunarak kendini yadsıması düşünülemez bile. Çünkü var olanı savunmak yeni ve güzel arayışların son bulmasıdır ki bu, insanın doğaya ve yaşama egemen olma savaşımının, gelişmenin, yenileşmenin, ilerlemenin durması anlamına gelmektedir. Bu ise insanın ve yaşamın doğasına aykırıdır. Edebiyat insani olandır ve insani olmayan, insanın gelişmesinin önünde duran bir edebiyat olamaz. Var olan düzeni savunan bir edebiyatın olamayacağını somutlayarak kendi tarihimizdeki yaşam-edebiyat ilişkisine baktığımızda görecekleriniz de insanlık tarihinde gördüklerimizden farklı değildir.

Çok kısa bir anımsatmayla Pir Sultan Abdal, Şeyh Bedrettin, Köroğlu, Dadaloğlu gibi ozanların edebiyat yapıtları olan şiirlerindeki yaşam gerçeğinin, Osmanlı toplum düzenini anlamamızdaki katkılarını yadsımanın olanağı yoktur. Ayrıca bu noktada edebiyat yoluyla ileri yaşam biçimlerinin savunulduğunu görmek de edebiyatın nelerin yanında ve nelere karşı olduğu konusunda kesin bir düşünce verir.

Bu düşünce de bizi, edebiyatın sömürüye, baskıya, ezilmeye karşı olan insanlığın yanında; içinde baskı, sömürü, ezilme olan düzenlere karşı olduğu sonucuna vardırır.

Daha sonraki dönemlerde de örneğin Tanzimat'ta Namık Kemal'in, Meşrutiyet'te Tevfik Fikret'in, Cumhuriyet döneminde Nâzım Hikmet'in, Sabahattin Ali'nin, Aziz Nesin'in, 40 Kuşağı edebiyatçılarının, Köy Enstitülü edebiyatçıların ve aynı dönemlerde yetişen, adlarını saymaya sayfaların yetemeyeceği onlarca görkemli edebiyatçımızın, daha sonraki kuşak edebiyatçıların duruşlarına, yarattıklarına baktığımızda da aynı gerçeğin var olduğuna ve edebiyatımızın bu konuda anlamlı bir sınav vermiş olduğuna tanık oluruz.

Bu tanıklık, edebiyatın insanlığın güzel yaşamlar arayışına engel olan düzenlere muhalif olma kimliğini de açıkça ortaya çıkarır.

Bunun içindir ki gerçek edebiyatçılar düzenin egemenlerince sürekli olarak baskı altına alınmaya, sindirilmeye, yıldırılmaya çalışılmıştır.

Hem Osmanlı, hem Cumhuriyet dönemine baktığımızda bu baskının idamla, öldürümle, hapisle, sürgünle, işkenceyle, zorbalıkla, yayın yasaklamayla, yapıt toplatmayla, yakmayla, sansürle ve başka biçimlerle sürdüğünü görürüz.

Edebiyatçılar da kendilerine yönelik bu baskılara karşın doğaları gereği varlıklarını sürdürmüşler, baskıları aşmanın yolunu yordamını bulmaya çalışmışlardır. Edebiyatımızın ve edebiyatçılarımızın verdikleri sınav, insanı savunma açısından çok anlamlıdır.

Küreselleşmenin Edebiyata ve Edebiyatçının Muhalifliğine Getirdikleri

Tarih ve yakın tarih bize bunları öğretirken, içinde yaşadığımız 21. yüzyıl koşullarında durumun önemli ölçüde değişmekte olduğunu, düzenlerin, edebiyatın ve edebiyatçının kendi temel işlevinden uzaklaşması doğrultusundaki politikalarında önemli başarılar kazanmış olduğunu görüyoruz.

Geçen yüzyılın son yıllarında başlayan bir gelişmenin, adına "Küreselleşme" ve "Yeni Dünya Düzeni" denilen bir uluslararası yapılanmanın tek tek ülkeleri egemenliğe almasıyla değişen dünya koşullarından ülkemizin de payını aldığını biliyoruz.

Bu payın içinde edebiyat da vardır elbette.

Küreselleşmenin yaşama biçimlerini belirlemeye yönelik ve iletişim teknolojilerinden aldığı sonsuz güçle dayattığı tüketim politikasının en çok yok etmeye çalıştığı alan kültür ve sanat alanıdır.

Bu alanın en etkin kurumu olan edebiyatın ve edebiyatçının yaralanması da Yeni Dünya Düzeninin politikalarının doğal bir sonucudur.

Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni politikalarının yaratıcısı olan çağdaş emperyalizmin bu politikaları, "mal, sermaye, teknoloji ihracı"ndan çok "kültür ihracı" yapılmasını öneren ve bunu gerçekleştiren politikalardır.

Bu politikaların, başka değerlendirmelerin konusuna giren ve yaşamın ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel alanlarındaki sonuçlarını bir yana bırakarak edebiyat alanına getirdiklerini ve edebiyatın temeli olan, vazgeçilmez öğesi olan muhalifliğini nasıl etkilediğini ise somut olarak şöyle söyleyebiliriz:

Küreselleşmeyle birlikte gelen ve yaratılan yeni emperyalist kültür, doğrudan doğruya bilinçlere ve duyarlılıklara saldırmaktadır.

Bu saldırının edebiyatçı bilinçlerine ve duyarlılıklarına yönelik dilimi ne yazık ki edebiyatı edebiyat olmaktan çıkaran bir noktaya getirmiştir.

Dayatılan kültürün edebiyattaki ideolojisi olarak getirilen "postmodernizm"in egemen kılınması edebiyatın insanlardan uzaklaşmasını sağlamaktadır.

Bu ideolojiyle insansız ve yaşamsız edebiyatlar egemen kılınmakta ve bunun sağlanması için adına "medya" denilen iletişim araçlarının gücü seferber edilmektedir.

Edebiyat "ruhsuz bedenlerin ve bedensiz ruhların" gezindiği bir arenaya dönüştürülmüştür.

Edebiyattan insan ve yaşam kovulduğu gibi anlam da kovulmuştur.

Tüketim çılgınlığının bir öğesi haline getirilerek metalaştırılan edebiyat, reklamın, promosyonun, düzenin istediği bir yörüngeye sokulmakta, bunun için her şey yapılmaktadır.

Mistisizmin, dinsel inanışların, hastalıklı cinselliklerin, soylulukların, gizemlerin ve büyülerin pompalandığı bir edebiyatın egemen olması için her şey yapılmakta; okuyucu buna koşullandırılırken, edebiyatçıların da bu doğrultuda yazmaları için temeller oluşturulmaktadır.

Edebiyatın muhalifliği bir kenara itilmekte, insanilikten ve toplumsallıktan uzaklaşmış bir edebiyat alanının oluşması için düzen tüm güçleriyle saldırmaktadır.

Yaşam magazinleştirilirken edebiyat da magazinleştirilmekte, bu gidişe karşı durmaya çalışan edebiyatçılar yok sayılmaya, yok edilmeye çalışılmaktadır.

Edebiyatın ve düşüncenin temeli olan dilimiz soysuzlaştırılmakta, eğitim politikalarından başlanarak dilin yozlaştırılması, yabancı dillerin boyunduruğuna sokulması için her şey yapılmaktadır.

Ülkede egemen kılınmak istenen Türk-İslam Sentezi ideolojisinin yaşamın her alanında uygulanmasıyla yetiştirilen ırkçı ve dinci bağnazlıkların egemen olduğu kuşakların dil düşmanlığı ve Osmanlıca hayranlığı da edebiyatın temeli olan dilimizin ve edebiyatımızın zayıflamasını sağlamaktadır.

Edebiyat bir modaya dönüştürülmekte, başka metalar gibi edebiyat yapıtları da süreklilik özelliğinden arındırılarak belli bir dönem için kullanılmaktadır.

Bellekler silinip görkemli edebiyat ve edebiyatçı geleneğimiz unutturulmaya çalışılmakta, onların yerine düzenin değerlerini savunan edebiyatçıların konulması için kültürsüz bir kültür pompalanmaktadır.

Edebiyatın zamanla yarışması, zamanın süzgecinden geçmesi gibi bir sınava girme özelliği yok sayılmakta ve edebiyat ya-

pıtı olup olmadığı belli olmayan yazıların iletişim araçlarının desteğiyle topluma sunulması sağlanarak her şey gibi edebiyat yapıtı da "bugün üretilip bugün tüketilen" bir çereze dönüştürülmektedir.

Çok satanlar listeleriyle, televizyonların ana haber bültenlerine taşınan edebiyatçılarla, medyanın tüm araçlarıyla, dağıtım tekelleriyle, reklam sektörünün gücüyle, kitapçıların kuşatılmalarıyla, icat edilen korsan kitap tezgâhlarıyla istenilen niteliketi bir edebiyatın kitlelere sunumu sağlanmakta; yaratılan psikolojik ortamla bu tezgâha girmeyenlerin aşağılanması sağlanarak insanlar etki altına alınmaktadır.

Edebiyat okuyucusu aldatılmakta, yönlendirilmekte, edebiyattan uzaklaştırılmaktadır.

Ne yazık ki kimi edebiyatçılar, hatta çoğu edebiyatçılar bu baskılara ve uygulamalara karşı durmamakta, kendilerini ve yaptıkları işin erdemini bir yana bırakarak egemen kılınan modaya uygun yapıtlar yazmaktadırlar.

Edebiyatçılar Nerdesiniz?

Bu yaşanılan gerçeklik edebiyatın ve edebiyatçının yüzyıllardır süren muhalif özelliğini hızla yok etmektedir ve gerçek edebiyatçılara, edebiyata düşen görev, geleneğine, yaşama, insana sahip çıkmaktır.

Ülkenin dört bir yanındaki dergilerle, kültür merkezleriyle bu yanlış gidişe dur demeye çalışan bir avuç edebiyatseverin çabası, günümüz gerçekliğinin en saygın ve kıvanç duyulacak emeğidir.

Diyebiliriz ki edebiyat kendisini, gerçeğini, sahibini; edebiyatçı edebiyatı arıyor.

Edebiyatçılar neredesiniz?

(Evrensel Kültür, Ağustos 2000)

12 EYLÜL'DEN SONRA EDEBİYATIMIZDA NELER OLDU, NELER OLUYOR?

"12 Eylül", ülkemizin yakın geçmişinde yaşamımızın toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel, kısacası her alanında köklü değişimler ve dönüşümlerin yaşandığı; emperyalizme tam bağımlı bir ekonominin, demokratikleşmeden uzak bir siyasal sistemin, uluslar arası sermayenin tüketim toplumu gereksinimlerine göre yeni bir yaşama biçiminin oluşturulması için sürekli bir baskı ve zorbalık politikası izlendiği bir dönemin adıdır.

12 Eylül dönemini, hedef belirlediği yaşama biçiminin doğal olarak kültürümüzü, sanatımızı, edebiyatımızı da etkileyen, hatta belirleyen bir dönem olarak ele almalıyız.

1980'le başlayan, bir anlamda hâlâ sürmekte olan 12 Eylül döneminde, kültürel-sanatsal yaşamın da öngörülen düzene uygun bir doğrultuda gerçekleşmesi için uygulanan ideolojik programların, olağanüstü boyutlarda gelişen iletişim araçlarının da katkısıyla büyük başarı kazandığını; sanatın her alanını olduğu gibi edebiyatımızı da kendi yörüngesinden çıkardığını; bu dönemde edebiyatımızda bugün yaşadığımız birçok sorunun temellerinin atıldığını; bugünkü edebiyat durumunun altyapısının oluşturulduğunu da belirlemek zorundayız.

Açıkçası, edebiyatımızda bugün yaşanılanlar, 12 Eylül'ün kültür sanat politikalarının gerçekleştirilmesinden, dönemin getirdiği gerçekliğin alana egemen olmasından başka bir şey değildir.

12 Eylül'le birlikte toplumsal yaşamımızın yeniden düzenlenmesi adımlarında ülkeyi yönetenlerin bir kılavuzu *"uluslara-*

rası tekeller" in ideolojisi ise bir kılavuzu da *"Türk-İslam Sentezi"* ideolojisiydi.

Uluslararası tekellerle böylesine bir ilişkiye ve bu ideolojiye devletin nasıl ve nerelerden geldiği konusu elbette yakın tarihimizin konularından biridir ve burada kısaca söylemek gerekirse kökü çok eskilerde değildir.

Yakın tarihimizin son yarım yüzyılı aynı zamanda bu ilişkilerin ve bu ilişkilerle savaşımın da tarihidir ve en yakın geçmişteki, uluslararası tekellerin 1940'lardaki *"ikili anlaşmalar"*, *"soğuk savaş"* dönemleriyle başlayıp 1980'lerdeki *"ılımlı islam"*, *"Yeşil Kuşak"* teorileriyle, 1990'ların başında açıkladıkları *"Yeni Dünya Düzeni"*, *"Küreselleşme"*, 12 Eylül'ün uygulamalarının temellendiği, buluştuğu, kaynaştığı bir merkezi politikadır.

Bu merkezi politikada, dünyanın *"tüketim toplumu"* haline getirilmesinin amaçlandığı, her ülkenin bir açık pazar olmasının öngörüldüğü koşullarda kültür-sanat politika ve uygulamalarının da buna uygun hale getirilmesi kaçınılmazdı.

Bu kültür-sanat politikaları ve ülkemizdeki uygulamalarının birinci hedefi *"sanatın toplumsaldan koparılması"* oldu; toplumsallığın yerini *"ırkçı ve dinci değerler"* in yükseltilmesini amaçlayan bir *"millilik"* ve *"din"* i yaşamın her adımına sokma fetişizmi almış; yaşamın her alanı eğitimden ders adlarına, ders kitaplarından sanatın dallarına kadar "millileştirilmeye" çalışıldı.

Magazinleştirme, cinselliğin ve bireyciliğin öne çıkarılması, mistikleştirme, metalaştırma, tekseslileştirme, yapaylaştırma, starlaştırma, tekseslileştime, insandan ve yaşamdan uzaklaştırma, sanallaştırma, popülerleştirme, medyatikleştirme de bu dönemin özelliklerindendir.

Bu dönemde, edebiyatın her dalında biçimselleştirme egemen oldu, biçim arayışları bahanesiyle içerik edebiyatın dışına itildi; anlamsızlık ve hiçlik temelinde yükselen anlatılar, bütünsellikten yoksun, yaşamdan kopuk fırça darbeleri, yalnızlaşmayı yaygınlaştıran bireysel savruluşlar edebiyatın yerine kondu.

Bu edebiyatın alıcıları da beyinlere, düşlere, duygulara seslenen araçlarla aynı doğrultuya getirildi. Geçmiş dönem edebiyatının yadsınması, yok sayılması, belleklerden silinmesiyle "Bestseller"lerin, "Beyaz-mavi-pembe" dizilerin, "mistisizm" içeren yapıtların, edebiyat olmayan kimi üretimlerin önü açılırken toplumsal damardan gelen kimi yazarların içinin boşaltılması da yaşama geçirildi.

Bireycilik, sanallık, ruhsallık öne çıkarıldı; tekseslilikle edebiyat yoksullaştırıldı; hiç hak etmediği halde kimi yazarlar öne çıkarılarak edebiyat alanında da krallar, starlar, süperler yaratılırken, birçok yapıtın üzerinde hiç durulmadı, türedi yazarların egemenliği başladı.

1990'dan sonraki *"Yeni Dünya Düzeni"* ile bütünleşilmede ise on yıl boyunca sürdürülen uygulamaların maddi sonuçlarının alınmaya başlanmasının yanı sıra medya gerçeğinin artık yaşamın her anını belirleyen bir güce ulaşarak gündemimize girmesiyle edebiyatımızın içine sokulduğu kıskaç daha bir belirginleşti.

Yaşamın *"millileştirilmesi"* adımlarıyla birlikte gerçekçi ve toplumsal edebiyatın yaşamın dışına itilmesi, kültür-sanat alanındaki örgütlenmenin zayıflığı, sol siyasetlerin bu alana yeterince değer vermemesinin yaşandığı bu dönemde asıl olarak dışardan, yukardan pompalanan bir *"yeni yaşama biçimi"*nin egemenliği kendini göstermeye başladı.

Alana büyük sermaye girdi; medya aracılığıyla politikayı belirledi; yayından reklama, dağıtımdan satışa *"tekelleşme"* yaşandı; yaşam magazinleştirildi.

Edebiyat beğenisi yaşamın her alanında olduğu gibi (haberde, sporda, insan haklarında, ekonomide, sanatın her dalında...) merkezi politikalarla oluşturuldu, bu beğeninin egemenliği için medyatik olanaklar seferber edildi, edebiyat incelemeleri seçkinci bir azınlığın istemleri doğrultusunda ve aynı yaklaşımla yapıldı; edebiyat seçkileri ve tarihleri aynı anlayışla sunuldu, edebiyat değerlendirmelerinin ölçütü egemen ideolojik yapılanma oldu.

Dünyaya ABD emperyalizminin egemenliği demek olan *"Yeni Dünya Düzeni"*'nin kültürel saldırısı eklenince, -özü toplumsaldan kaçış olan- bir *"postmodern"* edebiyatın tüm dünyada olduğu gibi bizde de egemen kılınmasıyla sanatın insandan, özünden koparılması sağlandı.

Aynı biçimde *"Yeni Dünya Düzeni"*nin ideolojisince mistik ve metafizik boşluklara itilmiş olan insanlara şırıngalanan dinciliğin, mistisizmin, dünya sorunlarıyla ilgilenmeyişin, falların, burçların, büyülerin, hurafelerin, cinlerin, tanrıların, şeytanların, ruhların edebiyata girmesi ve bunun pompalanması da günümüzün önemli bir gerçekliğidir.

Uluslararası bir kampanyayı, insanları hiçliğe, mistisizme, değersizliklere, intiharlara, uyuşturuculara, köşeyi dönme yollarına yönelten bir ideolojinin araçları olarak sunulan edebiyatın *"küreselleşme"* palavrasıyla dünyanın hemen hemen her ülkesinde aynı zaman dilimi içinde var olmasını şaşırtıcı bulmamak, var olan gerçekliği kavrayamamaktır.

Dünyadaki starlaştırmanın, hitleştirmenin, mitleştirmenin, magazinleştirmenin benzer örneklerinin mutlaka ülkemizde de yaratılmış olduğunu ve insanların bu kampanyayla uyuşturulduğunu görememek gerçekliğin yakalamamız ve değiştirmemiz gereken halkasını tutmamak anlamına gelir.

Eleştiri, tanıtım, promosyon, reklam, astronomik ilan ücretleri, dergilerde, gazetelerde çok ilan verenlerin kitaplarının öne çıkarılması, dergilerin politikasını reklam şirketlerinin belirlemesi, yayınevlerinin benzer sansürleri, dağıtımcılığın tekelleşmesi, kitapçıların çaresizliği ve açmazı yoğun olarak gözlemlemiyor.

Okurun yanıltılması, yönlendirilmesi de yoğun olarak yaşanıyor, yani hiç hak etmediği halde aptallaştırılıyor okurlar (Aziz Nesin'i gel de anma! Yıllar boyu çığlık atmadı mı aptallaştırıyorlar diye!).

Kimin, hangi kitabın, ne zaman okunacağını belirleyen bir oluşumun, ideolojisini elindeki medyatik gücü kullanarak yay-

gınlaştırması karşısında sağlıklı ve nesnel edebiyat değerlendirmelerinin yapılamayacağını da eklemek gerekir.

Özetle, edebiyat alanına tekellerin egemen olduğunu, ideolojik, siyasal, kültürel olarak gündemi belirlediğini, alanın izleyicilerini -büyük ölçüde- yönlendirdiklerini söylemek yanlış bir saptama olmayacaktır.

Peki tüm bunlar yaşanırken toplumsal damarı sürdüren edebiyatçılar ne yaptılar, ne yapıyorlar?

Bu noktada toplumsal edebiyatın kendini sürdürmesi, eski değerlerini sahiplenip yarına aktarabilmesi, yeni değerlerinin ortaya çıkmasının önündeki engelleri temizlemesi gibi ekonomik, maddi, kültürel, ideolojik, siyasal görevleri var.

Dönem boyunca, toplumsal damara bağlı yazarların seslerini yeterince çıkaramamaları, dönemle ilgili yeterince yapıt üretememeleri, bir yandan da ortaya çıkmaya çalışan *"Yeni Sesler"*in, *"12 Eylül Edebiyatı"*, *"Cezaevi Edebiyatı"* diye hor görülmesi, küçümsenmesi ve bunlara karşı kültür-sanat politikaları üretebilecek politik merkezlerin henüz emekleme dönemini yaşıyor olması da toplumsal edebiyatın zayıflamasına yol açan gerçekliklerdir.

*"Karşı medya"*yı oluşturması gereken güçlerin politikasızlıkları, yetersizlikleri, dargörüşlülükleri, bölünmüşlükleri, güçsüzlükleri, kuşatılmışlıkları, gündelik hedeflerin peşinde koşmaları nedeniyle medyatik egemenliğin daha da etkinleşmesine yol açmıştır.

Bu etkinliğin bir başka nedeni, devletin baskılarının, yasaların yanı sıra; okunmama, tanıtılmama, görmezden gelinme, yok sayılma, değerlendirilmeme, okuyucu yitirme, toplumdan dışlanma, işini kaybetme, bazı kişileri rencide etme, başka sanatçıların başına gelenlerin kendi başına da gelebileceği, öldürülme, yakılma gibi kaygıların baskısı altına alınmış olan bir kısım edebiyatçılarımızın en büyük belası olan otosansüre boyun eğmeleridir.

Edebiyatımız geçmiş dönemlerinde bu konuda önemli sınavlar vermişse de, özellikle yoğun baskı dönemlerinde olduğu gibi (örneğin yakın dönemimizde bir *"kaçış edebiyatı"* nın olduğunu kimse yadsıyamaz), 12 Eylül döneminde *"küfür romanları"* denilen bir akımın ortaya çıkmasını, yine kapalılığın ve bir kaçış aracı olarak cinselliğe yönelişin çok ilginç örneklerini yaşadık; gerçeklerden, toplumsal konulardan yaşamdan ve sanatçı kimliğinden, çizgisinden, anlayışından kaçış.

Bu gerçeklik, edebiyatın kendi damarında değil de sisteme egemen olan medya aracılığıyla, reklam şirketlerinin ve paranın gücüyle pazarlanan bir meta haline dönüştürülmesiyle otosansürün boyutlarını korkunçlaştırıyor.

Öngörülen düzenin istediği gibi yapıtlar verirse başarılı olabileceğini, tanıtılacağını, pompalanacağını sanan edebiyatçı kendini pazarlamaya sunmak için istenilen şeyleri, istenilen biçimde yazıyor. Yaşananların verdiği bu umutsuzluk ve kötümserlik ortamında edebiyatçının yaratma coşkusunu sürdürmesinin zorluğunu da eklemeliyiz.

Ama tüm bunlara karşın çok adımın atıldığını, sisteme direnmede önemli sınavlar verildiğini de söylemek gerekiyor. Daha önceki yıllarda yazarlığa başlayan ve yaprak dökümü gibi aramızdan ayrılan ustalarımız yaşanan vefasızlığa küskün gittiler; ama küskün olsalar da Aziz Nesin, Fakir Baykurt, Rıfat Ilgaz, Asım Bezirci, Can Yücel, Abbas Sayar, Bekir Yıldız, Aziz Çalışlar, Metin İlkin, Metin Altıok, Behçet Aysan... gibi onlarcası her şeye karşın ömürlerinin sonuna kadar toplumsal bir edebiyat için var oldular; yapıtlarını sunmayı ve gidişe dur demeyi sürdürüdüler..

Fazıl Hüsnü Dağlarca, Vedat Günyol, Attilâ İlhan, Yaşar Kemal, Mehmet Başaran, Talip Apaydın, Melih Cevdet Anday, Necati Cumalı, Oktay Akbal, Muzaffer İzgü, Vedat Türkali, Ali Yüce, Erol Toy, Muzaffer Uyguner, Muzaffer İlhan Erdost, Vecihi Timroğlu, Dursun Akçam, Demirtaş Ceyhun, Osman Şa-

hin, Burhan Günel, Kemal Özer, Metin Demirtaş, Özdemir İnce, Hasan Kıyafet... ve daha adlarını yazamadığım onlarca edebiyatçımız düzenin, dayatmalarına boyun eğmeden kimliklerini korumayı, buruk da olsa yazmayı sürdürdüler, sürdürüyorlar.

Erendiz Atasü, Ahmet Özer, Mehmet Güler, Seyyit Nezir, Ali Cengizkan, Hüseyin Yurttaş, Hüseyin Atabaş, Gültekin Emre, Öner Yağcı, Hidayet Karakuş, Sevgi Özel, Şükrü Erbaş, Yılmaz Odabaşı, Sunay Akın ve adlarını yazamadığım onlarcası gibi genç kuşak sayılabilecek, 12 Eylül döneminden önce yazmakta olan ya da dönemin içinde yazma serüvenini başlatan onlarca yazarımız, şairimiz de Türkiye Yazarlar Sendikası, Edebiyatçılar Derneği, Pen Yazarlar Derneği üyesi olarak düzenine egemenliğine karşı duruyor, yarattıkları yapıtların sayılarını çoğaltıyorlar; etkinlikleriyle kültür savaşımımızın görevlerini, sorumluluklarını, bilinçleri, duyarlılıkları ve emekleriyle yerine getirmeye çalışıyorlar.

Üretilen ve sunulan onlarca yapıtın, ortaya çıkan yeni şair ve yazarların sonunun gelmemesinin yürek serinleten bir olay olduğunu belirtmeliyiz. Çoğunun edebiyat alanında tartışılmadığı yapıtlar direnmeyi sürdürüyor. Bu yaratma eyleminde yer alan kişilerin ve sundukları yapıtların adlarını sıralamak bile sayfaları dolduracak kadardır.

Güç koşullarda çıkarılan ve okurunu bulmaya çalışan onlarca dergide yüzlerce yazı yayımlandı, yayımlanıyor.

İstanbul'da Berfin, Bilim ve Sanat, Broy, Edebiyat Gündemi, Evrensel Kültür, Gerçek Sanat, Güney, Güzel Yazılar, Haliç, Hişt, İnsancıl, İnvio, İskenderiye Yazıları, Kavram, Mum, Papirüs, Patika, Sevi, Şiir Oku, Şiir Okulu, Şiir Ülkesi, Tavır, Türk Dili Dergisi, TYS Edebiyat, Ütopia, Yaba Edebiyat, Yazarlar Dünyası, Yazılı Günler, Yazın, Yazko Edebiyat, Yazko Somut, Yeni Düsün... Ankara'da Anadolu Ekini, Ayko, Damar, Diyalog, Edebiyat Dostları, Edebiyat ve Eleştiri, Gündoğan, Karşı, Kavram Kargaşa, Mecaz, Öykü-Şiir, Pencere, Promete,

Şiir Odası, Türkiye Yazıları, Varoş, Yaba Öykü, Yarın, Yazın Dergisi, Yeni Olgu, Yeni Şiir... İzmir'de Agora, Dönemeç, Edebiyat 81, Homeros, İz, Mavi Derinlik, Ortaklaşa,Teos, Temmuz, Yamaç, Yanıt... Adana'da Ardıç Kuşu, Aykırı Sanat, Söylem, Tını... Antalya'da Akdeniz Sanat, Bahçe, İnsan, Kırk Merdiven, Morca... İzmit'te Fayton, Fayton Öykü, Üçüncü Öyküler... Bursa'da Biçem, Düşlem, Yaklaşım... Trabzon'da Kıyı... Konya'da Çalı... Samsun'da Kuzeysu... Söke'de Beşparmak... Edirne'de Damla... Tekirdağ'da Kiraz... Kayseri'de Eşik... Sivas'ta Eylül... Diyarbakır'da Amida... Zonguldak'ta Ekin, Uğraş... dergileri çıktı; bunların bir kısmı kapanmış olsa da yayınını inatla sürdürenlerin kutlanası çabası var.

Ülkenin her yanında kültür merkezleri, edebiyatta yaşanılanın farkına vararak çoğalıyor...

Şenlikler, kitle örgütlerinin ve yerel yönetimlerin etkinlikleri durmaksızın sürüyor...

Tüm bunlar, 12 Eylül'ün toplumsal edebiyatımızı tümüyle yok edemediğinin adımları.

Adımların çoğalacağı umuduyla.

(Yazın, Eylül 2000)

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE EDEBİYATIMIZ

Dünyanın son yıllarında yaşadıklarına, nereye götürüldüğüne, insanlığın sürüklendiği *"globalleşme-küreselleşme"* belasının kökenlerine, nedenlerine, sonuçlarına bakarsak öyle sanıyorum ki yaşamımız ve kültürümüzle birlikte edebiyatımızın da nereye doğru gittiği-götürüldüğü konusunda temel düşüncelere ulaşırız.

Küreselleşme sürecinde, insanlığın yarattığı uygarlıklara beşiklik yapmış olan ve yüzlerce kavmin konup göçtüğü Anadolu, belki de tarihinin en önemli saldırısıyla karşı karşıya kalıyor, çünkü *"Amerikan yaşama biçimi"* nin egemen kılındığına tanık oluyoruz Anadolu'da da. Yukardan gelen dalga ile önce büyük kentlerde yaratılan bir *"yeni kültür"*, giderek en küçük noktalarına kadar tüm Anadolu'yu etkiliyor.

Bu düzenin kültüre, yaşama biçimine, edebiyatımıza getirdiklerine baktığımızda ise önce tüketim çılgınlığını görüyoruz; her şeyi tüketen düzen, doğal olarak edebiyatı da tüketmek için elinden geleni yapıyor. *"Değişim rüzgârları"* sözlerinin altında *"her şeyin değiştirilmesi ve tüketilmesi"* var.

Bir insanlık sevdası, özgürlük ve ölümsüzlük arayışının, çağların geleceğe taşınmasının en önemli araçlarından biri olan edebiyat, tarihinin en büyük engeliyle karşı karşıya bugün. Çünkü, her edebiyat, kendi çağının, kendi çağındaki yaşama biçiminin izlerini taşır; her çağ, kendi edebiyatının niteliğini belirler; her çağın içindeki yeni arayışlar, her edebiyat için de geçerlidir.

Yeni bir yüzyıla ve bin yıla girerken dünyanın ve ülkemizin ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel koşulları yani yaşama biçimi 21. Yüzyılın edebiyatının kimliğini de belirleyecektir ve belirlemektedir.

Bu kimlik nereye, nasıl gidiyor ve bize ne getirecek?

Edebiyat yaratıcılıktır; küreselleşmeyle gelen *"Yeni Dünya Düzeni"* yani, çağdaş emperyalizmin sunduğu yaşama biçimi ise yaratıcılığın engelidir.

Paranın egemenliğini yaşıyoruz çünkü; insanlık paranın tutsağı ediliyor; doğal olarak edebiyat da.

Küreselleşmenin kendine uygun değerleriyle oluşturduğu edebiyat insan dışı, yaşam dışı *"postmodernizm"* denilen bir ideolojiyle buluşturuyor bizi.

"Toplum sanatı ve edebiyatı, sanat edebiyat toplumu nasıl görüyor?" sorusu, bu konudaki gerçekliğin ortaya çıkarılmasının bam tellerinden biridir.

Bu sorunun iki yanıtından biri boyun eğme, ötekiyse alaya alıp direnmedir. Günümüzde yaşananssa boyun eğdirilmedir ne yazık ki. Sanallık, görsellik, teknoloji, promosyon, reklam, tanıtım, medyatiklik, popülerlik, magazinleştirme, metalaştırma, bestseller sözcüğüyle ifade edilen çok sattırılma başarısı...

Tüm bunlar insansız ve yaşamsız, sanatı ve edebiyatı tüketen emperyalizmin tehlikeli bir *"postmodernizm"* olarak bize sunduğu, dayattığı gerçekliktir.

İlerlemenin, gelişmenin, yenilenmenin gerçekleşmesinde en önemli unsur ise dayatmayla hiç de barışık olmayan *"özgürlük"*tür.

Edebiyat ve özgürlük birbirini tamamlayan sözcüklerdir ve özgürlükle insanın insanlığa dönüşmesi ve yeteneklerini gerçekleştirerek dünyaya egemen olması sağlanır.

İnsandan yola çıkıp insanlığa ulaşmanın ve insanın yaşama egemen olmasının araçlarından biri olan edebiyat ise bu özgürlüğün savaşımının geleceğe aktarılma çabasından başka bir şey değildir özünde.

Özgürlüğün tarihi ile edebiyatın tarihi birbirine çok benzer.

İnsanın uzun uğraşılarıyla gerçekleşir ikisi de.

Özgürlüğün olmadığı yerde edebiyat da yoktur, özgürlüğün daraltıldığı zamanlarda edebiyat da daralır.

Edebiyatın etkisini azaltmak ve yaşamın insan için güzelleştirmesini engellemek isteyenler tarihin her döneminde edebiyatı kendilerine düşman bellemiş ve özgürlükleri yok etmeye uğraşmışlardır.

Edebiyat da bunları düşman bellemiştir elbette ve özgürlüğü yeniden yeniden kazanma savaşımından bir an bile geri durmamıştır.

Bizim tarihimizde de böyle olmuştur bu, dünyanın tüm uluslarının tarihinde de. Kısacası özgürlüğün tarihiyle edebiyatın tarihinin aynı yazgıya bağlı olduğunu söyleyebiliriz.

Günümüzde de özgürlük savaşımıyla edebiyatın durumu aynıdır dersek yanlış bir şey söylemiş olmayız.

İnsanın kendi özgürlüğüyle yaşamla ilişkisinin bulunduğu nokta, edebiyatla ilişkisiyle olan noktadan pek de farklı değildir.

Yaşamın yani özgürlüğe doğru atılan adımların toplumsallaşmasıyla edebiyatın toplumsallaşması ve özgürleşmesi hep çakışmıştır.

*"Şalvarı şaltak, eğeri kaltak, yiyende ortak Osmanlı"*nın özgürlük isteyenlere zorba yaklaşımı aynen edebiyata yaklaşımında da görülmüyor mu?

Cumhuriyet devrimleriyle birlikte yaşamın her alanında olduğu gibi insanı insan kılma savaşımının yükselmesiyle edebiyatımız toplumsal damarına ulaşmamış mıydı?

*"Ulusal edebiyat"*ın doğması, toplumsal sorunlara yönelmenin hız kazanması yaşamla edebiyatın çakışması anlamına gelmez miydi?

Yükselen *"Köy Enstitülü"* edebiyatçıların ve Cumhuriyet'in ilk *"aydınlık kuşağı"*nın yarattığı halkçı, insani edebiyatın aynı zamanda özgürlüğe susamışlığın anlatımı olarak insanın toplumsallaşması savaşımıyla örtüştüğü, toplumsal damarımızın başyapıtlarını yaratmaya başladıkları yadsınamaz.

Bu damardan yükselen özgürlüğün ve edebiyatın 27 Mayıs sonrasında kök saldığı, *"68 patlaması"*nı yarattığı ve buna karşın özgürlük ve edebiyat düşmanlarının 12 Mart'la yeni bir duvar ördüğü de biliniyor.

"12 Mart dönemi" ndeki duvarın, bireye yönelme maskesi arkasına sığınarak edebiyatı sulandırma ve toplumsaldan uzaklaştırma operasyonunun püskürtülmesiyle toplumsal özgürlük istemlerinin yurt çapında yeniden yükselmesi bir rastlantı değildir.

12 Eylül'le *"Türk-İslam Sentezi"* doğrultusundaki ırkçı ve şoven yapılanmanın edebiyata yönelik operasyonları unutuldu mu?

Anayasal değişikliklerle, dilden, Türk Dil Kurumu'na el konulmasıyla başlayan kültürel baskıların *"Muzır yasa"* larla, yeni yasaklamalar ve sansürlerle birlikte *"otosansür"* ün yeniden gündeme gelmesi demek olan bir *"küfür edebiyatı"* nın doğmaya başlaması, edebiyata yönelik yeni kurumlaşmaların hazırlıkları olarak birtakım tekellerin alana sıkı adımlarla dalması, toplumsallığın bireyi yok ettiği ünlemleriyle ve sözde birey arayışıyla toplumsallıktan kopuşun siyasal baskıyla örtüşerek edebiyatta etkin olmaya başladığı gerçekliğini de her şeyi unuttuğumuz gibi unuttuk mu yoksa?

1990'lar ise 12 Eylül'de başlayan operasyonunun yani *"Küreselleşme"* nin dayattığı bir yaşam biçimiyle ortaya çıkan gerçekliğin bizdeki dayatılan yaşam biçimiyle kök salmasını getirdi.

"Medya" sözcüğünün çok kullanılır olması ve günlük yaşamımıza girmesi de aynı *"Küreselleşme"* ve *"Yeni Dünya Düzeni"* sözcükleri gibi 1990'larla birlikte olmuştur.

İnsanın bulduğu bir araç olup da insanı bu kadar tutsak eden bir başka araç olmamıştır dünyada; daha doğrusu böylesine yanlış kullanılan bir araç.

İnsanın kendini ve toplumunu tanıması yolundaki edebiyat adımları genel gelişmenin ve yenileşmenin de öncülüğünü yapmaya çalışıyor ve görkemli adımlar atıyordu.

Bizde de aynı doğrultuda adımların atıldığını ve kıvanç duyacağımız edebiyatçılarımızın edebiyatın her dalında bizi gururlandıran başarılı yapıtlara imza attıklarını kimse yadsıyamaz.

Medyanın yaşamımıza egemen olmasıyla birlikte karşımıza çıkan gerçeklik ise tümüyle kahredicidir.

Küreselleşmenin en önemli aracı olarak tüm dünyayı etkisi altına alan medyanın özgürlük arayışlarının da önünü tıkama görevini başarıyla gerçekleştirdiğini kabul etmek zorundayız.

Medya, yaşamın her alanında "tüketim"in gerçekleştirilmesini asıl görev biliyor.

Medyanın etkisinin, her şeye olduğu gibi edebiyata da olduğunu görmemek aptal olmakla eştir.

Nasıl bir edebiyat istendiğinin belirlenmesi ve edebiyatın ideolojisinin tüketime yöneltilmesi medyanın en büyük başarısıdır.

Bu başarıda toplumsallığın savunucularının seslerinin kısılması gerçekliğinin de elbette önemli payı vardır; çünkü özgürlük savaşımıyla edebiyatın birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğunu yinelersek bu gerçek kendiliğinden ortaya çıkar.

İnsandan uzak, toplumsallıktan uzak, tüketimi pompalayan, tüketimin çoğalmasını sağlayan, her şey gibi edebiyat yapıtını da tüketimin hizmetine sunan bir ideolojinin egemenliği medyanın başarısıdır.

Edebiyatın tekseslileştirilmesi, postmodernleştirilmesi, popülerleştirilmesi, magazinleştirilmesi, mistikleştirilmesi, bağıra bağıra tüketilmesi, soysuzlaştırılması, medyatikleştirilmesi, bayağılaştırılması, değersizleştirilmesi, edebiyat izleyicilerinin yönlendirilmesi insan ve insanlık açısından yanlış bir gidiştir.

Zamana karşı yarışıp zamanı yenerek kendini kanıtlayan bir ölümsüzlük arayışının adı olan edebiyat yerine bugün üretilip bugün tüketilen ürünlerin edebiyat olarak sunulması edebiyata yapılacak en büyük kötülüktür ve bu egemenlikte payı olan herkesin edebiyat düşmanı olarak bilinmesinde yarar vardır.

Doğal olarak yaşamdan süzülen ve insan damarının sürdürücüsü olan bir gelenekten insanı kovan bir edebiyatsızlığın başka ne anlama geldiği de düşünülmelidir.

"Yükselen değerler" edebiyatı da tutsak almıştır ve para egemen dünyanın bugünkü yapılanmasının adı olan küreselleşmenin ideolojisi *"postmodernizm"*, ardındaki büyük medya desteğinin anlamını sorgulamalıdır.

Tekellerin, paranın belirlediği, onlar adına medyatik araçların egemen olduğu bir edebiyat insana da, insanlığa da yakışmıyor.

Yüzyıllardır dinle, yasalarla, kabagüçle akla, bilime, sanata, düşünceye, aydınlığa yönelen saldırı devam ediyor.

Düzen düşlere saldırıyor ki bu edebiyatın en büyük düşmanı olan otosansüre zorlamadır. Yaratma özgürlüğüne saldırıdır, çünkü düş ve düşünce gücü yaratır bilimi ve teknolojiyi olduğu gibi, edebiyatı da; merak, sorgulama, kuşku.

Ütopyaların, ideolojilerin, dillerin, ulusların yok edilmesi kültürün yok edilmesidir. Ama insanlığın, edebiyatı edebiyat alanlarında yeşerteceği günler pek yakın değil ama öyle çok çok uzak da değil. Çünkü özgürlük savaşımı hiç bitmemiş, bitmeyecek; insan da tükenmez çünkü, edebiyat da.

İnsan, dilleri yok eden bir ideolojinin, sanatın ve edebiyatın temeli olan dili kesmesine izin vermemeli. Kültürün üzerinde yükseldiği ulusal değerlerin yok edilmesine karşı çıkmalı; düşgücünü, ütopyasını yitirmemeli. Düzenin, düzenin ideolojisinin istediği gibi yazmamalıdır, okumamalı, izlememeli, yapmamalı, almamalı; kendisinin alet edilmesine engel olmalı. Vıcık vıcık özel yaşamlarla ve cinselliklerle, insansızlıkla, mistiklikle, yaşamdışılıkla eş hale getirilen bir edebiyata razı olmamalı insan.

Kendisi gibi düşünen insanlarla birlikte edebiyatı insanın en önemli edimi olmaktan çıkarıp tüketimin adi bir aracı haline getirmeye çalışan bu yanlış gidişe dur diyecek güce sahiptir insan.

Edebiyat gücünü insandan alır; insansa gücünü bin yıllardır insanın yarattığı ilk destanlardan, ilk iş türkülerinden beri gelen edebiyattan alarak, onların kıvancı, onuru, güveniyle Yeni Dünya Düzeni'nin dayatmalarına karşı direnir; direnmek zorundadır.

Edebiyata direnmek yakışır; başlangıcından beri en zorba düzenlere, en koyu karanlıklara direndiği için var olmuştur edebiyat.

İnsana da direnmek yakışır; başlangıcından beri en zorba düzenlere, en koyu karanlıklara direndiği için var olmuştur insan.

İnsana edebiyat, edebiyata insan; yaşama edebiyat, edebiyata yaşam yakışır, yaşama evet diyen insan edebiyata da evet demelidir.

(İleri, Kasım 2000)

KÜRESELLEŞME VE EDEBİYATIMIZ ÜZERİNE NOTLAR

İnsanın başı beladan kurtulamıyor bir türlü; insanlığın da...

Bu belaların iki kaynağı var.

Birisi doğadan, birisi de insandan gelen.

"Doğal felaketler" kaçınılmaz belası insanlığın.

Seller, yanardağlar, yangınlar, depremler, tsunamiler, tufanlar, fırtınalar, kasırgalar, tayfunlar, kiklonlar, hortumlar, grizular, yıldırımlar, kıtlıklar...

Bunlara, veba, tifo, kolera gibi salgın hastalıkların-kıranların, çeşitli virüslerle gelen bulaşıcı hastalıkların insanlığı tehdit ettiğini, etmeye de devam ettiğini eklersek karşılaşılan doğal felaketin büyüklüğünü açıkça görürüz.

İnsanlık bir yandan böylesi doğal felaketlerle baş etmeye çabalarken bir yandan da kendisinin yarattığı felaketlerle karşı karşıya kalıyor ve onları yenmeye uğraşıyor.

"İnsan insanın kurdudur," demişler.

İnsanlık da insanlığın kurdu; felaketi.

İnsanlığın belalarıyla dolu tarih.

Timurlar, Cengizler, Attilalar, İskenderler, Neronlar, Sezarlar birer kasırgadan, depremden, kıtlıktan farklı mı?

Dünya İmparatorlukları kurmaya heveslenen onlarca devletin insanlığa ettiği kötülüklerle dolu değil mi tarih?

Yüzyıllardır süren soykırımlar; tarihin derinliklerinde kaybolan yüzlerce dil, ırk, inanış, kültür, uygarlık, milliyet örneğin Kızılderili katliamları...

Yüzyıllardır süren köleleştirmeler, köle emeği üzerinde yükselen zenginlikler, saraylar, uygarlıklar, örneğin zencilerin köleleştirilmeleri...

Sömürgecilik, Çin'in, Hindistan'ın, Afrika'nın, Latin Amerika'nın yağmalanması...

Adına emperyalizm denilen ve dünyanın zenginliğinin tamamının sahibi olmak için insanı insan olmaktan çıkaran düzen...

Dünya Savaşları, Nazi Kampları, atom bombaları, soğuk savaş...

Tüm bunlar insanların birbirlerinin başına açtığı belalar değil mi?

Dünya imparatorluğu demek olan "Küreselleşme" de böyle bir bela işte.

Yeni, çağdaş, güncel, güçlü, etkili, yaygın, acımasız, amansız, kahreden, yok eden bir belası insanlığın.

Bu belanın toprağımıza ve yaşamımıza getirdiklerine baktığımız zaman edebiyatımızın nerelere götürüldüğü konusunda da önemli sonuçlara ulaşırız.

Tarihi boyunca, sürekli belalarla, saldırılarla karşı karşıya kalmış olan Anadolu tüm bu belalarla ve saldırılarla baş etmesini bilmiş ve onları güzelliğinde yok etmiştir.

Ahmed Arif'in *"Anadolu"* şiirini anımsayalım, şu dizeleri tam da bu gerçeği vurgulamıyor mu?

"... Binlerce yıl sağılmışım
Korkunç atlılarıyla parçalamışlar
Nazlı seher-sabah uykularımı
Hükümdarlar, saldırganlar, haydutlar
Ne İskender takmışım
Ne Sultan Murat
Göçüp gitmişler gölgesiz
Selam etmişim dostuma
Ve dayatmışım..."

Çünkü Anadolu, tarihi boyunca kendisine tutsak almak isteyen tüm yeni kültürleri bağrında eritmeyi bilmişti.

Gölgesiz gideceklerin arasına bir de *"küreselleşme"* katılıyor işte.

Çok uzaklara, Roma saldırganlığına, Haçlı Seferlerine, Moğol saldırısına, Selçuklu kırımlarına, Osmanlı katliamlarına gitmeye gerek yok, emperyalist paylaşımın didik didik ettiği ve Sevr dayatmasıyla karşı karşıya bıraktığı Anadolu, *"Kurtuluş Savaşı"*yla bu dayatmayı Lozan'a dönüştürmeyi başardıktan bir süre sonra bile yeni belalarla savaşmak zorunda kaldı.

1930'lu yılların kuruluş ve yapılanma döneminden sonra yaşanan 1940'lı yıllardaki aydınlık ve karanlık savaşımından karanlık güçlerin yenik çıkmasıyla NATO'ya giriş, ikili anlaşmalar, üsler gibi adımlar atılmaya başlanmıştı.

Bu adımlar *"Amerikan Yaşama Biçimi"*nin özendirilmesini de getiriyordu ve örneğin Kore'ye asker gönderme gibi adımlarla birlikte 1950'li yılların başında bir düş bela olmuştu toprağımıza; *"Küçük Amerika olmak"* düşü.

Bu yaşama biçimi ve bu düş *"soğuk savaş"* yılları ve *"sol düşmanlığı"* politikasıyla karşıt sesleri susturup egemenliğini pekiştirirken kendi ideolojisi ve kültürü dışındaki her şeyi de yok etmeye başlamıştı.

1970'li yılların başındaki *"12 Mart 1971"* ve 1980'lerin başındaki *"12 Eylül 1980"* operasyonları bu yok etme eyleminin önemli dönemeçlerindendi, 1990'lı yıllar küreselleşmenin uluslar arası alanda da etkinliğini pekiştirdiği yıllardı, 21. yüzyıla işte bu konumda girdik.

Yeni emperyalizmin bu saldırısı kendi *"yeni kültür"*ünü iletişimin olağanüstü olanaklarıyla adım adım yaygınlaştırıyor.

Yaşamda egemen olan tüketime yönelik kültür, her şeyin tüketilmesini amaçlıyor ve küreselleşmeyle birlikte edebiyatımızda da tüketim çılgınlığını yaşıyoruz.

Edebiyat, insanlığın bir büyük sevdası, özgürlük ve ölümsüzlük arayışının, yaşamın geleceğe taşınmasının en önemli araçlarından biri olan, kendi çağındaki yaşama biçiminin izlerini taşıyan edebiyat, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de tarihinin en büyük engeliyle, belasıyla karşı karşıya bugün.

Her çağ, kendi edebiyatının niteliğini belirlediği,; her çağın içindeki yeni arayışlar, her edebiyat için de geçerli olduğu için yeni bir yüzyıla ve bin yıla girerken dünyanın ve ülkemizin ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel koşulları yani yaşama biçimi 21. yüzyılın edebiyatının kimliğini de doğal olarak belirliyor.

Kimliği var olan egemenlikle ilgili olan edebiyatın en önemli özelliği olan yaratıcılık, küreselleşmeyle ilgili tüketimin emrine giriyor, paranın tutsağı haline geliyor ve kendi özünden uzaklaşıyor.

İnsani olanın temelinde yükselen bir edebiyat yerine sanallık, görsellik, teknoloji, promosyon, reklam, tanıtım, medyatiklik, popülerlik, magazinleştirme, metalaştırma, mistiklik, anlamsızlık, bestseller sözcüğüyle ifade edilen çok sattırılma başarısı gibi olaylar geçiyor ve tüm bunlar insansız ve yaşamsız, sanatı ve edebiyatı tüketen emperyalizmin tehlikeli bir *"postmodernizm"* olarak bize sunduğu, dayattığı gerçeklik olarak, özgürlüğü yok eden bir dayatma olarak insanın karşısına dikiliyor.

Edebiyat ve özgürlük ise birbirini tamamlarlar ve özgürlüğün tarihi ile edebiyatın tarihi birbirine çok benzer, biri olmazsa öteki de olmaz, biri yetersizse öteki de yetersizdir ve ikisi de insanın uzun uğraşılarıyla gerçekleşir.

Aynı yazgıya bağlanan edebiyatla özgürlüğün tüm tarih boyunca düşmanları var olmuş: edebiyat ve özgürlükse hep savaşmıştır bu düşmanlarıyla.

Günümüzde de özgürlük savaşımıyla edebiyatın durumu aynıdır bence.

Bir toplumda yaşamın yani özgürlüğe doğru atılan adımların toplumsallaşmasıyla edebiyatın toplumsallaşması ve özgürleşmesi hep çakışmıştır.

Bizim yakın tarihimize baktığımızda, Cumhuriyet devrimleriyle birlikte yaşamın her alanında olduğu gibi insanı insan kılma savaşımının yükselmesiyle edebiyatımızın toplumsal damarına ulaştığını, *"ulusal edebiyat"*ın doğduğunu, toplumsal sorunlara yönelmenin hız kazandığını, yani yaşamla edebiyatın çakıştığını; daha sonraki yıllarda *"Köy Enstitüsü"* edebiyatçıların ve Cumhuriyet'in ilk *"aydınlık kuşağı"*nın yarattığı halkçı, insani, gerçekçi edebiyatın doğduğunu görüyoruz.

Daha sonraki dönemlerde yaşadığımız edebiyattaki bireycileştirme ve toplumsaldan uzaklaştırma atılımlarının püskürtülmesinin temelinde ise toplumdaki özgürlük istemlerinin yükselmesi yatıyor.

Edebiyatımızda ve kültürümüzde 12 Eylül ve sonrasında yaşadıklarımızla ilgili olarak "İleri" dergisinin ilk sayısına yazdığım yazıda şunları söylemiştim:

"... 12 Eylül'le *"Türk-İslam Sentezi"* doğrultusundaki ırkçı ve şoven yapılanmanın edebiyata yönelik operasyonları unutuldu mu?

Anayasal değişikliklerle, dilden, Türk Dil Kurumu'na el konulmasıyla başlayan kültürel baskıların *"Muzır yasa"*larla, yeni yasaklamalar ve sansürlerle birlikte *"otosansür"*ün yeniden gündeme gelmesi demek olan bir *"küfür edebiyatı"*nın doğmaya başlaması, edebiyata yönelik yeni kurumlaşmaların hazırlıkları olarak birtakım tekellerin alana sıkı adımlarla dalması, toplumsallığın bireyi yok ettiği ünlemleriyle ve sözde birey arayışıyla toplumsallıktan kopuşun siyasal baskıyla örtüşerek edebiyatta etkin olmaya başladığı gerçekliğini de her şeyi unuttuğumuz gibi unuttuk mu yoksa?

1990'lar ise 12 Eylül'de başlayan operasyonunun yani *"Küreselleşme"*nin dayattığı bir yaşam biçimiyle ortaya çıkan gerçekliğin bizdeki dayatılan yaşam biçimiyle kök salmasını getirdi. *"Medya"* sözcüğünün çok kullanılır olması ve günlük yaşamımıza girmesi de aynı *"Küreselleşme"* ve *"Yeni Dünya Düzeni"* sözcükleri gibi 1990'larla birlikte olmuştur...

... Küreselleşmenin en önemli aracı olarak tüm dünyayı etkisi altına alan medyanın özgürlük arayışlarının da önünü tıkama görevini başarıyla gerçekleştirdiğini kabul etmek zorundayız. Medya, yaşamın her alanında "tüketim"in gerçekleştirilmesini asıl görev biliyor. Medyanın etkisinin, her şeye olduğu gibi edebiyata da olduğunu görmemek aptal olmakla eştir. Nasıl bir edebiyat istendiğinin belirlenmesi ve edebiyatın ideolojisinin tüketime yöneltilmesi medyanın en büyük başarısıdır. Bu başarıda toplumsallığın savunucularının seslerinin kısılması gerçekliğinin de elbette önemli payı vardır; çünkü özgürlük savaşımıyla edebiyatın birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğunu yinelersek bu gerçek kendiliğinden ortaya çıkar. İnsandan uzak, toplumsallıktan uzak, tüketimi pompalayan, tüketimin çoğalmasını sağlayan, her şey gibi edebiyat yapıtını da tüketimin hizmetine sunan bir ideolojinin egemenliği medyanın başarısıdır...

Edebiyatın tekseslileştirilmesi, postmodernleştirilmesi, popülerleştirilmesi, magazinleştirilmesi, mistikleştirilmesi, bağıra bağıra tüketilmesi, soysuzlaştırılması, medyatikleştirilmesi, bayağılaştırılması, değersizleştirilmesi, edebiyat izleyicilerinin yönlendirilmesi insan ve insanlık açısından yanlış bir gidiştir..."

Bu düşüncelere ekleyecek bir şey yok.

Bugün üretilip bugün tüketilen ürünlerin edebiyat olarak sunulması edebiyata yapılacak en büyük kötülüktür ve bu egemenlikte payı olan herkes edebiyat düşmanıdır.

"Yükselen değerler" edebiyatı da tutsak almıştır ve para egemen dünyanın bugünkü yapılanmasının adı olan küreselleşmenin ideolojisi *"postmodernizm"* in ardındaki büyük medya desteğinin anlamını sorgulamalıdır.

Tekellerin, paranın, tüketimin, reklamın belirlediği, onlar adına medyatik araçların egemen olduğu bir edebiyat insana da, insanlığa da yakışmıyor.

Yüzyıllardır dinle, yasalarla, kabagüçle akla, bilime, sanata, düşünceye, aydınlığa yönelen saldırı devam ediyor.

Düzen düşlere saldırıyor, yaratma özgürlüğüne saldırıyor.

Ütopyaları, ideolojileri, dilleri, ulusları, kültürü yok ediyor.

Edebiyatın onuru, dilleri yok eden bir ideolojinin, sanatın ve edebiyatın temeli olan dili kesmesine izin veremez.

Düzenin, düzenin ideolojisinin istediği gibi yazmamalıdır edebiyatçılar.

Okuyucular okumamalıdır.

Yukarda söz ettiğim yazıdaki bazı cümlelerimle söylersem: "Edebiyat gücünü insandan alır; insansa gücünü bin yıllardır insanın yarattığı ilk destanlardan, ilk iş türkülerinden beri gelen edebiyattan alarak, onların kıvancı, onuru, güveniyle Yeni Dünya Düzeni'nin dayatmalarına karşı direnir; direnmek zorundadır. Edebiyata direnmek yakışır; başlangıcından beri en zorba düzenlere, en koyu karanlıklara direndiği için var olmuştur edebiyat. İnsana da direnmek yakışır; başlangıcından beri en zorba düzenlere, en koyu karanlıklara direndiği için var olmuştur insan. İnsana edebiyat, edebiyata insan; yaşama edebiyat, edebiyata yaşam yakışır, yaşama evet diyen insan edebiyata da evet demelidir..."

Her şeyin kendisini yok edecek çelişkiyi de bağrında taşıdığını unutmayalım.

Üstelik bu çelişki, görkemli edebiyat mirasımızla, edebiyatımızın ve aydınlığımızın onlarca ustasıyla; Nâzım Hikmet'iyle, Sabahattin Ali'siyle, Aziz Nesin'iyle, Fakir Baykurt'uyla, Can Yücel'iyle, Bekir Yıldız'ıyla ve daha adlarını burada sayamadığım edebiyatçıları ve onların yüzlerce yapıtıyla bize güç katıyor.

Her şeye karşın yaşasın insan, yaşasın özgürlük, yaşasın edebiyat.

(Berfin Bahar, Aralık 2000)

KİTAP YASAKLAMALARI BİTİYOR!..

Kitap niçin yasaklanır ve kitabı kim yasaklar sorularının yanıtlarını vermek gerekmiyor artık.

Ülkemizin toplumsal yaşamının yıllardır kanayan bir yarası olan bu sorunun hâlâ gündemimizde olması utanılacak bir gerçekliğimizdir.

Bu gerçekliğin tarihi hakkında kitaplar yazıldı ve yine de yazılabilir.

Tarihimiz, bir yandan da bu gerçekliğin aşılması için verilen savaşımlarla doludur ve bu savaşımlarla ilgili olarak da nice kitaplar yazıldı ve yine yazılabilir.

Bu gerçeklik ayrıntılarıyla, istatistikleriyle, ödenen bedelleriyle o kadar çok tartışıldı ki yeniden tartışmak bir açıdan anlamsız gibi geliyor.

Baskı düzenlerinin bu gerçekliği, bizim vazgeçilmezlerimizden biri durumundadır ve özellikle yakın tarihimiz bolca renkli örnekleriyle tüm siyasal, toplumsal, kültürel yaşamımızın önemli odaklarından biridir.

Kitap yasaklamaları, doğal olarak düzenin getirdiği önemli sorunlarımızdan biridir ve yaşatılan düzenle çok sıkı bir ilişkisi vardır.

Günümüzde ise bu konu bir dönüm noktasındadır, çünkü, önemli olaylar yaşanıyor ve bu sorun sorun olmaktan çıkıyor yavaş yavaş.

Gözümüz aydın olsun, kitap yasaklamaları bitiyor artık.

Kitap yasaklamalarının niçin ve nasıl bitiyor olduğuna ilişkin siyasal, ideolojik, ekonomik, kültürel, teknolojik nedenleri sıralarsak sevincimizin ne denli büyük olması gerektiğini ve yaşamımızın bundan sonraki adımlarında nasıl özgür ve mutlu yurttaşlar olacağımızı daha iyi anlarız.

Kitap yasaklamaları siyasal olarak bitiyor.

Matbaanın Osmanlı topraklarına girmesinin yüzyıllar süren gecikmişliğinden sonra ağır ağır serbestleşmesinden ve gazetelerin, kitapların, dergilerin basılmasıyla, -belki de ondan çok daha önce, başka ülkelerde basılan kitapların topraklarımıza girmesinin engellenmesiyle- başlayan bir yasak son buluyor.

Böylece Osmanlı'nın başımıza bela ettiği birçok illetin yanı sıra, dış borçlar bataklığı yeni coğrafyaların katılmasıyla devasa adımlarla büyürken olumlu bir gelişme olarak o mirasın kitap yasaklamaları tarihe karışıyor.

Avrupa Birliği'ne girmek için ciddi adımlar atıyoruz çünkü ve ona on yıllar sonra da olsa girince kitap yasaklamaları ayıp sayılacağından böyle bir sorunumuz kalmayacak.

Teşekkürler Avrupa Birliği; bizi yüzyıllardır süren bir ayıptan kurtarıyorsun; biz kendimiz beceremediğimiz bu ayıptan kurtulmayı, sayende özgürlüğümüzün bir büyük engelini daha aşmış oluyoruz, teşekkürler.

Ulusal Programımızı hazırladık:

Deliğin kalmadığı kemerlerimize yeni delikler açacağımız, 700 bin kez değerini düşürdüğümüz liramızın değerini birkaç yüz bin kez daha düşüreceğimiz, gelecek birkaç kuşak torunlarımızı daha borç batağına sokacağımız; yeni hortumcu holdingler yaratacağımız ekonomik programımız da hazır.

Borç batağındaki müflis tüccar olarak, borçlarımızı önümüzdeki yüzyıllarda nasıl ödeyeceğimizi belirledik, borçların karşılığında verdiğimiz sözlerden biri de kitap yasaklamalarının kalkacağı oldu.

Az kaldı, bu kararımız tarihin yakın bir diliminde uygulanacak ve 21. yüzyıl bitmeden kitap yasaklamalarını tarihe gömeceğiz.

Bu gecikmiş kararın sevincini yaşıyoruz şimdi.

Bundan önceki yasaklamalar için tarihten özür diliyoruz.

Kitap yasaklamalarıyla ilgili olarak acı çekenler biraz daha sabretsinler.

Yasaklamaların getirdiği aramalardan, talanlardan, el konulan kitaplardan; kitap yazdığı, dizdiği, bastığı, yayımladığı, dağıttığı, sattığı, okuduğu, bulundurduğu için dayak yiyen, okulundan atılan, gözaltına alınan, işkence gören, tutuklanan, mahkûm olan -hatta İlhan Erdost gibi dövüle dövüle öldürülen- herkesten özür diliyoruz.

Yakılan kitaplardan özür diliyoruz.

Ama artık geleceğe umutla bakabiliriz, çünkü siyasal konjonktür kitap yasaklamalarının son bulmasını dayattı ve önümüzdeki on yıllarda Avrupa Birliği'ne girince böyle bir yasağımız olmayacak.

Teknoloji, kitap yasaklamalarını bitiriyor artık.

Kitap yasaklamalarının teknolojiyle ne ilgisi var demeyin.

Teknolojinin olanaklarından yararlanarak da kitap yasaklamalarına son veriyoruz.

Yasaklanma olasılığı olan kitabın, basım-yayım teknolojisinin nimetlerinden kopyalama tekniğinin yarattığı nurtopu gibi bir çocuk olan "korsan yayıncılık" sektörüne teslim edilmesi ve o sektör aracılığıyla piyasaya sürülmesi kitap yasaklamalarının sonunu getirecek bir yöntem olarak uygulamaya konulmuştur.

Tıpkı suç işleyen milletvekilleri gibi, banka hortumcuları gibi korsan yayıncılığın da dokunulmazlığının olduğu bir ülkede yaşadığımız için bu yöntemin kitap yasaklamalarının ortadan tümüyle kalkması için uygun bir yöntem olduğu gerçeğinden hareketle artık bu yasağın işlemezliğinin kesin bir gerçek olduğunu unutmamalıyız.

İşte bu gerçek, ülkemizde kitap yasaklama sorununun kökünden çözümlendiğini apaçık gösteriyor bize.

Bir başka yöntem daha teknoloji yardımıyla kitap yasaklamalarının bittiğinin muştusunu veriyor bize.

İnternet çağında değil miyiz, kurarsın siteni, yasaklanma olasılığı olan kitabı orada yayımlarsın, kimse de bir şey diyemez ve böylelikle kitap yasaklanması denilen bir sorunla karşılaşmamış oluruz.

Bir başka yöntem ise kitabın İngilizceyle, küreselleşmenin diliyle yayımlanmasıdır.

Büyük, en büyük yazarlarımız öyle yapmıyorlar mı?

Böyle yapınca da kitabın yasaklanması tehlikesi kökten ortadan kaldırılmış olmaktadır.

Görülüyor ki teknolojinin getirdikleriyle kitap yasaklamasının önüne geçmiş olan bir ülkeyiz artık.

Kitap yasaklamaları kültürel olarak bitiyor.

Yayıncılıkta yaşanan tekelleşme ve kültürün belli ellerde toplanması doğal olarak kitap yasaklamalarının da sonunu getiriyor.

Bu çok olumlu gelişmenin karşımıza getirdiği uygulamanın ilk adımı, yasaklanması olasılığı olan kitapların büyük tekellerin yayınevlerine teslim edilmesidir.

İkinci adım olarak bu tekelci yayınevleri yazara kitabın telifini ödemekte ama basımdan önce ya da sonra kitabı piyasaya sunmamaktadırlar ve böylece kitap yasaklanmamış olmaktadır.

Tekelci yayınevlerinin bu özverili politikası ile örneğin Pertev Naili Boratav'ın Nasrettin Hoca adlı kitabı yayımlanmış ama yasaklanmamış olmakta ve bir ayıbımızın önüne geçilmektedir; çünkü artık yasaların yasaklamasına gerek kalmamaktadır.

Şimdilik sayısı, benim bildiğim kadarıyla onlarcaya ulaşmamakla birlikte yayıncılıktaki tekelleşmenin hızlı adımlarıyla birlikte bu yöntemin daha çok yazara ve kitaba uygulanmasıyla kitap yasaklama sorununun tümden ortadan kaldırıldığını görmenin sevincini yaşıyoruz.

Gerçi bu arada yazar yaralanıyormuş, yazarın onuru kırılıyormuş ne gam!

Gösterilen tepkinin "suskunluk" olmasıyla yazarlarımız etik olarak yaralanıyor olsa da ne yapalım canım, önemli olan kitabın yasaklanmaması değil midir?

Hem belki de o yayınevi bir başka kitabını basabilir o yazarın, bu yüzden suskunluk doğru bir davranış bile sayılabilir.

Kitap yasakları "Telif Hakları" yasasıyla da ortadan kaldırılmıştır belki.

Yasaklanma olasılığı olan kitaplara bandrol verilmeyince doğal olarak o kitabın yayımlanması ve yasaklanması söz konusu olamaz.

Bandrollerin, daha önce kitapların yasaklanması doğrultusunda bilirkişilik yapan profesörlerden oluşan bir kurul tarafından verilmesi sağlanırsa olay daha garantili bir noktaya gelebilir.

Küreselleşme, "ideolojiler", "ulus devletler, "ulusal diller", "ulusal değerler" gibi birçok şeyin yanı sıra kitap yasaklamalarının da sonunu getirmek üzeredir.

Kitap dünyasının da küreselleşmesi; bu dünyayı tarihin gizemli ve soylu derinliklerindeki yolculuklara sürüklemesi; bu derinliklere cinselliğin derinliklerini eklemesi kitap yasaklamaları konusunda da yeni gelişmeleri getirmektedir.

Aşkın ve sevginin tüketilmesiyle; yaşamın magazinleştirilmesiyle; insanların kendi içlerine ve sanal dünyalara hapsedilmeleriyle; toplumsallaşmanın ortadan kaldırılarak bireyleşme adına bencilliğin egemen kılınmasıyla artık yasaklanacak kitap kalmamak üzeredir.

Özel yaşamların vıcık vıcık edilmesi, mistisizm, magazin, soyluluk para edip de başka şeylerin değeri sıfıra düşürülünce; bu düşürülmeye dev gibi reklam sektörünün katkısı eklenince; sanat sponsorluklarla tutsak edilince; tanıtım ve dağıtım sorunu en büyük belalardan biri olunca yasaklanacak ne kalır ki?

Yasaklanacak bir şey kalmayınca yasak da olmayacağına göre, küresel sistemin işlemesindeki sağlamlık yakın bir gelecekte

"kitap yasaklanması" denilen bir sorundan kesinlikle söz edilemeyeceğini göstermektedir.

Toplumsal yaşamımızı altüst eden siyaset prenslerinin, ekonominin altın çocuklarının spor, müzik dünyasına olduğu gibi kitap dünyasına da sokulmasıyla; ekranların gücü nedeniyle nerdeyse en çok para kazanan insanlar durumuna gelen mankenlerin, şovmenlerin, soytarıların, cinsel tercihleri farklı kişilerin kitap dünyasına dalış yapmalarıyla da kitap yasaklamalarının sonuna gelinmektedir, çünkü bilinçli okur sayısı alabildiğince daraltıldığı için yasaklanma gereği ortadan kalkmaktadır.

Her ne kadar, var olduklarından beri "Türk-İslam Sentezi" diyerek Türkçe düşmanı bir Osmanlıcanın alkışlayıcısı olan kimi partiler, "Türkçe Düşün, Türkçe Konuş, Ümidin Türkçe Olsun" gibi hamasi laflarla Türkçeye sahip çıkmıyormuşçasına davranıyorlarsa da, hiç de ulusallıkla ilgisi olmayan "Ulusal Program"a imzalarını basmakta ve dilimizin defterinin dürülmesinde bir aşama daha yaşanmasına katkıda bulunmaktadırlar.

Bu katkı, dilin kitapta hiç öneminin olmadığını düşündüren, edebiyatın dille ilgisinin boyutunu hiçe sayan egemen anlayışın gereği olarak okuma sevgisini azaltarak küreselleşmenin önerdiği kitapların yaygınlaşmasını sağlamaktadır.

Yaygınlaşan küresel kitap anlayışı ise, kendisine karşı olan ve düzen açısından sakıncalı bulunup yasaklanması gereken kitapların sayısını iyice azaltmaktadır.

Kısacası yaşadığımız gerçeklik kitap yasaklamalarının yakın bir gelecekte hepten ortadan kalkacağını göstermektedir; biraz daha sabır; sonra gözümüz aydın!..

Berfin Bahar, Nisan 2001

Fotoğraf: Mahmut TURGUT

ÖNER YAĞCI

Yine de İyimser

Kültür ve Yaşam Denemeleri

Öner Yağcı'nın, 1951'de Zile'de başlayan, Yerköy'deki çocukluk, Tokat'taki öğretmen okulu, Ankara'daki Gazi Eğitim Enstitüsü yıllarıyla süren gençlik dönemlerinden sonra öğretmen örgütçülüğü ve yazarlıkla sürdürdüğü yaşamında, ilk kitabı *Kardelen*'le başlayan (1987), *Turnalar, Gökyüzüne Akan Irmak, Yediveren, Kaptan* gibi romanlarla *Umut İnsanda, Sivas'ı Unutmak, Aziz Nesin Aydınlığı, Şükran Kurdakul, Aydınlığın Ustaları* gibi deneme/inceleme yapıtlarla süren bir yazarlık serüveni var.

Yaşamın aydınlatılması ve değiştirilmesi savaşımının yazarı Öner Yağcı, ***Yine de İyimser*** adını verdiği bu denemelerinde geçen yüzyılın son yıllarındaki tanıklıklarını bir araya getiriyor. Yazar, çeşitli dergilerde yayımladığı yazılardan oluşan bu denemelerinde toplumsal ve kültürel yaşamımızın çeşitli sorunlarını; ülkemiz egemenlerinin, küreselleşen dünyanın, Yeni Dünya Düzeni'nin bize dayattıklarını irdeliyor ve insani değerleri savunuyor.

Öner Yağcı'nın, amansız karabasanlara zorlandığımız, her çeşit karanlığın yaşamımızı umutsuzluklara sürüklediği koşullarda ***Yine de İyimser*** diyerek aydınlığa çıkış yollarını aradığı, tartıştığı; yaşamı sahiplenmeyi dert edinen insanların bilinçlerine, sorumluluklarına, duyarlılıklarına seslendiği bu denemeleri kıvançla sunuyoruz.

7500000

ISBN 975-6680-07-5

9 789756 680070

BERFİN